

วารสาร

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ปาริชาต

PARICHART JOURNAL THAKSIN UNIVERSITY

ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (ฉบับพิเศษ)

ISSN 2651-0804

สืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ

ครั้งที่ 28 ประจำปี 2561

(เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม 2561)

วารสารปาริชาติ

PARICHART JOURNAL

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี	
(รศ.ดร.วิชัย ชำนิ)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีวิชาการและวิจัย	
(รศ.เกษม อัสวตธีรัตน์กุล)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา	
(อ.ดร.วันลก ดิษสุวรรณ์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
(รศ.ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนรินทร์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
(รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาคัย)	มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผศ.ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
(E-mail : phatchalinj@hotmail.com)	

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศ.อำนวยการ ยัสโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ศ.อิทธิพล ตั้งโฉลก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร.โยธิน แสงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.สมยศ พุ่มหว่า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.กรกฎ ทองชะโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.เกร็ดทราย วุฒิพงษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวพิมพ์ผดุง มณีวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางรานี อาษาชำนาญ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวกัญญณัฐชีย์ เสือตรักษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

Parichart Journal, Thaksin University

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์

กำหนดออก มกราคม - มิถุนายน และ กรกฎาคม - ธันวาคม

การเผยแพร่

จัดทำและสมัครสมาชิกมอบเป็นอภินันทนาการแก่ห้องสมุดของหน่วยงานรัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา

การบอกรับเป็นสมาชิก

กรณีที่ 1 บุคคลทั่วไป ที่ไม่ประสงค์ส่งบทความ สามารถสมัครสมาชิกได้เลย

กรณีที่ 2 บุคคลที่ต้องการส่งบทความ เพื่อขอรับการพิจารณาบทความ เมื่อบทความได้รับการพิจารณาแล้วจะต้องสมัครสมาชิก พร้อมชำระเงิน จำนวน 200 บาท ผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี วารสารปาริชาติ เลขที่บัญชี 408-197718-5 สาขามหาวิทยาลัยทักษิณ (พัทลุง) พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 074-609600 ต่อ 7242 หรือ 081-5407304 โทรสาร 074-609654-5 อีเมล parichartjournal@gmail.com

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210

โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7242, 0-7460-9655

E-mail : parichartjournal@gmail.com, research.tsu@gmail.com

ออกแบบ

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย

6 ถ.กระจำจอก อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 0-7423-0854 E-mail : hatyafoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง กัณนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปาริชาติ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นกัณนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 31 ฉบับนี้ เป็นฉบับพิเศษที่นำผลงานจากเวทีการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 28 ประจำปี 2561 ซึ่งมหาวิทยาลัยทักษิณร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (สวก.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สวทช.) และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กำหนดจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 28 ประจำปี 2561 ภายใต้หัวข้อ : งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (Research and Innovation for Social Stability, Prosperity and Sustainability) เมื่อวันที่ 8-9 พฤษภาคม 2561 ณ โรงแรมบีพี สมิหลา บีช อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยได้รับการตอบรับจากนักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา ประชาชน อย่างล้นหลาม มีผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมมากกว่า 900 คน มีบทความวิจัยเข้าร่วมนำเสนอทั้งภาคบรรยาย และภาคโปสเตอร์ มากถึง 385 บทความ

ในโอกาสนี้กองบรรณาธิการเห็นว่าน่าจะมีการนำบทความวิชาการที่น่าสนใจในเวทีประชุมวิชาการดังกล่าวมาเผยแพร่ในวารสารปาริชาติอีกช่องทางหนึ่งด้วย จึงได้คัดสรรบทความที่น่าสนใจทางด้านศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิเทศศาสตร์มาตีพิมพ์ในวารสารฉบับพิเศษนี้ จำนวน 24 เรื่อง ประกอบด้วย การพัฒนาทักษะการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี ของ กรองทอง จุลธิษณิกร ธนิก คุณเมธิกุล ขวัญศิริ เจริญทรัพย์ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม: ป่าสาคร คลองปากประ จังหวัดพัทลุง ของ สมสมัย เอียดคง วิจิตรา อมรรวิริยะชัย วราภรณ์ ทนงศักดิ์ ฉลอง แก้วประเสริฐ การศึกษาการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของ วรเวทย์พิสิษ ยศศิริ ผลของการเจริญสติต่อการพัฒนาดนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ของ วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง หาญศึก บุญเชิด สุภิญญา ธนาพงษ์วิชาติ หนังสือการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่: การประดิษฐ์ โดยใช้วิธีอิเล็กทรอนิกส์กระดาษ ของ ลดาภาณี มาเพ็ง นินนาท์ จันทรสूरย์ อนุรักษ์ อุดมเวช การศึกษาและออกแบบกระบวนการละครสร้างสรรค์เพื่อใช้ในการสื่อสารกับนักเรียนออทิสติก: กรณีศึกษาที่สถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา ของ ตาตา สมพงศ์ อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุงเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ ของ ณภัช จันทรเมือง การศึกษาสายทางหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ของ ดำรงค์ ชีวะสารโร ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก ของ ฮัลวาร์ อุทัย มาเรีย หาระดี ฮัสเนีย มะดีอะ วรเวทย์พิสิษ ยศศิริ การประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกทุพภิกขภัย” ด้วยรูปแบบ CIPP Model กรณีศึกษาจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ของ อัศวศิริ ลาปือ อติศร ศักดิ์สูง ภาณุ ธรรมสุวรรณ ฐาณ สิทธิโชค วุฒิ นาสี ศัญฉะวิท ทองเรือง กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ของ เตือนตา รำหวาน ส่วนนุรฮัน ภูเขาหา กาญจนา ออซาย ปรียาลักษณ์ โคหนองบัว การบริหารจัดการกลุ่มด้วยการพัฒนาจิตสุขภาวะทางปัญญา : กรณีศึกษาในกลุ่มชาวนาข้าวอินทรีย์บ้านคูหาใน ของ วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง อุดม พานทอง จิตภา เชคเคย์ ศศิธร คงทอง การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อศึกษาพื้นที่ที่มีความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินของเด็กนักเรียนในประเทศไทย ของ ธนัญญา บัวเผื่อน รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก ของ วารัตต์ มัธยมบุรุษ บทบาทของมหาวิทยาลัยทักษิณด้านการวิจัยรับใช้สังคม ในทัศนคติของผู้บริหาร ของ พินิจ ดวงจินดา สุธาสินี บุญญาพิทักษ์ อิทธิพลส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา ของ เพ็ชรภรณ์ ชีवालชาญชนกิจ พรณรัตน์ อาภรณ์พิศาล ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ของ กุลจิตา หลงสะ นิสารัตน์ ไหมเหล็ก พิษณุภา ไกรนรา ศราวุฒิ คำทอง อรจันทร์ ศิริโชติ การเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถนอมเนื้อนมตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทย ของ ศณิศา ธีระสุนท์ วิฑิตมา บุณยวงศ์ เมธาวัตร ภูธรภักดี แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง

จังหวัดสงขลา ของ จุฬารัตน์ เพ็ชรประคอง วิฑิตมา มากศรี ชญาณิชจุ จารุพันธ์ รัชดาภรณ์ เหล็นเนื่อง อรัญญา วงศ์พุม การพัฒนาแบบจำลองพีซีแรนดอมยูทิลิตีสำหรับการเลือกรูปแบบการเดินทางด้วยระบบรางของนักท่องเที่ยวระหว่างเมืองในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษา รถไฟฟ้าทางคู่สายเด่นชัย – เชียงราย ของ วชิระ วิจิตรพงษา เจษฎา โพธิ์จันทร์ ดลยฤทธิ์ เสฎฐ์สุวจะ นัฐพร นวกิจรังสรรค์ การพัฒนาหุ่นกระบอกให้ป็นสื่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา ของ ธนภรณ์ แสนอ้าย การศึกษาทดลองคุณสมบัติของวัสดุในกระบวนการสร้างแม่พิมพ์กัศกรดโลหะ เพื่อการสร้างสรรค์งานภาพพิมพ์ ของ บัณฑิตา วรศรี ระบบควบคุมวาล์วน้ำไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง ของ กฤษณ์ ทองขุนดำ และความพึงพอใจการพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ของ อุษา อินทร์ประสิทธิ์

ในการประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 28 ประจำปี คาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการตอบรับที่อบอุ่นเช่นที่ผ่านมา และเตรียม “ที่ทาง” สำหรับบทความจากการประชุมไว้แล้วอย่างเต็มใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น
บรรณาธิการประจำฉบับ

การพัฒนาทักษะการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับ นักศึกษาครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี กรรทอง จุลรัชนิกร ธนิก คุณเมธีกุล ขวัญศิริ เจริญทรัพย์	1
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม: ป่าสาकु คลองปากประ จังหวัดพัทลุง สมสมัย เอียดคง วิจิตรรา อมรวิริยะชัย นลอง แก้วประเสริฐ	14
การศึกษาการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอน ภาษาอังกฤษใน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ วรเวทย์พิสิษ ยศศิริ	24
ผลของการฝึกเจริญสติต่อการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง หาญศึก บุญเชิด สุภิญญา ธนาพงษ์ภักขิต	34
หนังสือการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่: การประดิษฐ์โดยใช้วิธี อิเล็กทรอนิกส์กระดาษ ลดามณี มาเพ็ง นินนาร์ จันทรสุรย์ อนุรักษ์ อุดมเวช	41
การศึกษาและออกแบบกระบวนการละครสร้างสรรค์เพื่อใช้ในการสื่อสารกับนักเรียน ออทิสติก: กรณีศึกษาที่สถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา ตถาตา สมพงศ์	51
อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุงเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกราฟิก บรรจุภัณฑ์ ณภัช จันทรเมือง	60

CONTENTS

การศึกษาalayแพงหยวกของช่างในรอปลุ่มทะเลสาบสงขลา

ดำรงค์ ชีวะสาโร

68

ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนนอกทิสติก

ฮัลวาร์ อุทาย มาเรีย หาระตี ฮัสนียา มะดือระ วรเวทย์พิลิส ยศศิริ

81

การประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปีเลิกบุหรืทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” ด้วยรูปแบบ
CIPP Modelกรณีศึกษาจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล

**ฮัศวศิริ ลาปีอี อติศร ศักดิ์สูง ภาณุ ธรรมสุวรรณ ฐากร สิทธิโชค วรุตม์ นาที
ศัญมภัท ทองเรือง**

89

กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นน้ำ คลองป่าพะยอม
จังหวัดพัทลุง

เตือนตา ร่าหมาน ต่วนนุรฮัน กูบาหา กาญจนา อ่อซ่าย ปรียาลักษณ์ โคหนองบัว

103

การบริหารจัดการกลุ่มด้วยการพัฒนาจิตสุมภาวะทางปัญญา : กรณีศึกษาในกลุ่มชาวนา
ข้าวอินทรีย์บ้านคูหาใน

วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง อุดม พานทอง จิตาภา เชคเคย์ ศศิธร คงทอง

112

การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อศึกษาพื้นที่ที่มีความชุกต่อการเกิดภาวะ
โภชนาการเกินของเด็กนักเรียนในประเทศไทย

ธนนนฤดา บัวเฟื่อน

120

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
จังหวัดพิษณุโลก

วาร์ชต์ มัธยมบุรุษ

131

บทบาทของมหาวิทยาลัยทักษิณด้านการวิจัยรับใช้สังคม ในทัศนคติของผู้บริหาร พินิจ ดวงจินดา สุธาสินี บุญญาพิทักษ์	145
อิทธิพลส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลาดน้ำลำพญา เพชรภรณ์ ชัชวาลชาญนิกิจ พรรณรัตน์ อารมณ์พิศาล	155
ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กุลจิตตา หลงสะ นิสารัตน์ ไหมเหล็ก พิชญาภา ไกรนรา ศราวุฒิ คำทอง อรจันทร์ ศิริโชติ	161
การเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนคร ตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทย ศณัฏฐา ธีระขุนท์ ฐิติมา บุรณวงศ์ เมธาวีตร ภูธรภักดี	167
แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จุฑารัตน์ เพ็ชรประคอง ฐิติมา มากศรี ชญานิษฐ์ จารุพันธ์ รัชดาภรณ์ เหล็นเฉียง อรัญญา วงศ์พุ่ม อรจันทร์ ศิริโชติ	178
การพัฒนาแบบจำลองพีชชีแรนดอมยูทิลิตี้สำหรับการเลือกรูปแบบการเดินทางด้วย ระบบรางของนักท่องเที่ยวระหว่างเมืองในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษา รถไฟทางคู่สายเด่นชัย – เชียงราย วชิระ วิจิตรพงษ์า เจษฎา โพธิ์จันทร์ ดลยฤทธิ์ เสฏฐสุวจะ นัฐพร นวกิจรังสรรค์	185
การพัฒนาหุ่นกระบอกให้เป็นสื่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา ธนาภรณ์ แสนอ้าย	198

CONTENTS

การศึกษาทดลองคุณสมบัติของวัสดุในกระบวนการสร้างแม่พิมพ์กัดกรดโลหะ
เพื่อการสร้างสรรค์งานภาพพิมพ์

บัณฑิตา วรศรี

212

ระบบควบคุมวาล์วน้ำไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง

กฤษฎ์ ทองขุนดำ

219

ความพึงพอใจการพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย

อุษา อินทร์ประสิทธิ์

225

มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบ ที่ผลิตบัณฑิต พัฒนากำลังคน
วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่นได้
ประเทศชาติ และอาเซียน
ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขที่ยั่งยืน

(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

การพัฒนาทักษะการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ให้กับนักศึกษาครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
จังหวัดจันทบุรี

The Development of Creative Thinking Skills in Organizing Learning
Activities for 3rd year Educational Students Faculty of Education
of Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi

กรรทอง จุลิรัชนีกร^{1*} ธนิก คุณเมธิกุล² และขวัญศิริ เจริญทรัพย์³

Krongtong Juliratchaneekon^{1*}, Thanique Kunamaetheekul² and Kwansiri Charoensup³

บทคัดย่อ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะสำคัญในฝึกฝนให้นักศึกษาคู นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี จำนวน 160 คน ได้แก่ สาขาการศึกษาพิเศษ 20 คน คอมพิวเตอร์ศึกษา 53 คน และคณิตศาสตร์ 87 คน โดยใช้สาขาวิชาเป็นหน่วยสุ่ม จาก 9 สาขาวิชา ได้มา 3 สาขาวิชา ดำเนินการวิจัยใน 3 ขั้นตอน คือ 1. ศึกษากระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาคู 2. สร้างเครื่องมือการฝึกทักษะการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาคู 3. ฝึกทักษะการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาคู จำนวน 10 ครั้ง ใช้การฝึกทักษะการคิด 4 แบบ คือ 1. การฝึกความคิดริเริ่ม 2. การฝึกความคิดคล่องแคล่ว 3. การฝึกความยืดหยุ่น 4. การฝึกความคิดละเอียดลออ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดทักษะความคิดสร้างสรรค์ และชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาคู พบว่า การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาอยู่ในระดับมาก ก่อนทดลอง 2.50 หลังทดลอง 3.58 ค่า t เท่ากับ 29.75 นักศึกษานำความคิดสร้างสรรค์เชื่อมโยงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน มีความคิดยืดหยุ่น คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดคล่องแคล่ว และคิดละเอียดลออ

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

Abstract

Creativity is an importance skill in practicing for students used in teaching and learning to learn. This research has objective to develop creative activities for teaching. The samples were 160 students from the 3rd year Educational Students Faculty of Education, 20 from Special Education, 53 from Computer Education, 87 from Mathematics. By using Simple Random Sampling in which 3 subjects were selected from 9 subjects. That was carried out in 3 steps which were 1. Studying the

¹ ผศ.ดร., สาขาการศึกษาพิเศษและภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี 22000

² อ.ดร., สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี 22000

³ อ.ดร., สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี 22000

¹ Asst. Prof. Dr., B.Ed. (Special Education and English) Faculty of Education Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, 22000

² Lecturer, Dr., M.Ed. (Educational Administration) Faculty of Education Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, 22000

³ Lecturer, Dr., Ph.D. (Special Education and English) Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, 22000

* Corresponding author: E-mail address: kogtog@hotmail.com, krongtong.j@rbru.ac.th

process of creativity development in managing learning activities of educational students, 2. Creating the tools for the development of creative skills that would aid the management of learning activities of educational students, 3. Training of the creative skills for managing learning activities of educational students which had to be conducted over 10 training sessions that consisted of 4 types of thinking skill development which were 1. The initiative skill, 2. Quick thinking skill, 3. Flexible thinking skill, and 4. thorough thinking skill. Research tools include the questionnaires and the creativity development kits for the creation of learning activities of educational students. The research has found that the development of creativity skill pretest at 2.50 posttest at 3.58 T-test at 29.75 at the high level. That can be initiative flexible thinking, quick thinking and thorough thinking.

Keywords: Development of Creative Skills, Teaching Activities

บทนำ

ปัญหาในระบบการศึกษาปัจจุบันในการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านทักษะแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ซึ่งในความเป็นจริงนั้น การจัดการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนพัฒนา ด้านทักษะ จึงขาดการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการฝึกฝนอย่างถูกวิธี ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ จึงควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงจะทำให้ระบบการศึกษามี ประสิทธิภาพมากและผู้เรียนเกิดการพัฒนาศักยภาพในตัวเองมากยิ่งขึ้น [1] การปฏิรูปการศึกษาการศึกษาในทศวรรษที่ สองเน้นการพัฒนาครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูด คนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู คณาจารย์ มีปริมาณครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ ตามเกณฑ์ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพมาตรฐาน ขณะเดียวกันสามารถพัฒนาตนเองและแสวงหา ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวะวิชาชีพที่เข้มแข็งบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครูคณาจารย์ บุคลากรทางการ ศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพ มีขวัญกำลังใจ และอยู่ได้อย่างยั่งยืน [2] การพัฒนานักศึกษาครู สิ่งจำเป็นต้องให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และมีวิจารณ์ญาณ และตลอดจนการบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ให้ เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน [3] เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอ่านเขียน คิดวิเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง คิดไตร่ตรอง มีวิสัยทัศน์ จึงเป็นภาระหน้าที่สำคัญของครู ทุกคนในการบ่มเพาะผู้เรียนให้เติบโตและเป็นผู้นำในสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย 3 มิติ 1) เนื้อหาซึ่งเป็นความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์เดิม 2) วิธีการคิดเป็นการปฏิบัติจากการตีความของเนื้อหา การสะสม ความรู้หรือข้อมูล และ 3) ผลของการคิด เป็นการจำแนก การจัดระบบความสัมพันธ์ของเนื้อหา [4] ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ พัฒนาชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู จึงประกอบด้วย การพัฒนา ความคิด 4 แบบ ได้แก่ การฝึกความคิดริเริ่ม การฝึกความคิดคล่องแคล่ว การฝึกความยืดหยุ่น และการฝึกความคิด ละเอียดลออ เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาการเรียนการสอน สอดคล้องกับการ เปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 ที่จะนำไปสู่สังคมสร้างสรรค์ ตามนโยบายแผนพัฒนาประเทศ 20 ปี เพื่อนำพาให้ไปสู่ ความเป็นไทยแลนด์ 4.0

ระเบียบวิธีการศึกษา

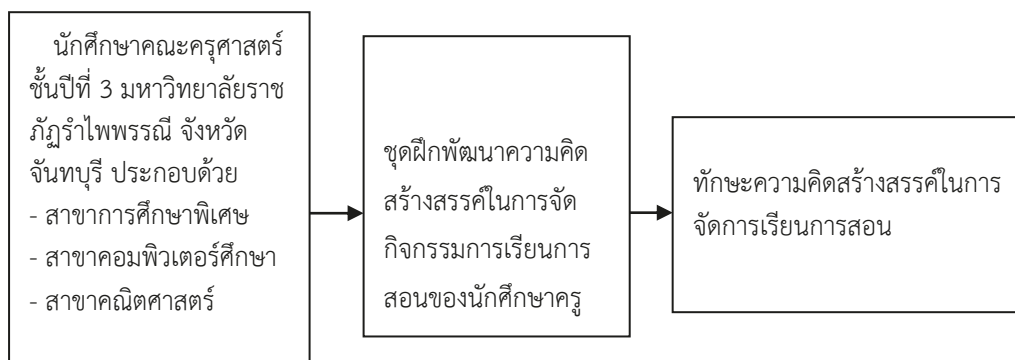
ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้แบบแผนการทดลองกลุ่มเดียว วัดผลก่อน และหลังการทดลอง (One Group Pretest Posttest Design) ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ [5] โดยประชากรที่ ศึกษา ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี จำนวนทั้งหมด 9 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา สาขาการศึกษาปฐมวัย สาขาการศึกษาพิเศษ สาขาคณิตศาสตร์ สาขาพลศึกษา สาขาภาษาไทย สาขาภาษาอังกฤษ สาขาสังคมศึกษา และสาขาวิทยาศาสตร์ จำนวน 684 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 160 คน โดยใช้สาขาวิชาเป็นหน่วยสุ่ม จาก 9 สาขาวิชา ได้มา 3 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาการศึกษาพิเศษ จำนวน 20 คน สาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา จำนวน 53 คน และสาขาคณิตศาสตร์ จำนวน 87 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1)

แบบวัดทักษะความคิดสร้างสรรค์ จำนวน 30 ข้อ เป็นมาตราส่วนประมาณค่าและชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู ใช้ระยะเวลาทดลองทั้งสิ้น ซึ่งมีตัวเลือก 5 ระดับ คือ 5 4 3 2 และ 1 และตรวจหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัด โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถาม หลังจากนั้นนำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี จำนวน 100 คน นำแบบวัดที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนก ซึ่งอยู่ระหว่าง .209 - .542 และหาค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ระดับ .87 และนำแบบวัดทักษะความคิดสร้างสรรค์ จำนวน 30 ข้อ มาวัดก่อนการทดลอง และหลังทดลอง 2) ชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู โดยสร้างชุดฝึกจากการศึกษาดาราศาสตร์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู และกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง ตรวจหาความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา ได้แก่ ความเหมาะสมของชุดฝึกความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความคิดริเริ่ม 2) ด้านความคล่องแคล่ว 3) ด้านความคิดยืดหยุ่น และ 4) ด้านความคิดละเอียดลออ และนอกจากนี้ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ จำนวน กิจกรรม ระยะเวลา และการเรียงลำดับความยากง่ายของกิจกรรม และนำมาปรับปรุงในเรื่องความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 กิจกรรม ใช้ระยะเวลาทดลอง 15 สัปดาห์ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สอดคล้องด้านความคิดริเริ่ม ใช้เวลา 1 สัปดาห์)
2. กิจกรรมการเรียนรู้ การอบรมปฏิบัติการเรื่อง การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเพื่อก้าวสู่อาเซียน (สอดคล้องด้านความคิดละเอียดลออ ใช้เวลา 1 สัปดาห์)
3. กิจกรรมการเรียนรู้ การผลิตสื่อการเรียนการสอน (สอดคล้องด้านความคิดละเอียดลออ ใช้เวลา 2 สัปดาห์)
4. กิจกรรมการเรียนรู้ การส่งเสริมความคิดริเริ่มและจินตนาการ กิจกรรมการแสดงนาฏศิลป์ (สอดคล้องด้านความคิดยืดหยุ่น ใช้เวลา 2 สัปดาห์)
5. กิจกรรมการเรียนรู้ จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (การสังเกตการณ์สอนและมีส่วนร่วม) (สอดคล้องด้านความคิดริเริ่ม ใช้เวลา 2 สัปดาห์)
6. กิจกรรมการเรียนรู้ จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (การทดลองสอน) (สอดคล้องด้านความคล่องแคล่ว ใช้เวลา 2 สัปดาห์)
7. กิจกรรมการเรียนรู้ การเขียนแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลและแผนการสอน เฉพาะบุคคล (สอดคล้องด้านความคิดยืดหยุ่น ใช้เวลา 2 สัปดาห์)
8. กิจกรรมการเรียนรู้ การเขียนแผนการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (สอดคล้องด้านความคิดละเอียดลออ ใช้เวลา 1 สัปดาห์)
9. กิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร (สอดคล้องด้านความคิดยืดหยุ่น ใช้เวลา 1 สัปดาห์)
10. กิจกรรมการเรียนรู้ การเขียนโครงการสัมมนาทางการศึกษาพิเศษ (สอดคล้องด้านความคล่องแคล่ว ใช้เวลา 1 สัปดาห์)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อวัดแบบวัดทักษะความคิดสร้างสรรค์ จำนวน 30 ข้อ และชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู จำนวน 10 กิจกรรม และใช้การวิเคราะห์ T-test โดยใช้คะแนนการทดสอบก่อนและหลัง เพื่อทดสอบความแตกต่างทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 3 ก่อนและหลังการทดลอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ทักษะการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี หลังได้รับการจัดกิจกรรมด้วยชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครูสูงขึ้น

ประโยชน์ที่รับจากการศึกษา

1. นักศึกษาเกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำมาพัฒนาบุคลิกภาพให้เหมาะสมต่อการเป็นครู
2. นักศึกษาสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน และการวางแผนการจัดทำแผนการสอน อย่างตอบสนองต่อผู้เรียน
3. นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการลองผิดลองถูก การฝึกฝนทักษะการใช้ความคิด มีความภาคภูมิใจ และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ตรง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

อารี รังสินนท์ [6] กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดจินตนาการประยุกต์ที่สามารถนำไปสู่สิ่งประดิษฐ์คิดค้นพบใหม่ทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความคิดในลักษณะที่คนอื่นคาดไม่ถึงหรือมองข้าม เป็นความคิดหลากหลาย คิดได้กว้างไกลเน้นทั้งปริมาณและคุณภาพ อาจเกิดจากการคิดผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างความคิดใหม่ ๆ ที่แก้ปัญหาและเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ [7] กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการจินตนาการและรวบรวมความรู้ความคิดเดิมอย่างหลากหลายและรวดเร็ว แล้วสร้างเป็นความรู้ ความคิดใหม่ของตนเองสามารถคิดนอกกรอบได้ มีผลงานการคิด สามารถริเริ่มและสร้างสรรค์งานสิ่งใหม่ ๆ ได้ เช่น งานเขียน งานศิลปะ งานสร้างสรรค์ และผลงานอื่น ๆ

กิลฟอร์ด [8] อธิบายถึงสมรรถภาพทางสมองว่า แบ่งเป็น 3 มิติ คือ เนื้อหา (Contents) วิธีการคิด (Operations) และผลของการคิด (Products) ลักษณะการคิดแบบอนินทรีย์ ซึ่งเป็นลักษณะการคิดอย่างสร้างสรรค์ประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากความคิดเดิม ความคิดริเริ่มแปลกใหม่ในที่นี้ อาจแสดงออกในรูปลักษณะทางผลผลิตหรือกระบวนการคิดก็ได้ เช่น การตีความ การรับรู้เนื้อหาต่าง ๆ บุคลิกภาพของผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จะเป็นผู้เปิดกว้างยอมรับความคิดและประสบการณ์แปลกใหม่ กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทดลอง มีความเชื่อมั่นในแนวคิดใหม่ของตนเอง มีความอยากรู้อยากเห็น ตลอดจนมีความอิสระในการคิดและการกระทำโดยไม่ยึดมั่นกับกฎเกณฑ์ใด ๆ จนมากเกินไป

2. ความคล่องแคล่วในการคิด (Fluency) หมายถึง ความสามารถในการผลิตความคิดที่แตกต่างและความหลากหลายภายใต้กรอบจำกัดของเวลา เป็นความสามารถเบื้องต้นซึ่งจะนำไปสู่การคิดอย่างมีคุณภาพและการคิดเพื่อการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3. ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) เป็นความสามารถในการคิดนอกกรอบไม่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือความคุ้นเคย ความยืดหยุ่นช่วยให้สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมใหม่ จึงนับเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความคล่องแคล่วให้พัฒนาความคิดแตกแขนงในทิศทางที่แตกต่าง ไม่ซ้ำซ้อน นำไปสู่การคิดอย่างมีคุณภาพและสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ความยืดหยุ่นมีส่วนสัมพันธ์กับความคิดในการดัดแปลง และความอิสระในการคิด ผู้ที่มีความสามารถในการดัดแปลงสูงย่อมแสดงถึงความสามารถในการยืดหยุ่นสูง

4. ความละเอียดลออในการคิด (Elaboration) หมายถึง การคิดตกแต่งในรายละเอียดเพื่อขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์ ความละเอียดลออสัมพันธ์กับความสามารถในการสังเกต ไม่ละเลยในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อยที่ผู้อื่นอาจมองข้ามไป ผลสำเร็จของสิ่งประดิษฐ์หรือองค์ความรู้ต่าง ๆ ต้องอาศัยความคิดในรายละเอียด ผู้ที่มีความละเอียดประณีตพิถีพิถันนั้น แสดงว่าเป็นผู้มีประสิทธิภาพรับรู้รอบไว ช่างสังเกต ลึกซึ้ง ตื่นตัว มีปฏิริยาต่อสภาพแวดล้อมตลอดเวลา

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ความหมายของการเรียนการสอน

ไสว พักขาว [9] ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน
2. กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนบรรยากาศของการเรียนการสอนสื่อต่าง ๆ ที่ช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ ซึ่งต้องสอดคล้องกับตัวผู้สอนและผู้เรียนด้วย เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน
3. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

สังต์ อุทรานันท์ [10] กล่าวถึง องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับระบบการเรียนการสอนที่แท้จริง ประกอบด้วย สิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา อัตราการเรียนรู้ลักษณะการเรียนรู้ และประสบการณ์เดิม เป็นต้น
2. จุดมุ่งหมายของการสอน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะทางกาย และเจตคติและค่านิยม
3. เนื้อหาสาระที่จะสอน ได้แก่ ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ความคิดรวบยอดและหลักการ การคิดแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางกาย เจตคติและค่านิยม การเตรียมความพร้อม ได้แก่ การเตรียมสภาพแวดล้อมทางการเรียน และการเร้าความสนใจ เป็นต้น
4. ดำเนินการสอน ได้แก่ การเลือกกลวิธีการสอน การเลือกกิจกรรมการสอน และการเลือกสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น
5. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ ได้แก่ การช่วยเหลือเด็กเรียนช้า และการส่งเสริมเด็ก
6. กิจกรรมสนับสนุน ได้แก่ การสรุปบทวน และการสั่งงาน เป็นต้น
7. การควบคุมและตรวจสอบ ได้แก่ การวัดความรู้ก่อนการเรียนการสอน การใช้คำถาม
8. สัมฤทธิ์ผลของการสอน
9. การปรับปรุงแก้ไข

รูปแบบการเรียนการสอน

คิมเบอร์รี่ แอน พอลลิง [11] กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นสากล (Universal Design for Learning: UDL) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้

1. การรับรู้ (Multiple Means of Representation : MMR) เป็นการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีการปรับเนื้อหาและวิธีสอน

ให้ถ่ายทอดความเข้าใจ และเน้นการใช้สื่ออุปกรณ์อย่างหลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจและให้โอกาสผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม

2. การแสดงออก (Multiple Means of Action and Expression : MMAE) เป็นการให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทางการเรียนได้อย่างเต็มที่อยู่สละตามความถนัดและความสามารถ โดยมีการออกแบบวิธีการเรียนที่มีความหลากหลายและมีความยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนแต่ละคน
3. การมีส่วนร่วม (Multiple Means of Engagement : MME) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสนใจและเต็มใจ หรือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของความพึงพอใจและเต็มใจ มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้เรียนรู้อย่างสนุกสนานมีชีวิตชีวา และสามารถเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

เซอร์รี เบิร์กทาร์เรอร์ [12] กล่าวถึง แนวทางการออกแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมสำหรับชั้นเรียนร่วมทั้งในด้านเนื้อหา กิจกรรม การประเมินผล และการปรับกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับทุกคน ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. ความเท่าเทียม (Be Accessible and Fair) เป็นหลักการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงข้อมูลในการเรียนรู้ด้วยวิธีการหลากหลายช่องทาง
2. ความยืดหยุ่น (Provide Flexibility in Use) เป็นหลักการสอนที่มีความยืดหยุ่นทั้งในด้านการรับรู้ การแสดงออก และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยเน้นในเรื่องของความพึงพอใจของผู้เรียน
3. ความสอดคล้องไม่ซับซ้อน (Be Straightforward and Consistent) เป็นหลักการสอนที่คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน โดยมีการปรับเนื้อหาของบทเรียนให้มีความหมาย ง่ายต่อความเข้าใจ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต
4. ความชัดเจนเข้าใจง่าย (Be Explicitly Presented and Readily) เป็นหลักการสอนที่เน้นความชัดเจนเข้าใจง่าย โดยการจัดการเรียนรู้ต่อยอดจากความรู้เดิม และเน้นการใช้สื่ออุปกรณ์ที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจได้รวดเร็วและง่ายขึ้น
5. การปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม (Provide a Supportive Learning) เป็นหลักการสอนที่คำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ โดยมีการเตรียมความพร้อม หรือมีการกระตุ้นเร้าความสนใจ ให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจและพร้อมที่จะร่วมเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. การขจัดข้อต่าง ๆ ให้ลดน้อยลงและเพิ่มในสิ่งที่จำเป็นหรือต้องการให้มากขึ้น (Minimize Unnecessary Physical Effort or Requirements) เป็นหลักการสอนที่ให้ความสำคัญในเรื่องความสามารถที่แตกต่างกันระหว่างบุคคล โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีข้อจำกัดในการรับรู้ข้อมูล
7. การจัดกลุ่มผู้เรียนอย่างเหมาะสมในการเรียนรู้ร่วมกัน (Ensure a Learning Space that Accommodates Both Students and Instructional Methods) เป็นหลักการสอนที่เน้นวิธีการเรียนแบบร่วมมือกันเรียนรู้

ทิสนา แคมณี [13] กล่าวว่า การสอนที่เน้นคิดสร้างสรรค์ มีลักษณะแตกต่างจากการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณหลายประการที่สำคัญ ได้แก่

1. การคิดสร้างสรรค์จะตั้งคำถามว่า “มีอะไรที่จะเป็นไปได้” มากกว่าตั้งคำถามว่า “สิ่งนั้นคืออะไร”
2. การคิดสร้างสรรค์สนใจการสร้าง ประดิษฐ์และออกแบบสิ่งใหม่ ๆ มากกว่าการค้นคว้าว่าเรามีอะไรอยู่แล้ว
3. การคิดสร้างสรรค์เน้นการสร้างสิ่งใหม่ ๆ มากกว่าการทำซ้ำสิ่งเก่า

4. การคิดสร้างสรรค์จะหาทางออกและแก้ไขในเชิงสร้างสรรค์มากกว่า การคิดหาถ้อยคำตำหนิติเตียน และยุทธศาสตร์ที่จะหักล้างทำลาย
5. การคิดสร้างสรรค์สนใจการลงมือทำ มากกว่าการอธิบายวิพากษ์วิจารณ์ ปรากฏการณ์ สถานการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำมาในอดีตหรือที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน
6. การคิดสร้างสรรค์มองหาทางเลือกอื่น ๆ ที่อาจเป็นไปได้มากกว่าทางเลือกที่จะต้องตัดสินใจเลือก
7. การคิดสร้างสรรค์สนใจมองหาประเด็นที่เราสามารถยอมรับได้มากกว่าประเด็นที่เราต้องปฏิเสธ
8. การคิดสร้างสรรค์สนใจมองหาคุณค่าข้อดีของสิ่งต่าง ๆ มากกว่าการตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกต้องของสิ่งต่าง ๆ หรือตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด
9. การคิดสร้างสรรค์สนใจประเด็นที่อาจเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าประเด็นที่ต้องสงวนรักษาหรือดำรงไว้
10. การคิดเชิงสร้างสรรค์มองภาพรวมองค์ประกอบรวมทั้งระบบมากกว่าส่วนประกอบปลีกย่อยแต่ละอย่างของระบบ

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการออกแบบการสอน

การออกแบบการสอน

ชนาธิป พรกุล [14] กล่าวถึง การออกแบบการสอนเป็นการวางเค้าโครง (Outline) ของการสอนทำให้เห็นภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนการเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอน วิธีสอน เทคนิคการสอน เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการออกแบบการสอน ดังนี้

1. ศึกษาหน่วยการเรียนรู้ในเรื่องเนื้อหาสาระ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
2. ศึกษาผู้เรียนในเรื่องวิธีเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. ศึกษารูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวัง
4. เลือกรูปแบบหรือวิธีหรือเทคนิคการสอน ใน 1 หน่วยการเรียนรู้มักใช้รูปแบบการสอน 1 รูปแบบร่วมกับหลายวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ
5. กำหนดสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้
6. เลือกวิธีและเครื่องมือวัดผล และตั้งเกณฑ์การประเมินผลกระบวนการวางแผนการสอน

ทิตินา แชนนี [15] กล่าวถึง กระบวนการวางแผนการสอนตามหลักซิปปา มี 7 ขั้นตอน

1. ขั้นทบทวนความรู้เดิม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม
2. ขั้นแสวงหาความรู้ใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ
3. ขั้นศึกษาทำความเข้าใจความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม เพื่อให้ผู้เรียนสร้างความหมายของข้อมูล หรือประสบการณ์ใหม่ สรุปความเข้าใจ แล้วเชื่อมโยงกับความรู้เดิม
4. ขั้นแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม เพื่ออาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตนเองให้กว้างขึ้น
5. ขั้นสรุป และจัดระเบียบความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย
6. ขั้นแสดงผลงาน เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของตนด้วยการได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้อื่น
7. ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจและความชำนาญ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิชเชอร์ [16] ได้แนะนำกิจกรรมต่าง ๆ ของเดอบโน ที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

1. รูปภาพ (Picture) รูปเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กเกิดความคิด รูปภาพให้อะไรมากกว่าการดูว่าเกิดอะไรขึ้นหลังจากดูภาพ มีการจินตนาการว่าคืออะไร มีการตั้งคำถามจากภาพแล้วให้เพื่อนตอบ
2. เรื่องเล่า (Story) การใช้เรื่องเล่า เช่น นิทานเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนคิด ในการจัดกิจกรรมโดยใช้เรื่องเล่า ครูควรใช้คำถามปลายเปิดเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนคิดหาคำตอบอย่างหลากหลายและกว้างขวาง ซึ่งคำตอบอาจไม่ปรากฏในเนื้อหา
3. การระดมสมอง (Brainstorming) การระดมสมองเป็นกลวิธีที่มีประโยชน์ในการฝึกคิดสร้างสรรค์ของเด็กทุกวัย เพราะการระดมสมองช่วยให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความรู้ การระดมสมองไม่ใช่เป็นการวิจารณ์หรือหักล้างความคิดของคนอื่น แต่เป็นการสร้างความคิดโดยใช้ความคิดของคนอื่นเป็นฐาน
4. การออกแบบ (Designing) การวาดลายเส้นเป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามจินตนาการถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ความคิดของเด็กกระฉับกระชวย
5. การวาดภาพ (Drawing) การวาดภาพทำให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยเริ่มจากการวาดภาพลายเส้น
6. การเล่นคำ (Word Play) คำโดยปกติก็เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ อยู่และที่สำคัญคำยังใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงถึงอารมณ์ขันของเด็กได้เป็นอย่างดี ซึ่งมุขตลกก็ถือว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์อย่างหนึ่ง เพราะเป็นการส่งเสริมจินตนาการการคาดเดาการจำของเด็ก การทายปริศนาคำทายช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ เพราะเป็นการแสดงสิ่งที่ตรงกันข้ามกันระหว่างสิ่งที่ปรากฏกับสิ่งที่จริง นอกจากนั้น การจำเรื่องตลกมาเล่าเป็นการฝึกเพิ่มพลังความจำ เพราะต้องใช้การระลึก (Recall) อย่างรวดเร็วในการคิดเรียงลำดับในการเล่าเรื่อง
7. คำถามออสบอน (Osborn's Question) อเล็กซ์ ออสบอน คิดคำถามกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งคำถามสามารถใช้กับสิ่งของเรื่องราว หรือสถานการณ์
8. กิจกรรมจินตนาการรูปร่าง (visual thinking) การคิดจินตนาการรูปร่าง ขนาตรูปแบบเป็นการคิดให้เหตุผลที่ไม่แสดงคำพูดออกมา การคิดแบบนี้มีความสำคัญต่อการคิดระดับสูง (HOT – Higher Order Thinking) โดยเฉพาะ ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และคณิตศาสตร์ นักเดินเรือ และวิศวกร คนขับแท็กซี่มีความถนัดในการคิดด้านนี้เป็นพัฒนาความคิดด้านมิติ วิธีการฝึกในห้องเรียนให้นักเรียนจินตนาการ โดยวาดรูปร่างลักษณะ สัญลักษณ์ ไดอะแกรม แล้วถามว่ารูปร่างอย่างนี้ควรจะเป็นอะไร เรียกว่าอะไร เป็นการกระตุ้นให้เด็กคิด จินตนาการ หลับตาหรือให้นักเรียนจับคู่ ให้คนหนึ่งบรรยายภาพให้อีกคนฟัง คนที่ไม่เห็นภาพให้ฟังและจินตนาการหรือวาดตามที่เพื่อนบรรยาย
9. กิจกรรมค้นหาประโยชน์หลากหลาย โดยมองว่าสิ่งนี้ใช้ทำอะไรได้บ้าง เช่น ครุฑยกตัวอย่างสิ่งของทั่วไป เช่น ก้อนหิน ขอลูก ลูกศร ของเด็กเล่น แล้วถามว่าสิ่งเหล่านั้นอาจใช้ทำอะไรได้บ้างนอกจากประโยชน์โดยตรง เช่น ก้อนอิฐใช้ทำอะไรได้บ้าง เด็ก ๆ อาจตอบใช้เป็นสมอเรือ เด็ก ๆ อาจตอบได้หลากหลายตามจินตนาการ

มาร์ซาโน [17] กล่าวถึงกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์มีหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมวาดภาพระบายสี กิจกรรมแต่งบทประพันธ์ การออกแบบภาระงานให้นักเรียนได้คิดหาคำตอบหรือแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง ในโจทย์เดียวกันวิชาในคณิตศาสตร์นักเรียนคิดหาคำตอบได้มากกว่า 1 วิธี ในวิชาวิทยาศาสตร์ นักเรียนค้นพบวิธีทดลองแปลกใหม่จากภาระงานที่ครูออกแบบให้นักเรียนทำ การแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ และการวางแผนเพื่อทำกิจกรรมโครงการ ซึ่งบรรยากาศในห้องเรียนและครูล้วนมีความสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จ ครูควรจัดบรรยากาศที่เป็นอิสระ ความคิดสร้างสรรค์ไม่เกิดในบรรยากาศที่เครียด การขู่หรือดุด่า ครูต้องมีความเป็นกันเองในขณะเดียวกันต้องรักษาระเบียบวินัย ใจกว้างและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

วิลเลียม [18] ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์แล้วสรุปเป็นกลวิธีการสอนไว้ 17 วิธี ดังนี้
 1) คิดเหลือเชื่อ 2) คิดแตกต่าง 3) คิดอุปมาอุปไมย 4) พิจารณาสีงผิดปกติ 5) ปริศนาอะไรเอ่ย 6) การคิดหาวิธีการใหม่ 7) หัดลองทำสิ่งใหม่ ๆ 8) คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ 9) ฝึกคิดจากสิ่งที่คลุมเครือ 10) ฝึกจินตนาการ 11) ฝึกปรับปรุงตนเอง 12) ศึกษาบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ 13) ฝึกประเมินสถานการณ์ 14) ฝึกทักษะการอ่านสร้างสรรค์ 15) ฝึกการฟังสร้างสรรค์ 16) ฝึกการเขียนสร้างสรรค์ และ 17) ฝึกการมองสร้างสรรค์

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ก่อนและหลังการทดลองของนักศึกษาที่ได้รับชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู

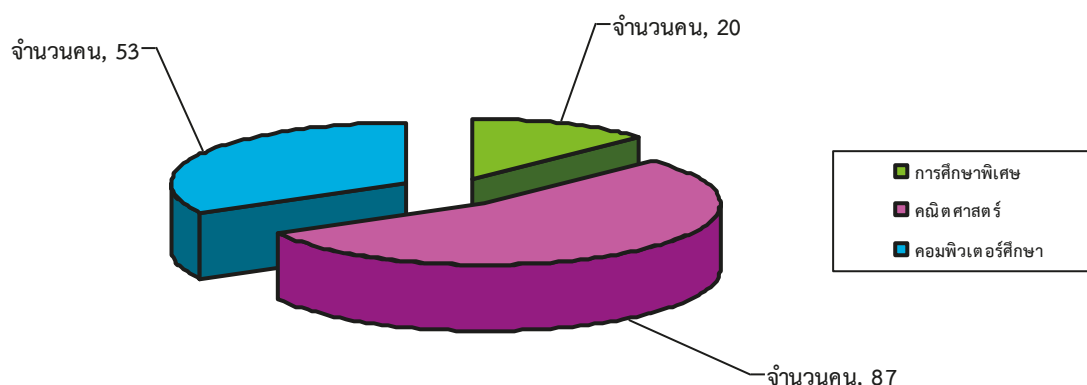
ตอนที่ 2 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ก่อนและหลังของนักศึกษาที่ได้รับการสอนด้วยชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู

ตอนที่ 1 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ก่อนและหลังการทดลองของนักศึกษาที่ได้รับชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มทดลอง จำแนกตามสาขาวิชา

กลุ่มทดลอง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การศึกษาพิเศษ	20	12.50
คอมพิวเตอร์ศึกษา	53	33.13
คณิตศาสตร์	87	54.38
รวม	160	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มทดลองที่ใช้สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัด จันทบุรี จำนวน 160 คน ประกอบด้วยสาขาวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 87 คิดเป็นร้อยละ 54.38 รองลงมา สาขาคอมพิวเตอร์ ศึกษาจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 33.13 และ สาขาการศึกษาพิเศษ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ตามลำดับ สามารถแสดงดังภาพที่ 1 ได้ดังต่อไปนี้

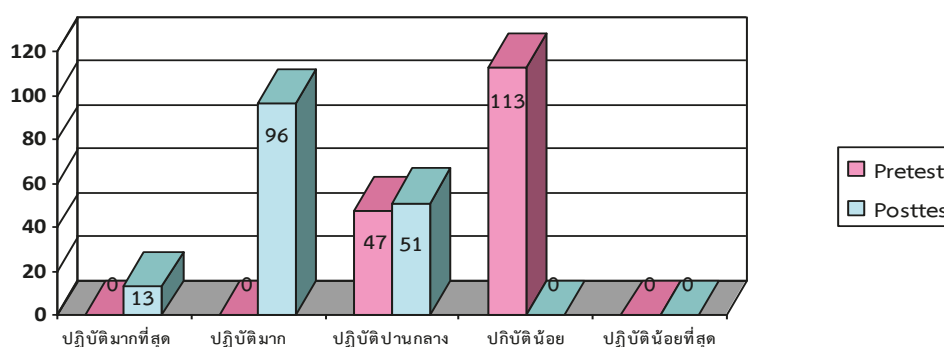

ภาพที่ 1 แสดงจำนวนของกลุ่มทดลองจำแนกตามสาขาวิชา

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของระดับทักษะความคิดสร้างสรรค์ ก่อนและหลังการทดลอง

คะแนนเฉลี่ยทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน	ก่อนการทดลอง		หลังจากทดลอง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปฏิบัติมากที่สุด (4.21-5.00 คะแนน)	-	-	13	8.13
ปฏิบัติมาก (3.41-4.20 คะแนน)	-	-	96	60.00
ปฏิบัติปานกลาง (2.61-3.40 คะแนน)	47	29.38	51	31.88
ปฏิบัติน้อย (1.81-2.60 คะแนน)	113	70.63	-	-
ปฏิบัติน้อยที่สุด (1.00-1.80 คะแนน)	-	-	-	-
รวม	160	100.00	160	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งก่อนการทดลองนักศึกษามีระดับของทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนในระดับน้อย จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 70.63 และระดับปานกลาง 47 คน คิดเป็นร้อยละ 29.38 ซึ่งไม่พบในระดับมากและมากที่สุด เมื่อนำชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู จำนวน 10 กิจกรรมมาใช้กับกลุ่มทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนในระดับมากที่สุด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 8.13 ระดับมาก จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 และระดับปานกลาง 51 คน คิดเป็นร้อยละ 31.88 ซึ่งไม่พบในกลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนในระดับน้อย และน้อยที่สุด สามารถแสดงดังภาพที่ 2 ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แสดงจำนวนของระดับคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ก่อนและหลัง การทดลอง

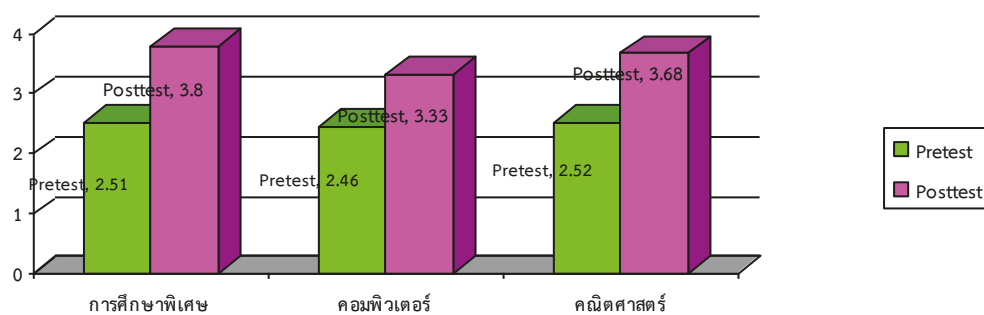
ตอนที่ 2 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจมาตรฐาน ของคะแนนทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ก่อนและหลังของนักศึกษาที่ได้รับการสอนด้วยชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู

ตารางที่ 3 แสดงคะแนนก่อนและหลังการได้รับชุดฝึกกิจกรรมความคิดสร้างสรรค์ จำแนกตามสาขาวิชา

สาขา	ก่อน/หลัง	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
		M	S	M	S
1. การศึกษาพิเศษ		2.51	0.24	3.80	0.44
2. คอมพิวเตอร์ศึกษา		2.46	0.26	3.33	0.26
3. คณิตศาสตร์		2.52	0.24	3.68	0.38
รวม		2.50	0.25	3.58	0.39

จากตารางที่ 3 พบว่าก่อนการนำชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู จำนวน 10 กิจกรรม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างทั้ง 160 คนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนเท่ากับ 2.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.25 โดยที่สาขาวิชาคณิตศาสตร์มีคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนสูงสุด คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.52 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.24 รองลงมา คือ สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.52 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.24 และ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.46 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.26 ตามลำดับ

หลังการนำชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู จำนวน 10 กิจกรรมพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 160 คน มีคะแนนเฉลี่ยทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เท่ากับ 3.58 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.39 โดยที่สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ มีคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนสูงสุด คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.80 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.44 รองลงมา คือ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.68 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.38 และ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.26 ตามลำดับ สามารถแสดงดังภาพที่ 3 ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 แสดงคะแนนเฉลี่ยทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ก่อนและหลัง การทดลอง จำแนกตามสาขาวิชา

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ก่อนและหลัง การนำชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู

สาขาวิชา	N	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t
		M	S	M	S	
การศึกษาพิเศษ	20	2.51	0.24	3.80	0.44	11.94***
คอมพิวเตอร์ศึกษา	53	2.46	0.26	3.33	0.26	17.77***
คณิตศาสตร์	87	2.52	0.24	3.68	0.38	23.30***
รวม	160	2.50	0.25	3.58	0.39	29.75***

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีจังหวัดจันทบุรี จำนวน 160 คน ได้แก่ สาขาการศึกษาพิเศษ จำนวน 20 คน สาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา จำนวน 53 คน และสาขา คณิตศาสตร์ จำนวน 87 คนที่ได้รับชุดฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู มีทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการพัฒนาทักษะการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นปีที่ 3 คณะ ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี จำนวน 160 คน ประกอบด้วย สาขาคณิตศาสตร์ จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 54.38 รองลงมาสาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 33.13 และสาขาการศึกษาพิเศษ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้กับผู้เรียน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งก่อนการทดลองมีคะแนนในระดับน้อย จำนวน 113 คน คิดเป็น ร้อยละ 70.63 และระดับปานกลาง จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 29.38 เมื่อนำชุดฝึกทักษะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ใน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษาครู จำนวน 10 กิจกรรม มาใช้กับกลุ่มทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เท่ากับ 3.58 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.39 โดยสาขาวิชาการศึกษาพิเศษ มีคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้กับผู้เรียนสูงที่สุด คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 รองลงมา คือ สาขา คณิตศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.38 และสาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.26 มีค่าที่เท่ากับ 29.75 และมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิลเลียม [18] ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์แล้วสรุปเป็นกลวิธีการสอนไว้ 17 วิธี ดังนี้ 1. คิดเหลือเชื่อ 2. คิดแตกต่าง 3. คิดอุปมาอุปไมย 4. พิจารณาสีผิดปกติ 5. ปริศนาอะไรเอ่ย 6. การคิดหา วิธีการใหม่ 7. หัดลองทำสิ่งใหม่ ๆ 8. คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ 9. ฝึกคิดจากสิ่งที่คลุมเครือ 10. ฝึกจินตนาการ 11. ฝึกปรับปรุง ตนเอง 12. ศึกษาบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ 13. ฝึกประเมินสถานการณ์ 14. ฝึกทักษะการอ่านสร้างสรรค์ 15. ฝึกการ ฟังสร้างสรรค์ 16. ฝึกการเขียนสร้างสรรค์ 17. ฝึกการมองสร้างสรรค์ และกิจกรรมพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ เป็น กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการวางแผนการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ สอดคล้องกับมาร์ซาโน [17] กล่าวถึงกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย กิจกรรมวาดภาพระบายสี กิจกรรมแต่งบทประพันธ์ การ ออกแบบภาระงาน กิจกรรมโครงงาน การแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดแปลกใหม่ สอดคล้องกับพีเชอร์ [16] ที่กล่าวว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยนิทาน โคลง เกม

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มาใช้ในการจัดทำโครงงานที่เน้น กระบวนการคิดที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม
2. ควรส่งเสริมและปลูกฝังให้ผู้เรียนมีหลักการคิดแห่งตนเอง เพื่อใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานการ เข้าใจตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างความนิยมที่ดียิ่งให้กับตนเองและประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนางานวิจัยที่เน้นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างความคิดสร้างสรรค์ ในการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาควรตระหนักถึงนโยบาย ในการพัฒนาให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ให้ มากกว่าการเรียนรู้อะไรหลายอย่างแล้วไม่ก่อเกิดประโยชน์ถึงคุณค่า
2. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครู ควรจะต้องออกแบบหลักสูตรที่เน้นการ พัฒนาการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ เรียนแล้วสามารถนำสิ่งใหม่ ๆ มาพัฒนา นักเรียน ชุมชน และสังคม ได้อย่างทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

- [1] ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2546). *ความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] ถวัลย์ มาศจรัส. (2553). *การจัดการศึกษาและแหล่งเรียนรู้สร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: ชารอักษร.
- [3] สุภัญญา ศรีสืบสาย. (2554). *การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการอ่านและการคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นานมีบุคค ธิ์ปธิ์เคชั่นส์.

- [4] Guilford. (1990). *Modern Criticism and Theory*. London: Longman.
- [5] ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สวีริยาสาสน์.
- [6] อารี รังสินันท์. (2549). *ความคิดสร้างสรรค์*. ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ: ธนะการพิมพ์.
- [7] ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2551). *การพัฒนากระบวนการคิด*. กรุงเทพฯ: เทคนิคพรินติ้ง.
- [8] Guilford. (1990). *Modern Criticism and Theory*. London: Longman.
- [9] ไสว พิกขาว. (2546). *หลักการสอนสำหรับการเป็นครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- [10] สดุด อุทรนันท์. (2546). *คู่มือการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงสร้างซีท*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- [11] Kimberly Ann Pawling. (2010). *Integrating Universal Design for Learning Concepts Into Secondary General Education Instructional Methods Courses*. [Online]. Retrieved 15 March 2014, from <http://www.Students.Graduate>.
- [12] Shalley. (1991). "Effects of Productivity Goals, Creativity Goals, and Personal Discretion on Individual Creativity", *Journal of Applied Psychology*. 76, 179 -185.
- [13] ทิศนา แคมณี. (2544). *วิทยาการด้านการคิด*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- [14] นาธิป พรกุล. (2552). *การออกแบบการสอนการบูรณาการการอ่านการคิดวิเคราะห์และการเขียน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [15] ทิศนา แคมณี. (2546). *ศาสตร์การสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [16] Fisher. (2000). *First Poem for Thinking*. Oxford: Nash Pollock.
- [17] Marzano. (1988). *Dimensions of Thinking*. Association for Supervision and Curriculum Development Alexandria.
- [18] William. (1970). *Classroom Idea for Encoraging Thinking and Feeling*. New York: DOK publishing.

**แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม:
ป่าสาคุ คลองปากประ จังหวัดพัทลุง**
**Guidelines for the Development of Community-based Creative
Tourism: Sago Palm Forest, Pakpra Canal, Phatthalung Province**

สมสมัย เอียดคง^{1*} วิจิตรา อมรวิริยะชัย² วราภรณ์ ทนงค์ศักดิ์³ และฉลอง แก้วประเสริฐ⁴
Somsamai ladkong^{1*}, Wijittra Amornwiriychai², Waraphorn Tanongsak³ and Chalong Keawprasit⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอ การสร้างความรู้ความเข้าใจในประโยชน์และคุณค่าของป่าสาคุและหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านคลองปากประโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาครัฐร่วมแสดงความเห็น ของกลุ่มท่องเที่ยวจำนวน 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากต้นสาคุ 2) กลุ่มวิชาลัยรวงข้าว 3) กลุ่มจักสานเครื่องมือหาปลา 4) กลุ่มนาริมเล 5) กลุ่มประมงพื้นบ้าน และร่วมกันออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจในประโยชน์และคุณค่าของป่าสาคุ พบว่าทั้ง 5 กลุ่ม มีความรู้ความเข้าใจในระดับดี ทราบและตระหนักถึงสถานการณ์การลดลงของพื้นที่สาคุ การศึกษาเพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของทั้ง 5 กลุ่ม มีดังนี้ กลุ่มที่ 1 มีกิจกรรมทำแป้งสาคุ ขนมจากสาคุ พายเรือชมป่าสาคุ โฮมสเตย์ ยกยอยักษ์ กลุ่มที่ 2 มีกิจกรรมทำนา ขนม สนุ่ ปุยหมัก ฯลฯ กลุ่มที่ 3 มีกิจกรรม สานเครื่องมือจับปลา กลุ่มที่ 4 มีกิจกรรม ทำนาริมเล ถ่ายรูป โฮมสเตย์ และกลุ่มที่ 5 บริการล่องเรือและถ่ายภาพการเก็บปลา กิจกรรมเหล่านี้ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามความเหมาะสม แบบไปเช้า-เย็นกลับ หรือ 2 วัน 1 คืน การจัดการป่าสาคุที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ทำให้ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่าสาคุได้อย่างยั่งยืน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา ต้นสาคุ การมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Abstract

This article present the understanding of benefits, values of sago palm and to study the creative tourism patterns that were related to lifestyle of villagers by community participation. The research took through interviews and focus discussion of 5 groups: 1) Sago Productivities Learning Group 2) Rice Growing Group 3) Traditional Fishing Tools Crafting Group 4) Coastal Rice Farming Group 5) Artisanal Fishery Group; they jointly designed the creative travel routes. The knowledge and understanding of sago palm, it was found that all 5 groups were well aware of the situation of decreasing area of sago palm. The study of creative tourism patterns were as follows: Group 1 activities as making sago flour and processing into sweets, homestay, trap fishing. Group 2 activities as growing rice, making cookies from rice, making soap. Group 3 activities as making fishing gears such as fish trap. Group 4 activities as Coastal Rice Farming, taking photograph. Group

¹ นักวิชาการ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² นักวิชาการ วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93110

³ อ., สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

⁴ ผู้ปฏิบัติงานวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Academic officer in Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences Thaksin University, Songkhla, 90000

² Academic officer, College of Community Wisdom, Thaksin University, Phatthalung, 93110

³ Lecturer in Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

⁴ Science Officer in Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: 08 8398 8379. E-mail address: Tripijlik@hotmail.com

5 activities as boating services and collecting fish/ taking photograph. Tourists were able to choose to participate in 5 groups as follows: One or Two Days Trip, Management of Sago Palm Forest in accordance with Lifestyle of Villagers by community for community in a sustainable manner.

Keywords: Development, Sago Palm, Participation, Creative Tourism

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มุ่งน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้และสร้างปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยสนับสนุนให้ไทยเป็น “ศูนย์กลางการผลิตสินค้าและบริการในภูมิภาคบนฐานแนวคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม” แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จึงสนับสนุนให้การท่องเที่ยวไทยพัฒนาบนฐานความเป็นไทยที่มีความหลากหลายทางด้านภูมิสังคมและวัฒนธรรม [1]

ปี 2561 ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายยุทธศักดิ์ สุภสร คาดว่า จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย 36 -37 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 3 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2560 ที่ทำสถิติสูงสุดด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวกว่า 35 ล้านคน และสร้างรายได้กว่า 2,700,000 บาท การส่งเสริมการท่องเที่ยวปี 2561 เน้นกระตุ้นท่องเที่ยวในท้องถิ่น และท่องเที่ยวเมืองรอง เพื่อกระจายโอกาสเชิงพื้นที่และกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น ในแคมเปญ “Amazing Thailand Go Local: เที่ยวท้องถิ่นไทย ชุมชนเติบโต เมืองไทยเติบโต” จังหวัดพัทลุงเป็น 1 ใน 55 ของเมืองรอง [2]

ป่าสาครในจังหวัดพัทลุงปัจจุบัน ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก สาเหตุการลดลงเกิดจากการขุดลอกคูคลอง เพื่อการระบายน้ำของหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น และเกิดจากการทำลายพื้นที่ป่าสาครโดยชาวบ้านเจ้าของที่ดิน เพราะต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ทำคอกเลี้ยงสัตว์ ทำถนน จังหวัดพัทลุงจะพบป่าสาครตั้งแต่บริเวณเชิงเขาของเทือกเขาบรรทัดลงมา อำเภอศรีบรรพตพบสาครบริเวณที่เป็นจุดรับน้ำหรือน้ำซับและส่วนที่เป็นสายคลอง อำเภอป่าพะยอมพบบริเวณที่เป็นสายคลองและที่ราบลุ่มต่ำ อำเภอควนขนุนพบบริเวณที่เป็นพื้นที่ราบและบริเวณชายคลอง อำเภอควนขนุนพบมากที่สุดที่ราบแอ่งพุ่มบ้านหัวพุด อำเภอเมืองพัทลุงพบบริเวณชายคลองและที่ราบ อำเภอศรีบรรพตมีป่าสาครประมาณ 23 ไร่ อำเภอป่าพะยอมประมาณ 12 ไร่ อำเภอควนขนุนประมาณ 224 ไร่ อำเภอศรีนครินทร์ประมาณ 72 ไร่ อำเภอเมืองประมาณ 65 ไร่ อำเภอกงหรา 9 ไร่ อำเภอเขาชัยสน 53 ไร่และอำเภอบางแก้ว 52 ไร่ รวมเนื้อที่ทั้ง 8 อำเภอพบป่าสาครทั้งหมด จำนวน 510 ไร่ [3]

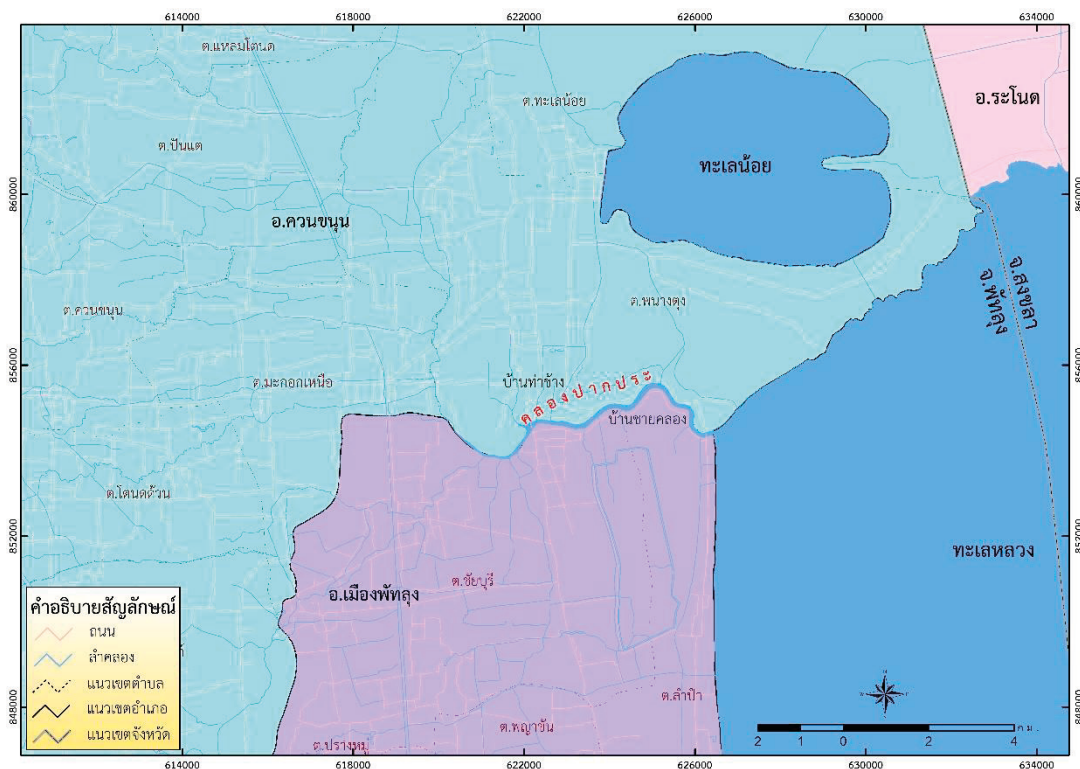
คลองปากประเป็นคลองสายสำคัญของพัทลุงไหลจากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออกเป็นรวมของลำน้ำสายต่าง ๆ ไหลมาบรรจบกัน แล้วไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาสองข้างคลองปากประมีต้นสาครพืชขึ้นน้ำซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญ เป็นที่หาอยู่หากินของชาวปากประ เป็นประตูเชื่อมสำคัญที่สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ได้ว่ายเข้าออกทำให้คลองปากประเป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์น้ำเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำที่สำคัญ จะเห็นชาวบ้านต่างตั้งยอยักษ์จับสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก ถือเป็นจุดชมวิวยอดนิยมอีกจุดหนึ่ง นักท่องเที่ยวนิยมชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกที่นี่เป็นภาพที่งดงามและหาได้ยากด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านปากประและบ้านชายคลอง บริเวณรอบ ๆ คลองปากประเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมบูรณ์ มีป่าเสม็ด ต้นกระจุต พืชน้ำนานาชนิด เป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำพันธุ์ถิ่นและนกอพยพ จึงทำให้การท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงกำลังเติบโตอย่างรวดเร็วมีรีสอร์ต ร้านอาหาร ท่าเรือ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง กำลังเป็นที่สนใจของสื่อมวลชน และนักท่องเที่ยวต่างถิ่น คลองปากประจึงเป็นที่สนใจของนักลงทุน มีการกว้านซื้อที่ดินจากนักลงทุนต่างพื้นที่ คณะวิจัยตระหนักถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การดำรงอยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยเฉพาะป่าสาครที่เป็นที่หาอยู่หากินของชาวบ้าน จึงสนใจที่จะจัดการป่าสาครให้ได้ประโยชน์สูงสุด โดยหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านปากประ เพื่อปกป้องอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการป่าสาครแบบมีส่วนร่วม ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์สูงสุดจากพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ถึงประโยชน์และคุณค่าของป่าสาครและศึกษาหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เพื่อจัดการป่าสาครโดยชุมชนมีส่วนร่วมบริเวณคลองปากประ จังหวัดพัทลุง

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณศึกษาความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากป่าสาคุ โดยวิธีการใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงคลองปากประ คือ ชาวบ้านหมู่ที่ 4 บ้านชายคลอง หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน และหมู่ที่ 11 บ้านท่าสำเภาเหนือ ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จำนวน 50 ตัวอย่าง เชิงคุณภาพทำการศึกษาโดยใช้วิธีการ ระดมความคิดเห็นและ Focus Group จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคลองปากประ ร่วมกันหาเส้นทาง/กลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนากลุ่ม/เพื่อหาเส้นทางที่ได้จากการระดมความคิด พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและได้เส้นทางในการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว คลองปากประเป็นคลองที่แบ่งเขตการปกครองระหว่างอำเภอควนขนุนและอำเภอเมืองพัทลุง เป็นคลองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีต้นสาคุขึ้นรอบ ๆ สองข้างคลอง (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษาบริเวณรอบคลองปากประ อำเภอควนขนุนและอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ ศึกษาความรู้ความเข้าใจความสำคัญและประโยชน์จากป่าสาคุพบว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้กับคลองปากประ คือ ชาวบ้านหมู่ที่ 4 บ้านชายคลอง หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน และหมู่ที่ 11 บ้านท่าสำเภาเหนือ ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จำนวน 50 ตัวอย่าง มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ของสาคุ อยู่ในระดับดี โดยทราบว่า รากของสาคุช่วยในการดูดซับน้ำ กรองน้ำ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ใบของสาคุนำมาเย็บสำหรับมุงหลังคา ใบนำมาห่อขนม เรียกว่า ขนมจาก ต้นของสาคุนำมาทำแป้งและเลี้ยงสัตว์ เช่น ตัวงู เปลือกของทางสาคุนำมาสานเสื่อ ทางสาคุนำมาทำรั้วบ้าน หากมองในภาพรวมของป่าสาคุบริเวณคลองปากประพบว่า สาคุช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ช่วยให้ความชุ่มชื้นบังแดดบังลม เป็นแหล่งน้ำในการทำนาและการอุปโภคบริโภค เป็นแหล่งมั่นคงทางอาหารของชุมชน และปัจจุบันป่าสาคุมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เกิดขึ้น ณ บ้านปากประ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 4,000 บาท/ปี (ภาพที่ 2-5)

ภาพที่ 2 ลำต้นของสาคูนำมาทำแป้ง

ภาพที่ 3 ใบของสาคูนำมาเย็บจาก

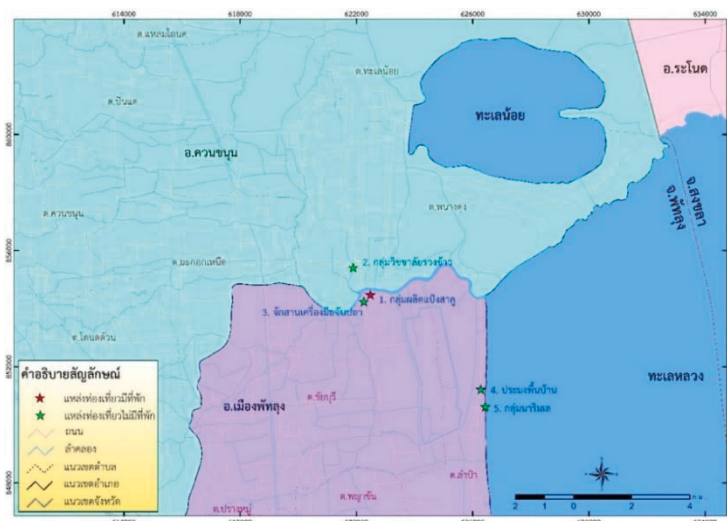

ภาพที่ 4 ปลาลูกเบรจากการยกยอักษ์

ภาพที่ 5 คลองปากประแหล่งยกยอักษ์

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลจากการร่วมกันระดมความคิดเพื่อหาเส้นทาง/กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากผู้มีส่วนได้เสียจากคลองปากประ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4 บ้านชายคลอง หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน และหมู่ที่ 11 บ้านท่าสำเภาเหนือ ตำบลชัยบุรี อำเภอมือง จังหวัดพัทลุง พบว่ากลุ่มที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเที่ยวชมวิถีชีวิต ร่วมทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์กับกลุ่มเหล่านี้ มีจำนวน 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากต้นสาคู 2) กลุ่มวิชาลี้ยงรวงข้าว 3) กลุ่มจักสานเครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน 4) กลุ่มประมงพื้นบ้าน และ 5) กลุ่มเรียนรู้การทำนาปรัง (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 แสดงกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บริเวณใกล้เคียงกับคลองปากประ จำนวน 5 กลุ่ม

จากการระดมความคิดจากผู้มีส่วนได้เสีย ได้กลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 5 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่ม มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำกิจกรรม ดังนี้

1. **กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากต้นสาคุ** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมืองจังหวัดพัทลุง มีนายละมัย ทรงเดชะ อายุ 56 ปี เป็นผู้ริเริ่มกลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากต้นสาคุ เป็นจุดสาธิตการผลิตแปงสาคุ กลุ่มนี้จะมีนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยวทั่วไป และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อย่างต่อเนื่องกิจกรรมกลุ่ม มี 1) เข้ามาขอชมการผลิตแปงจากต้นสาคุ 2) ทำขนมต่าง ๆ จากแปงสาคุ เช่น ขนมโค สาคุน้ำกะทิ ขนมจาก 3) พายเรือชมป่าสาคุ 4) โคมสเตยในป่าสาคุ 5) ยกยอยักษ์ และทำอาหารจากการยกยอยักษ์ ปลาที่ได้จากการยกยอยักษ์ เช่น ปลาแมว ปลาลูกเบร ปลาชีว ปลาโทง ปลาหัวมิ่ง ปลาไส้ตัน และ 6) บริการเช่าเหมาเรือ รายได้จากกลุ่ม คือ ผลิตแปงสาคุส่งขายยังต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ โดยรับผลิตแปงตาม ออร์เดอร์ทั่วประเทศ กำล้งสำคัญของกลุ่มนี้ คือ ลูกชายที่เรียนจบอิเล็กทรอนิกส์สามารถประดิษฐ์เครื่องผลิตแปงสาคุแบบ ครบวงจรได้ด้วยตนเองและลูกสาวขายแปงสาคุออนไลน์ทั่วประเทศ ภายได้ชื่อ “แปงสาคุแม่บุญเรือน” จึงเป็นกลุ่มที่มี ศักยภาพที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ (ภาพที่ 7-10)

ภาพที่ 7 กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากต้นสาคุ

ภาพที่ 8 โคมสเตยในป่าสาคุ

ภาพที่ 9 เรียนรู้และร่วมทำแปงจากต้นสาคุ

ภาพที่ 10 พายเรือและยกยอยักษ์ในป่าสาคุ

2. **กลุ่มวิชาลัยรวงข้าว** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง ตำบลนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีนายอำมร สุขวิน อายุ 50 ปี เป็นผู้ริเริ่มกลุ่ม เริ่มก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี 2549 กิจกรรมกลุ่มมีดังนี้ 1) เป็นศูนย์สาธิตและเรียนรู้ทำนาอินทรีย์ 2) เรียนรู้การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง 3) กิจกรรมสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวและแม่โพสพ ปลูกจิตสำนึกเด็กและเยาวชน นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว สามารถร่วมทำนาตามฤดูกาล ต่ำข้าว 4) ผลิตภัณฑ์จากข้าว เช่น ทำขนมคุกกีจากข้าวสังข์ หยด ร้าข้าวมาทำสบู่ ลิปสติกและปุ๋ยหมัก ฯลฯ ผลิตภัณฑ์ที่ได้ความนิยมของกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว เช่น ข้าวสังข์หยดอินทรีย์ ข้าวอินทรีย์ตราทุ่งชัยรอน ซึ่งการันตีด้วยคุณภาพมาตรฐาน OTOP 5 ดาว ส่งขายออนไลน์ทั่วประเทศ (ภาพที่ 11-14)

ภาพที่ 11 ประชุมกิจกรรมกลุ่มฯ
ภาพจากวิจิตตรา อมรวิริยะชัย

ภาพที่ 12 พิธีกรรมการทำขวัญข้าวและสมโภชแม่โพสพ
ภาพจากวิจิตตรา อมรวิริยะชัย

ภาพที่ 13 ทำขนมคุกกีจากข้าวสังข์หยด

ภาพที่ 14 ร้าข้าวนำมาทำสบู่ ลิปสติก และปุ๋ยหมัก

3. กลุ่มจักสานเครื่องมือจับปลาพื้นบ้าน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มีนายพริ้ม นวลมณี อายุ 72 ปี เป็นผู้ผลิตชิ้นงาน ส่วนใหญ่นายพริ้มจะผลิตชิ้นงานตามความต้องการของลูกค้า กิจกรรมกลุ่มมีดังนี้ให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้การจักสาน เช่น จักสานลายต่าง ๆ เบื้องต้น ทำเสวียนหม้อ หนึ่งตะลุง ตะกร้าใส่ผลไม้ เครื่องมือจับปลา เช่น ไซ เซงเลง ไซลาว รังไก่ เจีย เซ่ง ลูกกลมขนาดยักษ์ ฯลฯ ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับนายพริ้ม คือ จักสานเครื่องมือจับปลาเพื่อตกแต่งร้านที่มีชื่อเสียงในจังหวัดพัทลุง เช่น ร้านหลานตาซู เซงเลงและปลาจักสานร้านศรีปากประ ศูนย์เรียนรู้การทำนา “นาโปแก” และรับทำครกสีข้าวให้กับศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ (จักสานด้วยไม้ไผ่) ปัจจุบันหาคนที่ทำได้ยาก (ภาพที่ 15-17)

ภาพที่ 15 นายพริ้ม นวลมณี ผู้ผลิตชิ้นงาน

ภาพที่ 16 ลูกค้ามารับสินค้า

ภาพที่ 17 ผลงานนาย พริ้ม (เซ่งเลง : ร้านศรีปากประและร้านมีชื่อเสียงในจังหวัดพัทลุง)

4. กลุ่มประมงพื้นบ้าน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 8 บ้านปากประ ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง สองข้างทางของหมู่บ้านต้นตาลต้นใจสำหรับนักท่องเที่ยวไปด้วยวิถีของชาวประมง สองข้างทางจะเห็นกั๊ดแขวนเรียงรายและชาวประมงกำลังเก็บปลา เป็นภาพที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะช่วงฤดูน้ำหลากจะมีนักท่องเที่ยวมาถ่ายภาพ เป็นจำนวนมาก รายการโทรทัศน์ช่อง 3 และ 9 เคยมาถ่ายทำรายการ กิจกรรมกลุ่มมีดังนี้ 1) จำหน่ายปลาสดและปลาแห้ง จะมาซื้อที่กลุ่มหรือสั่งซื้อตามต้องการของลูกค้า ปลาที่จับได้ เช่น ปลาแขยง ปลาหัวโหม่ง ปลาแมว ปลาบูตรี ปลาลูกเบร มีรายได้วันละ ประมาณ 500-700 บาท/วัน 2) บริการโฮมสเตย์สัมผัสวิถีชีวิตชาวประมง 3) บริการล่องเรือ มีเรือบริการวันละ 10-16 ลำ อัตราค่าบริการลำละ 500/800/1,200 บาท ราคาขึ้นอยู่กับระยะทางและเวลา (ภาพที่ 18-21)

ภาพที่ 18 ถักแห อวนและซ่อมเครื่องมือหาปลา

ภาพที่ 19 วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน

ภาพที่ 20 การเก็บปลาจากแห/อวน ที่บ้านปากประ

ภาพที่ 21 ปลาแมว ขึ้นชื่อเมนูยำ

5. กลุ่มเรียนรู้การทำนาริมเล ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 8 บ้านปากประ การทำนาริมเล ถือเป็น Unseen สำหรับนักท่องเที่ยว มีเฉพาะที่บ้านปากประเท่านั้น การทำนาริมเลจะเริ่มหว่านข้าวเดือนพฤษภาคม- มิถุนายน ดำนาและเก็บเกี่ยวในเดือนกันยายน พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูก คือ ไรซ์เบอร์รี่ กข 55 กิจกรรมของกลุ่มมี 1) เรียนรู้การทำนาริมเล 2) บริการโฮมสเตย์ 3) พายเรือคายัทรูปนาริมเล เพื่อชมแสงแรกของวัน (ภาพที่ 22-23)

ภาพที่ 22 นาริมเลบ้านปากประ

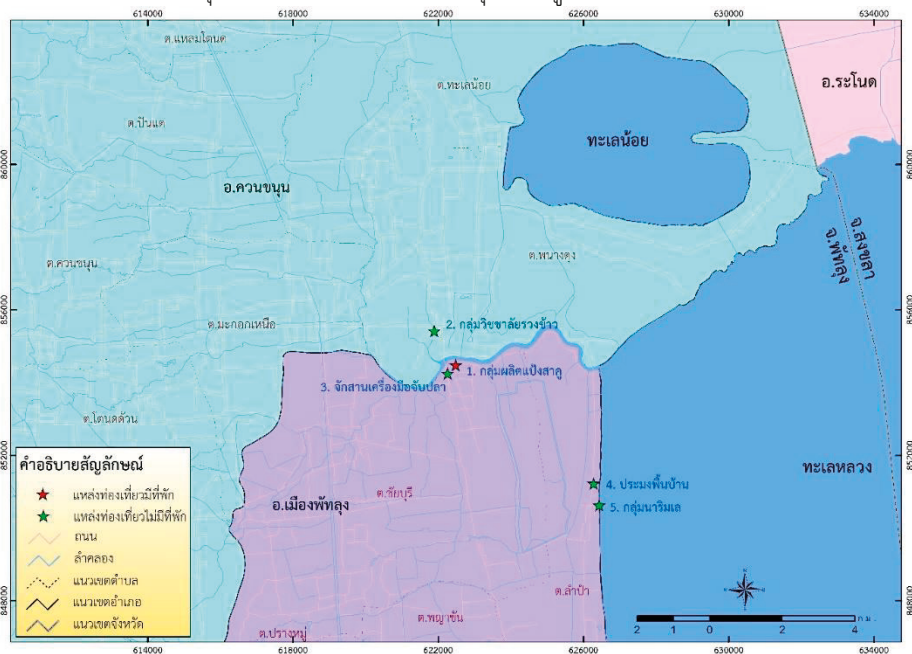
ภาพที่ 23 นางหนูวาด นิยมแก้ว ทำนาริมเลบ้านปากประ

ภาพจาก [http://review.tourismthailand.org\[2561\]](http://review.tourismthailand.org[2561])

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บริเวณคลองปากประ

จากการร่วมกันออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว ได้เส้นทางการท่องเที่ยวได้ 2 รูปแบบ คือ

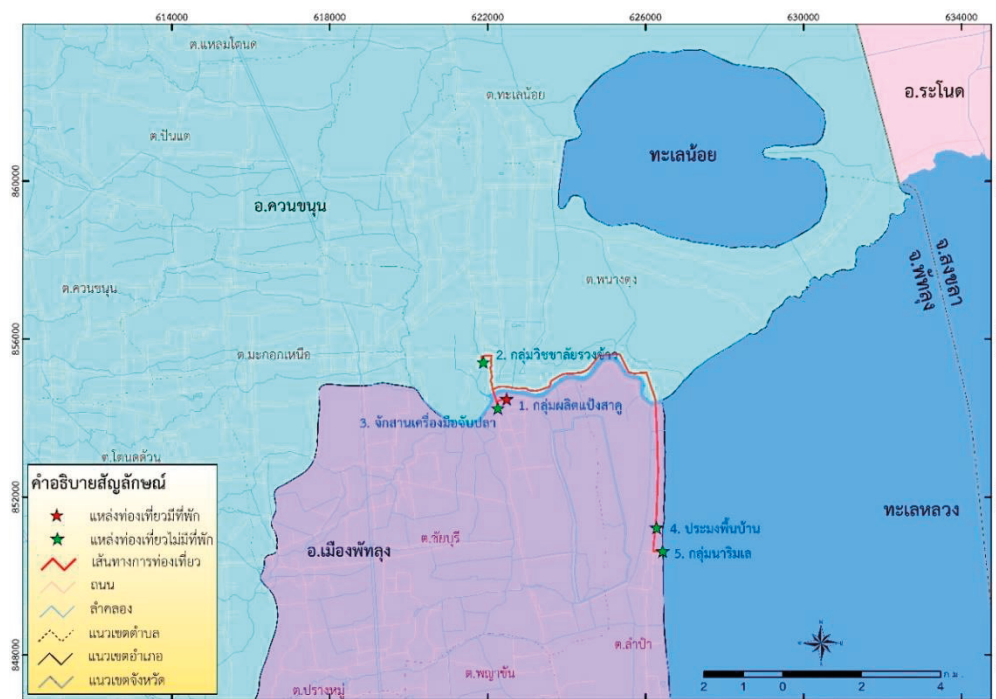
1. แบบไปเช้า-เย็นกลับ (One Day Trip) นักท่องเที่ยวจะเลือกเที่ยวกลุ่มไหนก็ได้ตามใจชอบโดยใช้เวลา 1 วัน เลือกท่องเที่ยวจากกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณท์จากต้นสาคุ 2) กลุ่มวิชาลัยรวงข้าว 3) กลุ่มจักสานเครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน 4) กลุ่มประมงพื้นบ้าน และ 5) กลุ่มเรียนรู้การทำนาริมเล (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 24 แสดงกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 5 กลุ่ม บริเวณคลองปากประ

2. แบบ 2 วัน 1 คืน (Two Days One Night) โดยวันแรกช่วงสาย ๆ ท่องเที่ยวที่กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณท์จากต้นสาคุ ทำกิจกรรมที่กลุ่มจนถึงเที่ยง รับประทานอาหารเที่ยงที่กลุ่มฯ ช่วงบ่ายไปยังกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว ทำกิจกรรมที่กลุ่มจนถึงเย็น แล้วกลับมาพักโฮมสเตย์ที่กลุ่มเรียนรู้ผลิตภัณท์จากต้นสาคุและทำกิจกรรมที่สนใจ วันที่ 2 ช่วงเช้าไปเรียนรู้การ

ทำเครื่องจักสานเครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน พักรับประทานอาหารเที่ยง ช่วงบ่ายไปถ่ายภาพกลุ่มประมงพื้นบ้าน และกลุ่มเรียนรู้การทำนาริมเล เดินทางกลับ (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบ 2 วัน 1 คืน

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษา แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม: ป่าสาธุ คลองปากประจังหวัดพัทลุง พบว่าคลองปากประเป็นคลองสายสำคัญของจังหวัดพัทลุง ไหลจากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก เป็นที่รวมของลำน้ำสายต่าง ๆ มาบรรจบกัน ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลา คลองปากประมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีต้นสาธุสองข้างคลองที่ยังอุดมสมบูรณ์ ที่ช่วยในการซับน้ำ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้ชาวบ้านปากประได้ทำมาหากิน ชาวบ้านตั้งยอยักษ์จับสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดภาพที่สวยงาม นักท่องเที่ยวชอบมาชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกที่นี่ มาถ่ายภาพชมวิวและชมวิถีชีวิตชาวปากประ เป็นวิถีชีวิตที่อยู่คู่กับธรรมชาติอย่างลงตัว เกิดภาพที่งดงามและหาได้ยาก คลองปากประเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำมีต้นสาธุ ต้นเสม็ด กระจุต พืชนานาชนิด ดอกบัวหลากชนิดและสี สัน เช่น บัวหลวง บัวสาย บัวเผื่อน และบัวบา เป็นที่อาศัยของนกน้ำพื้นถิ่นและนกอพยพหลากชนิด

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชาวปากประ ที่พบส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับวิถีชีวิต เช่น การทำแป้งจากต้นสาธุ การทำนาอินทรีย์ จักสานเครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน ทำประมงพื้นบ้าน และการทำนาริมเล ซึ่งสอดคล้องกับชุดแดน วิสุมทัศน์ และคณะ [4] ที่ศึกษาเรื่อง ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่ารูปแบบ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มุ่งให้ความสนใจในทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources) หรือ มรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน หรือวิถีชีวิตสามัญของบุคคลทั่วไป มากกว่านักท่องเที่ยวรุ่นใหม่มีความประสงค์ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ตนเองเข้าไปท่องเที่ยวและปรารถนาที่จะใช้เวลายาวนานขึ้นเพื่อเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่ “แท้จริง” โดยผ่านประสบการณ์ของตนเองและคาดหวังว่าจะได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับหน้าที่การงานหรือความสนใจเฉพาะตัว ภายหลังจากที่การท่องเที่ยวเสร็จสิ้นลง ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของพื้นที่ท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวจะต้องเข้าถึง “จิตวิญญาณของพื้นที่” (Spirit of Place)

ดังนั้น การจัดการรูปแบบของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” จะต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติเชิงพื้นที่และเชิงกระบวนการ แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่อาจจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรมีคุณสมบัติในเชิงพื้นที่ในสองลักษณะ กล่าวคือ มีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมและ/ หรือธรรมชาติ และมีความตระหนักรู้ในคุณค่าของ

ชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว นอกจากจะมีความโดดเด่นในทางใดทางหนึ่งแล้ว โดยเฉพาะ ในทางวัฒนธรรมชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมจะต้องมีความตระหนักรู้ในคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมดังกล่าวและขณะเดียวกันก็ต้องพร้อมที่จะร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่อาจมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมหรือพร้อมสำหรับการที่จะมี “คนนอก” เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของบ้านปากประ มี 2 รูปแบบ คือ ให้เลือก คือ แบบไปเช้า-เย็นกลับ และแบบ 2 วัน 1 คืน ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ ประสงค์ทัน [5] ที่ศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาชาวไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ที่พบว่า ชาวไทยพวน อำเภอปากพลี มีทุนทางสังคมที่เด่นชัด คือ ทุนทางภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรม ประกอบกับ ความเป็นมิตรไมตรีช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันส่งผลให้ชาวไทยพวน อำเภอปากพลี มีทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง และควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศแบบพักค้างคืน (แบบ 2 วัน 1 คืน) โดยใช้กลยุทธ์สร้างความแตกต่างผสานการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2558). ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ. สืบค้นวันที่ 15 กรกฎาคม 2558, จาก <https://www.kmutt.ac.th/rippc/nrct59/14a3.pdf>.
- [2] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (มปป.). ปี 2561 ททท. เน้นการท่องเที่ยวเมืองรอง. สืบค้นวันที่ 10 มีนาคม 2561, จาก <https://voicetv.co.th/read/SkJ8CUhQG>.
- [3] สมสมัย เอียดคง และคณะ. (2559). การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่ป่าสาธิตในจังหวัดพัทลุง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [4] สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2555). ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [5] สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน. (มปป.). ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชาวไทยพวนอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การศึกษาการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

The Study of Code-Switching between Pattani-Malay Dialect, Thai, and English in English Language Teaching and Learning in the Three Southern Border Provinces

วรเวทย์พิสิษ ยศศิริ^{1*}
Varavejebhis Yossiri^{1*}

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเหตุและปัจจัยในการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ และศึกษาหน้าที่และลักษณะของการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) จำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบบันทึกการสังเกตการณ์การสอนและแบบบันทึกการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา ผลวิจัยพบว่า เหตุและปัจจัยในการสลับภาษาในห้องเรียน ได้แก่ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การแสดงสถานะทางสังคม การพูดหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ การแสดงอัตลักษณ์ การให้ความสำคัญด้านความหมาย การโน้มน้าวผู้ฟัง นอกจากนี้ยังพบว่า หน้าที่และลักษณะในการสลับภาษาประกอบด้วย การบ่งชี้สิ่งที่อ้างถึง การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง การอุทาน การซ้ำข้อความเพื่อยืนยัน การอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว และการแสดงความคิดเห็น

คำสำคัญ: การสลับภาษา การเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ

Abstract

This article aimed to investigate reasons and factors affecting the codes-switching of Pattani-Malay dialect, Thai, and English and explore functions and forms of codes-switching of Pattani-Malay dialect, Thai, and English of English teachers in the three southern border provinces of Thailand. The multi-stage sampling technique was employed in order to get 10 teachers as the samples. The data collection tools were field notes and scripts of audio-recordings for classroom observation and a semi-structured interview. Qualitative descriptive analysis and percentage were used. The results revealed that the teachers tend to switch their codes in the classroom in order to show the interpersonal relationship, to raise the social status, to speak the relevant topic or issue, to express emotion or feeling, to show the identity, to emphasize the significance of meaning, and to persuade the audience. Moreover, this study also found that there are many functions and forms of codes-switching; quotation, addressee specification, interjection, reiteration, message qualification, personalization versus objectification, and expression of ideas.

Keywords: Codes-Switching, English Language Teaching and Learning, English as a Foreign Language

¹ อ., สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 95000

¹ Lecturer, English Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, 95000

* Corresponding author: Tel.: 086-071451, E-mail address: varavejebhis.y@yru.ac.th

บทนำ

การสลับภาษาในการเรียนภาษาอังกฤษนั้นยังมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งอยู่มาก ซึ่งการสลับภาษาของครูผู้สอนอาจจะเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งถือว่เป็นพฤติกรรมการสลับภาษาอัตโนมัติ มีงานวิจัยมากมายที่มีการศึกษาเรื่องการสลับภาษาในตลอด 20 ปีที่ผ่านมา [1] และมีการพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสลับภาษาในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศมากขึ้น จนทำให้ประเด็นการสลับภาษาเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยที่หน้าที่และลักษณะของการสลับภาษามี 6 หน้าที่และลักษณะได้แก่ การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง การอุทาน การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น และการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว [2] ซึ่งหน้าที่ของการสลับภาษาทั้ง 6 หน้าที่นี้คล้ายกับตัวบอกความหมายจากบริบท (Contextualization Cues) ซึ่งเป็นได้ทั้งสถานการณ์ภาษาและจากตัวภาษาเอง [3] และตัวบอกความหมายจากบริบท คือ รูปนัย (Form) ทุกรูปที่ผู้ร่วมสนทนาใช้เพื่อสร้างบริบททางภาษาสำหรับการตีความถ้อยความที่เฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติของตัวบอกความหมายจากบริบท [4]

ลักษณะและหน้าที่ของการสลับภาษานั้นได้รับการศึกษาในห้องเรียนภาษาอังกฤษทั้งในฐานะภาษาที่สองและในฐานะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยด้านการสลับภาษาได้รับความนิยมศึกษาในห้องเรียนหรือบริบทที่เป็นลักษณะสังคมสองภาษา เช่นงาน วิจัยที่ศึกษาการสลับภาษาในโรงเรียนประถมศึกษาสามแห่งในเคนยา ซึ่งมีการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาสวาฮีลี และภาษาแม่ในเคนยาถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนในห้องเรียน จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือศึกษาวิเคราะห์และสังเกตเกี่ยวกับวิธีการที่ครูใช้หลายภาษาในระหว่างการเรียนการสอนและวิธีการที่พวกเขาใช้การสลับภาษาในห้องเรียนโรงเรียน [5] และยังมีนักวิจัยที่ได้ศึกษาการทำงานและหน้าที่ของการสลับภาษาในห้องเรียนสอนภาษาอังกฤษในศรีลังกา [6] เมื่อนำผลการวิจัยของศึกษา Canagarajah [6] มาเปรียบเทียบกับ Merritt et.al. [5] พบว่ามีความคล้ายคลึงกันหลาย ๆ ด้าน ทั้งในแง่ของการอธิบายหน้าที่ต่าง ๆ ของการสลับภาษาในห้องเรียนและนำเสนอเกี่ยวกับความแตกต่างของการสลับภาษา การเปรียบเทียบทั้งสองการศึกษาแสดงให้เห็นประเภทของการสลับภาษาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีนักวิจัยอีกหลายคนที่มีมองว่า การสลับภาษาในห้องเรียนภาษาต่างประเทศเป็นเรื่องที่ดีที่จะช่วยให้เข้าใจภาษาที่สองได้เร็วขึ้นและชี้ให้เห็นอีกว่า ครูผู้สอนภาษาควรที่จะเห็นประโยชน์จากการสลับภาษาซึ่งการใช้ภาษาแม่จะมีบทบาทสำคัญในการเข้าใจภาษาที่สอง [7]

ในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมีการสลับภาษาไปมามากมายหลายพื้นที่และหลายกลุ่มคน ซึ่งเป็นที่แน่ชัดอยู่แล้วว่า การสลับภาษาจะต้องเกิดขึ้นอย่างแนบเนียนตามบริบท โอกาส และบุคคลที่ต้องการจะสื่อสารด้วย เช่น ภาษามลายูปัตตานีจะใช้พูดหรือสื่อสารในชีวิตประจำวันทั่วไป แต่จะมีการสลับภาษาเป็นภาษาไทยกลางก็ต่อเมื่อจำเป็นจะต้องติดต่อกับงานที่เกี่ยวข้องกับทางราชการหรือหน่วยงานของรัฐ อีกปัจจัยหนึ่ง คือ กลุ่มบุคคลที่สนทนากับกัน ภาษามลายูปัตตานีจะใช้สื่อสารกันในกลุ่มผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามโดยส่วนมาก ฉะนั้น ถ้าผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะสื่อสารกับศาสนิกชนอื่น ก็จะมีการสลับภาษาเป็นภาษาไทยกลาง เป็นต้น ซึ่งรวมถึงการสลับภาษาในห้องเรียนของครูผู้สอนด้วยเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันการสอนภาษาอังกฤษของครูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ที่น่าสนใจศึกษาเรื่องการสลับภาษาเพราะภาษามลายูปัตตานีถูกใช้อย่างแพร่หลายมากกว่าภาษาไทยกลาง ซึ่งตัวผู้เรียนเองก็จะคุ้นชินกับภาษามลายูปัตตานีมากกว่าภาษาไทยกลางทำให้มีการใช้ภาษาที่มีการสลับภาษาขึ้นโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้ภาษาในการสื่อสารและสนใจที่จะศึกษาเหตุและปัจจัยในการสลับภาษา รวมถึงหน้าที่และลักษณะของการสลับภาษาของครูผู้สอนภาษาอังกฤษต่อการสลับภาษามลายูปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษในห้องเรียนภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นครั้งนี้จะเป็นการศึกษาการสลับภาษามลายูปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) เหตุและปัจจัยในการสลับภาษา 2) หน้าที่และลักษณะของการสลับภาษา ซึ่งถือได้ว่าการสลับภาษาก็เป็นอีกกลไกหนึ่งของครูผู้สอนภาษาอังกฤษที่จะนำภาษามลายูปัตตานีมาใช้ในห้องเรียนตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

- (1) ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

กลุ่มตัวอย่าง

(1) ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีการใช้การสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนภาษาอังกฤษทั้งหมดเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามและพูดภาษามลายูถิ่นปัตตานีเป็นภาษาแม่

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) แบบบันทึกการสังเกตการณ์การสอนในห้องเรียนภาษาอังกฤษ โดยเก็บข้อมูลโดยการจดบันทึกการบันทึกภาพและเสียงของผู้เข้าร่วมวิจัย

- (2) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในเรื่องการสลับภาษา

วิธีการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการศึกษา 2 ชุด และมีขั้นตอนดังนี้

(1) การสร้างแบบบันทึกการสังเกตการณ์การสอนในห้องเรียนภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยได้พัฒนาและประยุกต์จากงานวิจัย [3] โดยเน้นหน้าที่และลักษณะของการสลับภาษา มี 6 หน้าที่และลักษณะ ได้แก่ การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึงการระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง การอุทาน การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น และการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว จากนั้นจะนำแบบประเมินมาตรวจสอบ แก้ไข และปรับภาษาเพื่อให้เกิดความชัดเจน แล้วนำแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและนำไปทดลองประเมินจริงบางโรงเรียน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้กลับมาปรับแก้แบบประเมินให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อจะนำไปใช้บันทึกการสังเกตการณ์การสอนในห้องเรียนภาษาอังกฤษในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญ

(2) แบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) ของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในเรื่องการสลับภาษาจะพัฒนามาจากการค้นคว้าตำรา เอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดคำถามให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และสอดคล้องกับแบบบันทึกการสังเกตการณ์การสอนโดยการสัมภาษณ์จะประกอบด้วยข้อมูล 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ความถี่ในการสลับภาษา ส่วนที่ 3 เหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการสลับภาษา และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากนั้นจะนำแบบบันทึกการสัมภาษณ์มาตรวจสอบเพื่อให้เกิดความชัดเจน แล้วนำไปทดลองสอบถามจริงในบางโรงเรียนและนำข้อมูลที่ได้กลับมาปรับแก้แบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อจะนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยลงพื้นที่ศึกษาในช่วงวันทำงานปกติ (วันจันทร์-ศุกร์) แต่บางครั้งผู้วิจัยลงพื้นที่ในช่วงวันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ซึ่งแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจข้อมูลโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 10 แห่ง และสำรวจการใช้การสลับภาษาของครูผู้สอนภาษาในการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น ๆ เพื่อจะได้นำข้อมูลเบื้องต้นมาวางแผนในการขอความอนุเคราะห์ในการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป

ระยะที่ 2 การสังเกตการณ์สอนของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 แห่ง ซึ่งจำนวนของผู้ให้ความอนุเคราะห์จะขึ้นอยู่กับจำนวนของครูผู้สอนภาษาที่ใช้การสลับภาษาในห้องเรียนที่ได้จากการสำรวจในระยะที่ 1 ซึ่งในการสังเกตการณ์การสอนนี้ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์การสอนกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอนภาษาอังกฤษจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งหมด 10 คน ๆ ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 1 คาบเรียน ในรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน

ระยะที่ 3 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) กับครูผู้สอนภาษาที่ให้ความอนุเคราะห์ในการสังเกตการณ์ ทั้งหมด 10 คน จาก 10 โรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

(1) การสังเกตการณ์สอนของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ จะใช้วิธีการวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแบบการบรรยาย

(2) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) ของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในเรื่องการสลับภาษา จะใช้วิธีการวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแบบการบรรยาย

ผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ในการเรียนการสอนของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) เหตุและปัจจัยในการสลับภาษา 2) หน้าที่และลักษณะของการสลับภาษา ซึ่งถือได้ว่าการสลับภาษาก็เป็นอีกกลไกหนึ่งของครูผู้สอนภาษาอังกฤษที่จะนำภาษาถิ่นมาใช้ในห้องเรียนตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ โดยผลการวิจัยจะแสดงเสนอดังนี้

1. เหตุและปัจจัยในการสลับภาษาในห้องเรียน

ตารางที่ 1 แสดงเหตุและปัจจัยในการสลับภาษา

เหตุและปัจจัย	ความถี่ในการใช้	ร้อยละ
1. การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	19	13.01
2. การแสดงสถานะทางสังคม	8	5.47
3. การพูดหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง	7	4.79
4. การแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์	15	10.27
5. การแสดงอัตลักษณ์	32	21.91
6. การให้ความสำคัญด้านความหมาย	54	36.98
7. การโน้มน้าวผู้ฟัง	11	7.53
รวม	146	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่ามีเหตุและปัจจัยในการสลับภาษาในห้องเรียนภาษาอังกฤษ ในด้านการให้ความสำคัญด้านความหมาย มีความถี่ที่พบจำนวน 54 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 36.98 การแสดงอัตลักษณ์ มีความถี่ที่พบจำนวน 32 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21.91 การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความถี่ที่พบจำนวน 19 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13.01 การแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ มีความถี่ที่พบจำนวน 15 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 10.27 การโน้มน้าวผู้ฟัง มีความถี่ที่พบจำนวน 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 7.53 การแสดงสถานะทางสังคม มีความถี่ที่พบจำนวน 8 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.47 และการพูดหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง มีความถี่ที่พบจำนวน 7 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 4.79

2. หน้าที่ของการสลับภาษา

1. การอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น โดยมีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 134 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 38.17 โดยมีลักษณะการสลับภาษาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: Well, he has a bad cough and a sore throat. He also has a headache. เป็นหวัด เจ็บคอและปวดหัวด้วย

ตัวอย่างที่ 2

ครู: Really! What a fantastic idea. เป็นความคิดที่ดีมากเลยคะ

ตัวอย่างที่ 3

ครู: ฮารีนิงฮาบีห์มาขอเดะห์ ก็ต่อจูปอมูลา (วันนี้หมดเวลาแล้ว เจอกันใหม่คราวหน้า) That's it for today. See you again.

2. การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิง โดยมีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 87 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 24.78 โดยมีลักษณะการสลับภาษาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: จากรูปในหน้า 46 นะคะ มันจะมี Orange, mango, apple, และ ติ่มซำ (แตงโม)

ตัวอย่างที่ 2

ครู: มะแอชอบเวอแน (ว่ายนํ้า) ไหม

ตัวอย่างที่ 3

ครู: เตี่ยวครูจะให้นักเรียนแบ่งกลุ่มทำงานนะครับ How many of you?

3. การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง มีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 52 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14.81 โดยมีลักษณะการสลับภาษาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: Please open your book on page thirty-two... นี่สองคนนั่นหยุดเล่นกันก่อน...

ตัวอย่างที่ 2

ครู: Can you read this word?... ชาวราอ่านได้ไหม?

ตัวอย่างที่ 3

ครู: นักเรียนมารับสมุดคืนด้วยคะ อานัสมาซื้ออามะบาสิโกะชาอัย (อานัสมาเอาสมุดไปแจก)

4. การแสดงความคิดเห็น มีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 43 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12.25 โดยมีลักษณะการสลับภาษาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: OK, I'll pick you up around 7:30. The movie starts at 8:00. เวลาเป็นเรื่องสำคัญนะคะ การนัดหมายหรือแม้กระทั่งการมาเรียน การเข้าเรียนก็ต้องตรงเวลานะ

ตัวอย่างที่ 2

ครู: What a small world. ประโยคนี้นี้ดีมากเลยคะ ในภาษาไทยเราก็มีประโยคนี้นะคะ แปลว่าโลกกลมนะคะ นักเรียนลองสังเกตดูนะ มีหลาย ๆ ประโยคในภาษาอังกฤษที่มีความหมายในภาษาไทยด้วย เวล่านักเรียนใช้ภาษาจะดูสวยงามขึ้นนะคะ

ตัวอย่างที่ 3

ครู: ช่วงนี้ฝนตกบ่อยและนักเรียนเป็นหวัดกันเยอะ ยาแงโดะมัยอูแจ ลามอเดอแม เตาะลามอนะแพะขอเดะ ตาสิเตาะและทามะมิแพะขอ (อย่าตากฝนนะ เตี่ยวไม่สบาย อีกไม่นานจะสบายแล้ว จะมาสอบไม่ได้)

5. การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ มีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 29 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8.26 โดยมีลักษณะการสลับภาษาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: เอาหนังสือนี้ไปวางบนโต๊ะครูนะ เตาะอาตะห์แมญอครูนะ (วางบนโต๊ะ)

ตัวอย่างที่ 2

ครู: Look at the picture, there is a bakery nearby, take the next corner and it's next to the bank. It's on the left... อยู่ทางซ้ายนะคะ

ตัวอย่างที่ 3

ครู: The final exam will be held next week. Don't forget to read books! อย่าลืมอ่านหนังสือ

6. การอุทาน มีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.70 โดยมีลักษณะการสลับภาษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: Repeat after me... Oops...ซอลค์หล่น

ตัวอย่างที่ 2

ครู: Show me your picture... ไอ้โฮ... วาดรูปสวยงามนะเนี่ยะ

ตัวอย่างที่ 3

ครู: อัมไบย (วิาวว...) What a beautiful picture!

7. การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว มีความถี่ที่พบอยู่ที่จำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.42 โดยมีลักษณะการสลับภาษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ครู: นักเรียนทำการบ้านที่เหลือมานะคะ You have to study hard.

ตัวอย่างที่ 2

ครู: พวกข้างหลังเล่นอะไรกันอะ ไม่ได้ฟังเลยใช้ไหม *Stop talking and listen to me.*

ตัวอย่างที่ 3

ครู: ฟาอิช มานี่ลี ตูละห์มุลวี่มอและซีกิ (เขียนใหม่ให้เรียบร้อย)

3. ลักษณะการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-อังกฤษตามหน้าที่ของการสลับภาษา

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-อังกฤษตามหน้าที่ของการสลับภาษา

ลักษณะการสลับภาษา	หน้าที่ของการสลับภาษา	ความถี่	ร้อยละ
ภาษาไทย - ภาษาอังกฤษ	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	2	0.56
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	1	0.28
	การอุทาน	3	0.85
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	0	0
	การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	0	0
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	8	2.27
	การแสดงความคิดเห็น	0	0
ภาษาอังกฤษ - ภาษาไทย	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	17	4.84
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	12	3.41
	การอุทาน	2	0.56
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	21	5.98
	การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	71	20.22
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	0	0
	การแสดงความคิดเห็น	7	1.99
ภาษามลายูถิ่นปัตตานี - ภาษาไทย	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	4	1.13
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	6	1.70
	การอุทาน	1	0.28
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	1	0.28
	การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	11	3.13
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	0	0
	การแสดงความคิดเห็น	6	1.70
ภาษาไทย - ภาษามลายูถิ่นปัตตานี	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	19	5.41
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	4	1.13
	การอุทาน	1	0.28
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	3	0.85
	การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	66	18.80
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	9	2.56
	การแสดงความคิดเห็น	4	1.39
ภาษามลายูถิ่นปัตตานี - ภาษาอังกฤษ	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	0	0
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	2	0.56
	การอุทาน	0	0
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	1	0.28
	การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	5	1.42
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	3	0.85
	การแสดงความคิดเห็น	0	0

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-อังกฤษตามหน้าที่ของการสลับภาษา (ต่อ)

ลักษณะการสลับภาษา	หน้าที่ของการสลับภาษา	ความถี่	ร้อยละ
ภาษาอังกฤษ - ภาษามลายูถิ่นปัตตานี	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	13	3.70
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	2	0.56
	การอุทาน	0	0
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	1	0.28
	การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	35	9.97
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	2	0.56
	การแสดงความคิดเห็น	7	1.99
รวม		351	100

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าการสลับภาษาไทย - ภาษาอังกฤษ ประเด็นการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว มีความถี่มากที่สุด จำนวน 8 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 2.77 รองลงมาเป็น การอุทาน มีความถี่อยู่ที่ 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.85 การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึงมีความถี่อยู่ที่ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.56 การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง มีความถี่อยู่ที่ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.28 ส่วนการซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้นและการแสดงความคิดเห็น ไม่พบการสลับภาษาในด้านเหล่านี้

การสลับภาษาอังกฤษ - ภาษาไทย ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีความถี่มากที่สุด จำนวน 71 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20.22 รองลงมา คือ การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ พบความถี่อยู่ที่ 21 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.98 การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง มีความถี่อยู่ที่ 17 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 4.84 การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง มีความถี่อยู่ที่ 12 ครั้งคิดเป็นร้อยละ 3.41 การแสดงความคิดเห็น มีความถี่อยู่ที่ 7 ครั้งคิดเป็นร้อยละ 1.99 การอุทาน มีความถี่อยู่ที่ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.56 และประเด็นการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัวไม่พบการสลับภาษา

การสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี - ภาษาไทย ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีความถี่มากที่สุดจำนวน 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 3.13 รองลงมาเป็น การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจงและการแสดงความคิดเห็น มีความถี่ที่เท่ากันอยู่ที่ 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.70 การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง มีความถี่อยู่ที่ 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.13 การอุทานและการซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ มีความถี่ที่เท่ากันคือ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.28 ในส่วนประเด็นการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัวไม่พบการสลับภาษา

การสลับภาษาไทย - ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีความถี่มากที่สุดจำนวน 66 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.80 รองลงมาคือการบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง มีความถี่อยู่ที่ 19 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.41 การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว มีความถี่อยู่ที่ 9 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 2.56 การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง และการแสดงความคิดเห็น มีความถี่ที่เท่ากันอยู่ที่ 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.39 การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ มีความถี่อยู่ที่ 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.85 และการอุทาน มีความถี่อยู่ที่ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.28

การสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี - ภาษาอังกฤษ ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีความถี่มากที่สุดจำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.42 รองลงมา คือ ประเด็นการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว มีความถี่อยู่ที่ 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.85 การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง มีความถี่อยู่ที่ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.56 การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ มีความถี่อยู่ที่ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.28 และการบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง การอุทานและการแสดงความคิดเห็นไม่พบการสลับภาษา

การสลับภาษาอังกฤษ - ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีความถี่มากที่สุดจำนวน 35 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 9.97 รองลงมา คือ ประเด็นการบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง มีความถี่อยู่ที่ 13 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 3.70 การแสดงความคิดเห็น มีความถี่อยู่ที่ 7 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.99 การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจงและการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว มีความถี่ที่เท่ากันอยู่ที่ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.56 การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ มีความถี่อยู่ที่ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.28 และการอุทานไม่พบการสลับภาษา

การสลับภาษาในระดับคำ วลีและประโยค

ตารางที่ 3 แสดงระดับของคำ วลีและประโยคในการสลับภาษา

ระดับ	หน้าที่	ความถี่	ร้อยละ
ระดับคำ	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	43	12.25
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	27	7.69
	การอุทาน	5	1.42
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	0	0
	การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	0	0
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	0	0
	การแสดงความคิดเห็น	0	0
ระดับวลี	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	13	3.70
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	0	0
	การอุทาน	2	0.56
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	6	1.70
	การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	13	3.70
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	3	0.85
	การแสดงความคิดเห็น	3	0.85
ระดับประโยค	การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง	0	0
	การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง	0	0
	การอุทาน	0	0
	การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ	21	5.98
	การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น	177	50.42
	การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว	19	5.41
	การแสดงความคิดเห็น	21	5.98
รวม		351	100

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าการสลับภาษาในระดับคำ ประเด็นการบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง มีจำนวนความถี่สูงสุดอยู่ที่จำนวน 43 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12.25 รองลงมา คือ ประเด็นด้านการระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง มีความถี่อยู่ที่จำนวน 27 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 7.69 การอุทานมีความถี่อยู่ที่จำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.42 แต่ไม่พบการสลับภาษาในระดับคำของการประเด็นการซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ การอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว การแสดงความคิดเห็น

การสลับภาษาในระดับวลี ประเด็นด้านการบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึงและการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีจำนวนความถี่สูงสุดที่เท่ากันอยู่ที่จำนวน 13 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 3.70 รองลงมา คือ ประเด็นด้านการซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ มีความถี่อยู่ที่จำนวน 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 1.70 การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัวและการแสดงความคิดเห็น มีความถี่ที่เท่ากันอยู่ที่จำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.85 การอุทาน มีความถี่อยู่ที่จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.56 และการระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจงไม่พบการสลับภาษาในระดับวลี

การสลับภาษาในระดับประโยค ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น มีจำนวนความถี่สูงสุดอยู่ที่จำนวน 177 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50.42 รองลงมา คือ ประเด็นด้านการซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำและการแสดงความคิดเห็น มีความถี่ที่เท่ากันอยู่ที่จำนวน 21 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.98 การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว มีความถี่อยู่ที่จำนวน 19 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.41 การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึง การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจงและการอุทาน ไม่พบการสลับภาษาในระดับประโยค

การอภิปรายผลและสรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาการสลับภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ในการเรียนการสอนของครูผู้สอน ภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) เหตุและปัจจัยในการสลับภาษา 2) หน้าที่และลักษณะของการสลับภาษา ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. เหตุและปัจจัยในการสลับภาษา

ผลการวิจัยในการสลับภาษาด้านการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนบทบาท ความผูกพันและความสัมพันธ์ของครูผู้สอนกับนักเรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนรู้สึกถึงการเป็นกลุ่มเดียวกัน อีกทั้งยังเป็นการแสดงสถานะทางสังคมและการแสดงอัตลักษณ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ภาษามลายูถิ่นปัตตานีถูกใช้กันอย่างแพร่หลายและเป็นภาษาแม่ของคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่นี้อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นด้านการให้ความสำคัญด้านความหมาย ซึ่งการสลับภาษาด้วยเหตุนี้จะใช้เพื่อต้องการเน้นข้อความ ขยายความ อธิบายคำพูดของผู้อื่น ใช้สำนวน ข้อความต้องห้าม และการใช้ภาษาแม่ที่คุ้นเคยเพื่ออธิบายที่ผู้เรียนเข้าใจความหมายได้ถูกต้องและเพื่อวัตถุประสงค์ของการสื่อสารคำศัพท์ที่ไม่มีคำเท่าเทียมที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น วัตถุ สิ่งของมโนทัศน์ หรือการกระทำ ครูผู้สอนจึงนิยมใช้การสลับภาษาแม่มาใช้

2. หน้าที่และลักษณะของการสลับภาษา

ครูผู้สอนภาษาอังกฤษมีเหตุและปัจจัยในการสลับภาษาในห้องเรียนในด้านการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การแสดงสถานะทางสังคม การพูดหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง การแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ การแสดงอัตลักษณ์ การให้ความสำคัญด้านความหมาย การโน้มน้าวผู้ฟัง นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ได้พบหน้าที่และลักษณะซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Gumperz [3] ที่ได้เสนอว่าหน้าที่และลักษณะของการสลับภาษามี 6 หน้าที่และลักษณะ ได้แก่ การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงถึงการรับรู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง การอุทาน การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น และการทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว แต่จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบหน้าที่และลักษณะของการสลับภาษาที่แตกต่างจากงานวิจัยของ Gumperz [3] อีก 1 อย่าง คือ การแสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้วิจัยได้อภิปรายหน้าที่และลักษณะแต่ละประเภทดังนี้

2.1 การอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น เป็นการสลับภาษาที่เกิดจากครูผู้สอนได้พูดหรืออ่านประโยคภาษาอังกฤษและมีการสลับภาษาไปสู่ภาษาที่นักเรียนคุ้นเคยเพื่ออธิบายถ้อยคำให้มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการขยายความหรือเป็นการขยายถ้อยคำที่กล่าวมาแล้วในภาษาหนึ่งให้เข้าใจง่ายขึ้นด้วยอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งเกิดจากผู้รู้สองภาษาใช้การสลับภาษาอย่างตั้งใจเพื่อขยายความของถ้อยคำให้มีความชัดเจนและทำให้ผู้ฟังเข้าใจมากขึ้น

2.2 การบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิง เป็นการสลับภาษาที่เกิดจากครูผู้สอนนั้นไม่ทราบหรือไม่แน่ใจว่าควรจะใช้คำหรือข้อความใดในภาษาหนึ่งในการสื่อสารจึงเลือกใช้ภาษาที่ตนเองมาความถนัดที่สุด ซึ่งเป็นการยกถ้อยคำที่เกิดจากผู้รู้สองภาษาไม่แน่ใจในการที่จะเลือกใช้ถ้อยคำใดให้เหมาะสมกับเรื่องที่กำลังพูดอยู่ด้วยภาษานั้น จึงเกิดการสลับไปใช้อีกภาษาหนึ่งที่คิดว่าเหมาะสมและตรงกับหัวข้อที่กำลังสนทนามากกว่าโดยเป็นการยกถ้อยคำของบุคคลอื่นที่เป็นถ้อยคำที่ใช้ทั่วไปในสังคมหรือถ้อยคำและสำนวนที่มาจากหนังสือและผู้รู้สองภาษาที่มีความตระหนักในการใช้ภาษามากที่สุด

2.3 การระบุผู้รับสารอย่างเฉพาะเจาะจง เป็นการสลับภาษาที่เกิดจากความตั้งใจของครูผู้สอนที่เจาะจงเลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งกับคู่สนทนาที่เป็นนักเรียน ซึ่งเป็นการสลับภาษาที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้พูดที่จะส่งสารให้กับคนหนึ่งคนใด โดยเฉพาะอาจเป็นการบอกกล่าว การตั้งคำถาม หรือเป็นการออกคำสั่ง

2.4 การแสดงความคิดเห็น เป็นการสลับภาษาที่เกิดจากความตั้งใจของครูผู้สอนที่จะสอดแทรกความคิดเห็นของตนเองต่อเรื่องราว ประเด็นหรือหัวข้อที่กำลังพูดอยู่ โดยจะมีสลับภาษามาใช้ภาษาที่ผู้พูดคุ้นเคย

2.5 การซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ เป็นการสลับภาษาที่ครูผู้สอนใช้อีกภาษาหนึ่งที่มีความหมายเดียวกันเพื่อเน้นย้ำให้ข้อความมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการซ้ำถ้อยคำเพื่อเน้นย้ำ คือ ถ้อยคำที่พูดไปแล้วในภาษาหนึ่งและถูกพูดซ้ำอีกครั้งในความหมายเดียวกันด้วยอีกภาษาหนึ่งเพื่อเน้นการสื่อความหมายที่มีความชัดเจนมากขึ้น

2.6 การอุทาน เป็นการสลับภาษาที่ใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งในการเพื่อแสดงความรู้สึกและอารมณ์ของผู้พูดโดยการอุทานในภาษาที่ผู้พูดคุ้นเคย

2.7 การทำให้ข้อความเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นลักษณะการทำให้ข้อความเกิดความเป็นส่วนตัว เนื่องจากต้องการหลีกเลี่ยงหรือไม่ต้องการพูดถึงเรื่องนั้นโดยตรง ซึ่งในการสลับภาษาของครูผู้สอนนั้นจะใช้ลักษณะการสลับภาษานั้นในการหลีกเลี่ยงคำหรือข้อความที่ไม่เหมาะสม ต้องห้าม รุนแรง หรือหยาบคาย

ในด้านของภาษาที่ใช้ในการสลับภาษาจะเห็นได้ว่าการสลับภาษาจากที่ไม่คุ้นเคยหรือภาษาที่สองมักจะถูกสลับกลับมายังภาษาที่คุ้นเคยหรือภาษาแม่มากที่สุด เช่น การสลับภาษาอังกฤษ-ภาษาไทย ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น เป็นประเด็นที่พบการสลับภาษามากที่สุด ในการสลับภาษาไทย-ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น เป็นประเด็นที่พบการสลับภาษามากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสลับภาษาอังกฤษ-ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ประเด็นการอธิบายเพิ่มเพื่อทำให้ข้อความเข้าใจง่ายขึ้น เป็นประเด็นที่พบการสลับภาษามากที่สุด นอกจากนี้ การสลับภาษาในระดับประโยค พบได้มากกว่าในการสลับภาษาในระดับวลี ในส่วนการสลับภาษาในระดับคำจะพบน้อยที่สุด ซึ่งสรุปได้ว่าการสลับภาษาเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้พูดสองภาษาหรือหลายภาษา พูดภาษาเหล่านั้นสลับกันไปมาในระดับประโยคหรือยาวกว่าประโยค ซึ่งการสลับภาษานั้นก็เกิดจากการใช้สองภาษาหรือมากกว่านั้นสลับกันและเป็นการสลับในระดับวลีขึ้นไปและเป็นผู้ที่สามารถใช้การสลับภาษานั้นมักเป็นผู้ที่อยู่ในสังคมที่มีการใช้ 2 ภาษาหรือมากกว่านั้นขึ้นไปได้อย่างเป็นธรรมชาติและมีความสามารถในการใช้ภาษาเหล่านั้นได้เท่า ๆ กัน

แม้ว่าการสลับภาษาถูกมองว่ามีทั้งในเชิงบวกและมีอิทธิพลทางลบต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองจากครูและนักวิจัยจำนวนมาก แต่การศึกษาธรรมชาติของภาษาซึ่งใช้ภาษาแม่เข้ามาช่วยในการศึกษาภาษาที่สองหรือสามนั้น ในการสลับภาษานี้ยังจะเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการสื่อสารซึ่งจะช่วยให้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจการสื่อสาร ประสบการณ์ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีช่วยในการเน้นหน้าที่ของภาษาแทนรูปแบบของภาษา แต่เป็นกลยุทธ์ที่จำเป็นจะช่วยให้เด็กเรียนการพัฒนาการสื่อสารและการเรียนของผู้เรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสลับภาษาก็จะเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการช่วยการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะ ในระดับรากฐานแก่ผู้เรียนภาษาอังกฤษในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Liebscher & Dailey - O'Cain [7] ที่เสนอว่าครูควรกระตุ้นการสลับภาษาแทนการห้ามใช้ภาษาแม่ในห้องเรียน ภาษาต่างประเทศ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นอีกว่าครูผู้สอนภาษาควรที่จะเห็นประโยชน์จากการสลับภาษา ซึ่งการใช้ภาษาแม่จะมีบทบาทสำคัญในการเข้าใจภาษาที่สอง ในลักษณะการสลับภาษาไปยังภาษาแม่เช่นนี้ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจในการเรียนภาษามากขึ้น เมื่อพวกเขาต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียนภาษาที่สอง นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาทักษะภาษาเพราะการสลับภาษาจะช่วยให้การถ่ายโอนองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพของความคิดจากครูผู้สอนภาษาไปยังผู้เรียน ซึ่งการสลับภาษาในขั้นเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทักษะเริ่มต้นที่มีประสิทธิภาพและการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จและค่อย ๆ กลายเป็นผู้พูดภาษาที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาการสลับภาษา ช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียนรู้เนื่องจากความสามารถในการเข้าใจในสิ่งที่ครูผู้สอนต้องการจะสื่อความหมาย นอกจากนี้ยังช่วยให้พวกเขาารู้สึกเครียดน้อยลงและจะกลายเป็นความสะดวกสบายมากขึ้นในการเรียน เมื่อพวกเขามีความสุขกับสภาพแวดล้อมโดยไม่ต้องวิตกกังวลใด ๆ แล้ว ผู้เรียนก็สามารถที่จะมุ่งมั่นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมในห้องเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมายที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในด้านการเรียนภาษา

เอกสารอ้างอิง

- [1] Milroy, L. and Muysken, P. (eds.). (1995). **One Speaker, Two Languages: Cross-disciplinary Perspectives on Code-Switching**. Cambridge: Cambridge University Press.
- [2] วิลาสินี ดาราฉาย และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2557). “หน้าที่ของการสลับภาษาไทยกับภาษาจีนแต่ใจของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนเขาวราช”, **วารสารศรีปทุมปริทัศน์ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 14(1), 73-83.
- [3] Gumperz, J. (1982). **Discourse Strategies**. Cambridge. Cambridge University Press.
- [4] Auer, P. and Di Luzio, A. (eds.). (1992). **The Contextualization of Language**. Amsterdam: John Benjamin Publishing Company.
- [5] Merritt, M. et. al. (1992). “Socialising Multilingualism: Determinants of Codeswitching in Kenyan Primary Classrooms”, **Journal of Multilingual and Multicultural Development**. 13(1&2), 103-121.
- [6] Canagarajah, S. (1995). “Functions of Code-switching in ESL Classrooms: Socializing Bilingualism in Jaffna”, **Journal of Multilingual and Multicultural Development**. 16(3), 173-195.
- [7] Liebscher, G. and Dailey-O'Cain, J. (2005). “Learner Code-switching in the Content- Based Foreign Language Classroom”, **The Modern Language Journal [e-journal]**. 89(2), 521-525.

ผลของการเจริญสติต่อการพัฒนาตนเองของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Effect of Mindfulness on Self-Development in Students of Prince of Songkla University

วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง^{1*} หาญศึก บุญเชิด² และสุภิญญา ธนาพงษ์พิชาติ²

Wimonman Sriroongrueng^{1*}, Hansuk Buncherd² and Supinya Thanapongpichat²

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการฝึกสติสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของสมอง อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด การวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกเจริญสติต่อการพัฒนาตนเองในนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 329 คน โดยครูฝึกจะฝึกให้นักศึกษา เข้าถึงภาวะของสติปัจจุบันซึ่งเป็นความสงบทางจิตภายใน และสอนการประยุกต์ใช้สติในชีวิตประจำวัน นักศึกษาทำแบบประเมินสติก่อนและหลังการฝึกไปแล้ว 12 สัปดาห์ เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับสติโดยใช้สถิติ paired-t-test หลังเข้าร่วมโครงการ นักศึกษาทุกคนมีสติในอริยาบถต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ($p < .001$) นักศึกษาได้รับประโยชน์ในระดับมากที่สุด และสามารถนำสติสมาธิมาประยุกต์ใช้ในการเรียนและในการทำงาน ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพดีขึ้น การฝึกสติทำให้นักศึกษามีจิตสงบ ผ่อนคลายจากความเครียด มีการปล่อยวางอารมณ์ได้ดีขึ้น เทคนิคการฝึกสตินี้เป็นวิธีที่ปฏิบัติได้ง่ายและสะดวกสำหรับนักศึกษา เนื่องจากเป็นการศึกษาระยะสั้นจึงควรมีการวิจัยในอนาคตด้านการประเมินผลในชีวิตจริงเกี่ยวกับผลดีของการฝึกสติในระยะยาวในนักศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: การฝึกเจริญสติ, ความรู้สึกตัว, การเคลื่อนไหวกาย, นักศึกษา

Abstract

Nowaday mindfulness practice can be the most efficient tool to develop learning ability of the brain. The purpose of this experimental study was to examine the effect of mindfulness practice on students' development of Prince of Songkla University. A total of 329 students volunteered to participate in this study. The coach of mindfulness practice taught students to have neutral mindfulness at the present moment and application of mindfulness practice in their daily lives. Students completed a mindfulness - questionnaire before and after the 12-week practising program. Descriptive statistics and paired-t-test were used to test the differences between pretraining and posttraining. All students experienced significant increasement in mindfulness during various activities ($p < .001$). Students felt that mindfulness-practice was most useful. They could apply mindfulness in their studies and work. These created efficiency increasement of learning. Students had peaceful mind and could apply to use mindfulness in daily lives. They felt relaxed from stress and let go the emotion. The techniques to practice mindfulness were simple and convenient for students. However, this research took a short time to study about mindfulness and long time effect of mindfulness should be further studies.

Keywords: Mindfulness, Awareness, Dynamic Meditation, Students

¹ ผศ.ดร., คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

² อ.ดร., คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

¹ Asst. Prof. Dr., Faculty of Medical Technology, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

² Lecturer, Dr., Faculty of Medical Technology, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

* Corresponding author: Tel.: 074289107, E-mail address: wimonman.s@psu.ac.th

บทนำ

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับสูงคิดเป็นร้อยละ 46.5 [1] ปัจจัยด้านการเรียนที่ก่อให้เกิดความเครียดกับนักศึกษาส่วนใหญ่ได้แก่ ความกังวลในการสอบ เนื้อหาที่เรียนมากเกินไป ต้องทำความเข้าใจและจดจำได้ยาก มีการสอบย่อยบ่อย อ่านหนังสือไม่ทัน นอกจากนั้น ต้องเขียนรายงานหลายฉบับและยังมีงานที่ได้รับมอบหมายอีกจำนวนมาก กิจกรรมงานกลุ่มซึ่งต้องประสานงานกับคนหลายฝ่าย นักศึกษามีปัญหาด้านการวางแผนแบ่งเวลาในการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในต่างประเทศมีการประยุกต์การฝึกเจริญสติในนักศึกษาแพทย์ในงานแพทยศาสตรศึกษา ซาฟิโรและคณะ [2] ได้รายงานว่ นักศึกษาเตรียมแพทย์ และนักศึกษาแพทย์ที่ได้ฝึกการเจริญสติ ได้แสดงออกมาว่า มีความเครียดในจิตใจลดลงและความเมตตาต่อผู้อื่นเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาในกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้ฝึกเจริญสติ ในสภาวะที่มีสติจะทำให้จิตมีสมาธิและตั้งมั่นมีความสงบผ่อนคลาย เมื่อฝึกฝนบ่อย ๆ จะมีสติเพิ่มขึ้น เกิดเป็นปัญญาภายในจิตที่รู้ทันอารมณ์และความคิดฟุ้งซ่าน เห็นความไม่เที่ยงของมัน แล้วปล่อยวางทั้งความคิดเหล่านั้นเสียได้ จิตก็จะกลับมามีสติต่อไปอย่างต่อเนื่องเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีสมาธิและผ่อนคลาย [3] และผลการศึกษาของวิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง และคณะ [4-9] พบว่าการฝึกสติในชีวิตประจำวัน ของพนักงานมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์และนักศึกษา ช่วยลดความเครียดได้ การเจริญสติทำให้มีการมองย้อนกลับเข้าไปในตนเอง ทำความเข้าใจความเป็นไปในชีวิตได้ชัดเจนขึ้น จากปัญหาดังกล่าวคณะผู้วิจัยเห็นว่าการที่จะแก้ปัญหาให้นักศึกษาควรจะใช้วิธีการฝึกเจริญสติให้แก่นักศึกษา

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลของการฝึกเจริญสติต่อการพัฒนาตนเองในนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลอง (One Group Pretest - Posttest) เป็นการศึกษาทดลองวัดผลก่อน-หลัง การเข้าฝึกโปรแกรมฝึกเจริญสติเป็นเวลา 12 สัปดาห์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่1-4 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่จำนวน 329 คน ที่มีความสมัครใจ ต้องการพัฒนาตนเอง เข้าร่วมโครงการในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560

การฝึกตามโปรแกรมฝึกเจริญสติ

1. ก่อนฝึกปฏิบัติตามโปรแกรมให้กลุ่มตัวอย่างทุกรายทำแบบประเมินระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติ (เครื่องมือฉบับที่ 1) โปรแกรมการฝึกเจริญสติมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 รับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกลุ่มใหญ่ ใช้เวลา 2 ชั่วโมง ภายในห้องที่เงียบและอุณหภูมิประมาณ 25 องศาเซลเซียส โดยประกอบด้วยหัวข้อการฝึกเรียงตามลำดับดังตารางที่ 1 ซึ่งการอบรมนี้ได้รับการสอนจากครูฝึกที่ผ่านการอบรมวิธีฝึกสติ/สมาธิเป็นเวลา 20 ปีและมีประสบการณ์ในการสอนวิธีฝึกสติ/สมาธิเป็นเวลา 10 ปี ประกอบด้วย การอธิบายวิธีการและให้ฝึกปฏิบัติเจริญสติตามโปรแกรม ขณะที่ฝึกครูฝึกจะประเมินผลแต่ละรายและนำจิตของนักศึกษาทุกคน ไปสู่ภาวะสติปัจจุบันที่จิตมีความสงบ ได้แก่ ความรู้สึกตัวที่เป็นปัจจุบันขณะ อยู่กับการเคลื่อนไหวของลมหายใจ หรือกาย จิตมีความรู้สึกผ่อนคลายเป็นกลาง ไม่มีอารมณ์หรือความคิดมารบกวน ให้กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ตรงกับสภาวะจิตขณะนั้นประมาณ 10 นาที และจดจำสภาวะจิตที่มีสติแบบนี้ไว้อย่างชัดเจนในใจ ความรู้สึกตัวที่ถูกต้องจะเป็นปัจจุบันและเกิดเองตามธรรมชาติมีความสงบ อ่อนโยนควรแก่การงานและเป็นกลาง หรืออุเบกขาสามารถเห็นหรือรู้ทันอารมณ์ต่าง ๆ ได้ การฝึกสติเป็นวิธีจัดการกับอารมณ์ที่มีประสิทธิภาพมากส่งผลให้ผู้ฝึกสติมีความมั่นคงทางอารมณ์เพิ่มขึ้น หลังจากนั้นให้สะท้อนความรู้สึกต่อการฝึกปฏิบัติ ครูฝึกสาธิตและสอนให้นักศึกษามีสติปัจจุบันในอิริยาบถต่าง ๆ เช่น การเขียน การเดิน การใช้คอมพิวเตอร์ และการนอน เป็นต้น หลังจากนั้นนักศึกษาฝึกสติด้วยตนเองในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 1 การฝึกโปรแกรมฝึกเจริญสติ

ลำดับขั้นตอน	หัวข้อการฝึก
1	การฝึกสติกับลมหายใจขั้นที่ 1: การระลึกรู้ลมหายใจอย่างเป็นธรรมชาติ
2	การฝึกสติกับลมหายใจขั้นที่ 2: การเฝ้าดูลมหายใจ
3	การฝึกดูความรู้สึกของร่างกาย ที่เคลื่อนไหว (Body Sensation Awareness)
4	การระลึกรู้อารมณ์และความคิด
5	การเฝ้าดูอารมณ์และความรู้สึกทางกาย
6	การเฝ้าดูความคิด และธรรมชาติของความคิด
7	การเห็นการเกิด-ดับของความคิด
8	การปล่อยวางความคิด อธิบายสมมุติ ธรรมชาติที่ไร้สมมุติปรุงแต่ง และอุเบกขา

1.2 การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในชีวิตประจำวัน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.2.1 การฝึกสติในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การแปรงฟัน การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร การเดิน การวิ่ง การสังเกตลมหายใจ การอ่านหนังสือ และการเรียนในห้องเรียน

1.2.2 การฝึกก่อนนอนทุกวัน โดยเจริญสติ รู้สึกตัวกับลมหายใจตามธรรมชาติและผ่อนคลายด้วยเทคนิคผ่อนคลายตระหนักรู้ประมาณ 10-30 นาที [10]

2. หลังจากกลุ่มตัวอย่างฝึกปฏิบัติตามโปรแกรมการฝึกเจริญสติในตารางที่ 1 ได้ด้วยตนเองแล้ว ให้นำไปปฏิบัติต่อในชีวิตประจำวันเป็นเวลา 12 สัปดาห์ ครูฝึกเตือนให้ฝึกสติบ่อย ๆ พร้อมทั้งอธิบายประโยชน์ และการประยุกต์ใช้ในการเรียน แล้วกลับมาพบครูฝึกเพื่อทำแบบประเมินระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติอีกครั้ง เปรียบเทียบผลก่อนและหลังฝึกเจริญสติ และทำแบบสอบถามสะท้อนความรู้สึกต่อการฝึกเจริญสติ ในระหว่างการฝึกสติให้มาพบครูฝึก สัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมงเพื่อส่งสมุดบันทึกผลการฝึกเจริญสติในแต่ละอาทิตย์ มีการสะท้อนคิดผลการฝึกสติกับครูฝึกด้วยเทคนิคสุนทรียสนทนา นักศึกษามุ่งมั่นฝึกการมีสติ ทุกวันในเวลาเช้า เย็น และก่อนนอน ดังนั้น นักศึกษาสามารถมีสติได้ทั้งวันและ มีการฝึกใช้สติได้ดี

การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยมีแนวทางพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้วิจัยแนะนำตัวเอง อธิบายวัตถุประสงค์ ขั้นตอนและรายละเอียดในการทำวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยอธิบายและตอบข้อซักถามปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย และอธิบายให้ทราบถึงสิทธิ์ในการตอบรับ หรือปฏิเสธ และยกเลิกการเข้าร่วมวิจัยได้ตลอดเวลาตามต้องการ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อนักศึกษา เมื่อกลุ่มตัวอย่างตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยและเซ็นใบยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจึงจะวิจัย โดยการวิจัยจะคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวและไม่รบกวนกิจวัตรประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง ในขณะที่ทดลองกลุ่มตัวอย่างสามารถฝึกเจริญสติอย่างเป็นธรรมชาติ และมีอิสรภาพและการตอบแบบสอบถามครั้งนั้นกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิ์ที่จะปกปิดข้อมูล ในการนำเสนอข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอในภาพรวมไม่เฉพาะเจาะจงผู้ใด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามการเจริญสติซึ่งสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึกในการกำหนดสติในอิริยาบถต่าง ๆ [11] ซึ่งได้ ทดสอบค่าความเที่ยงได้เท่ากับ 0.81 แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วยคำถาม 10 ข้อ ซึ่งถามเกี่ยวกับการรับรู้ความรู้สึกตัวในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตัวเลือกเป็นคะแนนจากต่ำสุด คือ 1 ถึงสูงสุด คือ 5 เกณฑ์การให้คะแนนตัวเลือก กำหนดคะแนนจากต่ำสุดถึงสูงสุดเป็น 1 คะแนนถึง 5 คะแนน ดังนี้

- 1 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย น้อยที่สุด
- 2 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย น้อย
- 3 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย ปานกลาง
- 4 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย มาก
- 5 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย มากที่สุด

มีคำถามปลายเปิด 3 ข้อเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้สติในการเรียน ทำงานและ ข้อเสนอแนะ เครื่องมือในการวิจัยมี 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับ 1 ประกอบด้วย: ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลและ
ส่วนที่ 2 แบบประเมินความรู้สึกตัวในการกำหนดสติก่อนและหลังการฝึกเจริญสติ
(Pretest-Posttest)

ฉบับ 2 แบบสอบถามสะท้อนความรู้สึกต่อการฝึกเจริญสติของกลุ่มตัวอย่าง

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละของลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล และวิเคราะห์ทางสถิติของค่า
คะแนนแบบประเมินระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติก่อน-หลัง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และวิเคราะห์ข้อมูล
โดยใช้สถิติ paired t-test 2 related samples นำข้อมูลจากแบบสอบถามระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติ มาแจก
แจงความถี่แล้ว วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นรายข้อ โดยกำหนดค่าคะแนนดังนี้ [11]

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50 – 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50 – 4.49	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50 – 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50 – 2.49	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด

สำหรับเนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความรู้สึกต่อการฝึกเจริญสติวิเคราะห์ด้วยการพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการประเมินความรู้สึกตัวในการกำหนดสติก่อนและหลังการฝึกเจริญสติ ของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโปรแกรม
329 คน ดังนี้ ก่อนทดลองนักศึกษาให้คะแนนความรู้สึกตัวทุกกิจกรรมอยู่ในระดับมาก หลังการทดลองนักศึกษา
ได้ให้คะแนนความรู้สึกตัวเพิ่มขึ้นถึงระดับมากที่สุดทุกกิจกรรมพบว่า ระดับความรู้สึกตัว ในการเจริญสติเพิ่มมากขึ้น
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทุกอริยาบถ ($p < .001$) (ดังแสดงในตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 คะแนนความรู้สึกตัวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักศึกษา ก่อนและหลังเข้าฝึกโปรแกรมฝึกเจริญสติ

กิจกรรม	ก่อนฝึก		หลังฝึก		t
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
การยืน	3.61	1.02	4.53	0.60	-9.68*
การเดิน	3.57	1.02	4.51	0.62	-8.35*
การนั่ง	3.64	1.02	4.55	0.59	-8.95*
การนอน	3.66	1.04	4.53	0.61	-10.17*

* $P < .001$

ผลการศึกษาสะท้อนความรู้สึกต่อการเจริญสติของกลุ่มตัวอย่างหลังจากฝึกเจริญสติเป็นเวลา 12 สัปดาห์
ในตารางที่ 3 พบว่า คะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดหลายหัวข้อ ได้แก่ การได้รับประโยชน์และเห็นความสำคัญของการฝึกสติ
การมีความเพียรในการเจริญสติต่อไปเพราะมีประโยชน์ การมีสติระงับควบคุมอารมณ์ และการเข้าใจเรื่องสติ รองลงมา
คะแนนอยู่ในระดับมาก ในหัวข้อการกำหนดสติได้ทันกายและจิต และการได้รับความสงบจากการมีสติสังเกตการณ์
เคลื่อนไหวกายและลมหายใจ ตามลำดับ ข้อมูลเกี่ยวกับผลดีของการเจริญสติจากความถามปลายเปิด จากผลการวิเคราะห์
การตอบคำถามและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนเฉลี่ยของความเพียร
เจริญสติต่อไปในระดับมากที่สุด โดยค่าคะแนนความเข้าใจการฝึกเจริญสติก่อนมาเข้าโครงการอยู่ในระดับปานกลาง
จากข้อมูลนั้นจะบ่งได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเพียรในการฝึกและทำให้กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนเฉลี่ยของความ สามารถนำ
สติไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับมากที่สุด เมื่อมีการฝึกสมาธิมากพอก็จะเกิดมีสติขึ้นมาอย่าง
ต่อเนื่องทำให้จิตสงบมีสติ/สมาธินำไปใช้ทำงานได้ และสรุปได้ว่า ผลของการเจริญสติมีแต่ผลดีไม่มีผลเสียเลย โดยทำให้
กลุ่มตัวอย่าง มีความเครียด ความกังวล การคิดฟุ้งซ่านลดลง สามารถเข้าใจตนเอง รู้ทันความคิด อารมณ์ ทำงานและเรียน
ได้ดีขึ้น เรียนหนังสือรู้เรื่องขึ้นไม่หลับในห้องเรียน เพราะมีสติสมาธิมากขึ้น เรียนรู้ได้เร็ว อ่านหนังสือได้นานขึ้น ความจำดีขึ้น
ความผิดพลาดลดลง รู้จักวางแผนงาน คิดเป็นระบบ คิดก่อนทำ รวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์

ตารางที่ 3 ผลของคะแนนที่วัดได้หลังจากนักศึกษาจบโปรแกรมการฝึกเจริญสติภายใน 12 สัปดาห์

หัวข้อที่วัด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
การเห็นความสำคัญของสติ	4.65	0.53
ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ	4.79	0.42
การเข้าใจสติ	4.54	0.59
การกำหนดสติได้ทันกายและจิต	4.42	0.54
การมีความเพียรเจริญสติต่อไป	4.59	0.56
การมีสติระงับควบคุมอารมณ์	4.55	0.58
ความสงบจากการเฝ้าดูลมหายใจ	4.30	0.70
ความสงบจากการเคลื่อนไหวของร่างกาย	4.40	0.63

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าโปรแกรมฝึกเจริญสติรู้สึกว่าการเจริญสติ เป็นเทคนิคที่ฝึกได้ง่าย สะดวก เข้าถึงความสงบของจิตเต็มที่ได้จริง และปล่อยวางอารมณ์และความคิดที่เป็น อนิจจัง ทุกขังและ อนัตตา ทำให้จิตกลับคืนมาสู่ภาวะปกติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการเรียนได้ดีมาก นักศึกษาบอกว่า เป็นวิธีที่ฝึกได้ง่ายและได้ผลจริง ไม่นึกเลยว่า จะฝึกได้ง่ายอย่างนี้ เคยไปฝึกที่อื่นรู้สึกยาก ควรนำไปเผยแพร่และพัฒนานักศึกษาและประชาชนต่อไปในด้านการเรียน การทำงาน และการสร้างเสริมสุขภาพองค์รวม

การอภิปรายผล

วิธีการพื้นฐานที่สำคัญของการฝึกเจริญสติ คือ ฝึกให้จิตใจเข้าถึงความสงบภายใน และพัฒนาสติในการเฝ้าสังเกตดูปรากฏการณ์ของจิตและกายอย่างที่เป็นจริงในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้พัฒนาวิธีการฝึกเจริญสติสำหรับนักศึกษาให้รู้สึกตัวอยู่กับกายและใจ ที่เคลื่อนไหวในปัจจุบัน อย่างเป็นธรรมชาติ หลักการของวิธีนี้ คือ ครูฝึกจะชวนให้จิตของนักศึกษาทุกคนที่เข้ารับการฝึกไปสัมผัสกับภาวะจิตที่มีสติด้วยตนเอง มีการสอบอารมณ์ให้เกิดสมาธิที่แท้จริง และให้นักศึกษามีประสบการณ์ตรงกับภาวะจิตสงบหรือจิตว่างจากอารมณ์หรือความคิด จิตจะมีความรู้สึกตัวที่เป็นกลาง ๆ มีความสงบอยู่ภายใน จิตจะจดจำสภาวะสตินี้ไว้และสามารถฝึกปฏิบัติให้มีสภาวะนี้หรือมีสติได้บ่อย ๆ [12] ในชีวิตประจำวัน ดังจะเห็นได้จาก หลังจากฝึกสติภายใน 12 สัปดาห์ นักศึกษาก็สามารถมีสติในอิริยาบถ เดิน ยืน นั่ง นอน เพิ่มขึ้นในระดับมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) นับว่าได้ผลดีเยี่ยม เพราะเทคนิคการฝึก ง่ายมากกลมกลืนไปกับกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ดังที่นักศึกษาอธิบายว่า เป็นวิธีที่ฝึกได้ง่ายและได้ผลจริง ไม่นึกเลยว่า จะฝึกได้ง่ายอย่างนี้ เคยไปฝึกที่อื่นรู้สึกยาก จะเห็นได้ว่า การประยุกต์การฝึกสติ จำเป็นต้องนำมาใช้จริงในชีวิตประจำวันให้ได้ จึงจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืน แต่ในความเป็นจริงหลักสูตรการฝึกสติส่วนมาก ไม่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน มันแปลกแยกออกไปจากชีวิตจริงครูฝึกต้องประยุกต์เทคนิคง่าย ๆ และคิดนอกกรอบ นำสภาวะจิตปัจจุบัน มาใช้ได้จริง ทำให้เกิดสติ สมาธิ จิตจดจ่อตั้งมั่น ในการทำงาน ไม่วอกแวก การให้ความรู้ใหม่ด้านปัญญา หรือ จิตสำนึกใหม่ New consciousness หรือ เรียกว่า จิตวิวัฒน์ เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุดอย่างยิ่งยวด ทำให้จิตเกิดการตื่นรู้ความจริงของธรรมชาติของจิตและกายรวมทั้งระบบสมองระบบคิดนึกปรุงแต่งอารมณ์ว่าความคิดเป็นเพียงมายาภาพเป็นผลจากการทำงานของเซลล์ต่าง ๆ ในระบบประสาทอย่างเป็นอัตโนมัติ ทำงานได้เองโดยไม่เกี่ยวกับสภาวะ “ฉัน” เลย และเราก็ไม่สามารถไปควบคุมหรือห้ามความคิดได้ความคิดเกิดดับตลอดเวลา ไม่มีตัวตน แต่เราหลงผิด คิดว่า เราคิด เรารู้สึก แต่สภาวะเรา ที่แท้จริง ก็คือ ความรู้สึกตัวสด ๆ ที่จิตผลิตขึ้นเกี่ยวกับจิตตื่นรู้ ครูฝึกจะมอบหมายให้นักศึกษา ไปศึกษาเพิ่มเติมใน Youtube เรื่อง Zen Biology Lesson of Enlightenment นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ [13] ได้อธิบายว่า การฝึกสติเป็นการฝึกให้อยู่กับปัจจุบันโดยไม่วอกแวกและไม่ถูกสอดแทรกด้วยอารมณ์ ในขณะที่ทำกิจต่าง ๆ ทั้งทางกาย การสื่อสาร ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด สามารถฝึกได้โดยการมีฐานสติ อยู่กับลมหายใจเข้าออก หรืออยู่กับการเคลื่อนไหว พร้อมไปกับแบ่งสติ ไปรู้จักที่ทำและฝึกแบ่งสติมากน้อยไปตามงานที่ทำ หรือสภาวะอารมณ์ ซึ่งเมื่อฝึกต่อไปก็จะพัฒนาเป็นปัญญาภายในได้ เพราะสามารถปล่อยวางได้ จากการมีสติ สังเกตการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ วิธีนี้เป็นการสอนแบบ Zen ผ่านการปฏิบัติจริง จิตตื่นรู้ที่มีพื้นฐานของ neuroscience จึงเป็นที่นิยมมากในอเมริกาและยุโรป แต่ยังไม่แพร่หลายในไทย แต่การสอนผ่านการปฏิบัติฝึกสติแบบนี้ นักศึกษาชอบมาก และสามารถเพิ่มพลังงานของสติ สมาธิได้รวดเร็วมาก โดยสติยอมรับความจริงที่ปรากฏว่า ความคิดเป็นเพียงมายาภาพ จึงปล่อยวางได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดสติ หรือ The Present Mind หรือ New Consciousness ได้ในเวลาอันสั้น การฝึกสติได้ผลดีมาก ดังจะเห็นได้จากการประเมินผลของนักศึกษาในตารางที่ 3 ให้คะแนนมากที่สุดใน 5 ด้านได้แก่ 1. การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วม

โครงการ 4.79/5 = 95.8% 2. การเห็นความสำคัญของสติ 4.65/5 = 93% 3. การมีความเพียรเจริญสติต่อไป 4.59/5 = 91.8% 4. การมีสติระงับควบคุมอารมณ์ 4.55/5 = 91% 5. การเข้าใจสติ 4.54 = 90.8% และนักศึกษาให้คะแนนความสงบจากการเคลื่อนไหว มากกว่า การหายใจ และให้คะแนนความสงบในระดับมาก

มีการวิจัยการประยุกต์ใช้โปรแกรมการฝึกสติลดความเครียดจำนวน 20 รายงานพบว่า การใช้โปรแกรมนี้เป็นวิธีที่ได้ผลกับคนปกติและคนที่มีอาการทางคลินิกในการจัดการกับปัญหาของแต่ละคน [14] ศ.นพ.ประเวศ วะสี [15] ได้ให้ความเห็นเรื่องการเจริญสติว่า เป็นการสร้างศักยภาพอย่างมหาศาลที่เรียกกันว่า พลังแห่งสติ การเจริญสติ คือ การฝึกจิตให้รู้อยู่กับปัจจุบัน เริ่มต้นให้รู้อยู่ที่กาย เมื่อชำนาญแล้ว มีจิตสงบและตั้งมั่นเกิดขึ้น ก็ให้สติไปรู้อารมณ์และความคิด เมื่อจิตรู้อยู่กับปัจจุบัน ไม่ไหลไปตามความคิด ความสงบที่แท้จริง คือ ความสงบที่ออกจากความคิด จิตว่าง เป็นกลางมีอิสระและสัมผัสธรรมชาติตามที่เป็นจริง ความทุกข์ก็น้อยลง เพราะความทุกข์เกิดจากความคิด ปัญญาที่เฉียบแหลมช่วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ทุกด้าน [13] จึงเหมาะที่จะนำมาพัฒนานักศึกษามาก นักศึกษาเล่าให้ฟังว่าไม่นึกว่าสติจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชีวิตได้มากอย่างนี้ เขาแค่ฝึกไปตามคำชี้แนะของอาจารย์ไม่คาดหวังว่า จะเกิดอะไรได้และไม่เชื่อที่อาจารย์สอนด้วย แต่เมื่อฝึกไปได้ 2 อาทิตย์ก็ทำให้นิสัยเขาเปลี่ยนไปได้จริง ๆ จากนั้นตอนตื่นสายไปเรียนไม่ทัน ก็ตื่นเข้าไปเข้าห้องเรียนก่อนอาจารย์ และมีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นตามมา การฝึกเจริญสติในระยะแรกมักจะผลออกไปกับอารมณ์บ่อย ๆ ต้องการกำลังใจจากครูฝึกและเพื่อน ๆ ที่จะกระตุ้นเตือนไม่ให้ผลอสติไปกับอารมณ์หรือความคิดบ่อย ๆ เมื่อฝึกเจริญสติได้ชำนาญแล้วการผลอกก็น้อยลง ทำให้สติตั้งมั่นอยู่ได้และนำมาใช้ประโยชน์ได้ต่อไป และคลื่นสมองก็จะเปลี่ยนไปสู่แบบผ่อนคลายด้วย จึงมีความสุขในการเรียน นอกจากนี้ การทำสมาธิยังส่งผลดีต่อกระบวนการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของสมองและเกี่ยวข้องกับอารมณ์ทางด้านสติอย่างถาวรอีกด้วย โดยในการทดลองได้ทำการวัดระดับของคลื่นสมองแกมมาที่เกี่ยวข้องกับความจำและการเรียนรู้ ระดับสมาธิและการมองโลกในแง่ดี มีการทำสมาธิในกลุ่มทดลองที่เป็นพระ ผลการทดลองพบว่า ในช่วงก่อนการนั่งสมาธิ คลื่นสมองแกมมาของพระมีระดับที่สูงกว่าของนักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มควบคุม [16] การเจริญสติบ่อย ๆ ส่งผลให้มีสมาธิดีขึ้น ประโยชน์ของการที่จิตมีสติและสมาธิ ได้แก่ การเพิ่มสุขภาวะทางจิตทั้งในด้านคุณลักษณะและสมรรถนะทางจิต [17-18] จากงานวิจัยของชัชวาลย์ ศิลปกิจและคณะ และงานวิจัยของพลภัทร โล่เสถียรกิจและคณะ ให้ผลคล้ายสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ คือ ทำให้ จิตแจ่มใส คลายความเครียด ทำงานผิดพลาดน้อยลง ความจำดีขึ้น ทำงานสำเร็จตามมุ่งหมาย ไม่เบียดเบียนกัน ยึดมั่นในพระรัตนตรัยมีใจเมตตาต่อสังคม [11] ซึ่งจะเป็นผลดีกับนักศึกษา โดยเฉพาะด้านการอ่านหนังสือ ทำให้นักศึกษาอ่านแล้วเข้าใจได้เร็ว จำได้ ใช้เวลาสั้นลง และจิตใจปลอดโปร่ง ไม่เครียด รวมทั้งอ่านได้นานขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ช่วยในการปรับตัวของนักศึกษา เพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง นักศึกษาทุกคนมีพัฒนาการด้านการเรียนดีขึ้น มีสติในการเรียนทำให้เรียนรู้เรื่องจริงไม่หลบในในห้องเรียน ด้านอารมณ์ นักศึกษารู้สึกว่ามีการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ก่อนฝึกสติทุกคนจะใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดเนื่องจากไม่มี กลุ่มควบคุม รวมทั้งในเรื่องของระยะเวลา ก็เป็นการศึกษาวิจัยในระยะเวลาอันสั้น ควรมีการศึกษาวิจัยดูผลของโปรแกรมฝึกเจริญสติในระยะเวลาที่นานขึ้นเนื่องจากประสบการณ์จากการเจริญสติจะอยู่ได้นาน หากมีการฝึกสติอย่างสม่ำเสมอจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุป

ผลการวิจัยบ่งชี้ว่าการฝึกเจริญสติมีผลดีต่อการพัฒนาตนเองของนักศึกษามากที่สุด นักศึกษาที่มีความเข้าใจสติมากที่สุดสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดในการดูแลจิตใจให้สงบมีสมาธิ รวมทั้งมีความเพียรในการฝึกสติมากที่สุดด้วย เมื่อสติตั้งมั่นก็ทำให้จิตเกิดสมาธิ สามารถนำสติไปเห็นไตรลักษณ์ของความคิดปรุงแต่งและอารมณ์ จึงปล่อยวางอารมณ์ได้ นักศึกษา มีความเพียรในการฝึกปฏิบัติมากเพราะได้การสนับสนุนกำลังใจจากครูฝึก และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ๆ รู้สึกผ่อนคลาย จิตใจสงบ จัดการกับอารมณ์ได้ ความคิดฟุ้งซ่านลดลงมาก ใจเย็นขึ้น ความทุกข์ลดลง มีความสุขได้ง่ายช่วยทำให้นอนหลับสนิทและสมองสดชื่น ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ชีวิตมีสาระขึ้น และนำสติสมาธิไปใช้ในการพัฒนาตนเองในด้านการเรียน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และดูแลสุขภาพในชีวิตประจำวันด้วย ควรนำวิธีการฝึกสติไปเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

- [1] ภาสกร สอนเรือง สุจิตรา จรจิตร์ และช่อลัดดา พันธุเสนา. (2552). “ภาวะเครียด ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์”, **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 15(2), 315-335.
- [2] Shapiro SL, Schwartz, GE. and Bonner G. (1998). “Effects of Mindfulness-Based Stress Reduction on Medical and Premedical Students”, **Journal Behavior Medicine**. 21, 581-599.
- [3] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). **ความคิดแหล่งสำคัญของการคิด**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- [4] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง จรวัย สุวรรณบำรุง ลัดดา พิมพ์จันทร์ และสุธี รุจิวนิชกุล. (2551). **การสร้างโปรแกรมดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมป้องกันโรคอ้วนที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์: กรณีศึกษาด้านนิมวลกาย 25-29**. รายงานการวิจัยนํางานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 1-136.
- [5] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง วันดี คหะวงศ์ และวิมลรัตน์ จงเจริญ. (2554). **ผลของการพัฒนาคุณธรรมด้วยโปรแกรมจิตวิวัฒน์ในนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของทุนวิจัยสถาบัน ประจำปีการศึกษา 2554. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [6] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง วันดี คหะวงศ์ วิมลรัตน์ จงเจริญ และจุฑารัตน์ สติปัญญา. (2556). **ผลของโปรแกรมฝึกเจริญสติต่อการตระหนักรู้ตนเอง. หนังสือรวมบทความการประชุมวิชาการประจำปี จิตตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 5 เรื่องภาวะผู้นำจิตวิญญาณ และการพัฒนามนุษย์ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล. 101-116.
- [7] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง และอังศุมา อภิชาติ. (2557). **ผลของโปรแกรมฝึกเจริญสติต่อการพัฒนาตนเองของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 การประชุมวิชาการ เครือข่าย สถาบันอุดมศึกษา เขตภาคกลาง เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย ประจำปี 2557 เรื่อง วิถุทธบัณฑิตไทย...ความท้าทาย โอกาสและแนวทางพัฒนา: รวมบทความทางวิชาการ** ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. 35-43.
- [8] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง. (2557). **ผลของนวัตกรรมจิตตปัญญาต่อการพัฒนานักศึกษาเทคนิคการแพทย์ ในศตวรรษที่ 21 การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร.ครั้งที่ 1 เล่ม 1 Book of abstracts and MCU congressproceedings เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อ การพัฒนาจิตใจและสังคม ประจำปี 2557**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 374-392.
- [9] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง. (2557). **การวัดประสิทธิภาพของการฝึกสติเป็นพื้นฐานในระหว่างชั้นเรียนของรายวิชาจิตวิวัฒน์ เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองแบบองค์รวม**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ของทุนสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ปีการศึกษา 2557 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [10] กรศศิ์ ชิตดี และณัฐพร อุทัยธรรม. (2556). “กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา: กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพนักศึกษาพยาบาล”, **Princess of Naradhiwas University Journal**. 5(2), 106-117.
- [11] สุนทรี เฉลิมพงษ์สร. (2546). **การพัฒนาสติในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษา “หลักสูตรการเจริญสติ-สมาธิ เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน” ซึ่งสอนโดยรองศาสตราจารย์จำเริญ ช่างโซติ**. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 32-34
- [12] ปราโมทย์ ปราโมชโช. (2547). **ประทีปส่องทาง**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ธรรมดา. 29-33.
- [13] ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2555). **การพัฒนาจิตตปัญญาในองค์กร**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- [14] Grossman, P., Niemann, L., Schmidt, S. and Walach, H. (2004). “Mindfulness-Based Stress Reduction and Health Benefits: Meta-Analysis”, **Journal of Psychosomatic Research**. 57, 35-43.
- [15] ประเวศ วะสี. (2547). **ทฤษฎีใหม่ทางการแพทย์**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน. 16-22.
- [16] Lutz A, Greischar LL, Rawlings NB, Richard M. and Davidson RJ. (2004). “Long-Term Meditators Self-Induced High-Amplitude Gamma Synchrony During Mental Practice”, **Proceedings of the National Academy of Sciences**. 101, 16369-16373.
- [17] ชัชวาลย์ ศิลปกิจ และอรรพรรณ ศิลปกิจ. (2551). “การเจริญสติและแบบวัดสุขภาวะทางจิต”, **วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย**. 16, 25-32.
- [18] พลภัทร์ โล่เสถียรกิจ สวัสดิ์ เทียงธรรม และคเชนทร พันธโชติ. (2549). “ผลของการฝึกสติต่อความเครียด ความสุข และการประยุกต์ในชีวิตประจำวัน”, **วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย**. 14, 199-206.

หนังสือการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่: การประดิษฐ์ โดยใช้วิธีอิเล็กทรอนิกส์กระดาษ

The Modern Basic Electronic Circuit Learning Book: An Innovation by Using the Paper Electronics Approach

ลดาเมณี มาเพ้ง¹ นินนาท์ จันทรสุรีย์² และอนรรักษ์ อุดมเวช^{3*}
Ladamanee Mapheng¹, Nina Jansoon² and Anurak Udomvech^{3*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ได้สร้างนวัตกรรมหนังสือเสริมการเรียนรู้เรื่องวงจรไฟฟ้าที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งสร้างได้ง่ายโดยใช้วัสดุราคาถูกร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลรวมถึงเทคนิคใหม่ในรูปแบบวงจรอิเล็กทรอนิกส์บนกระดาษ โดยการออกแบบและสร้างกระบวนการซึ่งเป็นทางเลือกในการสอนวงจรไฟฟ้าโดยใช้วัสดุสื่อไฟฟ้า เช่น กราไฟต์จากดินสอ เทปทองแดง สีนํ้าไฟฟ้า และผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดงเพื่อใช้สร้างวงจรไฟฟ้าและควบคุมกระแสไฟฟ้าด้วยแผงวงจรควบคุม Arduino พบว่า วัสดุสื่อไฟฟ้าที่เหมาะสม คือ เทปทองแดง ซึ่งจากการทดสอบพบว่า ค่าความนำไฟฟ้าของเทปทองแดงมีค่ามากกว่าวัสดุชนิดอื่น สำหรับหนังสือเสริมการเรียนรู้ได้รับการออกแบบโดยประกอบด้วยวงจรไฟฟ้าหลากหลายรูปแบบตั้งแต่ระดับง่ายจนถึงยาก เพื่อเพิ่มประสบการณ์ในวงจรไฟฟ้าขั้นพื้นฐานและหนังสือเสริมการเรียนรู้ได้รับการตรวจสอบประสิทธิภาพโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ โดยการใช้ผลสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Normalized Gain) พบว่าผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นจริงของผู้เรียนมีค่า $80\% - 70\% = 10\%$ และผลการเรียนสูงสุดที่จะมีโอกาสเพิ่มขึ้นมีค่า $100\% - 70\% = 30\%$ กล่าวโดยสรุป ประสิทธิภาพของหนังสือเสริมการเรียนรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการของวงจรไฟฟ้าโดยคิดเป็น 0.33 นั่นคือหนังสือเสริมการเรียนรู้ต้องได้รับการปรับปรุงพัฒนาในส่วนขอเทคนิคที่ดีต่อไป

คำสำคัญ: วงจรอิเล็กทรอนิกส์พื้นฐาน วัสดุนำไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์กระดาษ เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

In this work, the conventional basic electrical circuits that are normally used to teach in junior high-school classroom have been simplified and re-innovated as a learning book by bridging very cheap materials with modernized digital technologies and novel technique of circuitry on paper called the paper electronics. It has been designed and created as an alternative process in teaching and training the basic electrical circuits by using conductive materials that can be easy to find. For instance, the graphite from pencil, copper tape, conductive paint and composite of graphite powder with copper nanoparticles have been chosen to establish basic circuits which controlled an electricity via the Arduino microcontroller board. It was found that suitable conductive material was copper tape. From the test, the conductivity of copper tape is higher than that of other materials. The Learning

¹ นิสิตปริญญาตรี หลักสูตรวิทยาศาสตร์-ฟิสิกส์ ในความร่วมมือของคณะศึกษาศาสตร์และคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² ผศ.ดร., สาขาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์พื้นฐาน คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ อ.ดร., Research Laboratory for Intelligent Materials Design, Discovery, and Developments (RLIMD³) สาขาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์พื้นฐาน คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ B.Ed. Student, Science-Physics Program, in Associated between Faculty of Education and Faculty of Science, Thaksin University, Songkhla, 90000

² Asst. Prof., Department of Fundamental Science and Mathematics, Faculty of Science, Thaksin University, Songkhla, 90000

³ Lecturer, Dr., Research Laboratory for Intelligent Materials Design, Discovery, and Developments (RLIMD³), Department of Fundamental Science and Mathematics, Faculty of Science, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: E-mail address: nufermi2@gmail.com

Book is designed to include a variety of electrical circuits, from simple to hard to enhance the basic circuit experience, and the learning curve is monitored by students. 30 students with the evaluation method of learning through the use of pre-test and post-test (Normalized Gain). The results of the learning increase of the students are $80\% - 70\% = 10\%$ and the highest result is $100\% - 70\% = 30\%$. In summary, the performance of this learning book will help students understand the principles of the circuit, which is 0.33. That is, learning books need to be improved in next time.

Keywords: Basic Circuit Electronic, Conductive Materials, Paper Electronics, Digital Technology

บทนำ

พระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่พระราชทานไว้ตั้งความว่า "...การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ตลอดจนความประพฤติและคุณงามความดีของบุคคล ให้บุคคลดำรงตนอยู่ในสังคมและในโลกได้อย่างมั่นคงและมีความสงบร่มเย็นได้ แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วเพียงใดก็ตาม..." [1] ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงยุคปัจจุบันถือเป็นช่วงเวลาที่ทำลายความสามารถของมนุษย์ เนื่องจากเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ผลของการเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้มีนวัตกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้การทำงานและการใช้ชีวิตประจำวันมีความสะดวกสบายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และนอกจากเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าจะช่วยให้การทำงานดีขึ้นแล้วยังส่งผลต่อการพัฒนาระบบการศึกษาโดยจากอดีตที่ผู้ศึกษาเรียนรู้จากการเรียนการสอนที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการเรียนรู้แบบกระบวนทัศน์ใหม่ที่เป็นการจัดการศึกษาในยุคฐานแห่งเทคโนโลยี หรือ Technology Based Paradigm [2-3] ซึ่งผู้ศึกษาสามารถเรียนรู้และรับข้อมูลข่าวสารได้ไม่จำกัดอีกต่อไป เพราะใช้เพียงปลายนิ้วคลิกก็สามารถก้าวข้ามพรมแดนในการเรียนรู้และรับข้อมูลข่าวสารได้จากทุกมุมของโลก

จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้น จึงนำมาสู่การทำโครงการเกี่ยวกับเรื่อง "วงจรไฟฟ้าเบื้องต้น" ซึ่งมีเนื้อหาที่ค่อนข้างซับซ้อนและต้องใช้จินตนาการจึงยากที่จะอธิบายด้วยคำพูดให้นักเรียนเข้าใจอย่างถ่องแท้ได้ และเป็นเนื้อหาที่นักเรียนมักเข้าใจไม่ถูกต้อง จึงต้องใช้สื่อการสอนที่ผู้เรียนสามารถจับต้องได้ และสามารถลงมือทำได้ด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหา มองเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าการสอนด้วยวิธีการบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งที่ผ่านมาจะต้องหาอุปกรณ์มาช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยต้องมีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ทางไฟฟ้าที่ยุ่ยยากและใช้งบประมาณในการจัดทำที่ค่อนข้างสูง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้การต่อวงจรไฟฟ้า โดย "Paper Electronics" หรือ "อิเล็กทรอนิกส์กระดาษ" [4] มีประโยชน์หลายด้าน ทั้งด้านการศึกษาและด้านธุรกิจ เช่น การนำสื่อไฟฟ้าหลากหลายชนิดมาวาดลงบนกระดาษสำหรับสร้างเป็นการ์ดอวยพรแบบอัจฉริยะ [5, 13] ที่มีทั้งแสง สี เสียง และเคลื่อนไหวได้ ใช้สำหรับทำเครื่องดนตรีบนกระดาษ เช่น กีตาร์ [6] กลองชุด [7] เปียโน [8] และ Telescrapbooks [9] เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเหมาะต่อการนำมาทำเป็นสื่อการเรียนรู้และเสริมการสอนในการขยายความเข้าใจและความคิดซึ่งเหมาะสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการเรียนการสอนแบบ Active Learning จึงอาจถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ในวงการการศึกษา ในปัจจุบันได้มีการนำ Paper Electronic ไปใช้ในการทำการวิจัยหรือออกแบบเพื่อผลิตสินค้าออกขายในตลาดโลก [10] อีกด้วย

Jie Qi [10] เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและสร้างชุดฮาร์ดแวร์เกี่ยวกับการสร้างวงจรไฟฟ้าบนกระดาษ ซึ่ง Qi ได้สรรค์สร้างและประดิษฐ์เป็นงานวิจัยหลายชิ้น เช่น การสร้าง Circuit Sticker Sketchbook [10], Electronic Popables [11], Input-Output Paper [12] และ Paper-Circuits [13] นอกจากนี้ ยังมีบริษัท Bare Conductive ที่คิดค้นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อว่า Electric Paint ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรม สามารถนำไฟฟ้า ปลอดภัย พืช ปลอดภัย และละลายน้ำได้ สามารถใช้เป็นลวดเหลวเพื่อใช้ในการทำบัดกรีแบบไม่พึ่งความร้อน หรือเป็นได้กระทั่งสารยึดติดตัวนำไฟฟ้า Electric Paint เหมาะสำหรับใช้กับอุปกรณ์จ่ายไฟกระแสตรงแรงดันไฟต่ำ

เนื่องจาก Paper electronics มีความสำคัญทางด้านการศึกษาซึ่งน่าจะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีในการเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านสมอง จึงได้ประดิษฐ์หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่เรื่องวงจรไฟฟ้าพื้นฐานขึ้น วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพและประหยัดสำหรับใช้ออกแบบและสร้างหนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐาน โดยสามารถใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน เนื่องจากหนังสือดังกล่าวจะช่วยให้ผู้สอนสามารถออกแบบการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานกับการทดลองจากชุดการสอนนี้ แต่อย่างไรก็

ตามหนังสือที่มีเนื้อหาเพียงอย่างเดียวก็ยังคงมีความสำคัญอยู่เช่นเดิม โดยมีหนังสือเสริมการเรียนรู้มาช่วยขยายความเข้าใจในเนื้อหาให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

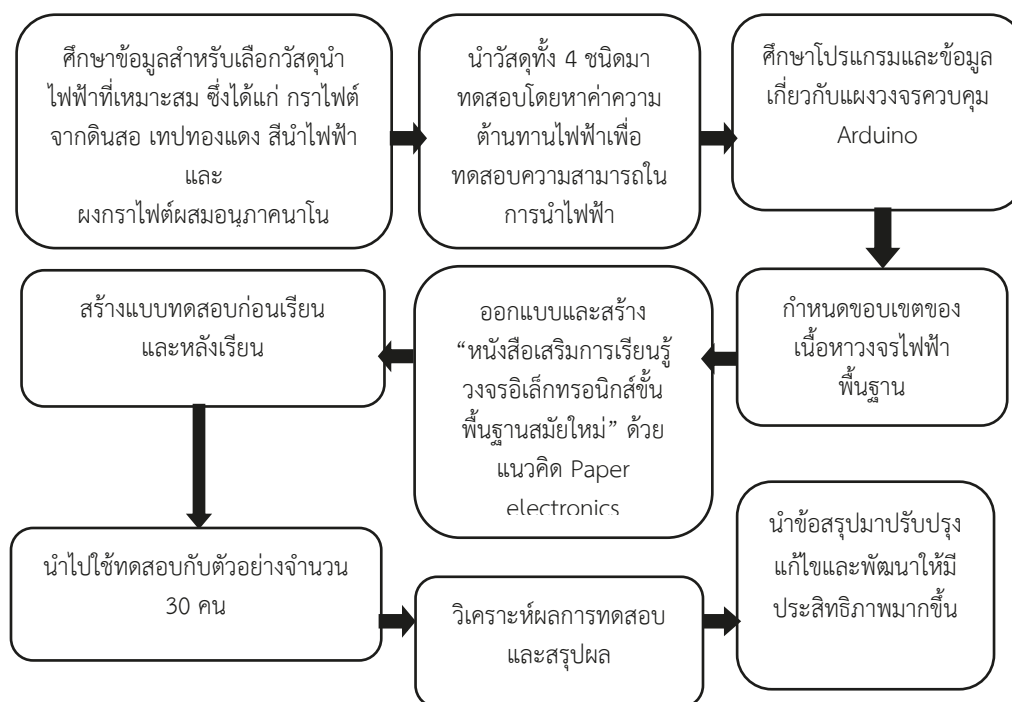
งานวิจัยนี้ได้สร้างนวัตกรรมในรูปแบบหนังสือช่วยเสริมการเรียนรู้เรื่อง “วงจรไฟฟ้าพื้นฐาน” ที่สอนกันในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้วัสดุราคาถูกและหาได้ง่ายร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลยุคใหม่ โดยใช้เทคนิครูปแบบวงจรอิเล็กทรอนิกส์บนกระดาษและการออกแบบสร้างกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นทางเลือกในการสอนวงจรไฟฟ้า โดยนำวัสดุไฟฟ้า เช่น กราไฟต์จากดินสอ เทปทองแดง สีสนำไฟฟ้า และผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง เพื่อใช้สร้างวงจรไฟฟ้า และควบคุมกระแสไฟฟ้าด้วยแผงวงจรควบคุม Arduino มาประกอบเป็นสื่อซึ่งสามารถนำไปใช้ช่วยเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการทำความรู้จักและทำความเข้าใจวงจรไฟฟ้าพื้นฐานได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. การออกแบบและเตรียมวัสดุไฟฟ้า

การออกแบบและสร้าง “หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่ เรื่องวงจรไฟฟ้าพื้นฐาน” ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์บนกระดาษ มีลำดับขั้นตอนดังแผนภาพที่ 1 โดยได้ศึกษาข้อมูลของวัสดุที่จะนำมาเป็นสื่อนำไฟฟ้า คือ กราไฟต์จากดินสอ เทปทองแดง สีสนำไฟฟ้าและผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง และได้นำวัสดุทั้ง 4 ชนิดมาทดสอบโดยหาค่าความต้านทานไฟฟ้า (Resistance) เพื่อทดสอบหาความสามารถในการนำไฟฟ้า ซึ่งจะกล่าวถึงขั้นตอนการทดสอบในหัวข้อย่อยที่ 2 ต่อไป

ในขณะเดียวกันได้ศึกษาหลักการทำงานและการใช้งานแผงวงจรควบคุม Arduino [17] สำหรับใช้ควบคุมกระแสไฟฟ้าในวงจรไฟฟ้าพื้นฐาน (ดังภาพที่ 1) จากนั้นจึงได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาเรื่อง “วงจรไฟฟ้าพื้นฐาน” ซึ่งเป็นสาระความรู้ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีขอบเขตในเรื่องการต่อวงจรไฟฟ้าอย่างง่าย การวัดกระแสไฟฟ้า (I) ความต่างศักย์ไฟฟ้า (V) และความต้านทานไฟฟ้า (R) รวมถึงการคำนวณกฎของโอห์ม ($V = IR$) เมื่อกำหนดขอบเขตของทฤษฎีและเนื้อหาจากหนังสือกลุ่มสาระการเรียนรู้ [14] หนังสือ ตำราและข้อมูลจาก Website [15-16] ที่น่าเชื่อถือชัดเจนครบถ้วนแล้ว จึงวางแผนสร้างโครงเรื่อง ลำดับเนื้อหาและออกแบบหนังสือเสริมการเรียนรู้ให้เหมาะสมต่อการใช้งานบนแนวคิด Paper Electronics ขอบเขตเนื้อหาเรื่อง “วงจรไฟฟ้าพื้นฐาน” มีโครงเรื่องและลำดับเนื้อหาเกี่ยวกับวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น ประกอบด้วยวงจรแบบอนุกรม วงจรแบบขนาน และวงจรแบบผสมโดยได้ออกแบบให้มีการต่ออุปกรณ์ตัวต้านทานในวงจรแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม ทั้งได้ใส่เนื้อหาทฤษฎีที่จำเป็นในหนังสือคู่มือเพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถศึกษาหลักการและข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้จากหนังสือเสริมการเรียนรู้

ภาพที่ 1 แผนภาพลำดับขั้นตอนการสร้างหนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่

2. การทดลองเพื่อเลือกวัสดุนำไฟฟ้าที่เหมาะสม

นำวัสดุนำไฟฟ้าแต่ละชนิดมาทดสอบหาค่าความต้านทานไฟฟ้า โดยวัสดุนำไฟฟ้าที่นำมาทดสอบมี 4 ชนิด คือ กราไฟต์จากไส้ดินสอ เทปทองแดง สื่อนำไฟฟ้าและผงกราฟิตผสมอนุภาคนาโนทองแดง โดยมีวิธีการทดสอบ ดังนี้

2.1 เตรียมกราฟิตจากดินสอ ดินสอที่นำมาทำสอบมี 4 ชนิด คือ HB, 2B, 6B และ 8B จึงมีสมมติฐานว่า กราไฟต์ประกอบด้วย ธาตุคาร์บอนในไส้ดินสอแต่ละชนิดมีปริมาณไม่เท่ากัน จึงน่าจะมีความต้านทานไฟฟ้าแตกต่างกัน แต่เนื่องด้วยไม่มีการรายงานข้อมูลทางเทคนิคจำเพาะของปริมาณกราฟิตในไส้ดินสอแต่ละชนิด จึงมีความจำเป็นต้องทดลองหาค่าความต้านทานไฟฟ้าในเบื้องต้น เพื่อเลือกชนิดของดินสอที่มีค่าความต้านทานไฟฟ้าน้อยที่สุดสำหรับการทดสอบขั้นต่อไป

2.2 การทดสอบเปรียบเทียบค่าความต้านทานไฟฟ้าของวัสดุนำไฟฟ้า นั่นคือ กราไฟต์จากดินสอที่มีค่าความต้านทานน้อยที่สุดจากข้อ 2.1 เทปทองแดง สื่อนำไฟฟ้า และผงกราฟิตผสมอนุภาคนาโนทองแดง

2.3 สำหรับวัสดุนำไฟฟ้าที่ทำจากผงกราฟิตผสมอนุภาคนาโนทองแดง ประกอบด้วย ส่วนผสมของผงถ่าน 2 กรัม อนุภาคนาโนทองแดง (Copper Nanoparticle) 0.02 กรัม ซีโอสเตอร์ 1 ซ้อนชา และกาวน้ำใส 1 ซ้อนชา

ในการทดลองการนำไฟฟ้าของกราฟิตจากดินสอโดยการฝนดินสอแต่ละชนิดลงบนกระดาษให้มีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 0.5 cm เพิ่มขนาดความยาวของแถบกราฟิตขึ้นครึ่งละ 1 cm จนมีความยาว 15 cm ส่วนการทดสอบการนำไฟฟ้าของเทปทองแดงและสื่อนำไฟฟ้าจะติดเทปทองแดงและระบายสื่อนำไฟฟ้าลงบนกระดาษให้มีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 0.6 cm และทดสอบวัสดุนำไฟฟ้าที่ทำจากผงกราฟิตผสมอนุภาคนาโนทองแดงโดยนำถ่านมาทำให้ละเอียดและนำอนุภาคนาโนทองแดงที่ผ่านกระบวนการ Freeze dried Technology แล้วจึงนำไปผสมให้เข้ากันกับซีโอสเตอร์และกาวน้ำใสในปริมาณที่กล่าวมาข้างต้น และนำมาทดสอบโดยวาดลงบนกระดาษให้มีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 0.5 โดยทั้งเทปทองแดง สื่อนำไฟฟ้า และผงกราฟิตผสมอนุภาคนาโนทองแดงเพิ่มขนาดความยาวของแถบกราฟิตขึ้นครึ่งละ 1 cm จนมีความยาว 10 cm และทุกวัสดุจะนำมาวัดค่าความต้านทานไฟฟ้าด้วยเครื่องมัลติมิเตอร์ ดังภาพที่ 2

3. การประเมินประสิทธิภาพ

การทดสอบหนังสือที่ได้สร้างขึ้นได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะเลือกจำนวนตัวอย่าง 30 คน ในการทดสอบ ซึ่งเป็นนักเรียน 1 ห้องเรียนที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ ดำเนินการในรูปแบบการสอนและการสาธิต แล้วเลือกสุ่มนักเรียนออกมาทดลองใช้งานหนังสือที่ได้สร้างขึ้น อ่านค่ากระแสไฟฟ้า ค่าความต้านทานจากเครื่องมัลติมิเตอร์และคำนวณหาผลลัพธ์จากสมการเพื่อทดสอบว่า ค่าที่ได้จากการวัดกับค่าที่ได้จากการคำนวณมีความใกล้เคียงมากน้อยเพียงใด แล้วจึงทดสอบความเข้าใจโดยการทำแบบทดสอบก่อนเรียนก่อนการใช้งานหนังสือเสริมการเรียนรู้และแบบทดสอบหลังเรียนหลังจากใช้งานหนังสือเสริมการเรียนรู้แล้ว จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาใช่วิธีการประเมินผลการเรียนรู้โดยการใช้ผลสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Normalized Gain: $\langle g \rangle$) [18] ดังความสัมพันธ์;

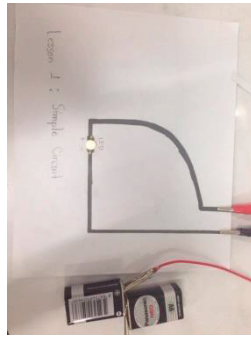
$$\langle g \rangle = \frac{(\% \text{Post test}) - (\% \text{Pre test})}{(100\%) - (\% \text{Pre test})} \quad (1)$$

ทั้งนี้ %Post test คือ ค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบหลังเรียนเป็นเปอร์เซ็นต์ และ % Pre-test คือ ค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบก่อนเรียนเป็นเปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นวิธีประเมินผลการเรียนรู้ที่มีความทันสมัยที่สามารถบอกการเปลี่ยนแปลงของผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ชัดเจน โดยเลือกดูภาพรวมของชั้นเรียนเพื่อนำผลการทดสอบมาสรุปถึงประสิทธิภาพและข้อบกพร่องเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหนังสือเสริมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิธีการประเมินดังกล่าวได้ถูกใช้อย่างกว้างขวางในต่างประเทศ โดยเฉพาะ ในกลุ่มวิจัยทางฟิสิกส์ศึกษาซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานวิจัยชิ้นนี้

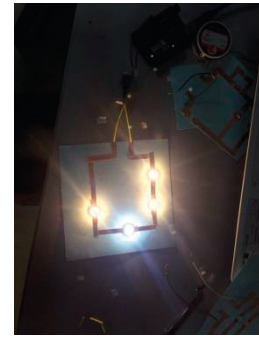
แบบทดสอบก่อนใช้งานและหลังการใช้งานหนังสือเสริมการเรียนรู้สร้างโดยการคัดเลือกข้อสอบที่มีความสอดคล้องเฉพาะกับเนื้อหาในหนังสือเสริมการเรียนรู้ ซึ่งนำมาจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ 5 เป็นหลัก

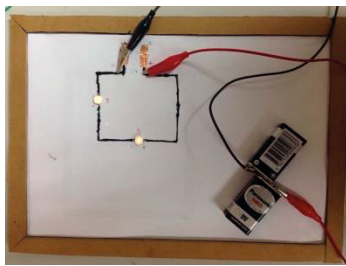
(a)

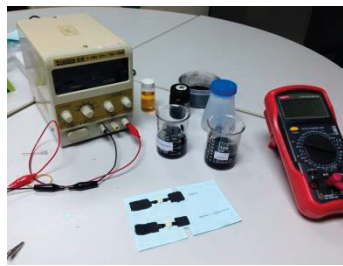
(b)

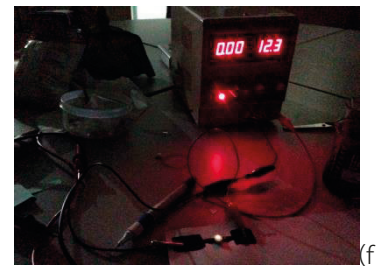
(c)

(d)

(e)

(f)

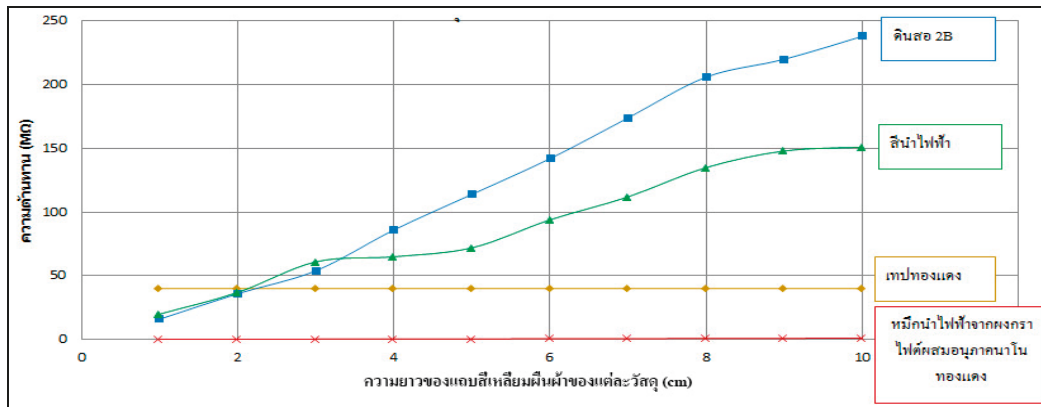
ภาพที่ 2 (a) การทดสอบหาค่าความต้านทานของดินสอดแต่ละชนิด (b) การนำไฟฟ้าของดินสอด 2B (c) การนำไฟฟ้าของ เทปทองแดง (d) การนำไฟฟ้าของสื่อนำไฟฟ้า (e) การเตรียมอุปกรณ์สำหรับทดลองทำหมึกนำไฟฟ้าที่ทำจากผงกราไฟต์ ผสมอนุภาคนาโนทองแดง (f) การนำไฟฟ้าของหมึกนำไฟฟ้าที่ทำจากผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

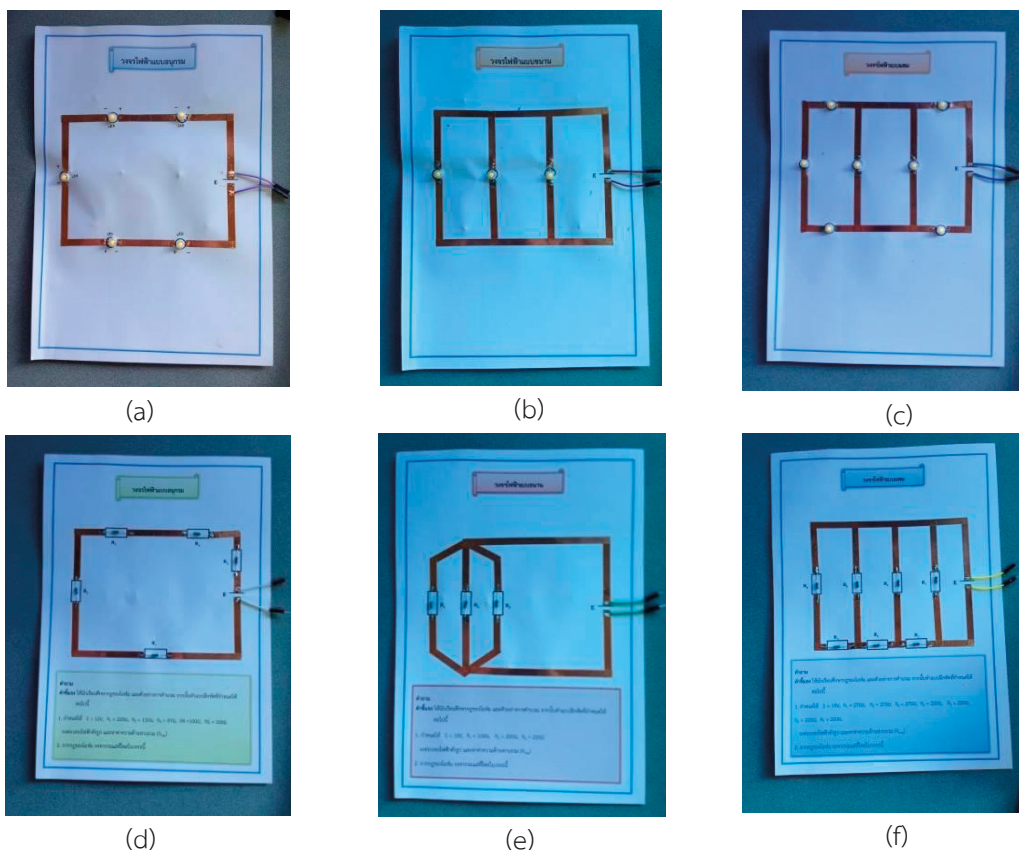
1. การเลือกวัสดุนำไฟฟ้า

1.1 การทดลองหาค่าความต้านทานของไส้ดินสอดแต่ละชนิด คือ ดินสอด HB, 2B, 6B และ 8B ซึ่งผลการทดลอง (ไม่ได้แสดงในที่นี้) พบว่า ค่าความต้านทานของกราไฟต์ในดินสอดมีค่าจากน้อยไปมากดังสมการ $2B < 8B < HB < 6B$ จะเห็นได้ว่า ไส้ดินสอดที่มีค่าความต้านทานต่ำสุด คือ 2B โดยดินสอด HB, 6B และ 8B มีค่าความต้านทานที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้น กราไฟต์จากไส้ดินสอดที่จะนำมาทดสอบในขั้นตอนต่อไปคือดินสอด 2B

1.2 ในทดลองหาค่าความต้านทานไฟฟ้าของกราไฟต์ของดินสอด 2B เทปทองแดง สื่อนำไฟฟ้าและหมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง ได้ผลการทดลองดังภาพที่ 3 พบว่า ความต้านทานไฟฟ้าของกราไฟต์จากดินสอด 2B เทปทองแดง และผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง มีค่าจากมากไปน้อยดังสมการ กราไฟต์จากดินสอด $2B > \text{สื่อนำไฟฟ้า} > \text{เทปทองแดง} > \text{ผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง}$ โดยผลการทดสอบของหมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ที่ผสมอนุภาคนาโนทองแดงแสดงให้เห็นถึงค่าความต้านทานที่น้อยมากและน้อยที่สุด ซึ่งแสดงว่า หมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ที่ผสมอนุภาคนาโนทองแดงสามารถนำไฟฟ้าได้ดีกว่าไส้ดินสอด 2B อย่างมาก เมื่อนำกราไฟต์ผสมกับอนุภาคนาโนทองแดง จึงทำให้เป็นที่น่าสนใจถึงประสิทธิภาพในการนำไฟฟ้าของหมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดงว่า น่าจะเป็นวัสดุที่ควรได้รับการพัฒนาให้สามารถใช้ได้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะ การนำมาทำเป็นหมึกนำไฟฟ้าที่มีราคาต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อนำไฟฟ้าซึ่งมีราคาค่อนข้างสูงแต่นำไฟฟ้าได้น้อยกว่ามาก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ที่ผสมอนุภาคนาโนทองแดงอยู่ในช่วงเริ่มทดสอบจึงยังไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในงานนี้ ดังนั้นวัสดุนำไฟฟ้าที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นวัสดุในการสร้างหนังสือเสริมการเรียนรู้ คือ เทปทองแดง ซึ่งมีค่าความต้านทานต่ำรองลงมาจากหมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดง แต่มีราคาถูก สามารถหาซื้อได้ง่าย ส่วนดินสอด 2B พบว่า มีค่าความต้านทานไฟฟ้าสูงที่สุดจึงนำไฟฟ้าได้น้อยที่สุด ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการนำมาเป็นวัสดุสำหรับทำหนังสือเสริมการเรียนรู้จากแนวคิด Paper Electronics

ภาพที่ 3 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความต้านทานไฟฟ้าของกราไฟต์จากไส้คินสอ 2B ลวดไฟฟ้า เทป ทองแดง และหมึกนำไฟฟ้าจากผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดงเมื่อเปลี่ยนค่าความยาวของแถบสี่เหลี่ยมผืนผ้าของแต่ละวัสดุ

ภาพที่ 4 (a) วงจรไฟฟ้าแบบอนุกรม (b) วงจรไฟฟ้าแบบขนาน (c) วงจรไฟฟ้าแบบผสม (d) การต่อตัวต้านทานแบบอนุกรม (e) การต่อตัวต้านทานแบบขนานและ (f) การต่อตัวต้านทานแบบผสม

2. การสร้างหนังสือเสริมการเรียนรู้

หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานยุคใหม่เรื่องวงจรไฟฟ้าพื้นฐาน มีลักษณะโดดเด่น คือ ภายในประกอบด้วย รูปแบบการนำเทปทองแดงซึ่งนำไฟฟ้าได้ดีและราคาถูกมาใช้เป็นวัสดุสำหรับนำไฟฟ้าเพื่อต่อเป็น วงจรไฟฟ้าพื้นฐาน 3 แบบ คือ การต่อวงจรไฟฟ้าแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม ซึ่งออกแบบให้เป็นปฏิบัติการในการเรียนรู้และทำความเข้าใจการต่อวงจรอย่างง่ายในระดับเบื้องต้นจากการต่อหลอด LED ขนาดเล็ก ดังภาพที่ 4 (a-c) กระบวนการสอนจะเป็นเชิงสาธิต ซึ่งก่อนสาธิตจะให้ทำแบบทดสอบก่อนเรียนก่อน ก่อนการสาธิตจะทบทวนเนื้อหาให้นักเรียนก่อน เพราะเป็นเนื้อหาที่นักเรียนเรียนผ่านมาแล้ว จากนั้นสาธิตให้นักเรียนดูและอธิบายถึงตัวนวัตกรรมชิ้นนี้ ซึ่งถ้าหากต่อวงจรได้ถูกต้องจะทำให้หลอด LED สว่าง เป็นการให้คำตอบโดยตรงต่อผู้เรียนว่า เข้าใจถูกต้องหรือไม่

เมื่อเสร็จสิ้นการเรียนรู้การต่อวงจรไฟฟ้าแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสมแล้ว จะเข้าสู่การเรียนรู้ในการนำตัวต้านทาน (Resistor) มาต่อเป็นวงจรแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม ดังภาพที่ 4 (d-f) โดยในเล่มจะเป็นการต่อตัวต้านทานที่สมบูรณ์แล้ว เนื่องจากไม่สามารถให้นักเรียนต่อเองได้ ด้วยปัจจัยหลายประการ ซึ่งจะเป็นการทำแบบฝึกหัดที่แนบมากับชุดสไลด์และพร้อมทั้งชุดกิจกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้ซึ่งเป็นใบกิจกรรม 4 ชุด (ดังภาพที่ 5) เพื่อให้ผู้เรียนใช้ควบคู่กับการทดลองการต่อวงจรไฟฟ้าแต่ละรูปแบบ (สำหรับเอกสารใบกิจกรรม 4 ชุดในภาพที่ 5 สามารถติดต่อขอรับได้ที่จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: ladamaneebewbew@gmail.com)

ใบกิจกรรมที่ 1 การต่อวงจรไฟฟ้าอย่างง่าย

ชื่อ - สกุล เลขที่

ชั้น

คำชี้แจง นิเทศปฏิบัติกิจกรรมการทดลองตามที่มอบหมายต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการทดลอง

.....

อุปกรณ์การทดลอง

1. หลอดไฟ LED
2. เซลล์กัลวานี
3. แล่งจ่ายไฟ

วิธีการทดลอง

1. นำหลอดไฟ LED มาติดบนกระดานตามรูปแบบวงจรที่วางไว้ และต่อกับแหล่งจ่ายไฟ
2. ติดหลอดไฟ LED ลงบนกระดาน
3. สังเกตความสว่างของหลอดไฟและบันทึกผล
4. ถอดหลอดไฟ LED ออก 1 หลอด สังเกตความสว่างของหลอดไฟและบันทึกผล

บันทึกผลการทดลอง

การทดลอง	หลอดไฟ	แสงสว่างของหลอดไฟ
1. ติดหลอดไฟ LED บนกระดาน		
2. ถอดหลอดไฟ LED ออก 1 หลอด		

สรุปผลการทดลอง

.....

(a)

ใบกิจกรรมที่ 2 กระแสไฟฟ้าและการวัดกระแสไฟฟ้า

ชื่อ - สกุล เลขที่

ชั้น

คำชี้แจง นิเทศปฏิบัติกิจกรรมการทดลองตามที่มอบหมายต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการทดลอง

.....

อุปกรณ์การทดลอง

1. หลอดไฟ LED
2. เซลล์กัลวานี
3. แล่งจ่ายไฟ
4. มัลติมิเตอร์

วิธีการทดลอง

1. นำหลอดไฟ LED มาติดบนกระดานตามรูปแบบวงจรที่วางไว้ และต่อกับแหล่งจ่ายไฟ
2. ติดหลอดไฟ LED ลงบนกระดาน
3. ต่อมิเตอร์และสังเกตความสว่างของหลอดไฟ LED และบันทึกผล
4. ถอดหลอดไฟ LED ออก 1 หลอด และสังเกตความสว่างของหลอดไฟ LED และบันทึกผล

บันทึกผลการทดลอง

แรงดันไฟฟ้า (V)	ผลการเปลี่ยนแปลง	
	หลอดไฟ	มิเตอร์
10 V		
14 V		

สรุปผลการทดลอง

.....

(b)

ใบกิจกรรมที่ 3 การวัดค่าแรงดัน ความต่างศักย์ไฟฟ้า และความต้านทานของตัวต้านทาน

ชื่อ - สกุล เลขที่

ชั้น

คำชี้แจง นิเทศปฏิบัติกิจกรรมการทดลองตามที่มอบหมายต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการทดลอง

.....

อุปกรณ์การทดลอง

1. หลอดไฟ LED
2. ตัวต้านทาน
3. เซลล์กัลวานี
4. แล่งจ่ายไฟ
5. มัลติมิเตอร์

วิธีการทดลอง

1. นำหลอดไฟ LED มาติดบนกระดานตามรูปแบบวงจรที่วางไว้ และต่อกับแหล่งจ่ายไฟ
2. ติดหลอดไฟ LED ลงบนกระดาน
3. ต่อมิเตอร์และสังเกตความสว่างของหลอดไฟ LED และบันทึกผล
4. ถอดหลอดไฟ LED ออก 1 หลอด และสังเกตความสว่างของหลอดไฟ LED และบันทึกผล

บันทึกผลการทดลอง

แรงดันไฟฟ้า (V)	ความต่างศักย์ไฟฟ้า (V)	ความต้านทานไฟฟ้า

(c)

ใบกิจกรรมที่ 4 กฎของโอห์ม

ชื่อ - สกุล เลขที่

ชั้น

คำชี้แจง นิเทศปฏิบัติกิจกรรมการทดลองตามที่มอบหมายต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการทดลอง

.....

อุปกรณ์การทดลอง

1. มัลติมิเตอร์
2. ชุดเครื่องมือวัดอย่างง่าย

วิธีการทดลอง

1. นำหลอดไฟ LED มาติดบนกระดานตามรูปแบบวงจรที่วางไว้ และต่อกับแหล่งจ่ายไฟ
2. ติดหลอดไฟ LED ลงบนกระดาน
3. ต่อมิเตอร์และสังเกตความสว่างของหลอดไฟ LED และบันทึกผล

บันทึกผลการทดลอง

แรงดันไฟฟ้า (V)	ผลการเปลี่ยนแปลง	
	หลอดไฟ	มิเตอร์

สรุปผลการทดลอง

.....

(d)

ภาพที่ 5 (a) ใบกิจกรรมที่ 1: การต่อวงจรไฟฟ้าอย่างง่าย (b) ใบกิจกรรมที่ 2: กระแสไฟฟ้าและการวัดกระแสไฟฟ้า (c) ใบกิจกรรมที่ 3: การวัดค่าแรงดัน ความต่างศักย์ไฟฟ้า และความต้านทานของตัวต้านทาน และ (d) ใบกิจกรรมที่ 4: กฎของโอห์ม

หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานยุคใหม่เรื่องวงจรไฟฟ้าพื้นฐาน มีลักษณะโดดเด่นคือ ภายในจะประกอบด้วยรูปแบบการนำเทปทองแดงซึ่งนำไฟฟ้าได้ดีและราคาถูกมาใช้เป็นวัสดุสำหรับนำไฟฟ้าเพื่อต่อเป็นวงจรไฟฟ้าพื้นฐาน 3 แบบคือ การต่อวงจรไฟฟ้าแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม ซึ่งออกแบบให้เป็นปฏิบัติการในการเรียนรู้และทำความเข้าใจการต่อวงจรอย่างง่ายในระดับเบื้องต้นจากการต่อหลอด LED ขนาดเล็ก ดังภาพที่ 4(a-c) กระบวนการสอนจะเป็นเชิงสาธิต ซึ่งก่อนสาธิตจะให้ทำแบบทดสอบก่อนเรียนก่อน ก่อนการสาธิตจะทบทวนเนื้อหาให้นักเรียนก่อน เพราะเป็นเนื้อหาที่นักเรียนเรียนผ่านมาแล้ว จากนั้นสาธิตให้นักเรียนดูและอธิบายถึงตัวนวัตกรรมชิ้นนี้ ซึ่งถ้าหากต่อวงจรได้ถูกต้องจะทำให้หลอด LED สว่าง เป็นการให้คำตอบโดยตรงต่อผู้เรียนว่าเข้าใจถูกต้องหรือไม่

เมื่อเสร็จสิ้นการเรียนรู้การต่อวงจรไฟฟ้าแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสมแล้ว จะเข้าสู่การเรียนรู้ในการนำตัวต้านทาน (Resistor) มาต่อเป็นวงจรแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม ดังภาพที่ 4(d-f) โดยในเล่มจะเป็นการต่อตัวต้านทานที่สมบูรณ์แล้ว เนื่องจากไม่สามารถให้นักเรียนต่อเองได้ ด้วยปัจจัยหลายประการ ซึ่งจะเป็นการทำแบบฝึกหัดที่แนบมากับชุดสาธิตและพร้อมทั้งชุดกิจกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้ซึ่งเป็นใบกิจกรรม 4 ชุด (ดังภาพที่ 5) เพื่อให้ผู้เรียนใช้ควบคู่กับการทดลองการต่อวงจรไฟฟ้าแต่ละรูปแบบ (สำหรับเอกสารใบกิจกรรม 4 ชุดในภาพที่ 5 สามารถติดต่อขอรับได้ที่จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: ladamaneebewbew@gmail.com)

3. การทดสอบและประเมินประสิทธิภาพ

เมื่อสร้าง “หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่เรื่องวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น” แล้วเสร็จ ได้นำไปทดสอบประสิทธิภาพโดยนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คนโดยการสุ่มนักเรียนที่มีคาบเรียนวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ ซึ่งใช้กระบวนการทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักเรียนโดยใช้วิธีการใช้ผลสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Normalized Gain) ดังสมการที่ 1 ในการประเมินผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นหลังจากได้ใช้หนังสือเสริมการเรียนรู้ ซึ่งผลการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนแสดงในตารางที่ 1 และเมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยของคะแนนในรูปของเปอร์เซ็นต์แล้วนำมาแทนค่าในสมการที่ 1 จะได้ผลการเรียนรู้เป็น $\langle g \rangle = (80\% - 70\%) / (100\% - 70\%) = 10\% / 30\% = 0.33$ โดย %Post test = 80% และ %Pre test = 70% จากข้อมูลที่ได้อธิบายได้ว่าผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นจริง (Actual Gain) ของผู้เรียนมีค่า $80\% - 70\% = 10\%$ และผลการเรียนสูงสุดที่มีโอกาสเพิ่มขึ้นไปได้ (Maximum Possible Gain) มีค่า $100\% - 70\% = 30\%$ ทำให้ได้ผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นจริงคิดเป็น 0.33 เท่า (หรือเทียบได้เท่ากับ 33%) ของผลการเรียนสูงสุดที่จะมีโอกาสเพิ่มขึ้นไปได้

ตารางที่ 1 ผลทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของ “หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ขั้นพื้นฐาน เรื่องวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น”

คะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน								
คน ที่	คะแนนจาก แบบทดสอบ ก่อนเรียน (10 คะแนน)	คะแนนจาก แบบทดสอบ หลังเรียน (10 คะแนน)	คน ที่	คะแนนจาก แบบทดสอบ ก่อนเรียน (10 คะแนน)	คะแนนจาก แบบทดสอบ หลังเรียน (10 คะแนน)	คน ที่	คะแนนจาก แบบทดสอบ ก่อนเรียน (10 คะแนน)	คะแนนจาก แบบทดสอบ หลังเรียน (10 คะแนน)
1	7	9	11	7	10	21	7	7
2	7	10	12	5	7	22	8	9
3	8	8	13	6	6	23	5	7
4	5	6	14	5	8	24	7	6
5	5	6	15	5	8	25	7	9
6	7	7	16	5	9	26	9	10
7	8	9	17	6	6	27	8	10
8	6	9	18	6	6	28	7	6
9	5	8	19	5	8	29	9	8
10	7	6	20	8	9	30	6	8
						ค่าเฉลี่ย	7.0	8.0
						%	70	80

จากผลที่ได้จากการทดสอบการใช้งานขั้นต้น “หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่ เรื่องวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น” พบว่า หนังสือเสริมการเรียนรู้จากแนวคิด Paper electronic มีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์พอใช้ เมื่อพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นจริง 0.33 เท่า ซึ่งอยู่ในช่วง medium gain ($0.3 \leq <g> < 0.7$) แสดงให้เห็นว่า หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานสมัยใหม่เรื่องวงจรไฟฟ้าเบื้องต้นที่ได้สร้างขึ้นมีผลกระทบบต่อการเรียนรู้ของผู้ใช้งานที่ค่อนข้างน่าพอใจในเบื้องต้น เนื่องจากการทดสอบสมมติฐานถึงความเป็นไปได้ทั้งในแง่ของความเหมาะสมและประสิทธิภาพ ซึ่งจะเห็นว่าผลการทดสอบจากการวัดผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นยืนยันได้อย่างดีว่า หนังสือเสริมการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถนำมาใช้ช่วยเสริมการสอนและการเรียนรู้ของยุคสมัยใหม่ได้อย่างดี แต่จะต้องได้รับการพัฒนาในส่วนของการเทคนิคการใช้งานที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ยุคใหม่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ในส่วนอุปกรณ์ที่ในขั้นของงานวิจัยนี้ยังมีข้อบกพร่องในส่วนของการเทคโนโลยีดิจิทัลที่ไม่สมบูรณ์เพียงพอ และในส่วนของการกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะสามารถผลักดันให้ผู้ใช้งานและผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีส่วนของ Design thinking และ Computational thinking ซึ่งเป็นแนวทางของการศึกษาเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 โดยจะได้พัฒนาและปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกและการศึกษาในอนาคตต่อไป

สรุปผลการศึกษา

ได้ออกแบบและสร้าง “หนังสือเสริมการเรียนรู้วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐานยุคใหม่เรื่องวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น” โดยใช้แนวคิดอิเล็กทรอนิกส์กระดาษ (Paper Electronic) สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยได้ทดสอบหาวัสดุไฟฟ้าที่เหมาะสม คือ นำไฟฟ้าได้ดีและราคาไม่สูงจากการทดสอบวัดค่าความต้านทานของวัสดุกราฟต์จากไส้ดินสอ เทปทองแดง สีนํ้าไฟฟ้า และผงกราไฟต์ผสมอนุภาคนาโนทองแดงพบว่า ความต้านทานไฟฟ้าของเทปทองแดงมีความเหมาะสมและราคาถูก หาซื้อได้ง่าย จึงได้นำเทปทองแดงมาใช้เป็นส่วนประกอบสำหรับสร้างหนังสือเสริมการเรียนรู้ ซึ่งภายในหนังสือประกอบด้วยวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น ได้แก่ วงจรแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม รวมถึงการต่อตัวต้านทานแบบอนุกรม แบบขนาน และแบบผสม โดยที่ผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติและใช้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องวงจรไฟฟ้าและการต่อตัวต้านทานรวมถึงกฎของโอห์ม ซึ่งเป็นทางเลือกในการช่วยเสริมทักษะการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อทดสอบความเข้าใจและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คน จากการใช่วิธีประเมินผลสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Normalized Gain) พบว่าผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นจริงของผู้เรียนมีค่า $80\% - 70\% = 10\%$ ผลการเรียนรู้สูงสุดที่จะมีโอกาสเพิ่มขึ้นไปได้มีค่า $100\% - 70\% = 30\%$ และผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นจริงคิดเป็น 0.33 เท่า (33%) ของผลการเรียนรู้สูงสุดที่จะมีโอกาสเพิ่มขึ้นไปได้ ซึ่งอยู่ในช่วง medium gain ($0.3 \leq <g> < 0.7$) ทำให้หนังสือเสริมการเรียนรู้จากแนวคิด Paper Electronic มีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์พอใช้ จึงทำให้หนังสือเสริมการเรียนรู้ดังกล่าวจะต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ ทันสมัย และใช้งานได้ง่ายยิ่งขึ้นต่อไป

คำขอบคุณ

ผู้เขียนบทความขอขอบคุณงบประมาณสนับสนุนการทำโครงการวิจัยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรวิทยาศาสตร์-ฟิสิกส์ 5 ปี จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ.2560 และขอขอบคุณโรงเรียนเกาะช้างประชานิบาลที่ให้โอกาสผู้วิจัยนำโครงการวิจัยมาทดสอบกับผู้เรียนจนโครงการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] เข้มทอง ศิริแสงเลิศ. (2558). “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการศึกษา,” วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ. 8(1), (ม.ค.-มิ.ย.), 1-12.
- [2] Chomal, V. S. and Saini, J. R. (2013). “A STUDY AND ANALYSIS OF PARADIGM SHIFTS IN EDUCATION TRIGGERED BY TECHNOLOGY”, International Journal of Research in Economics & Social Sciences. 3(1), 14-28.

- [3] Pavlova, M. (2009). Conceptualisation of Technology Education within the Paradigm of Sustainable Development. *International Journal of Technology and Design Education*. 19(2), 109–132.
- [4] Qi, J. (2016). **Paper Electronics: Circuits on Paper for Learning and Self-expression**. Thesis: Ph. D., Massachusetts Institute of Technology (MIT). Retrieved June 21, 2018, from <http://hdl.handle.net/1721.1/109617>.
- [5] _____. **Paper Circuits**. Retrieved June 20, 2018, from <http://gjordan0.wixsite.com/makerportfolio/paper-circuits>.
- [6] Qi, J. and Buechley, L. (2010). **Electronic Popables: Exploring Paper-Based Computing through an Interactive Pop-Up Book**. TEI'10, January 24–27, 2010, Cambridge, Massachusetts, USA. Retrieved June 25, 2018, from http://technolj.com/jieqi_popables.pdf.
- [7] Kelleyan, M. (2013). **Interactive Drum Posters**. Retrieved June 25, 2018, from <https://www.trendhunter.com/trends/interactive-printed-electronics-poster>.
- [8] _____. **Makey Makey PopUp Piano**. Retrieved June 20, 2018, from <https://www.makerspaces.com/makey-makey-makerspace-project>.
- [9] Freed, N., Qi, J., Setapen, A., Breazeal, C., Buechley, L. and Raffle, H. (2011). **Sticking Together: Handcrafting Personalized Communication Interfaces**. June 20-23, 2011, Ann Arbor, USA. Retrieved June 26, 2018, from (http://technolj.com/sticking_together_final.pdf).
- [10] Huang, A., Cole, D. Dick, J., Freed, N. and Qi, J. (2014). **Circuit Sticker Sketchbook**. Sutajio Ko-Usagi PTE LTD dba Studio Kosagi, in Singapore. Retrieved June 26, 2018, from <http://bunniefoo.com/chibi/sketchbook-en-v1.pdf>.
- [11] Qi, J. and Huang, A. (2014). **Circuit Sticker**. Retrieved June 20, 2018, from <http://technolj.com/circuit-stickers>
- [12] Qi, J. (2011). **Input-Output Paper**. Retrieved June 20, 2018, from <http://technolj.com/inputoutput-paper>.
- [13] Exploratorium. (2014). **Paper Circuits**. Retrieved June 20, 2018, from <https://tinkering.exploratorium.edu/paper-circuits>.
- [14] อนันตสิน เตชะกำพุช และคณะ. (2554). หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ฟิสิกส์ เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สกสค. ลาดพร้าว.
- [15] สมศักดิ์ ปัญญาแก้ว. (2535). **ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น**. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.rmutphysics.com/charud/scibook/electronicssomsak/index/index.htm>.
- [16] ฟิสิกส์ราชชมงคล. (2543). **วงจรไฟฟ้าเบื้องต้น**. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.rmutphysics.com/charud/scibook/electric4/topweek8.htm>
- [17] _____. (2557) **Basic Electronics + Arduino (Pre-Lab) Workshop for CprE**. สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2560, จาก http://cpres.kmutnb.ac.th/esl/wp-content/uploads/2014/10/ESL_Arduino_Workshop_for_CprE-2014-10-12.pdf
- [18] อภิสิทธิ์ ชงไชย และคณะ. (2550). “การประเมินผลการเรียนรู้แบบใหม่ โดยการใช้ผลสอบก่อนเรียนและหลังเรียน”, *วารสาร มวก. วิชาการ*. 11(21), 86–94.

การศึกษาและออกแบบกระบวนการละครสร้างสรรค์เพื่อใช้ในการสื่อสารกับ
นักเรียนออทิสติก: กรณีศึกษาที่สถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา
The Study and Creation of Creative Drama Process to communicate
with Autistic Students at the Institute for Special Education
Songkhla Rajabhat University

ตถาตา สมพงศ์^{1*}
Tathata Sompong^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบกระบวนการละครสร้างสรรค์สำหรับเด็กออทิสติก กรณีศึกษา นักเรียนในสถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โดยนำกระบวนการที่ผู้วิจัยออกแบบมาดำเนินกิจกรรมกับ นักเรียนออทิสติกจำนวน 3 คน เพื่อพัฒนาด้านอารมณ์ พฤติกรรมและส่งเสริมทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น ขั้นตอนการดำเนินงานคือทำความเข้าใจกับเด็ก กิจกรรมหลักคือเรียนรู้จากเพลง “คนพิเศษ” โดยให้นักเรียนเลียนแบบ ท่าทางประกอบเพลงและทำตามโจทย์จากผู้วิจัย จนกระทั่งเป็นผู้ชมละครหุ่นเงาเรื่อง “หม้อดินใบร้าว” กระบวนการ ทั้งหมดเพื่อสื่อสารกับนักเรียนออทิสติกให้เล็งเห็นคุณค่าในตนเองจากความสามารถของตน ที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ ตามเนื้อเพลง เช่น การลุกขึ้นเปิด-ปิด ไฟ การช่วยเก็บของ เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้ประเมินจากการสัมภาษณ์เพื่อวัดผล ความเปลี่ยนแปลงในการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนออทิสติก จากการสัมภาษณ์ครูชำนาญการพิเศษ ครูพี่เลี้ยงและ ผู้ปกครองของนักเรียนในสถาบันการศึกษาพิเศษ 2 ครั้ง คือการสัมภาษณ์ก่อนดำเนินกิจกรรมเพื่อทราบถึงปัญหา จำนวน 6 ท่าน และสัมภาษณ์หลังดำเนินกิจกรรมเพื่อนำมาประเมินผล จำนวน 4 ท่าน ผลการประเมินทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการละครสร้างสรรค์สามารถทำให้นักเรียนออทิสติกเล็งเห็นคุณค่าของตนเองที่มีต่อสังคมมากขึ้น เนื่องจากมี พัฒนาการด้านอารมณ์และพฤติกรรมที่ดีขึ้น ส่งผลให้นักเรียนออทิสติกสามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นจากความสามารถ ของตนได้

คำสำคัญ: ละครสร้างสรรค์ นักเรียนออทิสติก

Abstract

The aim of this research was to study and create a Process of Creative Drama for autistic children at the Institute for Special Education, at Songkhla Rajabhat University. The process involved 1) working with three autistic children 2) to understand and develop their emotions and behavior and thus 3) to encourage the development of happy life skills with the other people. The Process of Creative Drama focused on making the autistic children familiar with the main activity, which was to learn the desired behavior, from the song “Children with Special Need” by emulating the posture of the researcher. Autistic children were the audience in the shadow puppet play called “The Broken Clay Pot.” The purpose of the play was to get the audience to recognize their value, and their ability to help the others such as helping friends to turn on/off the light, or clean up and similar acts. The researcher gained insights on effectiveness by interviewing specialist teachers, teachers and parents of autistic children twice. The first interview was conducted with six individuals before the Creative Drama Process. The

¹ อ., โปรแกรมวิชาศิลปและการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 90000

¹ Lecturer, Performing Arts Program Faculty of Fine Arts, Songkhla Rajabhat University, 90000

* Corresponding author: Tel.: 081-4905773. E-mail address: out_sideme@hotmail.com

second interview was conducted with four individuals after the Creative Drama Process. The assessment showed that the Process of Creative Drama could make autistic children recognize their value in helping others. It is believed this was achieved because the children improved their problems of emotional and behavioral conduct, resulting in their ability to help others with their limited capabilities.

Keywords: Creative Drama, Autistic Students

บทนำ

เด็กออทิสติก (Autistic Children) ตามความหมายของกระทรวงศึกษาธิการสหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1991 (U.S. Department of Education) คือ ความบกพร่องทางพัฒนาการ ด้านการสื่อสารด้วยภาษาถ้อยคำและไม่ใช้ภาษา ถ้อยคำ ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น อาการดังกล่าวเหล่านี้อาจสังเกตเห็นได้ตั้งแต่เด็กมีอายุก่อน 3 ขวบ ซึ่งความผิดปกติ ดังกล่าว ส่งผลต่อพัฒนาการในหลาย ๆ ด้าน เช่น เด็กกลุ่มนี้ชอบทำอะไรซ้ำ ๆ ชอบการเคลื่อนไหวแบบใดแบบเดียว หมกมุ่นกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมาก มีความพอกพองใจกับสิ่งแวดล้อมที่ซ้ำซากจำเจ เป็นต้น ดังที่ พิมพพรรณ วรชุตินธร [1] ได้ให้แนวคิดใหญ่ ๆ ในการอธิบายสาเหตุของภาวะออทิสซึม คือ สาเหตุจากสภาวะจิตใจ และสาเหตุทางชีววิทยา จาก ข้อมูลของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขประจำปี 2560 ประเทศไทยมีจำนวนเด็กออทิสติกประมาณ 3 แสนคน ยัง เข้าถึงการบริการรักษาน้อยและล่าช้า ซึ่งหากได้รับการรักษาที่รวดเร็วช่วงเด็กยังอายุน้อย อาจช่วยให้เด็กสามารถดูแลและ เข้าใจตนเองเพื่อใช้ชีวิตอย่างปกติในสังคมได้ ปัญหาทางด้านพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็กออทิสติกส่งผลให้นักเรียนกลุ่มออทิสติก ของสถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลามีปัญหาด้านการควบคุมอารมณ์ มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ จนทำ ให้มีปัญหาในการใช้ทักษะชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น และผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้อาจทำให้นักเรียนกลุ่มออทิสติกไม่ เล็งเห็นถึงคุณค่าในตนเอง เนื่องจากไม่สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในสังคมได้ ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของ กระบวนการละครสร้างสรรค์ที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มนักเรียนออทิสติก สถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาได้ เนื่องจากนักเรียนในสถาบันการศึกษาพิเศษฯ เป็นเด็กระดับปฐมวัย คือช่วงอายุประมาณ 3-7 ปี ซึ่งเด็กวัยนี้เรียนรู้จากการเล่น กระบวนการละครสร้างสรรค์จึงสามารถนำมาปรับใช้สำหรับเด็กออทิสติกโดยเฉพาะได้ ดังที่ ปาริชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์ [2] ได้ให้นิยามและคำจำกัดความไว้ว่า ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) หมายถึงละครที่ไม่ เป็นทางการ เกิดขึ้นจากการสมมติบทบาทของผู้ร่วมกิจกรรมภายใต้สถานการณ์สมมุติที่ได้กำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ผู้ร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ จุดเน้นของละครสร้างสรรค์อยู่ที่กระบวนการที่นำไปสู่ละคร ผู้ร่วมกิจกรรมจำต้องตั้งศักยภาพใน การใช้ความคิด การแสดงออกทางภาษาและทางร่างกาย การใช้จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนทักษะการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น และตามที่ พรรัตน์ ดำรุง [3] ได้กล่าวไว้ว่า ละครสร้างสรรค์หมายถึง ละครนอกกรอบแบบที่นำ องค์ประกอบของละครมาใช้ในห้องเรียน ละครประเภทนี้ไม่ต้องการผู้ชม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาเด็กตามความถนัดของ แต่ละคน โดยการพัฒนาผ่านกระบวนการ ได้ทดลองทำ หาเหตุผลร่วมกัน จัดจำ สร้างสรรค์ ต่อสู้ แก้ปัญหา โดยซึมซับจาก เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ตนได้รับ ละครสร้างสรรค์เหมาะกับเด็กเล็กมากที่สุด เนื่องจากเป็นละครที่เน้นกระบวนการ (Process) และพัฒนาการของผู้ทำกิจกรรม กระบวนการละครสร้างสรรค์สามารถช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เช่น ปัญหาใน ห้องเรียน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องทัศนคติเฉพาะบุคคล และสามารถส่งเสริมพัฒนาการต่าง ๆ จากการศึกษาทำให้ ผู้วิจัยพบว่า มีการออกแบบและจัดกิจกรรมที่ใช้กระบวนการทางศิลปะ และการละคร กับเด็กออทิสซึม ทั้งในและ ต่างประเทศ เช่น The Son-Rise Program² ที่ประเทศอเมริกา และกลุ่มพระจันทร์เพ็ญในประเทศไทย เป็นต้น ผู้วิจัย จึงเลือกนำกระบวนการละครสร้างสรรค์มาออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านอารมณ์และพฤติกรรม และส่งเสริมทักษะการ ใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่นในสังคม เพื่อสื่อสารกับนักเรียนออทิสติกให้เล็งเห็นคุณค่าในตนเอง แก่นักเรียนออทิสติกใน สถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

² Autism Treatment Center of America "Youtube. (2013, May 7). Son-Rise program: [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=NeJUK-rXcyQ>

ระเบียบวิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบกระบวนการละครสร้างสรรค์ในการพัฒนาด้านอารมณ์และพฤติกรรม สร้างเสริมทักษะด้านการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น สื่อสารเพื่อให้นักเรียนออทิสติกเล็งเห็นคุณค่าในตนเองให้แก่เด็กนักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โดยมีระยะเวลาการดำเนินงานการศึกษาเป็นเวลา 1 ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2559 ถึงวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2560 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้คือ การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรในการศึกษา 3 กลุ่ม ดังนี้ 1. กลุ่มครูชำนาญการสถาบันการศึกษาพิเศษฯ จำนวน 2 คน 2. กลุ่มครูพี่เลี้ยงสถาบันการศึกษาพิเศษฯ จำนวน 2 คน 3. กลุ่มผู้ปกครองของนักเรียนสถาบันการศึกษาพิเศษฯ จำนวน 2 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนออทิสติก จำนวน 3 คน ตามจำนวนนักเรียนออทิสติกที่มีทั้งหมดในสถาบันการศึกษาพิเศษฯ ช่วง ปี พ.ศ. 2559-2560 ดังรายละเอียดข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา ด้านล่างนี้

ข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา

ชื่อ-สกุล	อายุ	ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการพิเศษ
1) ด.ช.พรหม วงศ์ (นามสมมุติ)	5 ปี 5 เดือน	ผลการวินิจฉัยของแพทย์เกี่ยวกับลักษณะพิเศษที่ต้องแก้ไข คือ: การสื่อสาร สมาธิ การทรงตัว กล้ามเนื้อมัดเล็ก ลักษณะเด่นของพฤติกรรมเฉพาะตัว : เดินเขย่งเท้า สิ่งที่เด็กชอบหรือสนใจเป็นพิเศษ : ผ้าหรือริบบิ้น ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อเด็ก : (ปัจจุบัน) สมาธิที่ดีขึ้น การทรงตัว (ไม่เขย่งเท้า) ช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้ สามารถสื่อสารได้ (อนาคต) สามารถไปเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ และใช้ชีวิตร่วมกับสังคมได้ อย่างปกติ
2) ด.ช.รพีกร สมปอง (นามสมมุติ)	3 ปี 8 เดือน	ผลการวินิจฉัยของแพทย์เกี่ยวกับลักษณะพิเศษที่ต้องแก้ไข คือ: พัฒนาการ ในการพูดช้ากว่าเกณฑ์ ลักษณะเด่นของพฤติกรรมเฉพาะตัว : ไม่มี สิ่งที่เด็กชอบหรือสนใจเป็นพิเศษ : ไม่มี ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อเด็ก : (ปัจจุบัน) มีพัฒนาการในการพูด โต้ตอบที่ดี (อนาคต) การพูดโต้ตอบและทำตามคำสั่ง สื่อสารได้ดี
3) ด.ช.ประกฤษ สิ้น สม (นามสมมุติ)	3 ปี 8 เดือน	ผลการวินิจฉัยของแพทย์เกี่ยวกับลักษณะพิเศษที่ต้องแก้ไข คือ: ไม่พูด พยายาม สื่อสารด้วยท่าทาง ไม่ซับซ้อนความต้องการ มีเสียงพูดเป็นภาษาที่ฟังไม่เข้าใจ ไม่สบตา

ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว เพื่อนำไปใช้จริงกับนักเรียนในสถาบันการศึกษาพิเศษฯ ทุกคน โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังตารางด้านล่าง

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการทำวิจัยโดยใช้กระบวนการละครสร้างสรรค์

ระยะเวลา	รูปแบบกิจกรรม	วัตถุประสงค์	ภาพประกอบกิจกรรม
ช่วงที่ 1 กรกฎาคม – สิงหาคม 2559	กิจกรรมกลุ่ม จัดร่วมกับ กิจกรรมวงกลมซึ่งเป็นกิจกรรม ประจำของทางสถาบันฯ เช่น กิจกรรมโยคะเด็ก กิจกรรมเล่า นิทาน กิจกรรมทำตามบัตรภาพ ฯลฯ เป็นต้น (จำนวน 10 ครั้ง)	เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยและ นักเรียนทุกคนในสถาบันฯ	
ช่วงที่ 2 สิงหาคม – ธันวาคม 2559	กิจกรรมเดี่ยว เรียนรู้เนื้อเรื่อง และทำทางประกอบเพลง “คน พิเศษ” กิจกรรมกลุ่ม นำเพลงคน พิเศษมาใช้ในกิจกรรมวงกลมกับ นักเรียนทุกคนในสถาบัน (จำนวน 14 ครั้ง)	เพื่อพัฒนาด้านอารมณ์และพฤติกรรมให้แก่ นักเรียนออทิสติกแต่ละคนและนำไป ประกอบละครหุ่นเงาเรื่อง “หม้อดินใบ ร้าว” โดยมีจุดเด่น คือ เน้นการทำซ้ำเป็น รายบุคคล เพื่อพัฒนาทักษะด้านการใช้ ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น	
ช่วงที่ 3 ธันวาคม 2559	กิจกรรมจัดแสดงละครหุ่นเงา เรื่อง “หม้อดินใบร้าว” ซึ่งจัด แสดงทั้งหมดจำนวน 2 รอบ คือ รอบที่ 1 ที่สถาบันการศึกษา พิเศษ กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียน พิเศษในสถาบันการศึกษาพิเศษฯ ทุกคน รอบที่ 2 ที่บ้าน สมิติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนพิเศษ จากสถาบันฯ และนักเรียนปกติ จากบ้านสมิติฯ ร่วมกัน (จำนวน 2 ครั้ง)	เพื่อส่งเสริมทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ร่วมกับผู้อื่น และสื่อสารให้เล็งเห็นคุณค่าใน ตนเอง	

ผลการศึกษา

ผลการนำกระบวนการละครสร้างสรรค์ไปใช้กับนักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวน 3 คน เพื่อพัฒนาด้านอารมณ์และพฤติกรรม ส่งเสริมทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น สื่อสารเพื่อให้นักเรียนออทิสติกเล็งเห็นถึงคุณค่าของตนเอง ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

นักเรียนออทิสติกแต่ละคนมีความเฉพาะที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของแต่ละคน เช่น บางคนสามารถนั่งนิ่ง ๆ ร่วมทำทำทางประกอบเพลงได้ ส่วนบางคนต้องใช้สิ่งของที่เขาสินชอบเพื่อเป็นตัวกระตุ้นให้ร่วมกิจกรรม จากผลการสัมภาษณ์ครูชำนาญการ สถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา ทำให้ผู้วิจัยทราบว่านักเรียนกลุ่มออทิสติกมีปัญหาที่ต้องการการแก้ไข 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรม กล่าวคือ ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ เมื่อไม่พอใจจะแสดงออกถึงอารมณ์รุนแรง เช่น ร้องไห้ โวยวาย และบางคนอาจ

ทำร้ายตนเอง ด้วยอารมณ์และพฤติกรรมดังกล่าว ทำให้ครูในสถาบันฯ สอนสิ่งต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนออทิสติกได้ยาก เนื่องจากขาดสมาธิและการจดจ่อและปัญหาด้านทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น เนื่องจากนักเรียนออทิสติกกลัวการเปลี่ยนแปลง เช่น หากมีบุคคลแปลกหน้าเข้ามาในห้องเรียน นักเรียนออทิสติกจะไม่สามารถทำกิจกรรมต่อไปได้ ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และออกแบบกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการละครสร้างสรรค์ให้แก่นักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา ซึ่งมีกระบวนการหลัก ๆ ดังนี้

ช่วงที่ 1 กิจกรรมกลุ่ม เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้นักเรียนพิเศษ ได้แก่ นักเรียนออทิสติกและนักเรียนดาวนซินโดรม ทำร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่นและพัฒนาทางด้านอารมณ์และพฤติกรรม จำนวน 10 ครั้ง เช่น กิจกรรมเล่านิทาน กิจกรรมโยคะเด็ก กิจกรรมวาดรูปกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมปฏิบัติตามรูปภาพกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น

ช่วงที่ 2 กิจกรรมเดี่ยว เป็นกิจกรรมสอนเพลงและทำเต้นประกอบเพลง “คนพิเศษ” ให้แก่นักเรียนออทิสติกในห้องเรียนเดี่ยว เพื่อพัฒนาทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมให้แก่นักเรียนออทิสติกรายบุคคล จำนวน 8 ครั้ง

ช่วงที่ 3 การนำกิจกรรมเดี่ยวมาปรับใช้กับกิจกรรมกลุ่ม เป็นกิจกรรมร้องและเต้นทำทางประกอบเพลงคนพิเศษ ในกิจกรรมวงกลมของสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา เพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น จำนวน 6 ครั้ง

ช่วงที่ 4 จัดแสดงละครสร้างสรรค์ เป็นการจัดแสดงละครสร้างสรรค์ โดยมีวิธีการนำเสนอในรูปแบบละครหุ่นเงา เรื่อง “หม้อดินใบร้าว” เพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่นและพัฒนาทางด้านอารมณ์และพฤติกรรม โดยจัดแสดงจำนวน 2 รอบ คือ จัดแสดงรอบแรก กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนพิเศษในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา และรอบที่สอง กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนพิเศษ สถาบันการศึกษาพิเศษ และนักเรียนปกติในบ้านสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

กระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น ใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมทั้งหมด 9-10 เดือน ซึ่งกระบวนการสุดท้ายของการจัดกิจกรรม คือ จัดแสดงละครสร้างสรรค์สำหรับเด็กพิเศษ สถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา โดยใช้วิธีการนำเสนอเป็นละครหุ่นเงาเรื่อง “หม้อดินใบร้าว” สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกเรื่องนี้มาใช้เพราะเห็นความเฉพาะที่มีคุณค่าในตัวเองของหม้อดินใบร้าว ซึ่งผู้วิจัยได้แนวคิดจากหนังสือนิทานเรื่อง “ขอพลังอยู่กับลูก” ของรัตนา คชนาท โดยผู้วิจัยได้เขียนบทละครหุ่นเงาเรื่องหม้อดินใบร้าว ได้ออกแบบเพลงประกอบละคร คือ เพลงคนพิเศษ และออกแบบกระบวนการแสดง ซึ่งละครหุ่นเงาเรื่องหม้อดินใบร้าว มีกระบวนการในการจัดแสดง คือ 1. ผู้นำกิจกรรมชวนเด็ก ๆ มานั่งหน้าโรงละครและพูดคุยทำข้อตกลงเรื่องการช่วยทำเสียงฝนตกโดยการปรบมือและช่วยร้องเพลง “คนพิเศษ” 2. จัดแสดงละคร 3. ระหว่างการแสดง ผู้นำกิจกรรมชวนเด็กให้มีส่วนร่วมกับการแสดง โดยให้เด็ก ๆ ปรบมือทำเสียงฝนตก จากฝนตก 1 เม็ด คือปรบมือด้วยนิ้วเดียว ค่อย ๆ เพิ่มจำนวนเม็ดฝนจนครบ 5 นิ้ว แล้วค่อย ๆ ลดลงจนเหลือเม็ดเดียวและเงียบไป และทำท่าประกอบเพลง “คนพิเศษ” 4. ละครดำเนินเรื่องจนจบ 5. ผู้นำกิจกรรมร้องเพลง คนพิเศษ ต่อเนื่องจากในละครและระบุเนื้อร้องตามความสามารถของเด็ก ๆ พร้อมทั้งชวนเด็ก ๆ ทำตามเนื้อร้องดังกล่าว ทำของตนเองและของเพื่อน ๆ จนครบทั้ง 3 คน เช่น ช่วยปรบมือ ช่วยเปิดไฟ และช่วยเก็บของ ดังเนื้อร้องเพลง “คนพิเศษ” ในบทละครด้านล่าง และมีองค์ประกอบในการจัดแสดงดังนี้

องค์ประกอบของละครหุ่นเงาเรื่องหม้อดินใบร้าว

1. เรื่องย่อละครหุ่นเงาเรื่อง หม้อดินใบร้าว : มีเด็กชายคนหนึ่ง อาศัยอยู่กับแม่ในกระท่อมที่ทำด้วยหญ้าบ้าน รอบ ๆ บ้านของเขาเต็มไปด้วยต้นไม้ ดอกไม้ ที่แม่และเขาได้ช่วยกันปลูกและรดน้ำพรวันทุกวัน ทุก ๆ เช้า แม่จะให้เด็กชายทำหน้าที่รดน้ำต้นไม้เหล่านั้น เด็กชายจะมีหม้อดินสองใบเพื่อนำไปตักน้ำจากลำธาร มารดน้ำต้นไม้ที่บ้าน เด็กชายออกเดินทางโดยถือหม้อดินสองใบไปยังลำธารที่อยู่ไม่ไกลจากบ้านนัก เขาตักน้ำจนเต็มหม้อทั้งสองใบ แล้วออกเดินทางกลับ เมื่อมาถึงบ้าน เด็กชายจะมีหม้อใบสวยที่มีน้ำเต็มหม้อและหม้อใบร้าวที่เหลือน้ำเพียงค่อนหม้อ เป็นอย่างนี้ทุกวัน จนอยู่มาวันหนึ่ง ระหว่างทางเดินกลับบ้าน หม้อใบร้าวก็บอกกับเด็กชายว่าให้ทิ้งตนไว้ข้างทางเถิด เพราะตนนั้นเป็นหม้อใบร้าว ไม่มีค่าอันใด ยิ่งทำให้เด็กชายนั้นเหนื่อยเปล่า เด็กชายได้ยินหม้อใบร้าวพูด ดังนั้น จึงบอกให้หม้อใบร้าวมองข้างทางเดินกลับบ้านฝั่งที่เด็กชายถือหม้อใบร้าวว่าข้างทางนั้นเต็มไปด้วยต้นไม้นี้ดอกไม้ ที่กำลังงอกงามจากน้ำที่หยดจากหม้อใบร้าว และบอกให้หม้อใบร้าวเห็นคุณค่าในตัวของตนเองที่ไม่เหมือนกับหม้อใบสวย ทุกคนย่อมมีคุณค่าในตนเองเสมอ

2. บทละครหุ่นเงาเรื่อง หม้อดินใบร้าว (ตัวอย่าง)

มีแม่และลูกชายอาศัยอยู่ในกระท่อมหลังหนึ่ง รอบ ๆ กระท่อมเต็มไปด้วยต้นไม้นี้ดอกไม้ งดงาม ทั้งสองช่วยกันปลูกและดูแล รดน้ำ พรวันดิน ต้นไม้ดอกไม้เหล่านั้นเป็นอย่างดีทุกวัน

ฉาก 1 กระทั่งและแปลงดอกไม้

(ผู้นำกิจกรรมชวนเด็ก ๆ มานั่งชมละครและบอกกล่าวเด็ก ๆ เรื่องการช่วยร้องเพลง)

(ก้านและแม่ร้องเพลง คนพิเศษ ระหว่างรดน้ำ พรวนดิน ต้นไม้ดอกไม้)

ลองมองฉันให้ดีสิ ฉันนั้นเป็นคนพิเศษ ลัล ลา ลัล ลา

ลองมองฉันให้ดีสิ ฉันนั้นเป็นคนพิเศษ

ฉันช่วยรดน้ำ ได้

ลา ลัล ลา ลัล ลา

ไล่เดือน : ฉันช่วยพรวนดิน ได้ (ไล่เดือนค่อย ๆ ขอนไขลงในดิน)

ดอกไม้ : ฉันช่วยแบ่งบาน ได้ (ดอกขบาค่อย ๆ บาน)

แมลง : ฉันช่วยผสมเกสร ได้ (แมลงภูบินวนดอกไม้ แล้วบินขึ้นไปบนท้องฟ้า)

(เมฆก้อนใหญ่ลอยเข้ามา ฝนตก แม่และก้านรีบวิ่งเข้าบ้าน)

(พระอาทิตย์ลับขอบฟ้า ดวงดาวและพระจันทร์โผล่ขึ้นมา)

(เสียงนกร้อง พร้อมกับพระอาทิตย์ขึ้น)

ก้าน : วันนี้พระอาทิตย์มาเร็วจังเลย สวัสดิ์ดอกไม้ สวัสดิ์แมลง สวัสดิ์ไล่เดือน สวัสดิ์เพื่อน ๆ

แม่ : (พูดออกมาจากในบ้าน) ก้าน วันนี้ อย่าลืมรดน้ำต้นไม้ล่ะลูก

ก้าน : ได้เลยครับแม่ (วิ่งไปเอาหม้อดินจากในบ้านแล้วออกเดินทางไปยังลำธาร) ฯลฯ

ฉาก 2 ทางเดินเท้าจากบ้านไปลำธาร

(ก้านตักน้ำจากลำธารด้วยหม้อดินทั้ง 2 ใบ คือ หม้อใบสวยและหม้อใบร้าว เขาเดิน ไป-กลับ ระหว่างบ้านและลำธารเพื่อรดน้ำต้นไม้ 2 เที่ยว)

หม้อใบสวย : วันนี้ในลำธารชุ่มไปหน่อยนะ

หม้อใบร้าว : อืม เป็นเพราะเมื่อคืนฝนตกไง

(ก้านก้มลงตักน้ำในลำธาร หม้อใบสวยและหม้อใบร้าวเต้นรำกัน)

หม้อใบร้าว : ฉันช่วยตักน้ำ ๆ

หม้อใบสวย : เธอช่วยตักน้ำ ฉันช่วยพุงเธอขึ้นจากลำธาร

หม้อใบร้าวและหม้อใบสวย : ลัล ลัล ลา

(ก้านตักน้ำจากลำธาร 2 เที่ยว ระหว่างทางเดินกลับบ้าน น้ำจากหม้อใบร้าวรั่วเกือบหมด ในเที่ยวที่ 2 หม้อใบร้าวจึงพุดขึ้นด้วยความละอายใจ)

หม้อใบร้าว : ฉันช่วยเธอได้ไม่ดีเหมือนเมื่อก่อน ตัวฉันมีรอยร้าว ทำให้น้ำรั่วตลอดทาง กว่าเธอจะเดินถึงบ้าน น้ำในตัวฉันก็เหลือเพียงนิดเดียว เธอทิ้งฉันไว้ตรงนี้เถิด แล้วซื้อหม้อใบใหม่มาแทนฉันเสีย

ก้าน : (ยิ้มให้หม้อดินใบร้าว) จะให้ฉันทิ้งเธอได้อย่างไร เธอช่วยรดน้ำต้นไม้ฉันได้ตั้งเยอะ เพราะเธอมีรอยร้าวในดอกไม้เหล่านี้จึงแบ่งบาน (ก้านชี้ไปที่ข้างทางที่เดินผ่านมา)

หม้อใบสวย : ไซ้ เธอไม่ได้ช่วยแค่ดอกไม้เหล่านั้นนะ เธอยังเป็นเพื่อนที่ดีของฉันเสมอมา ถ้าไม่มีเธอ ใครจะช่วยพุงฉันขึ้นจากลำธารล่ะ

หม้อใบร้าว : (มองไปที่ข้างทางฝั่งที่ก้านแบกตนมา ตลอดข้างทางนั้นมีดอกไม้บานาพันธุ์ เดิบโตสวยงาม แล้วมองมาที่หม้อใบสวย)

หม้อใบร้าว : ดอกไม้สวยจริง ๆ เป็นแนวทางเดินเลย

(ก้านเดินต่อไป รดน้ำต้นไม้ที่บ้าน)

ก้าน : ถ้าไม่มีเธอ ฉันก็คงไม่มีทางเดินดอกไม้สวย ๆ หน่าบ้านฉันหรอก ถึงเธอจะมีรอยร้าว แต่เธอก็ไม่ได้ด้อยคุณค่านะ ทุกคนแตกต่าง แต่มีคุณค่าในตัวเอง

หม้อใบร้าว : ขอบคุณเธอทั้งสองคนมากนะ ฉันรู้แล้วว่าฉันช่วยเหลือผู้อื่นได้ ฉันมีคุณค่าในตัวเอง มันรู้สึกดีอย่างนี้เอง

(ผู้นำกิจกรรม ร้องเพลง คนพิเศษ ระบุเนื้อหา ช่วยรดน้ำต้นไม้ได้ และชวนนักเรียนออกทิสติก ร่วมทำท่าทางประกอบเพลง ตามความสามารถของแต่ละคน เช่น ช่วยเปิด-ปิดไฟ ช่วยเก็บของ เป็นต้น)

ลองมองฉันให้ดีๆ ฉันนั้นเป็นคนพิเศษ ลัล ลา ลัล ลา

ลองมองฉันให้ดีๆ ฉันนั้นเป็นคนพิเศษ

ฉันช่วยรดน้ำ ได้

ลา ลัล ลา ลัล ลา

(ซ้ำ)

จบ

3. ตัวละครหุ่นเงาและอุปกรณ์ประกอบการแสดง

ตัวละครทั้งหมดมี 7 ตัว ดังนี้

1. แม่

2. ก้าน

3. ไล่เตียน

4. ดอกไม้

5. แมลง

6. หม้อดินใบสวย

7. หม้อดินใบร้าว

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ กล่องพลาสติก แก้วน้ำติดกระดาษแก้วเป็นสี ๆ เครื่องดนตรีที่หาได้ในครัวเรือน เช่น ขามสแตนเลส ข้อน เมล็ดถั่วเขียวใส่ในขวดพลาสติก ฯลฯ เป็นต้น

4. จอละครหุ่นเงา

5. ไฟฉาย

ภาพที่ 1-4 ตัวละคร ฉากละคร จอละคร ไฟฉาย

ที่มา : ตาตา สมพงศ์

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องละครสร้างสรรค์สำหรับเด็กพิเศษ กรณีศึกษานักเรียนในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา สรุปผลได้ดังนี้ การเรียนรู้จากทำทางประกอบเพลง “คนพิเศษ” โดยการเลียนแบบทำทางประกอบเพลงจากผู้นำกิจกรรม (ผู้วิจัย) หรือครูผู้สอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายหลัก คือ การสื่อสารให้นักเรียนออทิสติกเห็นคุณค่าในตนเอง จากการร่วมกิจกรรมการแสดงละครหุ่นเงา เรื่อง “หม้อดินใบร้าว” ที่นักเรียนออทิสติกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำทำทางประกอบเพลง “คนพิเศษ” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าภายในตนเอง จากการได้ช่วยเหลือผู้อื่น ทำประโยชน์จากความสามารถของตน เนื้อหาต่าง ๆ ในละครมุ่งเน้นให้นักเรียนออทิสติกเห็นคุณค่าในตนเองและสามารถดูแลอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง จนอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ในที่สุด จากกระบวนการละครสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบมาดังกล่าวทำให้เห็นว่า นักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา สามารถพัฒนาทักษะได้พร้อมกันเกือบทุกด้าน คือ ด้านอารมณ์และพฤติกรรม นักเรียนมีการควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น และแสดงออกถึงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์น้อยลง ทำให้นักเรียนมีสมาธิในการรับรู้และเรียนรู้ที่ดีขึ้น เช่น การรู้จักรอ และอดทนได้มากกว่าเดิม ถึงแม้จะไม่ได้ตั้งใจก็ตาม ทางด้านพฤติกรรมนักเรียนสามารถเลียนแบบทำทางของผู้นำกิจกรรม (ผู้วิจัย) ได้ สามารถทำทำทางประกอบเพลงได้ด้วยตนเอง โดยรู้จักทำนอง จังหวะและเนื้อร้องของเพลง “คนพิเศษ” โดยครูไม่ต้องกระตุ้นเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งนักเรียนยังสามารถทำตามโจทย์ที่ผู้นำกิจกรรม (ผู้วิจัย) ให้ตามเนื้อร้องได้เป็นอย่างดี ถึงแม้จะอยู่ต่างสถานที่ กับผู้คนที่ไม่เคยพบเจอก็ตาม ทางด้านทักษะทางการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น นักเรียนสามารถร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การปรบมือเป็นจังหวะตามเนื้อร้องพร้อมกันกับผู้อื่น การช่วยกันเก็บของหลังจากชมการแสดงเสร็จ กิจกรรมดังกล่าวในกระบวนการละครสร้างสรรค์ส่งเสริมให้นักเรียนออทิสติกเห็นคุณค่าในตนเองจากความสามารถเฉพาะตนที่ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ รู้จักการเข้าสังคม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการอยู่ในโลกส่วนตัว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้นักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา สามารถพัฒนาภาวะทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ และสามารถส่งเสริมทักษะทางด้านการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่นได้ ส่งผลให้ครูในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา สอนนักเรียนออทิสติกได้ง่ายขึ้น เนื่องจากนักเรียนเรียนรู้ที่จะสังเกต สบตา และฟัง ด้วยสมาธิที่จดจ่อมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องละครสร้างสรรค์สำหรับเด็กพิเศษ กรณีศึกษานักเรียนในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา สรุปผลได้ดังนี้

จากผลการสัมภาษณ์ครูชำนาญการ ครูพี่เลี้ยงและผู้ปกครอง ทำให้เห็นว่า นักเรียนออทิสติกมีพัฒนาการทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมที่ดีขึ้น คือ สามารถดูแลอารมณ์ของตนเองได้ พฤติกรรมก้าวร้าวลดลง มีสมาธิดีขึ้น คือสามารถนั่งชมละครหุ่นงาที่มีความยาวประมาณ 15-20 นาทีได้จนจบกระบวนการ มีอารมณ์ร่วมระหว่างการแสดง รู้จักรอคอยและมีความอดทนมากขึ้น นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมที่ดีขึ้น เช่น สามารถลอกเลียนแบบพฤติกรรม ท่าทางของครูผู้สอนได้ นักเรียนมีความสนใจในการเคลื่อนไหวที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่เพิ่มขึ้น เช่น การเดินไป เปิด-ปิด ไฟ การเดินช่วยครูเก็บของ เป็นต้น นักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา มีทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่นเพิ่มขึ้น เนื่องจากกระบวนการในการจัดแสดงละครหุ่นงาเรื่องหมอดินโบร้าว รอบที่ 2 ผู้วิจัยได้นำพาเด็ก ๆ จากสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา ไปชมการแสดงที่บ้านสาธิต มรภ.สงขลา ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กพิเศษและเด็กปกติร่วมกัน สังเกตได้จากการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียนจากบ้านสาธิต คือ นักเรียนออทิสติกมีความสุขที่ได้เจอเพื่อนใหม่ มีกิจกรรมทำร่วมกัน เช่น การปรบมือพร้อมกัน การลุกขึ้นไปเปิดไฟในสถานที่ใหม่อย่างกระตือรือร้น ไม่กลัวสิ่งแปลกใหม่ที่ไมคุ้นเคยเหมือนที่ผ่านมา การช่วยกันเก็บของหลังจากจบการแสดงร่วมกับเพื่อนใหม่ และนักเรียนออทิสติกสามารถทำตามโจทย์ที่ผู้วิจัยออกแบบเพื่อใช้ในการแสดงละครหุ่นงาได้อย่างครบถ้วนและมีความสุข กิจกรรมเหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นการดึงนักเรียนออทิสติกออกมาจากโลกส่วนตัวของเขาที่มีก้มข้มทำอะไรคนเดียวให้มาปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนคนอื่นๆ อย่างสนุกและมีความสุข

ประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้มีดังนี้ การวิจัยในครั้งนี้พบว่า นักเรียนออทิสติกในสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมที่ดีขึ้น หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมละครสร้างสรรค์ เนื่องจากกิจกรรมเน้นการเรียนรู้แบบเดี่ยว เพื่อสร้างสมาธิ ให้จดจ่อกับสิ่งที่อยู่ตรงหน้าได้มากขึ้น นำไปสู่การปรับพฤติกรรมลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ รวมถึงทักษะการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่นที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดร. กุลยา ก่อสุวรรณ [4] ปี 2553 เรื่องเด็กออทิสติก: สอนไม่ยากหากเข้าใจ ประพิมพ์พงศ์ วัฒนะรัตน์ ปี 2558 เรื่องการพัฒนาโปรแกรมช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีภาวะเสี่ยงต่อกลุ่มอาการออทิสติกที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปี สอดคล้องกับการสร้างกระบวนการและเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานในการคัดกรองนักเรียนออทิสซึมของ ดารณี อุทัยรัตนกิจ [5] และคณะ และสอดคล้องกับกิจกรรมของโปรแกรม “Son-Rise Program” ที่มีการใช้กระบวนการที่หลากหลาย เน้นการสื่อสารและเครื่องมือที่ออกแบบมาโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมเดี่ยวของโปรแกรม “Son-Rise Program” ที่มีขั้นตอนในการทำความรู้จักเด็กโดยการเลียนแบบท่าทางและเข้าถึงโลกส่วนตัวของเด็กออทิสติก จนเชื่อว่าเด็กออทิสติกที่เคยเข้าร่วมโปรแกรมนี้อาจหายจากอาการออทิสซึมได้ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทางสื่อสารสนเทศเกี่ยวกับกิจกรรมของโปรแกรม “Son-Rise Program” เพื่อดูเป็นแบบอย่างในการออกแบบกิจกรรมและกระบวนการละครสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังกล่าว ในช่วงแรกผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมมาหลากหลายเกินไป เช่น การเล่นเกมโยคะเด็ก โดยมีเรื่องราว และใช้เครื่องมือประกอบกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม คือ การใช้บัตรคำที่เป็นภาพทั่วไป ไม่ใช่ภาพเฉพาะ ซึ่งไม่เหมาะกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนออทิสติก หลังจากที่ได้พูดคุยกับครูชำนาญการของสถาบันการศึกษาพิเศษและค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ปรับเครื่องมือประกอบกิจกรรมให้เป็นบัตรคำสำหรับเด็กออทิสติกโดยเฉพาะ และปรับกระบวนการโดยเน้นกิจกรรมหลักเพียงกิจกรรมเดียว คือ กิจกรรมเพลงและท่าทางประกอบเพลง “คนพิเศษ” หลังจากนี้ผู้วิจัยได้ผ่านการทำความรู้จักเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียนออทิสติกในสถาบันฯ แล้ว ผู้วิจัยได้ชวนทำกิจกรรมร้องเพลงและท่าทางประกอบเพลง “คนพิเศษ” โดยเข้าห้องเรียนเดียวกับนักเรียนออทิสติกเป็นรายคน ผู้วิจัยเรียนรู้ว่า มีหลักในการสื่อสารระหว่างทำกิจกรรมเดียวที่ได้ผล คือ ผู้วิจัยต้องอยู่ในระยะที่ไม่ใกล้และไม่ไกลจนเกินไป ให้อยู่ในระยะห่างพอที่เขาจะสามารถมองเห็นหน้าของเราได้ ซึ่งตรงกับกรอบเล่าของโปรแกรม “Son-Rise Program” อาการออทิสซึมอาจไม่หายขาด แต่ด้วยกระบวนการที่ต่อเนื่องสามารถช่วยเหลือให้นักเรียนที่มีอาการออทิสซึมมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นได้ เมื่อเขาสามารถออกจากโลกส่วนตัวของเขาได้แล้ว เขาก็จะสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ช่วยเหลือตนเองและคนอื่น ๆ ได้ จนทำให้ตระหนักถึงคุณค่าในตนเองที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ ทั้งนี้ นวัตกรรมสถาบันการศึกษาพิเศษฯ ได้ต่อยอดการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนที่เป็นเด็กพิเศษจากสถาบันการศึกษาพิเศษ มรภ.สงขลา กับนักเรียนปกติที่บ้านสาธิต

มรภ. สงขลา โดยการนำนักเรียนจากสถาบันการศึกษาพิเศษไปร่วมกิจกรรมที่บ้านสาธิต อาทิตย์ละ 1 ครั้ง โดยให้เด็ก ๆ ได้ร่วมใช้ชีวิตผ่านการเล่นร่วมกันในสนามเด็กเล่นของโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- [1] พิมพ์พรรณ วรชุตินธร. (2542). **จิตวิทยาเด็กพิเศษ**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- [2] ปาริชาติ จีงวิวัฒนาภรณ์. (2547). **ละครสร้างสรรค์สำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- [3] พรรัตน์ ดำรุ่ง. (2550). **การละครสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] กุลยา ก่อสุวรรณ. (2553). **เด็กออทิสติก: สอนไม่ยากหากเข้าใจ**. กรุงเทพฯ: บริษัทสหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- [5] ดารณี อุทัยรัตนกิจ ชาญวิทย์ พรนภดล วัจนินทร์ โรหิตสุข นิรมล ยสินทร และสุพัตรา วงศ์วิเศษ. (2548). **การพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีภาวะออทิสซึม สมารถสัน และบกพร่องทางการเรียนรู้: ระยะที่ 1 การสร้างกระบวนการและเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานสำหรับการคัดกรองนักเรียนที่มีภาวะสมารถสัน บกพร่องทางการเรียนรู้ และออทิสซึม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุงเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์

Cultural Identity of Nang Talung Product for Use in Graphic Design of Packaging

ณปภัช จันทร์เมือง^{1*}
Napaphach Chanmuang^{1*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุง และวิเคราะห์อัตลักษณ์รูปหนังตะลุงเพื่อนำมาใช้ในการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการทดลองพัฒนารูปแบบ มีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ คือผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบในท้องถิ่นภาคใต้จำนวน 5 ท่าน วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการออกแบบ ทดลองพัฒนารูปแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ จากนั้นนำผลงานออกแบบกราฟิกไปประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาพบว่ารูปหนังตะลุงเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงควบคู่กับการเล่นหนังตะลุง กระบวนการผลิตมี 2 เทคนิค คือ การตอกหนัง และการแกะหนัง การลงสีใช้สีอุตสาหกรรมและสีทึบ อัตลักษณ์ของรูปหนังตะลุงที่สามารถนำไปใช้ในการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ลวดลายและสีของรูปหนังตะลุง โดยจากการทดลองออกแบบกราฟิก 5 รูปแบบ และนำไปประเมินเกี่ยวกับประสิทธิภาพด้านกราฟิก และความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจพบว่า แนวทางที่ 4 เป็นแนวทางที่ได้คะแนนประเมินเฉลี่ยสูงที่สุด คือ 4.60 การศึกษาอัตลักษณ์สินค้าเชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุงทำให้เกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ที่ซ่อนอยู่ในผลิตภัณฑ์ และทราบถึงข้อค้นพบของอัตลักษณ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการออกแบบในบริบทอื่น ๆ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม รูปหนังตะลุง การออกแบบกราฟิก

Abstract

This research aims to conduct a study on the identity of the Nang Talung product and to analyze data to be used to create a graphics package. This research is a qualitative research along with the development of the model. The study of the document, the interview and the information provided by this research has been elaborated by 5 local design experts in the South with the aim of analyzing and synthesizing data to serve as a framework for conceptual design and experimental development of a graphic packaging model. Then, the graphic design will be evaluated by experts. The results of the research showed that Nang Talung product is a famous art and craft along with the performance of shadows. The production process has 2 techniques: 1) Hammering. 2) Carving. Five graphic designs are used to assess the performance of the graphics and its economic value. The fourth design approach got the highest average score of 4.60. This study helps to understand the southern local wisdom hidden in the product and to know the specifics that can be applied in various designs.

Keywords: Identity, Cultural Products, Nang Talung Product, Graphic Design

¹ อ., สาขาวิชาเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 80280

¹ Lecture, Department of Technology Product Design, Faculty of Industrial Technology, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 80280

* Corresponding author: Tel.: 081-3627042. E-mail address: napaphach_cha@nstru.ac.th

บทนำ

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาอย่างยาวนานถือเป็นข้อได้เปรียบของประเทศไทยเป็นเอกลักษณ์และไม่มีชนชาติใดในโลกนำไปใช้หรือลอกเลียนแบบได้ ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า “อัตลักษณ์” เพื่ออธิบายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ เมื่อรวมกับคำว่า “วัฒนธรรม” “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” จึงหมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม แสดงออกถึงคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ยอมรับร่วมกันในกลุ่ม และมีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง [1] ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจถือว่าเป็น “ทุน” ที่เรียกว่า “ทุนวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงทุนประเภทอื่น ๆ อาทิ ทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ฯลฯ และเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ โดยมีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสร้างความแตกต่างหรือจุดขาย เพื่อยกระดับสินค้า ผลิตภัณฑ์ให้เกิดความแตกต่างได้ [2-3] ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมจึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งของการออกแบบให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกแบบที่มีลักษณะเป็นพาณิชย์ศิลป์ จะต้องพิจารณาความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของวัฒนธรรมในลักษณะองค์รวมและต้องวิเคราะห์แยกส่วนวัฒนธรรมเพื่อความชัดเจนและการนำไปใช้ในการออกแบบ [4]

รูปหนังตะลุงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ทั้งทางด้านโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ชาวพื้นเมืองภาคใต้เป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์ทำขึ้นด้วยฝีมือ ความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญา รูปหนังตะลุงนอกจากจะมีบทบาทสำคัญต่อการจรรโลงศิลปะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวภาคใต้แล้ว ในปัจจุบันยังมีบทบาทเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมที่สร้างรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นและมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น รูปหนังตะลุงประดับฝาผนัง พัด ที่คั่นหนังสือ พวงกุญแจ เป็นต้น แต่ยังคงมีรูปแบบบรรจุกฎที่ไม่เชื่อมโยงและไม่ส่งเสริมสินค้าเชิงวัฒนธรรม [5] ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและวิเคราะห์ อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาที่ซ่อนอยู่ในผลิตภัณฑ์ ค้นพบอัตลักษณ์ในเชิงรูปธรรม ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น ๆ โดยเฉพาะงานออกแบบกราฟิกบนบรรจุกฎสำหรับรูปหนังตะลุง ประเภทรูปหนังเซต เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับสินค้า ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยพื้นที่ที่เป็นขอบเขตในการศึกษาครั้งนี้ คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุง
2. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์รูปหนังตะลุง และทดลองพัฒนารูปแบบกราฟิกบรรจุกฎของผลิตภัณฑ์รูปหนังตะลุงประเภทรูปหนังเซต

ระเบียบวิธีการศึกษา

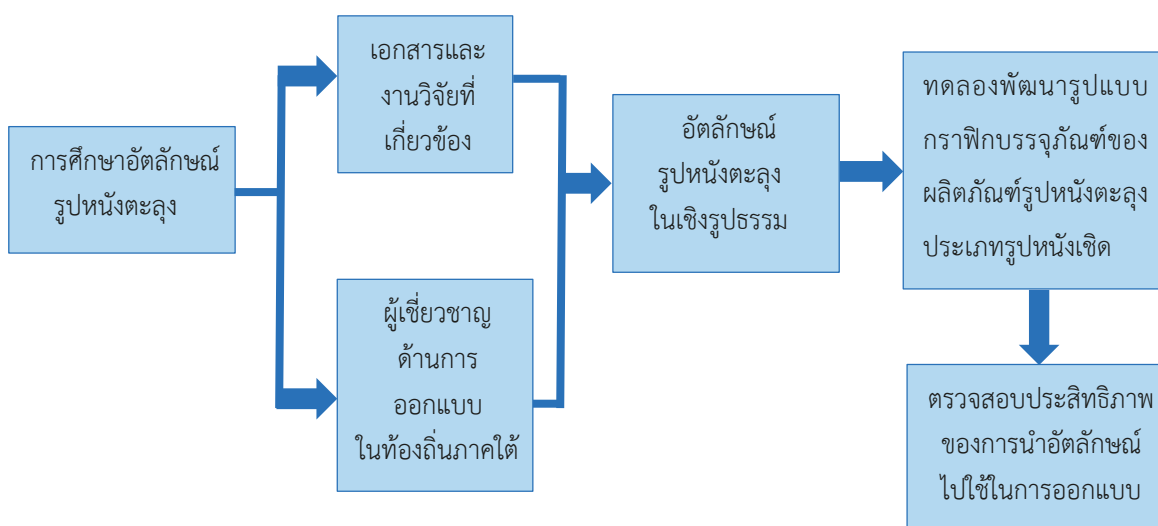
งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการทดลองพัฒนารูปแบบ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหาโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบในท้องถิ่นภาคใต้จำนวน 5 ท่าน นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการทดลองพัฒนารูปแบบกราฟิกบรรจุกฎของผลิตภัณฑ์รูปหนังตะลุงประเภทรูปหนังเซต มีพื้นที่ในการศึกษา คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นที่ตั้งของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งมีจุดจำหน่ายของที่ระลึกรูปหนังตะลุงในบริเวณโดยรอบของวัดที่ผู้คนทั้งในท้องถิ่นภาคใต้และทั่วประเทศนิยมเข้ามาเลือกซื้อรูปหนังตะลุง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเป็นอัตลักษณ์รูปหนังตะลุง
2. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของรูปหนังตะลุงในทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบในท้องถิ่นภาคใต้
3. ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อค้นพบของอัตลักษณ์รูปหนังตะลุงทั้งที่ได้จากการศึกษาภาคเอกสาร และภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วสังเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์รูปหนังตะลุงในเชิงรูปธรรมเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบ
4. ทดลองพัฒนารูปแบบกราฟิกบรรจุกฎของผลิตภัณฑ์รูปหนังตะลุงประเภทรูปหนังเซต โดยใช้ข้อมูลจากบทสรุปดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ

5. นำผลงานออกแบบไปสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์และเป็นการแสดงตัวอย่างของการนำอัตลักษณ์ไปประยุกต์ใช้

กรอบแนวความคิดในการศึกษา

การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าท้องถิ่นหรือสินค้าเชิงวัฒนธรรม ต้องใส่ใจรายละเอียดที่อยู่บนบรรจุภัณฑ์ที่จะแสดงตัว เพื่อสื่อความหมายในการเป็นสินค้าของท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างภาพพจน์ที่ดีเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่สินค้า ให้เหมาะสมกับการเป็นสินค้าของฝากจากต่างถิ่น [6] ซึ่งในปัจจุบันผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนึ่งตะลุงถือเป็นสินค้าของที่ระลึกที่สร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นและเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ การเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าควรให้ความสำคัญกับงานออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ โดยการศึกษาให้เข้าใจในภูมิปัญญาและอัตลักษณ์เชิงรูปธรรมจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบกราฟิกได้ เนื่องจากการออกแบบกราฟิกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อบรรจุภัณฑ์ และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญนอกเหนือจากการบรรจุและการปกป้องคุ้มครองผลิตภัณฑ์ โดยสามารถชี้ให้ผู้บริโภคทราบถึงชนิดของผลิตภัณฑ์ กระตุ้นให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อ แสดงบุคลิกพิเศษที่เป็นลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์และผู้ผลิต [7] ทั้งนี้ การที่บรรจุภัณฑ์จะสามารถดึงดูดความสนใจผู้บริโภคได้ดีนั้นเป็นผลมาจากองค์ประกอบหลายประการ อาทิ รูปทรง สี วัสดุ ข้อความ ตัวอักษร [8] การออกแบบบรรจุภัณฑ์ยังต้องเน้นถึงความเป็นไปได้จริงในการผลิต มีความเรียบง่าย สวยงาม และไม่ซับซ้อน [9] จากกรอบแนวความคิดดังกล่าวสามารถสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์รูปหนึ่งตะลุง โดยสร้างเป็นแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ 2 ท่าน คือ ผศ.ดร.ฉัตรชัย แก้วดี อาจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และ ผศ.แฉล้ม สดภาพ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

2. แบบประเมินการออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ ใช้ในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการออกแบบกราฟิก เป็นแบบให้เลือกตอบตามความคิดเห็น 5 ระดับ จากระดับดีมาก (5) ไปหาระดับที่ใช้ไม่ได้ (1) โดยมีประเด็นในการประเมินแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ประสิทธิภาพด้านกราฟิก คือ สามารถสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ครบถ้วน ชัดเจน และสามารถสื่อสารถึงผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายในได้ 2) ประสิทธิภาพด้านความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ คือ ส่งเสริมอัตลักษณ์ของสินค้าเชิงวัฒนธรรมรูปหนึ่งตะลุง ส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ มีความคุ้มค่าสามารถนำไปผลิตเพื่อใช้งานได้จริง

ผลการศึกษา

1. อัตลักษณ์รูปหนังตะลุง

“หนัง” หรือ “ละครเงา” (Shadow Play) เป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของมนุษย์ ในอินเดียสมัยพุทธกาลพวกพราหมณ์ใช้หนังที่เรียกว่า “ฉายานาฏกะ” เล่นบูชาเทพเจ้าและเป็นการแสดงที่แพร่หลายมากในประเทศแถบเอเชียอาคเนย์ ไม่ว่าจะเป็น เขมร ลาว มาเลเซีย สิงคโปร์ และทางตอนใต้ของประเทศไทยที่เรียกว่า “หนังตะลุง” สันนิษฐานว่าเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย เมื่อกลุ่มพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายเข้ามาเผยแผ่ศาสนาเนื่องจากพบว่า มีรูปหนังสมมุติเป็นพระอิศวรซึ่งเป็นใหญ่ในศาสนานี้รวมอยู่ด้วย [6] หนังตะลุงเป็นศิลปะการเล่นเงา ที่มีทั้งบทบาทและบทเจรจา โดยแต่ละจังหวัดในภาคใต้ก็ยังมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันทั้งรูปหนังและธรรมเนียมการเล่น แต่เดิมนิยมนำเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงและได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้ทันสมัย นิยมจัดแสดงในงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวใต้และยังได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน [10-11]

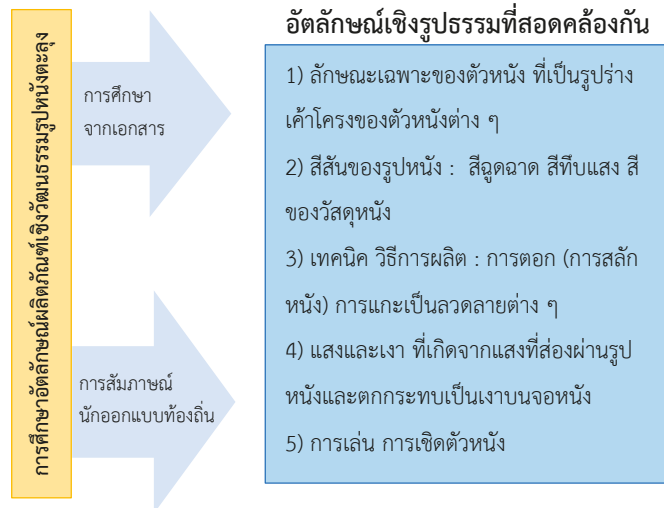
รูปหนังตะลุงในฐานะเครื่องมือเพื่อการละเล่นพื้นบ้าน ถือว่าเป็นงานที่มีลักษณะเด่นทางภูมิปัญญาอีกอย่างหนึ่ง การเก็บรักษารูปหนังสำหรับการแสดงยังมีความเกี่ยวข้องกับความคิดนิยมที่ให้ความสำคัญกับรูปศักดิ์สิทธิ์ หรือรูปหนังประจำตัวนายหนัง ในส่วนกระบวนการทำรูปหนังก็เป็นงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ฝีมือการแกะรูปหนังและต้องได้รับการถ่ายทอดจากครูในแต่ละรุ่นมาเป็นอย่างดี โดยรูปหนังแต่ละรูปที่สร้างขึ้นล้วนมีบทบาทเป็นตัวละครในการแสดง ไม่ว่าจะเป็น ฤาษี พระอิศวร ปราชญ์หน้าบท เจ้าเมือง ตัวพระ ตัวนาง ยักษ์ ตัวตลก และตัวประกอบอื่น ๆ กระบวนการทำรูปหนังจะมีตั้งแต่การจัดหาหนัง การเตรียมหนัง การร่างภาพ การแกะฉลุลาย และขั้นตอนสุดท้าย คือ การลงสี การร่างภาพจะใช้เหล็กจาร (เหล็กแหลม) เมื่อร่างภาพเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเป็นขั้นตอนการแกะฉลุลายหนัง หากเป็นลายวงกลม ลายเหลี่ยมและลายโค้งจะใช้มีด (ตุ๊ดตู่) ตอก แต่ถ้าเป็นลายอื่น ๆ ที่มีความละเอียดซับซ้อนจะใช้มีดในการแกะ สำหรับการลงสีตัวละครที่โดดเด่นจะใช้สีที่ฉูดฉาดเพื่อให้เกิดสีสันชัดเจนระหว่างการเชิด ส่วนตัวละครที่ไม่สำคัญจะใช้สีที่ทึบแสง [12-13]

จะเห็นว่าอัตลักษณ์ของรูปหนังตะลุงมีทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยข้อมูลที่ได้ทั้งจากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สามารถสรุปอัตลักษณ์ของรูปหนังตะลุงได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตลักษณ์ของหนังตะลุงที่มีความโดดเด่น

รูปธรรม	นามธรรม
1) ลักษณะเฉพาะของตัวหนัง รูปร่างเค้าโครง (ตัวหนังรูปต่าง ๆ) รูปแบบลวดลาย สีเส้นที่มีความเฉพาะตัว เช่น ตัวพระและตัวตลกก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เป็นต้น	1) วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของคนในภาคใต้
2) สีเส้น คือ สีที่ใช้ในการระบายตกแต่ง เช่น แดง เหลือง น้ำเงิน และสีจากตัววัสดุหนัง	2) ความบันเทิง สนุกสนานจากการชมหนังตะลุง
3) วิธีการผลิต การแกะสลักรูปหนังที่เป็นงานหัตถกรรม เทคนิคในการแกะ/สลัก	3) สภาพแวดล้อมของบรรยากาศในการรับชมหนังตะลุง
4) ลักษณะของการเชิดตัวหนัง ที่ทำให้โครงสร้างของตัวหนังมีการขยับส่วนประกอบบางส่วน เช่น ปาก แขน	4) การนับถือครูหมอ
5) แสงและเงา	5) การแสดงถึงการเฉลิมฉลอง
6) เสียง สำเนียงภาษาของคนภาคใต้	6) ความศรัทธาดีสีติของรูปหนัง
7) การเล่น (การเชิด บทพากย์ บทเจรจา ภาษา เพลง)	

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลอัตลักษณ์ของหนังตะลุงที่ได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อค้นพบที่มีความสอดคล้องกัน สังเคราะห์ข้อมูลในเชิงรูปธรรมเนื่องจากเป็นลักษณะที่สามารถนำไปใช้ได้ง่ายมากกว่าลักษณะนามธรรม เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกราฟิก ดังภาพที่ 2

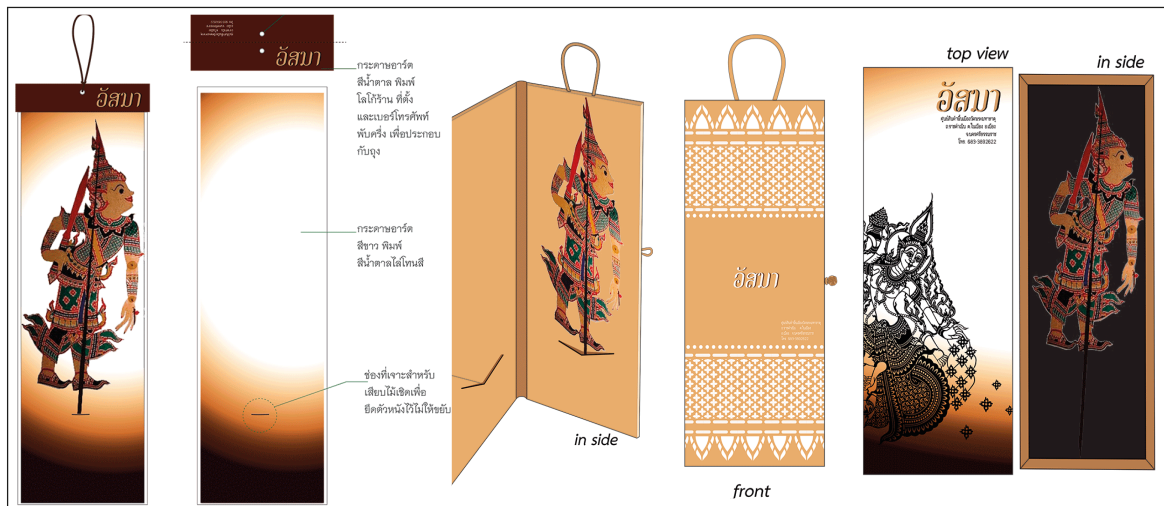
ภาพที่ 2 อัตลักษณ์รูปหนังสือสูงในเชิงรูปธรรมเพื่อนำมาใช้ในการออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์

2. การออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์

การออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์โดยใช้อัตลักษณ์รูปหนังสือสูง ผู้วิจัยได้นำอัตลักษณ์รูปหนังสือสูงในเชิงรูปธรรมมาใช้ในการออกแบบกราฟิก 5 รูปแบบ ทดลองพัฒนารูปแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์รูปหนังสือสูงประเภทรูปหนังสือ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน ดังภาพที่ 3 - 4

ภาพที่ 3 การออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์รูปหนังสือสูง แนวทางที่ 1 และ 2 ตามลำดับ

ภาพที่ 4 การออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์รูปหนังตะลุง แนวทางที่ 3 4 และ 5 ตามลำดับ

จากภาพที่ 3 - 4 จะเห็นว่า แนวทางที่ 1 ใช้เค้าโครงของตัวหนัง “ผู้ใหญ่พูน” มาใช้เป็นภาพประกอบหลักซึ่งมีเค้าโครงและสีทึบแสงมีตัวหนังสือบรรยายเรื่องราวที่มาของตัวละคร แนวทางที่ 2 สีหลักเป็นสีเหลือง-น้ำตาลซึ่งเป็นสีแท้ของวัสดุหนัง ลวดลายบนบรรจุภัณฑ์จะเป็นลายพื้นฐานที่นิยมใช้ตกแต่งบนเสื้อผ้าของตัวละคร ซึ่งมีองค์ประกอบเป็น จุด เส้น ลายไทยพื้นฐานจำพวกลายประจำยาม แนวทางที่ 3 ใช้แนวคิดเรื่องแสงและเงามาเป็นองค์ประกอบหลักในการใช้สีในงานกราฟิก แนวทางที่ 4 ใช้สีของวัสดุหนังที่เป็นสีเหลือง-น้ำตาลร่วมกับแนวคิดด้านเทคนิควิธีการผลิตที่ใช้การตอกฉลุหนังเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายประเภทลายจุด ลายเส้น ลายไทยพื้นฐานจำพวกลายประจำยาม ลายกระจังตาอ้อย แนวทางที่ 5 ใช้ภาพรูปหนัง “นางฟ้า” ซึ่งเป็นรูปหนังที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในการตกแต่งโดยเฉพาะ มีรูปแบบที่วิจิตรบรรจงแตกต่างจากรูปหนังที่ใช้ในการเชิด เป็นลักษณะแบบลายไทยประดิษฐ์ที่พบตามภาพจิตรกรรมไทย ใช้สีเป็นสีที่สว่างกับสีแบบแสงเงาหลังจากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินได้ผลการประเมินตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินกราฟิกบรรจุภัณฑ์รูปหนังตะลุง

หลักในการประเมินกราฟิกบรรจุภัณฑ์	ผลการประเมิน (ค่าเฉลี่ย)				
	แบบที่	แบบที่	แบบที่	แบบที่	แบบที่
	1	2	3	4	5
1) สามารถสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ครบถ้วน ชัดเจน	4.50	4.00	4.50	4.67	4.33
2) สามารถสื่อสารถึงผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายในได้	4.50	3.83	4.50	4.50	4.50
3) ส่งเสริมอัตลักษณ์ของสินค้าเชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุง	4.67	4.17	4.67	4.50	4.67
4) ส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์	4.67	4.33	4.67	4.83	4.67
5) มีความคุ้มค่าสามารถนำไปผลิตเพื่อใช้งานได้จริง	4.33	4.83	4.33	4.50	4.33
ค่าเฉลี่ยรวม	4.53	4.23	4.53	4.60	4.50

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวทางที่ 4 เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยได้คะแนนเฉลี่ย 4.60 จัดว่าอยู่ในระดับดีมาก ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางที่ 4 มาใช้ในการจัดทำเป็นต้นแบบบรรจุภัณฑ์ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์รูปหนังตะลุง

สรุปและอภิปรายผล

อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุง ทั้ง 5 ส่วน คือ ลักษณะเฉพาะของตัวหนัง สีเส้นของรูปหนัง วิธีการผลิต แสง-เงา และการเล่นหนัง สามารถนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบ ออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ได้ทั้งสิ้น โดยใช้ทัศนธาตุ เช่น จุด เส้น สี ฯลฯ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ถูกนำมาใช้งานตามหลักการของการออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ ซึ่งนอกจากความสวยงามตามหลักการศิลปะแล้วยังต้องสร้างประโยชน์ใช้สอย ในด้านการสื่อสาร การส่งเสริมสินค้า และความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ เห็นได้จากผลการประเมิน คะแนนเฉลี่ยของงานออกแบบแต่ละรูปแบบมีความใกล้เคียงกัน ทั้ง 5 รูปแบบใช้องค์ประกอบของอัตลักษณ์รูปหนังตะลุง แต่แนวทางที่ 4 เป็นแนวทางที่ได้คะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เพราะนอกจากจะสามารถใช้องค์ประกอบของอัตลักษณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว การออกแบบให้ใช้สีเพียงสีเดียวทำให้งานออกแบบกราฟิกมีความเรียบง่าย มีความคุ้มค่าเมื่อผลิตเพราะพิมพ์สีเดียวมีราคาที่ถูกกว่าการพิมพ์หลายสี จากเหตุผลดังกล่าวน่าจะเป็นส่วนที่ทำให้งานออกแบบกราฟิกตามแนวทางที่ 4 มีความเหมาะสมมากที่สุด ทั้งการนำเสนองานออกแบบกราฟิกตามแนวทางอื่นที่เหลืออาจมีความเหมาะสมกับหลักการพิจารณาที่แตกต่างไปจากงานวิจัยนี้ เช่น รูปหนังตะลุงประเภทตกแต่งผนังที่มีราคาแพง อาจต้องการใช้บรรจุภัณฑ์ที่สร้างความหรูหราให้มีความเหมาะสมกับราคาของสินค้า เป็นต้น

การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ยังต้องพิจารณาอีกส่วนที่สำคัญ คือ โครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ ซึ่งในส่วนนี้ของโครงสร้างก็จะมีประเด็นที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความต้องการของผู้บริโภค ความต้องการของผู้จำหน่าย รวมถึงคุณลักษณะและข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์ด้วย [5] ซึ่งการนำเสนอในบทความวิจัยนี้จะมุ่งเน้นในส่วนที่เป็นกราฟิกบรรจุภัณฑ์เท่านั้น การศึกษาในส่วนของการออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์นี้ถือเป็นกรณีศึกษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจ และมองเห็นแนวทางในการนำอัตลักษณ์ไปใช้ที่ชัดเจนมากขึ้น บทสรุปอัตลักษณ์ของรูปหนังตะลุงที่ได้ในลักษณะของข้อมูล สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการออกแบบในบริบทอื่น ๆ ที่ต้องการนำเสนอภาพลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งอาจต้องพิจารณาความเหมาะสมของการนำไปใช้ในบริบทนั้น ๆ เช่น การนำสีเส้น ลวดลาย ของรูปหนังไปใช้ในการออกแบบตกแต่งภายในหรือภายนอกที่ใช้ภายในร้านอาหารไทยภาคใต้ การตกแต่งด้วยลวดลายโดยใช้สีเส้นที่สดใส ดูสะอาด อาจมีความเหมาะสมมากกว่า เพราะมีความเชื่อมโยงกับรสชาติของอาหารภาคใต้ที่มีรสจัดจ้าน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2555). *อัตลักษณ์ไทย พูนความคิด พูนสร้างสรรค์*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- [2] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559, พฤศจิกายน). “ทุนวัฒนธรรมไทยสู่การสร้างเศรษฐกิจ”, *อุตสาหกรรมสาร*. 5-8.
- [3] ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2554). “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ”, *วารสารนักบริหาร*. 31(1), 32-37.
- [4] ชลวุฒิ พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2547). “วัฒนธรรมนำการออกแบบ : Designethnologie (Design+Ethnology)”, *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 3(1), 1-8.
- [5] ณปภัช จันทรเมือง. (In Press). “รูปแบบและความต้องการใช้งานบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์สินค้าเชิงวัฒนธรรมรูปหนังตะลุงของจังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*. 39(1).

- [6] นเร ขอจิตต์เมตต์. (2550). **เสกสรรปั้นแต่งบรรจุกัณฑ์**. กรุงเทพฯ: ฐานบุ๊คส์.
- [7] มยุรี ภาคลำเจียก. (2556). **บรรจุกัณฑ์สินค้าอุปโภคบริโภค**. กรุงเทพฯ: หยี่เฮง.
- [8] ประชิด ทิณบุตร. (2531). **การออกแบบบรรจุกัณฑ์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [9] อังกาบ บุญสูง. (2556). “การออกแบบบรรจุกัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง อำเภอปากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์”, **วารสารคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**. 6(1), 85-97.
- [10] จรูญ หยูทอง. (2544). **ทำเนียบนายหนังตะลุง**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [11] สัญชัย สุวรรณวงศ์และใจ หนูเสือ. (2547). “ความเชื่อ ประเพณี และการแสดงในภาคใต้”, ใน **ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้ (ผู้รวบรวม). ใต้...หรือย มีลุย : 40 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้**. 54-55. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- [12] มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2542). **เอกสารการสอนชุดวิชา 11112 ศิลปะ การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย หน่วยที่ 9-15**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [13] เบญจวรรณ จันทร์พลูหลวง. (2545). **หัตถศิลป์บนหนังตะลุงกับภูมิปัญญาชาวนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

การศึกษาลายแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา

A Study of Banana Stalk Carving Patterns by Local Craftsmen around Songkhla Lake

ดำรงค์ ชีวะสาร^{1*}
Damrong Cheevasaro^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารวบรวมประเภทรูปแบบ และขั้นตอนการแทงหยวก ข้อมูลช่างแทงหยวก รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา และอัตลักษณ์ คุณค่าและความสำคัญ ของการแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ลายแทงหยวก มี 4 ประเภท ได้แก่ ลายเครื่อง ลายนอ ลายเสา และลายปิดมุ่ม มีรูปแบบ 2 ประเภท คือ รูปแบบลายไทยและรูปแบบลายประดิษฐ์ มีขั้นตอนในการแทงหยวก 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมหยวก 2) การแทงลาย 3) การประกอบหยวกหรือคุมหยวก 4) การประกอบติดตั้ง มีช่างแทงหยวกจำนวน 35 คนอาศัยอยู่ในพื้นที่รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ได้แก่ จังหวัดสงขลา 26 คน จังหวัดพัทลุง 6 คน และจังหวัดนครศรีธรรมราช 3 คน อัตลักษณ์ที่ปรากฏของลายแทงหยวก ได้แก่ การให้ลายแทงหยวกเป็นพระเอก ตัวลายมีขนาดใหญ่ จะเน้นโครงสร้างรูปร่างภายนอกและช่องไฟ ไม่นิยมการแรเงาและการย้อมสี มีหลากหลายรูปแบบ และมีคุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย เศรษฐกิจและสังคม และประเพณีวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของคนลุ่มทะเลสาบสงขลา ส่งผลให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ และเกิดการเรียนรู้ การส่งเสริมและการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบทอด การแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาและของชาติให้ดำรงอยู่สืบไป

คำสำคัญ: ลายแทงหยวก ช่างแทงหยวก รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา

Abstract

The research aimed to study and collect data on types, patterns, carving procedures, local craftsmen facts, identity, values and importance of banana stalk carving by local craftsmen around the Songkhla Lake. The research was a qualitative study and the results were presented in descriptive analysis. The research found that, there were 4 types of designs of banana stalk carving; Krueng design (Lai Krueng), Nor design (Lai Nor), Sao design (Lai Sao), and Pid Moom design (Lai Pid Moom). Regarding forms, they were classified into 2 forms; Thai design form (Lai-Thai) and applied design form (Lai Pradit). There are 4 steps in banana stalk carving procedures; 1) preparing banana stalks, 2) carving, 3) keeping carved banana stalk, and 4) decorating. For number of craftsmen, there were 35 local craftsmen residing around the Songkhla Lake - 26 from Songkhla, 6 from Pattalung and 3 from Nakhon Sri Thammarat. The identity of carved banana stalks could be seen through dominant role of it in decoration. The artistic design was big, with emphasis on outer structure and space. Dying was not preferable. They came in various designs and had economic, social and cultural value closely related to way of life of the people around the Songkhla Lake. Banana stalk carving made people realize its value and importance leading to learning, promotion and development, preservation and everlasting heritage of banana stalk carving around the Songkhla Lake.

Keywords: Banana Stalk Carving Patterns, Artisans, Songkhla Lake

¹ อ., สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer, Department of Visual Arts, Faculty of Fine Arts, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel: 0816084487. E-mail address: ronglinethai@gmail.com

บทนำ

งานแทงหยวกเป็นผลงานศิลปะพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาในการสร้างวัสดุทรัพยากรธรรมชาติมาสร้างเป็นผลงานศิลปะ เพื่อใช้ในงานพิธีกรรมหรือกิจกรรมบางอย่างในชีวิตประจำวัน ซึ่งการแทงหยวกนั้นเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะแตกต่างไปจากศิลปะแขนงอื่น และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยทุกระดับทุกชนชั้น ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดถึงชาวบ้าน โดยเฉพาะ สถาบันพระมหากษัตริย์นั้นหากมีพิธีพระราชทานเพลิงศพเมื่อใดก็จะต้องมีการนำงานแทงหยวกมาประดับตกแต่งประกอบสถานที่ที่จะประดิษฐานพระศพหรืออัฐิ จนกลายเป็นพระราชประเพณี ซึ่งจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปตามยศฐานันดรศักดิ์ของผู้เสียชีวิต เช่น จิตกาธานหรือพระจิตกาธาน เป็นต้น ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ในสาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม เมื่อปี 2554

งานแทงหยวกเป็นศิลปะที่ไม่คงทนถาวร เนื่องจากวัสดุที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นั้น คือ หยวกกล้วยจะเหี่ยวเฉาสลายรูปในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น ระยะเวลาในการปฏิบัติงานหรือการชื่นชมผลงานการแทงหยวกจึงสามารถทำได้ในเวลาที่ยากัด ทำให้ไม่สามารถพบเห็นงานแทงหยวกได้บ่อยนัก ในปัจจุบันงานแทงหยวกมีการนำมาใช้ประดับตกแต่งทั้งในงานอวมงคลและงานมงคล โดยเฉพาะ ในงานมงคลมีการนำมาใช้มากกว่างานอวมงคล เช่น ใช้ประดับตกแต่งเบญจาในการสรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระสงฆ์ สรงน้ำประติมากรรมรูปเหมือนพระสงฆ์ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่ประชาชนเคารพและศรัทธา ตกแต่งเรือพระทั้งเรือพระบกและเรือพระน้ำ เป็นต้น ส่วนในงานอวมงคลนั้นมีการนำมาใช้ประดับตกแต่งเมรุชั่วคราวสำหรับเผาศพและใช้ตกแต่งโลศพเพียงเท่านั้น ผลจากที่มีการนำงานแทงหยวก มาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายลักษณะ ส่งผลทำให้การแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลามิพัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะ ในเรื่องของรูปแบบลวดลาย จะมีทั้งรูปแบบที่แตกต่างกันและมีรูปแบบที่เหมือนกันในแต่ละกลุ่มช่างแต่ละพื้นที่ อีกทั้งลายแทงหยวกยังถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดสำหรับงานแทงหยวก งานแทงหยวกในอดีตนั้นเป็นที่นิยมของผู้คนในทุกท้องถิ่นของภาคใต้โดยเฉพาะในเขตรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ได้แก่ จังหวัดสงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการแทงหยวกกันมากและมีช่างแทงหยวกจำนวนมากที่มีความสามารถในการแทงหยวกสูง แต่ในปัจจุบันช่างแทงหยวกเหล่านั้นก็ได้เสียชีวิตไปเป็นส่วนใหญ่พร้อมกับนำวิชาความรู้ที่ส่งเสริมเรียนรู้ฝึกฝนติดตัวกันมาไปเสียด้วย ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการแทงหยวกได้สูญหายไป ด้วย อีกทั้งส่งผลทำให้การแทงหยวกในหลายท้องถิ่นได้สูญหายจนสิ้นเชิง หรือคงเหลือช่างเพียงไม่กี่คนและอยู่ในวัยชราและไม่มีผู้สืบทอดองค์ความรู้เหล่านั้น โดยเฉพาะ เรื่องของลายแทงหยวก ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของงานแทงหยวก และจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ยังไม่มีการรวบรวมศึกษาผลงานการแทงหยวกของช่างเหล่านี้ โดยเฉพาะ ลวดลายซึ่งมีความสำคัญมาก อย่างเป็นระบบและสมบูรณ์พอ

ผู้วิจัยเห็นความสำคัญผลงานการแทงหยวกของช่างเหล่านี้จึงต้องการจะศึกษาวิจัยในเรื่อง “ศึกษาลายแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา” เพื่อรู้จัก เข้าใจ สามารถที่จะอนุรักษ์ สืบสานผลงานเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งผลจากการศึกษาจะเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าทางศิลปะวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปกรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่สืบต่อไปไม่สูญหายไปจากท้องถิ่นรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาและประเทศไทยสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษา รวบรวมประเภทและรูปแบบลายแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนการแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา
3. เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับช่างแทงหยวกรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา
4. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ ความสำคัญและคุณค่าของการแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ศึกษาลายแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กำหนดขอบเขตการวิจัยและมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยกำหนดพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลสาบสงขลาและมีช่างแทงหยวกหรือผลงานการแทงหยวกปรากฏอยู่ ได้แก่ อำเภอเมืองสงขลา อำเภอกาบังใหญ่ อำเภอบางกล่ำ อำเภอดวนเนินง อำเภอสิงหนคร

อำเภอสีทิงพระ อำเภอกระแสดินธุ์ และอำเภอรโนด ของจังหวัดสงขลา อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอเขาชัยสน อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง และอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา กำหนดไว้ 4 ประเด็น คือ 1) ประเภทและรูปแบบของลายแทงหยวก 2) การแทงหยวก 3) ข้อมูลช่างแทงหยวก 4) อัตลักษณ์ คุณค่าและความสำคัญ

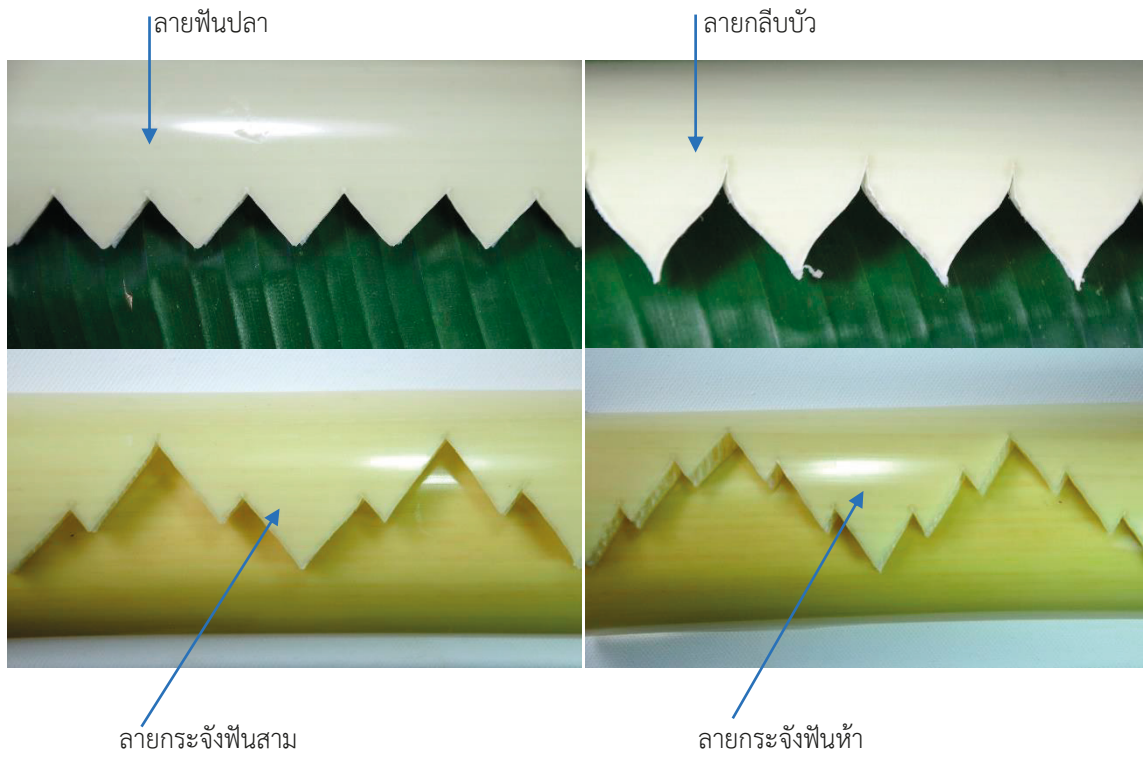
3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ช่างแทงหยวกที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มช่างแทงหยวกที่ปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำ ช่างในปัจจุบันที่เลิกปฏิบัติงานแล้ว และช่างที่เสียชีวิตแล้ว โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแทงหยวก
- 2) การศึกษาภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลายแทงหยวกของช่างรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา และข้อมูลของช่าง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการถ่ายภาพประกอบ
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูล ตามขอบเขตด้านเนื้อหา
- 4) การเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และมีภาพประกอบ

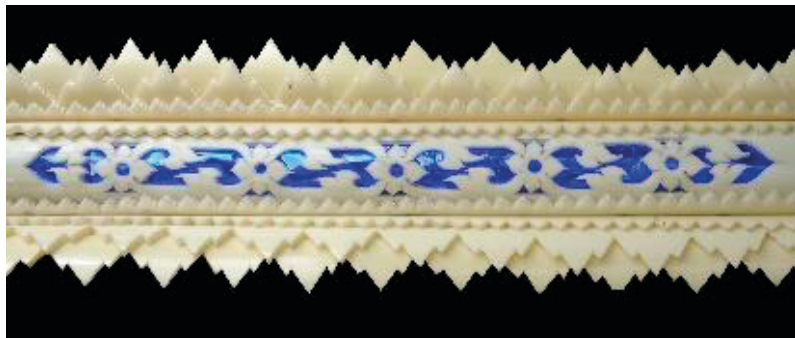
ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่อง ศึกษาลายแทงหยวกของช่างในลุ่มทะเลสาบสงขลา สรุปผลได้ดังนี้

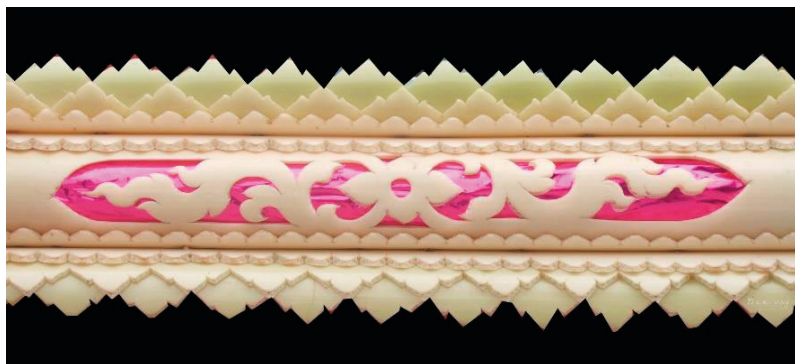
1. ประเภทและรูปแบบของลายแทงหยวก จัดแบ่งตามลักษณะประโยชน์การใช้สอยที่จะนำไปใช้ตามตำแหน่งที่นำไปใช้ตกแต่งและใช้ในการเรียกชื่อลายต่าง ๆ แบ่งได้ 4 ประเภท คือ 1) ลายเครื่อง เป็นลายสำหรับใช้ประกอบเข้าชุดกับลายอื่นประกอบด้วย ลายเครื่องสำหรับชุดลายนอ ได้แก่ ลายกระจิงฟันปลาหรือลายกลีบบัว ลายกระจิงฟันสามหรือลายกระจิงฟันห้า และลายเครื่องสำหรับชุดลายเสา ได้แก่ ลายกระจิงฟันปลาและลายน่องสิงห์ 2) ลายนอ เป็นลายสำหรับใช้ประดับตกแต่งในแนวนอน 3) ลายเสา เป็นลายสำหรับใช้ประดับตกแต่งในแนวตั้งหรือแนวเฉียงของเสา 4) ลายปิดมุม เป็นลายสำหรับใช้ในการปิดมุมประกบหรือการต่อหยวก ซึ่งในการจำแนกประเภทของลายแทงหยวกนั้นจะมีความแตกต่างจากแหล่งอื่น ๆ ที่มีการแบ่งโดยใช้ลักษณะของรูปแบบลายในการจำแนกและเรียกชื่อลาย เช่น ป. มหาพันธ์ [1] แบ่งลายแทงหยวกไว้ 2 ประเภท คือ ลายที่ใช้เหมือนกันในทุกท้องถิ่นกับลายที่ใช้แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และพลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า [2] ได้กล่าวถึงลวดลายการแทงหยวกของเพชรบุรีว่า มี 7 ลาย คือ ลายฟันหนึ่ง ลายฟันสาม ลายฟันห้า ลายน่องสิงห์ ลายหน้ากระดาน ลายเสา และลายกระจิง อีกทั้ง วสันต์ จิตรวงศ์ และปิยวรรณ สุธารัตน์ [3] ได้กล่าวถึงลวดลายในการแทงหยวกของช่างที่อยู่ยวว่า ประกอบด้วย ลายฟันปลา ลายสาม ลายห้า ลายก้านขด ลายกำมปู เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาในการแบ่งประเภทของลายสอดคล้องกับที่ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ [4] ได้กล่าวถึง การสร้างลวดลายมีรูปแบบขึ้นจำเพาะอย่างที่จะนำไปใช้ในการตกแต่งแต่ละส่วนแต่ละตอน คำนี้ถึงหน้าที่และพื้นที่ที่จะใช้ประดับให้สวยงามและเหมาะสม ในการจัดแบ่งรูปแบบของลายแทงหยวก โดยจัดแบ่งตามลักษณะของรูปแบบที่ช่างนำมาใช้ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มรูปแบบลายไทย 2) กลุ่มรูปแบบลายประดิษฐ์ ซึ่งจะมีรูปแบบที่เหมือนกันและรูปแบบที่ต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากรูปแบบลายแทงหยวกจากแหล่งอื่น ๆ ที่ใช้รูปแบบลายไทยเพียงอย่างเดียว ดังที่ พลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า [2] ได้กล่าวว่าการแทงหยวกของช่างที่เพชรบุรีนิยมใช้ลายไทยมาแต่โบราณ เป็นลายมาตรฐานแบบดั้งเดิม หรือชู้ศักดิ์ ไทพานิชย์ [5] ได้กล่าวถึงลวดลายการแทงหยวก ได้แก่ ลายกระจิง ลายประจำยาม ลายน่องสิงห์ ลายกระหนก และลายหน้ากระดาน ลายเหล่านี้ก็เป็นรูปแบบของลายไทยแบบดั้งเดิมเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ กลุ่มรูปแบบลายไทยเป็นกลุ่มที่มีการนำมาใช้ในการแทงหยวกมากที่สุดในยุคปัจจุบัน และลักษณะของรูปแบบลายมีความถูกต้องตามรูปแบบลายไทย มีความงามทางด้านสัดส่วนและรูปทรง โครงสร้าง ตลอดจนถึงคุณลักษณะของลาย การเรียกชื่อลายจะเรียกชื่อตามลักษณะของรูปแบบลายและที่มาอย่างในภาคกลาง ซึ่งมีความแตกต่างจากรูปแบบที่ครูช่างรุ่นเก่า ๆ ในท้องถิ่น ในปัจจุบันจึงพบเห็นรูปแบบลายแบบในอดีตได้น้อยมากจัดอยู่ในกลุ่มรูปแบบลายประดิษฐ์ที่ครูช่างได้คิดประดิษฐ์ขึ้นมา จากการนำรูปแบบลายไทยและรูปแบบจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ทั้งจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ สัตว์ต่าง ๆ และจากศิลปะและวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น ผนังตะลุง มโนราห์ มาผสมผสาน จัดวางจังหวะ กลายเป็นลายรูปแบบเฉพาะเอกลักษณ์ของช่างแทงหยวกแต่ละท่าน อาจพบได้ก็จากช่างรุ่นเก่าหรือภาพถ่ายงานแทงหยวกผลงานของช่างรุ่นเก่า แต่ในปัจจุบันก็ยังมีส่วนช่างบางคนที่มีการประดิษฐ์รูปแบบลายแทงหยวกอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 1 ลายเครื่องชุดลายนอ

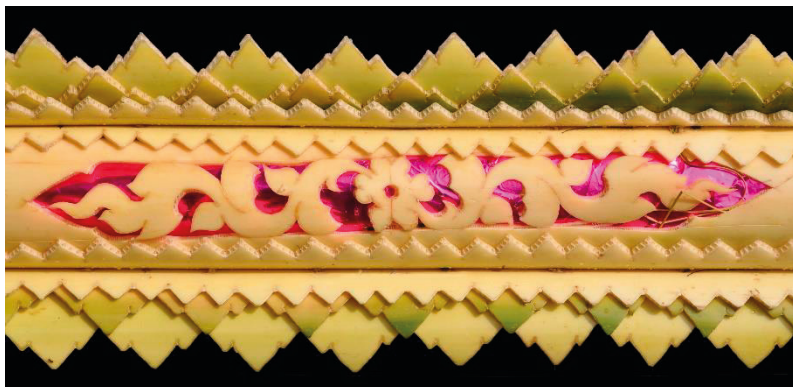
ภาพที่ 2 ชุดลายนอ

ภาพที่ 3 ชุดลายนอ

ภาพที่ 4 ชุดลายนอ

ภาพที่ 5 ชุดลายนอ

ภาพที่ 6 ชุดลายนอ

ภาพที่ 7 ลายเครื่องและลายเสา

ภาพที่ 8 ลายปิดมูม

2. การแทงหยวกของช่างในรอบคุณทะเลสาบสงขลา มีขั้นตอนในการปฏิบัติงาน สรุปได้ 2 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ และการแทงหยวก

2.1 การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ ประกอบด้วย หยวกกล้วยพังลา กระดาษสี ดอกบิด อุปกรณ์ในการแทงหยวก ได้แก่ มีดแทงหยวกและหินลับมีด อุปกรณ์ในการประกอบหยวกและติดตั้ง ได้แก่ มีดปลายแหลม ไม้ตบ คีมตัดลวด ลวดเหล็ก ค้อน ตะปู หมุดไม้ไผ่หรือไม้เสียบ ตลับเมตร

2.2 การแทงหยวก ช่างในรอบคุณทะเลสาบสงขลา มีวิธีการ เทคนิค กระบวนการที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ของช่างแต่ละคน แต่ละพื้นที่ สรุปขั้นตอนในการแทงหยวกได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 การเตรียมหยวก จะต้องคัดเลือกต้นกล้วยพังลาที่สมบูรณ์ อวบอ้วน ลำต้นตรงเท่ากันตลอดทั้ง ส่วนโคนและส่วนยอด กาบนอกมีสีเขียวเข้ม ยังไม่ออกปลีหรือที่เรียกว่ากล้วยสาว

2.2.2 การแทงลาย ในการแทงหยวกของช่างมี 2 วิธี ได้แก่ การแทงหยวกแบบสด ๆ ไม่มีการใช้แบบ และการแทงหยวกโดยอาศัยแบบมาวางทาบบนกาบกล้วยแล้วแทงตามและการร่างลายตามแบบ แล้วแทงตามรอยเส้นที่ ชีตตามแบบ

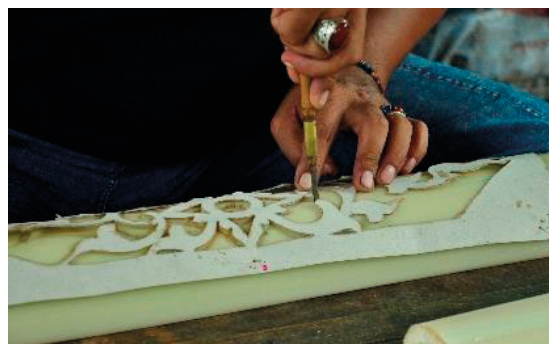
2.2.3 การประกอบหยวก หรือเรียกว่า การคุมหยวก เป็นการนำลายแทงหยวกประเภทต่าง ๆ มา ประกอบรวมกันเป็นชุดลายนอ และชุดลายเสา สำหรับนำไปใช้ในการประดับตกแต่งตามโครงสร้างสถาปัตยกรรมรูปแบบ ต่าง ๆ ซึ่งในการประกอบนั้นสรุปขั้นตอนได้ ดังนี้ 1) การอัดลาย 2) การนำลายเครื่องมือวางขนาดด้านข้างทั้งด้านซ้ายและ ด้านขวาของลายนอ หรือลายเสา 3) การนำไม้ตบมาเสียบยึดหยวกเข้าเป็นชุด 4) การเย็บหยวก โดยใช้ดอกบิดหรือวัสดุอื่น ๆ เย็บรัดตึงให้แน่นตลอดความยาวของกาบ

2.2.4 การประกอบติดตั้ง เป็นการนำลายแทงหยวกที่ประกอบเข้าชุดทั้ง ชุดลายนอ หรือชุดลายเสา ไปประดับติดยึดกับโครงสร้างสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่จะใช้งาน ซึ่งมี 3 วิธี ได้แก่ การตอกตะปูยึดกับโครงสร้าง การผูกมัด ด้วยวัสดุอื่น ๆ ติดกับโครงสร้าง และการเสียบยึดกับแกนใส่หยวกที่ผูกด้วยลวดกับโครงสร้างด้วยไม้ไผ่ปลายแหลม เมื่อ ประกอบติดตั้งเรียบร้อยแล้วก็นำลายปิดมูมมาติดปิดช่วงการเข้าประภมูมตามโครงสร้างโดยใช้วิธีการเสียบด้วยไม้ไผ่ ปลายแหลมจนเต็มทุก ๆ มุม

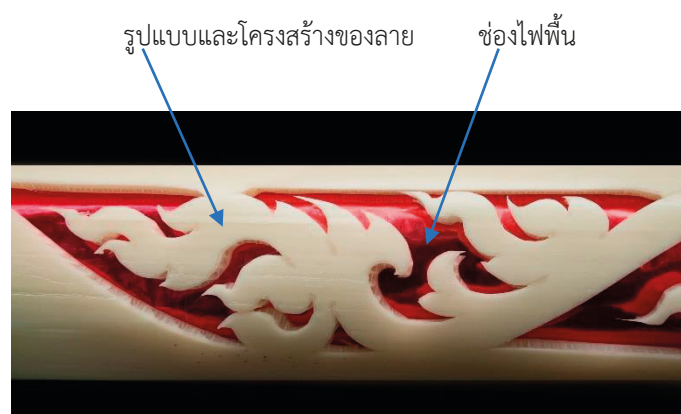
ในการปฏิบัติงานนั้นไม่ได้มีความแตกต่างจากการแทงหยวกจากแหล่งอื่น ๆ ที่ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนที่สำคัญ ดังที่พูลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า [2] ได้กล่าวถึงกระบวนการแทงหยวกของช่างที่เพชรบุรีว่า มี 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และขั้นตอนวิธีการแทงหยวก แต่จะมีความแตกต่างในรายละเอียดเกี่ยวกับวัสดุบางอย่าง เช่น การใช้ผักผลไม้ สำหรับแกะเครื่องสดเพื่อการประดับตกแต่งเพิ่มเติม หรือการใช้สีในการย้อมสีหยวก ซึ่งการแทงหยวกของช่างในรอบคุณทะเลสาบสงขลาจะไม่มีการใช้ ส่วนอุปกรณ์ที่สำคัญ คือ มีดแทงหยวก ช่างจะใช้มีดรูปแบบที่เหมือนกันและมีวิธีการที่คล้าย ๆ กัน โดยเฉพาะ การแทงหยวกเป็นลวดลายต่าง ๆ ของช่างในรอบคุณทะเลสาบสงขลานั้นเป็นผลมาจากประสบการณ์และการเรียนรู้ที่สืบทอดกันมา สรุปลมี 2 วิธี ได้แก่ 1) การแทงหยวกแบบสด ๆ ไม่มีการร่างลายหรือการสร้างแบบนำมาทาบ ช่างจะต้องแทงหยวกแบบสด ๆ โดยไม่ต้องมีการสร้างแบบหรือร่างแบบลงบนหยวก พบช่างจำนวน 27 คนที่ใช้วิธีนี้ 2) การแทงหยวกโดยการใช้แบบนำมาวางทาบบนกาบกล้วยแล้วแทงตามแบบ พบช่างเพียง 8 คนที่ใช้วิธีนี้ ซึ่งในการแทงลวดลายนั้นช่างจะให้ตระหนักถึงความสำคัญกับความงาม รูปแบบและโครงสร้างโดยรวมของลายแต่ละลายตลอดถึงขนาดของตัวลายที่มีขนาดใหญ่ และช่องไฟพื้นที่พอดีเป็นหลัก สัมพันธ์กับขนาดโครงสร้างสถาปัตยกรรมที่ประดับและพื้นที่ อันจะส่งผลต่อการมองเห็นและความงามโดยรวม และจะไม่เน้นรายละเอียดภายในของลวดลาย

ภาพที่ 9 การแทงหยวกแบบสด ๆ ไม่มีการร่างแบบหรือใช้แบบ

ภาพที่ 10 การแทงหยวกโดยการใช้แบบ

ภาพที่ 11 รูปแบบและโครงสร้างของลาย และช่องไฟพื้นที่

ภาพที่ 12 การคุมหยวกและการเย็บหยวก

ภาพที่ 13 การประกอบติดตั้งกับโครงสร้าง

ภาพที่ 14 การติดตั้งลายปิดมุม

3. ช่างแทงหยวกในรอบคุณ่มทะเลสาบสงขลา เป็นช่างพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชน กระจายอยู่รอบ ๆ บริเวณทะเลสาบสงขลา มีทั้งช่างที่มีอายุมากอยู่ในวัยชราระหว่าง 70-80 ปี และอายุน้อยที่สุด 25 ปี ช่างแทงหยวกเป็นเพศชายทั้งสิ้น มีจำนวน 35 คน จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีช่างแทงหยวกมากที่สุด จำนวน 26 คน อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่และอำเภอสติงพระมากที่สุด จำนวนอำเภอละ 7 คน รองลงมา คือ พื้นที่อำเภอสิงหนคร จำนวน 5 คน อำเภอเมืองสงขลา จำนวน 4 คน อำเภอควนเนียง จำนวน 2 คน และอำเภอรัตภูมิ จำนวน 1 คน ช่างแทงหยวกในจังหวัดสงขลา 25 คน จะแทงหยวกด้วยวิธีการแทงสด ๆ ไม่มีการร่างแบบหรือใช้แบบทาบ มีช่างเพียงคนเดียว คือ นายจ้วน ช่างชุดช่างจากตำบลชุมพล อำเภอสติงพระ ที่ใช้วิธีการแทงหยวกโดยการนำแบบลายมาวางทาบบนกาบกล้วยแล้วลากเส้นตาม

แบบเสร็จแล้วจึงใช้มัดแทงหยวกต่อไป รองจากจังหวัดสงขลา คือ จังหวัดพัทลุงมีช่างแทงหยวก จำนวน 6 คน อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จำนวน 3 คน อำเภอเขาชัยสน จำนวน 2 คน และอำเภอบางแก้ว จำนวน 1 คน ช่างในจังหวัดพัทลุงนี้จะใช้วิธีการแทงหยวกโดยใช้แบบลาย ซึ่งสร้างจากกระดาษแข็งและแผ่นเหล็กสังกะสี มาวางทาบบนกาบกล้วย แล้วใช้มัดแทงหยวกเดินตามขอบของแบบ จำนวน 4 คน ส่วนอีก 2 คนซึ่งอาศัยในเขตอำเภอเขาชัยสนจะใช้วิธีการแทงสด ๆ ไม่มีการร่างแบบหรือทาบแบบ ส่วนช่างในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นช่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอปากพนัง จำนวน 3 คน การแทงหยวกของช่างที่จะใช้วิธีการแทงหยวกโดยใช้แบบลายวางทาบบนกาบกล้วย แล้วใช้มัดแทงหยวกเดินตามรอยขอบของแบบ การสร้างแบบลายมีการสร้างจากวัสดุ 2 ประเภท คือ สร้างจากกระดาษแข็ง และการสร้างจากเสื่อน้ำมัน และข้อดีของการใช้การแทงหยวกโดยใช้แบบ คือ ในการแทงหยวกนั้นใคร ๆ ก็สามารถที่จะมาช่วยในการแทงหยวกได้ ซึ่งต่างกับการแทงหยวกของช่างกลุ่มแรกที่คนจะมาช่วยงานแทงหยวกได้ต้องมีทักษะในการแทงหยวกซึ่งมีจำนวนน้อยมากในบางพื้นที่ เป็นวิธีการแก้ปัญหาของช่าง เนื่องจากมีคณะทำงานที่น้อย มีจำนวนช่างที่ลดลง ดังนั้น ในการแทงหยวกของช่างในรอบกลุ่มทะเลสาบสงขลาทั้ง 2 วิธี จึงเป็นการรักษา สืบสาน และสร้างสรรค์งานแทงหยวกให้คงอยู่ควบคู่กับชุมชนรอบกลุ่มทะเลสาบสงขลาสืบไป

4. งานแทงหยวกของช่างรอบกลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะ ลายแทงหยวกมีคุณลักษณะด้านรูปแบบเฉพาะที่โดดเด่นปรากฏอัตลักษณ์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะ ลายนอและลายเสา เมื่อมองและสังเกตจะพบว่า มีความแตกต่างจากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทรงคุณ จันทจร และคณะ [6] ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ อัตลักษณ์ของลายแทงหยวกของกลุ่มทะเลสาบสงขลาสรุปได้ดังนี้ 1) ลายแทงหยวกเป็นพระเอก 2) ตัวลายมีขนาดใหญ่ 3) ลายแต่ละรูปแบบจะเน้นที่โครงสร้างรูปร่างภายนอกของลายและช่องไฟพื้น 4) ไม่นิยมการแร 5) ไม่นิยมการย้อมสีตัวลาย 6) มีรูปแบบลายที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ปรากฏเด่นชัดสำหรับรูปแบบของลายแทงหยวก จากแนวความคิดนี้ส่งผลให้ช่างแทงหยวกในหลายพื้นที่มีการสร้างสรรค์รูปแบบลายใหม่ขึ้นมาอย่างไม่หยุดนิ่ง ทำให้ลายแทงหยวกของช่างในกลุ่มที่ใช้เทคนิคการแทงหยวกแบบสด ๆ ไม่ใช้แบบในรอบกลุ่มทะเลสาบสงขลา มีรูปแบบที่หลากหลาย และปรากฏอัตลักษณ์เป็นลายมือเฉพาะของช่างแต่ละคน อีกทั้งสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบททางความงามจากศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น รูปหนังตะลุง การแต่งกายของโนรา การเขียนสีเรือกอและ ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น และลักษณะนิสัยของคนรอบกลุ่มทะเลสาบสงขลาและภาคใต้ที่จะชอบความชัดเจน ทั้งจากการมองที่ต้องมองให้เห็นชัดเจนทั้งสีเส้นและขนาด การพูดที่เสียงดังฟังชัด สั้น ๆ ห้วน ๆ กระชับ ชัดเจน

ภาพที่ 15 อัตลักษณ์ของลายแทงหยวกที่ปรากฏ และลักษณะลายมือของช่างที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคน

การแทงหยวกมีความสำคัญและคุณค่าที่ปรากฏสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ของผู้คนรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาในด้านต่าง ๆ ทั้ง ในด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ต่อสังคม และวิถีของคนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การแทงหยวกบางครั้งถูกนำมาใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงความศรัทธา ความกตัญญูตงเวทิตาจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันของคนในชุมชนและสังคมรอบนอก ทั้งในฐานะช่างแทงหยวก หรือผู้ที่มีแหล่งวัตถุดิบอุปกรณ์ เจ้าของงานหรือผู้ว่าจ้าง และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับพลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า [2] ที่กล่าวว่า การแทงหยวกเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีประโยชน์และคุณค่าหลายด้าน เช่น ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านความงาม ด้านความเชื่อ ด้านสังคม ด้านการตลาด เป็นต้น โดยเฉพาะ คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย ผลจากการศึกษาพบว่า ในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลามีการใช้ประโยชน์จากการแทงหยวกทั้งในงานพิธีมงคลและงานพิธีอวมงคลอยู่อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะงานพิธีอวมงคลทั้ง ๆ ที่ในอดีตแทบจะทุกศพที่เผ่าช่างจะต้องแทงหยวกประดับตกแต่งที่เผาศพ เช่น เชิงตะกอน รันม้า เมรุชั่วคราว เป็นต้น ให้แก่ผู้ตาย และเชื่อว่าจะมีเพียงคนไทยเชื้อสายไทยเท่านั้นคนไทยเชื้อสายจีนก็นิยมด้วย แต่ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับงานศพได้ลดน้อยลงมากกว่าในอดีต ซึ่งสาเหตุที่เกิดขึ้นน่าจะมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม การรับเอาแนวความคิด แนวการประพฤติปฏิบัติที่เป็นผลมาจากระบบการปกครองของรัฐส่วนกลางที่พยายามควบคุมทุก ๆ สิ่งให้อยู่ภายใต้อำนาจของส่วนกลางและให้เหมือนเช่นเดียวกับส่วนกลาง จึงก่อให้เกิดเมรุถาวรที่ใช้ในการเผาศพประจำวัดขึ้น เช่นเดียวกับภาคกลาง ทำให้บทบาทของเชิงตะกอน รันม้า เมรุชั่วคราวที่ใช้สำหรับเผาศพแทบจะหายไป แต่ก็ยังมีในบางรายที่ยังใช้การสร้างเมรุชั่วคราวประดับด้วยลายแทงหยวกเฉกเช่นเมื่อในอดีตด้วยที่ผู้เสียชีวิตได้สั่งไว้ และคุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่สำคัญและส่งต่อการดำรงอยู่หรือการที่จะหายไปของการแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันและกัน เนื่องจากผู้คนในลุ่มทะเลสาบสงขลาได้อาศัยงานแทงหยวกและถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ในการสืบสาน อนุรักษ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมให้ดำรงอยู่ด้วย ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ได้ถูกนำมาสร้างกระแสในการสืบสานประเพณีต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันนี้ ทั้งประเพณีวันว่างหรือสงกรานต์ หรือประเพณีชักพระหลังวันออกพรรษา ถือเป็นปรากฏการณ์ในทางที่ดีสำหรับงานแทงหยวกของช่างในรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา และจากการก่อสร้างพระเมรุสำหรับถวายเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวงนั้น ได้มีการคัดเลือกกลุ่มช่างแทงหยวกจากภูมิภาคต่าง ๆ ให้เข้าร่วมถวายงานแทงหยวกประดับพระจิตกาธานร่วมกับช่างราชสำนักด้วย ซึ่งในการนี้คณะช่างแทงหยวกสกุลช่างจังหวัดสงขลา จำนวน 4 ท่านได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมปฏิบัติการแทงหยวกด้วย

ภาพที่ 16 ผลงานการแทงหยวกประดับตกแต่งเมรุชั่วคราว

ภาพที่ 17 ผลงานการแทงหยวกประดับตกแต่งฐานวางโลศศพ

ภาพที่ 18 ผลงานการแทงหยวกประดับตกแต่งเมรุชั่วคราว

ภาพที่ 19 ผลงานการแทงหยวกประดับตกแต่งโลศศพ

ภาพที่ 20 ผลงานการแทงหยวกประดับตกแต่งเบญจาสำหรับสร้างน้ำประติมากรรมรูปเหมือนพระสงฆ์

ภาพที่ 21 ผลงานการแทงหยวกกับประเพณีการสร้างน้ำประติมากรรมรูปเหมือนพระสงฆ์

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาลายแทงหยวกของช่างในรอบคุณ่มทะเลสาบสงขลา ทำให้ได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับลายแทงหยวกมีที่ประเภทและมีรูปแบบอย่างไร และมีขั้นตอนในการแทงหยวกอย่างไร มีเทคนิควิธีการอย่างไร ตลอดจนถึงฐานข้อมูลของช่างแทงหยวกและลายแทงหยวกของแต่ละท่าน และอัตลักษณ์ของลายแทงหยวก ที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของลายแทงหยวกของช่างในรอบคุณ่มทะเลสาบสงขลา ตลอดจนถึงความสำคัญและคุณค่าของการแทงหยวก ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญต่อองค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาของคนรอบคุณ่มทะเลสาบสงขลาที่มีการถ่ายทอด สืบทอดมา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ละยุคสมัยในแต่ละช่วงชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะ ลายแทงหยวกแต่ละประเภท แต่ละรูปแบบของช่างรอบคุณ่มทะเลสาบสงขลาที่ได้จากผลการวิจัย จะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุน ส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอดพัฒนาและต่อยอดการแทงหยวกของช่างในรอบคุณ่มทะเลสาบสงขลา ไม่ให้สูญหายไปอย่างที่ปรากฏในบางพื้นที่ และการพัฒนางานภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาของชาติสืบไป

คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยด้านวัฒนธรรม จากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2559

เอกสารอ้างอิง

- [1] ป. มหาจันทร์. (2540). ศิลปะการฉลุสลักหยวก. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [2] พูลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า. (2544). “ศิลปะการแทงหยวก”, ใน ภูมิปัญญาทางศิลปะ. 94-128. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- [3] วสันต์ จันทรวงศา และปิยะวรรณ สุธารัตน์. (2540). “ช่าง... ช่างอยุธยา...ช่างสลักหยวก”, ใน อยุธยามรดกโลก 2540. ศรีอินทร์ อยู่สุขชี. 107-111. อยุธยา: สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- [4] จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2543). ร้อยคำร้อยความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [5] ชูศักดิ์ ไทพาณิชย์. (2555). ศิลปะการแทงหยวก. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์.
- [6] ทรงคุณ จันทจร. (2552). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้. สำนักงานศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.

ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก

English Language Learning Characteristics of Students with Autism Spectrum Disorder

ฮัลวาร์ อุทัย^{1*} มาเรีย หาระตี¹ ฮัสนียา มะดูเอระ¹ และวรวะทยพิสิษ ยศศิริ²
Halwar Uthai^{1*}, Maria Haratee¹, Hasniya Maduereh¹ and Varavejbhis Yossiri²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกตลอดจนเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เหมาะสมแก่นักเรียนออทิสติก กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 คน และครูผู้สอนรายวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คนจากโรงเรียนศึกษาพิเศษ เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนและแบบสังเกตบันทึกพฤติกรรม มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนออทิสติกมีพฤติกรรมด้านการเข้าสังคมมากที่สุด และนักเรียนออทิสติกมีลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้านทักษะการฟังและทักษะการพูดดีกว่าทักษะการอ่านและการเขียน ครูผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจในการสอนนักเรียนออทิสติกโดยตรงและสามารถประยุกต์ใช้กิจกรรมและสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางภาษาและพัฒนาทักษะการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

คำสำคัญ: นักเรียนออทิสติก กลวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

Abstract

This paper aimed to study the behavior of students with autism spectrum disorder and their English language learning characteristics as well as to propose policy recommendations and guidelines for an appropriate English language learning management. A sample of 10 students with autism spectrum disorder and 3 teachers of the Regional Special Education School in the Special Development Zone Southern Border Provinces participated. The questionnaire, interview, and classroom observation were employed for data collection which was analyzed by the qualitative descriptive analysis approach. The results revealed that the common problems of the students were social behavior. Their English language learning characteristics on speaking and listening skills was more frequently found than reading and writing skills. Teachers should deeply understand the characteristics of students with autism spectrum disorder and be able to introduce activities and media to enhance the students' learning process and English language teaching and learning development.

Keywords: Students with Autism Spectrum Disorder, English Language Learning Characteristics

¹ นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 95000

² อ., สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 95000

¹ Student, English Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, 95000

² Lecturer, English Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, 95000

* Corresponding author: Tel.: 062-6679662. E-mail: address: halwar.u@yru.ac.th

บทนำ

เด็กออทิสติกเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความบกพร่องทางด้านการพัฒนาการทางพฤติกรรมการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล การใช้ ภาษา การสื่อความหมายและการควบคุมอารมณ์ ทำให้เด็กพัฒนาการเรียนรู้การสื่อสารได้ไม่สมบูรณ์เหมือนเด็กทั่ว ๆ ไป [1] นอกจากนี้พฤติกรรมเหล่านี้จึงส่งผลถึงการเรียนรู้ในห้องเรียน เช่น การกระตือรือร้นที่จะไปรบกวนเพื่อนในห้องเรียน ทำให้เพื่อนไม่มีสมาธิในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมง [2] และยังส่งผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการสื่อสาร การสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น การเข้าสังคมและพฤติกรรมของเด็ก สาเหตุการเกิดภาวะออทิสซึมน่าจะเกี่ยวข้องกับพยาธิสภาพทางสรีระวิทยา (Pathophysiology) ของระบบประสาทกลาง [3] ซึ่งภาวะอาการออทิสซึม เกิดได้กับเด็กทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ทุกวัฒนธรรมและทุกสภาพครอบครัว เด็กมีพัฒนาการเรียนรู้ที่ช้ากว่าเด็กปกติถึงส่งผลถึงลักษณะการเรียนรู้ทางภาษา จึงมีความบกพร่องในทั้งการพูด การฟัง การเขียน รวมถึงทักษะการอ่านออกเสียงและสะกดคำ ภาวะความบกพร่องดังกล่าวยังเป็นปัญหาในการเรียนภาษาอังกฤษอีกด้วย [4] นอกจากนี้ ลักษณะเด่นของเด็กออทิสติก คือ มีความผิดปกติในด้านภาษา (Atypical Language) เด็กออทิสติกมีความผิดปกติด้านภาษาประมาณร้อยละ 50 ซึ่งมีระดับตั้งแต่ไม่พูด สับสนในการใช้คำ พูดภาษาเฉพาะของตนเองพูดซ้ำหรือพูดเลียนคำพูดผู้อื่น มีประมาณร้อยละ 20 ที่ระดับสติปัญญาสามารถพูดและมีพัฒนาการทางภาษาซึ่งเป็นทักษะหนึ่งที่สำคัญต่อการเรียนรู้ [5] เด็กออทิสติกที่กำลังศึกษาในโรงเรียนจำเป็นต้องมีพัฒนาการด้านภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคยและเกิดพัฒนาการทางด้านภาษามากที่สุดตามศักยภาพของเด็ก โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ สามารถอ่านออก เขียนได้เนื่องจากกระบวนการจัดการศึกษาในรูปแบบปกติสำหรับเด็กทั่วไปไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้จึงต้องมีกระบวนการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพของเด็ก [6] การเรียนภาษาอังกฤษสำหรับเด็กออทิสติกจึงเป็นเรื่องยากที่เด็กจะเรียนภาษาอังกฤษในฐานะ ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก และมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก อีกทั้งศึกษาลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกจากโรงเรียนศึกษาพิเศษ เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่นักเรียนออทิสติก ตลอดจนการวางแผนในการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้เกิดความใกล้เคียงกับนักเรียนปกติมากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก
2. เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก
3. เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เหมาะสมแก่นักเรียนออทิสติก

ระเบียบวิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในรายวิชาภาษาอังกฤษจำนวน 3 คน และนักเรียนออทิสติกชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 คน จากประชากรทั้งหมด 78 คน โดยมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยมี 3 เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 0-5 ระดับ (Likert Scale) แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกสังเกตการณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) ซึ่งแบบสอบถามและแบบบันทึกสังเกตการณ์ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนในรายวิชาภาษาอังกฤษ และแบบบันทึกสังเกตการณ์ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนออทิสติก นอกจากนี้ ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกสังเกตการณ์ของนักเรียนออทิสติก จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยแบบสอบถามมีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกสังเกตการณ์มีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา

ผลการศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนออทิสติก โดยคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกสังเกตการณ์พฤติกรรม ซึ่งผลการวิจัยพบได้ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก

ผลการศึกษาจากแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 พฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกด้านสังคมตามการประเมินจากครูผู้สอน

พฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก ด้านสังคม	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
1. นักเรียนออทิสติกไม่มองหรือไม่สบตาในขณะที่สนทนา	3.7	1.5	บ่อยครั้ง
2. นักเรียนออทิสติกไม่ร่วมเล่นกิจกรรมกับผู้อื่น	3.3	1.3	ปานกลาง
3. นักเรียนออทิสติกไม่ชอบการโอบกอด	2.7	1.1	ปานกลาง
4. นักเรียนออทิสติกไม่สนใจคนรอบข้าง	3.7	1.5	บ่อยครั้ง
5. นักเรียนออทิสติกหัวเราะ ร้องไห้ ไม่สมเหตุสมผล	3.7	1.5	บ่อยครั้ง
6. นักเรียนออทิสติกกรีดร้อง เอาแต่ใจ	3.3	1.3	ปานกลาง
7. นักเรียนออทิสติกชอบแยกตัวอยู่คนเดียว	3.3	1.3	ปานกลาง
รวม	3.39	1.39	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกด้านการเข้าสังคมแสดงให้เห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออทิสติกไม่มองหรือไม่สบตาในขณะที่สนทนา ไม่สนใจคนรอบข้าง และ หัวเราะ ร้องไห้ ไม่สมเหตุสมผล โดยมีค่า $\bar{X} = 3.7$ เท่ากัน รองลงมาคือ นักเรียนออทิสติกไม่ร่วมเล่นกิจกรรมกับผู้อื่น ชอบกรีดร้อง เอาแต่ใจ และชอบแยกตัวอยู่คนเดียว โดยมีค่า $\bar{X} = 3.3$ เท่ากัน และท้ายสุด คือ นักเรียนออทิสติกไม่ชอบการโอบกอด โดยมีค่า $\bar{X} = 2.7$

ตารางที่ 2 พฤติกรรมด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนออทิสติกกับครูผู้สอนตามการประเมินจากครูผู้สอน

พฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนออทิสติกกับครู	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
1. นักเรียนออทิสติกมีการโต้ตอบระหว่างกัน	3.3	1.3	ปานกลาง
2. นักเรียนออทิสติกมีความตั้งใจขณะครูสอน	3.0	1.5	ปานกลาง
3. นักเรียนออทิสติกสามารถทำตามสิ่งที่ครูสอนได้	3.3	1.3	ปานกลาง
รวม	3.2	3.3	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่า พฤติกรรมในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนออทิสติกกับครูผู้สอนแสดงให้เห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออทิสติกมีการโต้ตอบระหว่างกัน และสามารถทำตามสิ่งที่ครูสอนได้ โดยมีค่า $\bar{X} = 3.3$ เท่ากัน รองลงมา คือ นักเรียนออทิสติกมีความตั้งใจขณะครูสอน โดยมีค่า $\bar{X} = 3.0$

ตารางที่ 3 พฤติกรรมด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนออทิสติกกับเพื่อนตามการประเมินจากครูผู้สอน

พฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนออทิสติกกับเพื่อน	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
1. นักเรียนออทิสติกชอบรวมกลุ่มเล่นกับเพื่อน	3.3	3.3	ปานกลาง
2. นักเรียนออทิสติกชอบแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน	3.0	3.0	ปานกลาง
3. นักเรียนออทิสติกสนใจเพื่อนมากกว่าสิ่งของ	3.3	3.3	ปานกลาง
รวม	3.2	3.2	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนออทิสติกมีพฤติกรรมด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนออทิสติกกับเพื่อนแสดงให้เห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออทิสติกชอบรวมกลุ่มเล่นกับเพื่อน และสนใจเพื่อนมากกว่าสิ่งของ โดยมีค่า $\bar{X} = 3.3$ เท่ากัน รองลงมา คือ นักเรียนออทิสติกชอบแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน โดยมีค่า $\bar{X} = 3.0$

ผลการศึกษาจากแบบสัมภาษณ์

ลักษณะและพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกในการเข้าสังคมพบว่า นักเรียนออทิสติกแต่ละคนมีลักษณะและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เด็กจะมีพฤติกรรมซ้ำ ๆ บางคนไม่ชอบการเข้าสังคม ไม่ชอบการโอบกอด ชอบอยู่คนเดียว เด็กบางคนได้ยินเสียงดังไม่ได้ แต่ด้วยสัมผัสของเด็กอทิสติกจะไวจึงทำให้เด็กเกิดความรู้สึกรำคาญเสียงนั้น ส่วนในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูนั้น เด็กจะมีการโต้ตอบระหว่างครูได้ดี ปฏิบัติตามที่ครูสั่งหรือตักเตือนได้เป็นอย่างดี ครูมีการวางตัวเป็นกลาง เน้นการสอนเป็นรายบุคคล มีการชี้เฉพาะเจาะจงไปที่ตัวเด็กของแต่ละบุคคล เด็กสามารถตอบคำถามและทำตามคำสั่งได้ เช่น ให้อ่านบัตรคำศัพท์ บอกความหมายและบอกสีประจำวันของคำว่า “Monday” เด็กสามารถตอบคำถามได้ ทั้งนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ส่วนใหญ่เด็กจะมีพฤติกรรมห่วงของ ไม่ชอบแบ่งปันสิ่งของ และบางคนมักจะชอบแกล้งเพื่อน เมื่อมีคนใดคนหนึ่งโดนเพื่อนแกล้งมักจะแสดงกิริยากริรธอง และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว แต่นักเรียนสามารถจำชื่อเพื่อนร่วมชั้นได้โดยการทำให้ทำนองเพลง นักเรียนออทิสติกส่วนใหญ่สามารถอยู่กับเพื่อน ที่ไม่เป็นออทิสติกได้

ผลการศึกษาจากแบบสังเกตบันทึกพฤติกรรม

ลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน คือ นักเรียนออทิสติกจะมีปัญหาในการเข้าสังคม เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้มักจะชอบอยู่คนเดียว ไม่ชอบความวุ่นวาย เด็กไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ จึงทำให้ต้องแยกตัวจากสังคมหม่อมก เปรียบเสมือนโลกนี้มีแค่ตนเอง บางคนมักจะหลบสายตาในขณะสนทนากับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย แต่บางคนจะสบตาและเข้าหาโดยการโอบกอด สงสัย ไม่ว่าผู้สนทนาจะรู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอน โดยส่วนใหญ่เด็กนักเรียนมีการ โต้ตอบระหว่างกัน สามารถตอบคำถามและปฏิบัติตามครูผู้สอนได้ เช่น อ่านตามครูผู้สอน บอกความหมาย คำศัพท์ได้เป็นบางคำ บางคนมีอาการเขินอายและไม่กล้าตอบคำถามหรือแม้แต่สบตา และปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมชั้นพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเล่นกับเพื่อน มักจะเล่นหรือพูดคุยกับตัวเองมากกว่า แต่ลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนระหว่างเพื่อนคือ มีพฤติกรรมห่วงของ ไม่ชอบแบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน

2. เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก

ผลการศึกษาจากแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกด้านทักษะการฟังตามการประเมินจากครูผู้สอน

ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
ด้านทักษะการฟัง			
1. นักเรียนออทิสติกไม่เข้าใจคำสั่งหรือทำตามคำสั่งไม่ได้	3.7	1.3	บ่อยครั้ง
2. นักเรียนออทิสติกขาดสมาธิในการฟัง	3.7	1.3	บ่อยครั้ง
3. นักเรียนออทิสติกชอบฟังประโยคซ้ำๆ	2.7	1.3	ปานกลาง
4. นักเรียนออทิสติกไม่สามารถเข้าใจความหมายของคำ	3.7	1.5	บ่อยครั้ง
รวม	3.35	1.42	บ่อยครั้ง

จากตารางที่ 1 พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกในด้านทักษะการฟังแสดงให้เห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “บ่อยครั้ง” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออทิสติกไม่เข้าใจคำสั่งหรือทำตามคำสั่งไม่ได้ นักเรียนออทิสติกขาดสมาธิในการฟัง และไม่สามารถเข้าใจความหมายของคำ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 3.7 รองลงมา คือ นักเรียนออทิสติกชอบฟังประโยคซ้ำ ๆ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 2.7

ตารางที่ 2 ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออสติกด้านทักษะการพูดตามการประเมินจากครูผู้สอน

ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ด้านทักษะการพูด	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
1. นักเรียนออสติกชอบพูดเข้าไปเข้ามา	5	1.2	บ่อยครั้ง
2. นักเรียนออสติกพูดไม่เป็นคำที่มีความหมาย	3.7	1.5	บ่อยครั้ง
3. นักเรียนออสติกพูดซ้ำ	3.3	1.5	ปานกลาง
4. นักเรียนออสติกเมื่อต้องการสิ่งใดมักจะสื่อสารด้วยท่าทางแทนคำพูด	3.7	1.3	บ่อยครั้ง
รวม	3.93	1.40	บ่อยครั้ง

จากตารางที่ 2 พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออสติกในด้านทักษะการพูดแสดงให้เห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “บ่อยครั้ง” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออสติกชอบพูดเข้าไปเข้ามาโดยมีค่า $\bar{X}$ = 5.0 รองลงมาคือนักเรียนออสติกพูดไม่เป็นคำที่มีความหมาย และออสติกเมื่อต้องการสิ่งใดมักจะสื่อสารด้วยท่าทางแทนคำพูดโดยมีค่า $\bar{X}$ = 3.7 เท่ากัน และท้ายที่สุด คือ นักเรียนออสติกพูดซ้ำ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 3.3

ตารางที่ 3 กลวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออสติกด้านทักษะการอ่านตามการประเมินจากครูผู้สอน

ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ด้านทักษะการอ่าน	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
1. นักเรียนออสติกสามารถอ่านหนังสือได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว	1	1.2	ไม่พบเลย
2. นักเรียนออสติกมักจะอ่านประโยคซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบ	3.7	1.5	บ่อยครั้ง
3. นักเรียนออสติกสื่อความหมายตรงประเด็นจากสิ่งที่อ่าน	3	1.5	ปานกลาง
4. นักเรียนออสติกสามารถจำคำศัพท์ได้	3.3	1.3	ปานกลาง
รวม	1.34	1.40	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออสติกในด้านทักษะการอ่าน โดยรวมอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออสติกมักจะอ่านประโยคซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 3.7 รองลงมา คือนักเรียนออสติกสามารถจำคำศัพท์ได้ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 3.3 และรองลงมา คือ นักเรียนออสติกสื่อความหมายตรงประเด็นจากสิ่งที่อ่าน โดยมีค่า $\bar{X}$ = 3.0 และท้ายที่สุด คือ นักเรียนออสติกสามารถอ่านหนังสือได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว โดยมีค่า $\bar{X}$ = 1.0

ตารางที่ 4 ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออสติกด้านทักษะการเขียนตามการประเมินจากครูผู้สอน

ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ด้านทักษะการเขียน	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับที่พบเห็น
1. นักเรียนออสติกไม่สามารถเขียนหนังสือเป็นประโยคได้	5	2.1	บ่อยที่สุด
2. นักเรียนออสติกเขียนคำศัพท์แบบผิด ๆ	4.3	1.7	บ่อยที่สุด
3. นักเรียนออสติกเขียนประโยคผิดไวยากรณ์	5	2.1	บ่อยที่สุด
รวม	4.77	2.01	บ่อยที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกในด้านทักษะการเขียนแสดงให้เห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “บ่อยที่สุด” เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ นักเรียนออทิสติกไม่สามารถเขียนหนังสือเป็นประโยคได้ และเขียนประโยคผิดไวยากรณ์ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 5.0 เท่ากัน รองลงมา คือ นักเรียนออทิสติกเขียนคำศัพท์แบบผิด ๆ โดยมีค่า $\bar{X}$ = 4.3

ผลการศึกษาจากแบบสัมภาษณ์

กลวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกในด้านทักษะการฟังพบว่า เด็กส่วนใหญ่สามารถฟังคำศัพท์ในวงจำกัดเท่านั้นและตอบคำถามจากสิ่งที่ครูถามได้บ้าง แต่สำหรับบางคนที่ไม่ฟังไม่เข้าใจไม่สามารถตอบคำถามนั้น จะมีการเลียนแบบเสียงแทน เช่น ครูถามว่า “สวัสดีวันอะไรครับ” นักเรียนจะตอบว่า “สวัสดีวันอะไรครับ” นักเรียนส่วนใหญ่ไม่สนใจฟังครูเนื่องจากนักเรียนมีสมาธิสั้น ด้านทักษะการพูดพบว่า นักเรียนออทิสติกจะพูดซ้ำและพูดเป็นคำ ๆ ส่วนใหญ่เป็นการพูดเลียนแบบ ทำให้ไม่สามารถพูดโต้ตอบหรือสนทนาเป็นภาษาอังกฤษกับผู้อื่นได้ ส่วนใหญ่สามารถพูดทักทายในชีวิตประจำวันเท่านั้น เช่น Good Morning, Hello, Goodbye เป็นต้น เด็กไม่สามารถถามคำถามและตอบคำถามบางส่วนได้ เนื่องจากมีความบกพร่องในการรับรู้ ส่วนด้านทักษะการอ่านพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่อ่านหนังสือภาษาอังกฤษไม่ได้ แต่นักเรียน บางคนสามารถอ่านและสะกดคำได้ในวงจำกัด เช่น D-A-Y อ่านว่า Day และสามารถสะกดวันทั้ง 7 วันได้และรู้ความหมายรวมทั้งสี่ของวัน ทักษะการเขียนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เขียนตัวหนังสือภาษาอังกฤษไม่ได้ แต่นักเรียนสามารถเขียนตามเส้นประได้ และมีนักเรียนส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถเขียนพยัญชนะ A-Z และเขียนเป็นคำศัพท์ได้ เช่น Cat, Dog, Duck เป็นต้น

ผลการศึกษาจากแบบสังเกตบันทึกพฤติกรรม

กลวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกทั้ง 4 ทักษะ ทักษะการฟังพบว่า นักเรียนออทิสติกทำได้ดีกว่าทักษะอื่น ๆ แต่จะเรียนรู้และเข้าใจความหมายของคำศัพท์ได้แคในวงจำกัดเท่านั้น เป็นคำศัพท์ที่ได้ยินซ้ำ ๆ ทุกวัน ส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์จากเวลาเรียนเท่านั้น เช่น Day, Cat, Eat, Good Morning, Good Bye, Hello เป็นต้น นักเรียนส่วนใหญ่สามารถเข้าใจเฉพาะประโยคสั้น ๆ เช่น Sit Down, Stand Up ส่วนในด้านทักษะการพูดพบว่า นักเรียนจะเรียนรู้ทักษะการพูดโดยการเลียนเสียงจากครูผู้สอนมากกว่าการเข้าใจ ส่วนใหญ่จะพยายามพูดตามครูผู้สอนซ้ำ ๆ จะมีเพียงบางคนเท่านั้นที่สามารถพูดแนะนำชื่อและทักทายเป็นภาษาอังกฤษ ในด้านทักษะการอ่านนั้น นักเรียนออทิสติกส่วนใหญ่สามารถอ่านพยัญชนะ และสระได้โดยการเลียนเสียง จะมีเพียงบางคนเท่านั้นที่สามารถอ่านพยัญชนะ สระ และสะกดคำศัพท์บางคำได้ เช่น C-A-T = Cat เป็นต้น และทักษะการเขียนพบว่า นักเรียนออทิสติกมีปัญหาในทักษะนี้มากที่สุด เนื่องจากนักเรียนออทิสติกไม่สามารถเขียนภาษาอังกฤษได้ แต่สามารถเขียนตามเส้นประตัวอักษรได้ บางคนต้องมีครูคอยช่วยอยู่ตลอดเวลา เช่น สอนจับดินสอและเอามือฝึกเขียนตามเส้นประตัวอักษร แต่นักเรียนออทิสติกส่วนน้อยที่สามารถเขียนได้โดยไม่ต้องเขียนตามเส้นประและสามารถเขียนคำศัพท์ที่นักเรียนเขียนซ้ำ ๆ และเห็นอยู่เป็นประจำแต่เขียนได้แค่บางคำเท่านั้น

3. แนวทางการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก

1. พฤติกรรมของนักเรียนออทิสติก จากปัญหาด้านลักษณะและพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกครูผู้สอนควรพิจารณาลักษณะเด่นและข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนแต่ละบุคคลอย่างเข้าใจ ดังนั้น การปรับตัวเข้าหาเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนทั้งในห้องและนอกห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น แบ่งกลุ่มทำกิจกรรมในห้องเรียน และกีฬาสนามสัมพันธ์นอกห้องเรียน เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน รู้จักความสามัคคี การให้อภัยและการแบ่งปันซึ่งกันและกัน น้ำใจนักกีฬา เสมือนเด็กทั่ว ๆ ไป ซึ่งครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมเด็ก ให้มีสมาธิในเวลาเรียนเช่นเดียวกัน ครูจะต้องวางตัวเป็นกลาง เน้นการสอนเป็นรายบุคคล เพื่อดึงดูดความสนใจจากสิ่งรอบข้าง และสร้างความเชื่อใจแก่เด็ก นอกจากนี้ การเข้าสังคมถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ครูผู้สอนควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมบ่อย ๆ เน้นให้เด็กมีส่วนร่วมและเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อที่เด็กจะได้ค่อย ๆ ซึมซับและเปิดรับสังคมใหม่ ๆ มีความสุขกับโลกกว้างสามารถเรียนรู้ยอมรับสังคมภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพตามความเหมาะสม

2. ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก จากปัญหาด้านการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกในด้านทักษะต่าง ๆ นั้น ครูควรเริ่มต้นจากเนื้อหาที่ง่าย ๆ ไปสู่เนื้อหาที่ยาก ซึ่งเด็กจะเรียนรู้จากการฟังเป็นอันดับแรก

เริ่มจากฟังเนื้อหาพื้นฐาน เช่น พยัญชนะ สระ และคำศัพท์ง่าย ๆ ใน วงจำกัดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทักษะการพูดถือเป็นทักษะที่ส่งรลงมาจากทักษะการฟัง ดังนั้นครูผู้สอนควรใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและค่อย ๆ ซึมซับภาษาหรือคำศัพท์แก่เด็กเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และช่วยกระตุ้นความจำ ควรใช้สื่อการสอนรูปแบบต่าง ๆ เช่น บัตรคำศัพท์ที่มีรูปภาพประกอบ มีตัวอักษรอย่างชัดเจน และมีสีสันสดใส เพื่อดึงดูดความสนใจและสามารถสร้างจินตนาการให้แก่เด็ก ในส่วนทักษะการอ่านและการเขียนนั้น ควรหมั่นให้เด็กอ่านและทบทวนบทเรียนภาษาอังกฤษอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง เช่น มีการทบทวนพยัญชนะ สระและคำศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น รวมถึงครูผู้สอนควรเน้นให้เด็กฝึกเขียนบ่อย ๆ ฝึกเขียนตามเส้นประ ให้การบ้านอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง เพื่อที่เด็กจะได้มีพื้นฐานทักษะการเขียน สามารถเขียนชื่อและนามสกุลของตนเองได้เป็นอย่างดี

สรุปและอภิปรายผล

นักเรียนออทิสติกมีพฤติกรรมด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากที่สุด จึงส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถแสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือคนรอบข้างให้มาเป็นเพื่อนหรือทำความรู้จักกันในระยะเวลาที่สั้น ไม่มีความสามารถที่จะผูกสัมพันธ์กับผู้อื่น จึงชอบแยกตัวอยู่โดยลำพังในโลกของตัวเอง นักเรียนออทิสติกจึงไม่ค่อยสบตากับคนอื่นที่ไม่คุ้นเคย ไม่แสดงอารมณ์ที่แท้จริงของตัวเองออกมา ซึ่งเด็กจะไม่สามารถแสดงสีหน้าหรือท่าทางให้เห็นชัดเจนว่ามีความสุข มีอารมณ์เศร้า มีความกลัว อารมณ์โกรธ หรือแสดงอารมณ์ไม่สมเหตุสมผล พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนออทิสติกแต่ละคนมีการกระตุ้นตัวเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในแต่ละคนมีการกระตุ้นตัวเองและมีพฤติกรรมซ้ำ ๆ ในแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพุทธิพงษ์ เพชรรัตน์ [2] ที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมซ้ำ ๆ ของนักเรียนออทิสติกอายุ 7-10 ปี ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ จากการใช้โปรแกรมปรับพฤติกรรมกิจกรรมการเคลื่อนไหว ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เด็กออทิสติกบางคนมีอารมณ์อ่อนไหวมาก มีความกลัวและวิตกกังวลมากกว่าเด็กปกติ ถ้าไม่พอใจหรือโกรธแม้แต่เรื่องเล็กน้อยก็จะส่งเสียงโวยวายทันที หงุดหงิดง่าย ควบคุมอารมณ์ตัวเองไม่ได้ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลต่อลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติก เนื่องจากนักเรียนมีปัญหาในการสื่อสารและสื่อความหมาย จึงทำให้นักเรียนมีความยากลำบากในการเข้าใจภาษาที่เป็นภาษาที่สองหรือภาษาที่สาม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและไม่รู้ความหมายคำศัพท์ภาษาอังกฤษมากเพียงพอกับเด็กปกติ ซึ่งสอดคล้องกับแบบเสนอโครงร่างวิจัยของพิกุลทอง แสนตา และพิชญา โพธิ์คง [1] พบว่า เด็กออทิสติกมีปัญหาด้านความเข้าใจภาษาเนื่องจากเด็กกลุ่มนี้มีปัญหาของกระบวนการรับรู้ทางการได้ยิน การฟัง เข้าใจคำพูด ไม่สามารถเชื่อมโยงความหมายจากสิ่งที่เรียนรู้แล้วไปสู่สิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่ มีปัญหาด้านความจำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความจำระยะยาวทำให้มีความลำบากหรือมีความจำกัดในการเข้าใจคำศัพท์ต่าง ๆ ดังนั้น ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกในแต่ละบุคคลนั้นย่อมมีลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงออกแตกต่างกันเนื่องจากภาวะออทิสติกในตัวเด็กมีระดับพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกันและยังเป็นบุคลิกเฉพาะตัวที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่เมื่อนักเรียนอยู่ในช่วงที่กำลังเรียนเด็กมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูได้ดีเนื่องจากพวกเขาเกิดความคุ้นเคย ไว้วางใจ และได้รับการอบรม สั่งสอน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอยู่เป็นประจำ จึงทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เชื่อฟังและสามารถทำตามในสิ่งที่ครูตักเตือนหรือสั่งได้เป็นอย่างดี ซึ่งทั้ง 4 ทักษะ คือ ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนแสดงให้เห็นว่าทักษะที่นักเรียนทำได้ดีกว่าคือทักษะการฟังและทักษะการพูด ทักษะที่นักเรียนมีปัญหาในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษคือทักษะการอ่านและทักษะการเขียน ทั้งนี้ลักษณะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนออทิสติกทั้ง 4 ทักษะนักเรียนจะต้องเรียนรู้ควบคู่กันไปไม่สามารถที่จะเน้นไปในทางใดทางหนึ่งได้ นักเรียนจะสามารถเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้ด้นั้นขึ้นอยู่กับความฝึกฝนของครูผู้สอนและผู้ปกครอง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาที่ดีขึ้น การที่เด็กออทิสติกได้รับการศึกษาในโรงเรียนทำให้เด็กมีลักษณะและพฤติกรรมที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดและสามารถช่วยเหลือตัวเองในสังคมได้ค่อนข้างดี รวมทั้งยังได้พัฒนาความรู้ ความสามารถของเด็กเพื่อที่เติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ทุกอย่างขึ้นอยู่กับกรอบ การเลี้ยงดูของพ่อแม่ และครูผู้สอน และรวมไปถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาการขับเคลื่อนให้เข้าสู่สังคมที่ใกล้เคียงกับคนปกติมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- [1] พิกุลทอง แสนตา และพิชญา โพธิ์ตง. (ม.ป.ป.). สื่อการเรียนรู้กลุ่มทักษะวิชาการเพื่อการดำรงชีวิตสำหรับเด็กออทิสติก ระดับไอคิว 35-50 กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดลาปาง. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2561, จาก <http://203.158.166.20/project.manage/data/student/file/55910000000022-0.pdf>.
- [2] พุทธิพงษ์ เพชรรัตน์. (2552). การศึกษาพฤติกรรมซ้ำ ๆ ของนักเรียนออทิสติกอายุ 7-10 ปีในโรงเรียนศึกษาพิเศษจาก การใช้โปรแกรมปรับพฤติกรรมกิจกรรมการเคลื่อนไหว. ปรินญานินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [3] Pieanglo, R. (2003). **The Special Educator's Books of List**. Second Education. San Francisco: United State of America. Jossey-Bass Publication.
- [4] ผดุง อารยะวิญญู. (2539). การเรียนรวมระหว่างเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [5] Graziano, M.A. (2002). **Developmental Disabilities**. Boston: Allyn'and Bacon.
- [6] สิริมา หมอนไหม. (2543). การศึกษาพิเศษ: องค์ความรู้และกระบวนการทัศน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

การประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน”
ด้วยรูปแบบ CIPP Model กรณีศึกษาจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล
Evaluation of the “3 Million People 3 Years for Stop Smoking
Therdthai King” Project by Using CIPP Model A Case Study of
Songkhla Province and Satun Province

อัศวศิริ ลาปีอี^{1*} อติสร ศักดิ์สูง² ภาณุ ธรรมสุวรรณ³ ธากร สิทธิโชค⁴ วรุตม์ นาที⁵
และศัญฉฎกัท ทองเรือง⁶

Aussiri Lapie^{1*}, Adisorn Saksung², Panu Tumsuwan³, Takorn Sittichok⁴, Warut Natee⁵
and Santapat Tongrung⁶

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” ด้วยรูปแบบ CIPP Model พื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล รวมทั้งนำเสนอบริบทการดำเนินงานภายใต้โครงการดังกล่าว โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง รวม 810 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทั้งสองพื้นที่กรณีศึกษา ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ทั้งนี้ผลประเมินโครงการในจังหวัดสงขลา พบว่าภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$, s.d. = 0.92) ซึ่งสอดคล้องกับผลประเมินโครงการในจังหวัดสตูลพบว่า ภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.46$, s.d. = 0.64) ในขณะที่บริบทการดำเนินงานโครงการพื้นที่จังหวัดสงขลาจะเน้นสั่งการเชิงนโยบายเป็นลำดับขั้นรวมทั้งการรับเอานโยบายไปปฏิบัติอย่างเข้มแข็งขององค์กรภาคีด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้อง จึงส่งผลให้การขับเคลื่อนโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกรณีจังหวัดสตูลจะเน้นการเชื่อมโยงกระบวนการขององค์กรภาคีเครือข่ายที่หลากหลายจากฐานล่างสู่การเสริมแรงให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทยเทิดไท้องค์ราชัน”

Abstract

This article was purposed to evaluation of the “3 Million People 3 Years for Stop Smoking Therd Thai King” project case study of Songkhla and Satun province by using CIPP Model. Also, it attempted to

¹ อ., สาขารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² รศ.ดร., สาขาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ รศ., สาขารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

⁴ อ.ดร., สาขาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

⁵ อ., สาขาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

⁶ นักวิชาการ, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer., Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

² Assoc. Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

³ Assoc. Prof., Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

⁴ Lecturer, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

⁵ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000

⁶ Academic Officer, Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel.074-317600 ext. 1670. Mobile: 086-2981703, E-mail address: sirin.a@hotmail.com

suggestions for the context of project. The instrument used was an questionnaire from sample included 810 of sub-district health promoting hospital staff and village health volunteer. Data analysis was performed using the statistics of mean, standard deviation and content analyzed. The result showed that the Songkhla province was at moderate level ($\bar{X} = 3.24$, s.d.= 0.92). However, that of Satun province was moderate ($\bar{X} = 3.46$, s.d.= 0.64). The project procedure efficiently in Songkhla province was depend on command toward health organization policy to practice. And the project procedure effectiveness in Satun province was control on diversity network of lower health organization from area base.

Keywords: The “3 Million People 3 Years for Stop Smoking Therd Thai King” Project Evaluation

บทนำ

โครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” ภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ชมรมสาธารณสุขแห่งประเทศไทย มูลนิธิ เครือข่ายหมออนามัย สมาคมหมออนามัย สมาคมวิชาชีพสาธารณสุข สมาคมอาสาสมัครเพื่อสังคมไทย (ชมรมอาสาสมัคร สาธารณสุขแห่งประเทศไทย) และภาคีเครือข่าย โครงการดังกล่าวนับเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของการดำเนินการ ควบคุมยาสูบในประเทศไทยตามเป้าหมายการปฏิรูปด้านสาธารณสุขในระยะเวลา 18 เดือน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ ขับเคลื่อนการทำงานแก่เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายหมออนามัย รวมทั้งอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการดำเนินงานเลิกสูบบุหรี่ในชุมชนเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี โดยตั้งเป้าหมายผู้เลิกสูบบุหรี่ต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 6 เดือนหรือ ตลอดชีวิตและให้ได้ 3 ล้านคน ในระยะเวลา 3 ปี (ระหว่างพ.ศ.2559 – พ.ศ.2562) ผ่านแนวทางขับเคลื่อนการดำเนินงาน ดังนี้ [1]

1. การใช้กลไก “เครือข่ายหมออนามัยและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม.” ซึ่งมีกระจายอยู่ ทุกตำบลและหมู่บ้านทั่วประเทศโดยเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดประชาชนในระดับพื้นที่มากที่สุด
2. การสร้าง “กิจกรรมลงมือทำ (Action Based Activity)” ควบคู่ไปกับ “กิจกรรมรณรงค์สร้างกระแส (Campaign Based Activity)” โดยมุ่งให้ข้อมูลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “ทัศนคติ” ส่วนกิจกรรมลงมือทำมุ่งเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมด้วยกระบวนการกลุ่ม โครงการจะ “สร้างกลุ่มลงมือทำพฤติกรรมร่วมกัน” คือ การตั้ง “กลุ่มคนรักสุขภาพ ทำกิจกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพเลิกบุหรี่ (เลิกเหล้า) ร่วมกัน”
3. การเน้น “ลงมือทำสร้างพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง” ควบคู่ไปกับ “รณรงค์สร้างกระแสใหญ่เป็นระยะ” โดย โครงการนี้จะจัดให้มีการทำกิจกรรมออกกำลังกายในระดับตำบลทุกสัปดาห์ (ซึ่งแต่ละหมู่บ้านสามารถเป็นตัวแทนระดับ ตำบลเวียนกันจัดกิจกรรมได้) และจะเชิญชวนคนสูบบุหรี่และดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้มาออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เลิก บุหรี่ (เลิกเหล้า) ร่วมกันทุกสัปดาห์อย่างต่อเนื่อง

จากยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดกิจกรรมรณรงค์และขับเคลื่อนให้ประชาชนเห็นความสำคัญของพิษภัย จากการสูบบุหรี่ ผลกระทบและความสูญเสียทั้งโดยตรงและทางอ้อมอันนำไปสู่การเลิกสูบบุหรี่และการลงมือปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ดีรวมทั้งมีการจัดกิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมรักสุขภาพอย่างต่อเนื่องจากระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดเพื่อให้เป็นกลไกการปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

1. ชักชวน เชิญชวน ท้าชวน ให้คนที่สูบบุหรี่เป็นประจำ เลิกสูบบุหรี่ให้ได้ 3 ล้านคน ในระยะเวลา 3 ปีระหว่าง เดือนมิถุนายน พ.ศ.2559 – เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2562 ดังนี้
 - ปีที่ 1 (มิถุนายน 2559 – พฤษภาคม 2560) รวมจำนวนไม่น้อยกว่า 5 แสนคน
 - ปีที่ 2 (มิถุนายน 2560 – พฤษภาคม 2561) รวมจำนวน 2 ล้านคน (นับยอดจากปีที่ผ่านมา)
 - ปีที่ 3 (มิถุนายน 2561 – พฤษภาคม 2562) รวมจำนวน 3 ล้านคน (นับต่อยอดทั้ง 3 ปี)
2. เกิดกลุ่ม “คนรักสุขภาพ” หรือชื่อกลุ่มอื่นใด ที่ดำเนินการด้านสุขภาพและมีกิจกรรมด้านสุขภาพ เลิกบุหรี่ เลิกสุราและปัจจัยเสี่ยงหลักอื่นอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาจากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เสนอจำนวนยอดรวมผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่ทั้งหมดทั่วประเทศด้วยชุดข้อมูลสรุปที่สะท้อนผลการดำเนินโครงการจากยอดรวมผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่รวมผู้ลงนามออนไลน์ที่สมัครด้วยตัวเองและการดำเนินการควบคุมจากเครือข่ายฯ ที่เกี่ยวข้องพบว่า ยอดรวมผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการฯ ทั้งประเทศจากข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2559 มีจำนวนทั้งสิ้น 94,549 คน ในขณะที่ยอดรวมผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการฯ ทั้งประเทศจากข้อมูล ณ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2560 ภายหลังจากการดำเนินโครงการเป็นระยะเวลา 6 เดือน มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 542,897 คน มีจำนวนเพิ่มขึ้นรวม 448,348 คน คิดเป็นร้อยละ 82.58 ทั้งนี้ จากชุดข้อมูลดังกล่าวเมื่อแยกพิจารณารายภูมิภาคตามสถานการณ์ความจำเป็นเร่งด่วนเกี่ยวกับการบริโภคยาสูบ กรณีพื้นที่ภาคใต้ในบริบทของพื้นที่ที่มีอัตราความชุกของการสูบบุหรี่ในระดับสูงนั้นพบว่า ยอดรวมผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่ทั้งหมดโดยเฉพาะ ในจังหวัดสงขลา ข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2559 พบว่า มีผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการเพียงจำนวน 15 คน ในขณะที่ข้อมูล ณ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2560 มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 19,001 คน เพิ่มขึ้น 18,968 คน หรือคิดเป็น ร้อยละ 99.83 ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนข้อมูลจากปัจจัยแปรผันที่มีผลต่อการอธิบายปรากฏการณ์จากการเพิ่มขึ้นของผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่ในพื้นที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยในส่วนของยอดรวมผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่ทั้งหมดในจังหวัดสตูล พบว่า ข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2559 มีจำนวนผู้สมัครร่วมโครงการจำนวนรวม 5,025 คน ในขณะที่จำนวนผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่ในโครงการฯ จากข้อมูล ณ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2560 มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 5,964 คน เพิ่มขึ้นเพียง 939 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 15.74 ซึ่งนับเป็นการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการฯ ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับบริบทเชิงพื้นที่ของจังหวัดสงขลา

จากชุดข้อมูลดังกล่าวของทั้งสองพื้นที่อาจพิจารณาถึงเงื่อนไขความสำคัญของการปรับเปลี่ยนชุดข้อมูลเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ ซึ่งหากพิจารณาในเงื่อนไขของชุดข้อมูลเชิงปริมาณนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากจำนวนโดยรวมของผู้สมัครใจเล็กสูบบุหรี่ที่ปรากฏในบริบทของภาคใต้โดยเฉพาะ พื้นที่กรณีจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ภายในระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2559 พบจำนวนผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการจากเดิม 5,040 คน สู่การเพิ่มจำนวนของผู้เข้าร่วมครั้งใหม่ ณ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2560 พบว่า จำนวนผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการรวมทั้งสิ้น 24,965 คนเพิ่มขึ้น 19,925 คน หรือคิดเป็น 79.81% ของทั้งสองพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันหากพิจารณาถึงเงื่อนไขที่สะท้อนถึงสาเหตุที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนจำนวนผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการตามข้อมูลดังกล่าวของทั้งสองพื้นที่ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการเพิ่มขึ้นที่มีความแตกต่างอย่างมากรุนแรง อาจมีปัจจัยที่นำไปสู่การอธิบายสถานการณ์เฉพาะกรณีศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ อันสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพเชิงนโยบาย ผนวกกับแนวทางในการขับเคลื่อนและการดำเนินการขององค์กรด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้อง จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานอันเป็นสาระสำคัญของกระบวนการขับเคลื่อนโครงการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับปฏิบัติการที่เป็นเครือข่าย/องค์กรด้านสุขภาพของพื้นที่จังหวัด ซึ่งในพื้นที่ภาคใต้พบว่า ผลตอบรับในเชิงปริมาณของจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการก็สามารถอนุมานไปสู่เป้าหมายของโครงการฯ ในเชิงคุณภาพได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลของภาคีเครือข่ายที่ดำเนินการตามนโยบาย “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” ภายใต้งบรอบการดำเนินงานระดับนโยบายด้วยการประเมินผลเชิงปฏิบัติการตามศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์กรในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ เพื่อสะท้อนกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องตามบริบทและมีประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการฯ ดังนี้

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการศึกษา

บริบทโดยทั่วไปของโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน

โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน นั้นนับเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์การควบคุมการบริโภคยาสูบในประเทศไทยอีกรูปแบบหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อควบคุมและจำกัดผลิตภัณฑ์ยาสูบ ซึ่งถูกนำมาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายด้านสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข นับเป็น 1 ใน 16 นโยบาย ภายใต้ 48 โครงการ ที่บรรจุอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในการปฏิรูปด้านสาธารณสุขระยะ 18 เดือน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความเป็นเลิศด้านสุขภาพของประชาชนใน 4 ด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย [2]

1. การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค (P&P Excellence) มีการบูรณาการบทบาทร่วมของ 4 กระทรวง เพื่อพัฒนาคนผู้สูงอายุและเด็ก ลดการบาดเจ็บจากการจราจร ลดกลุ่มเสี่ยงโรคเรื้อรัง มะเร็ง โครงการพยาธิใบไม้ดับ รวมทั้งการดำเนิน “โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน”

2. การสร้างระบบบริการ (Service Excellence) แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว 6,500 คน ภายในระยะเวลา 10 ปี ดูแลคนไทย 65 ล้านคน ปี พ.ศ. 2559 คนไทย 1 ครอบครัวมีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแล จัดระบบแพทย์ฉุกเฉิน จัดระบบ EMCO จัดระบบดูแลผู้ป่วยระยะยาวทั่วประเทศ

3. การพัฒนาคน (People Excellence) แก้ปัญหาขาดแคลนพยาบาล การวางแผนกรอบอัตรากำลังคน/บุคลากรด้านสุขภาพร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในแต่ละภูมิภาคผลิตและพัฒนาบุคลากร การปรับระบบค่าตอบแทนบุคลากร สาธารณสุข

4. การสร้างระบบระบบบริหารจัดการ (Governance Excellence) อภิบาลระบบสาธารณสุขการสร้างต้นแบบองค์กรคุณธรรม ความมั่นคงด้านยาและเวชภัณฑ์ การใช้ยาอย่างสมเหตุสมผลและพัฒนาสมุนไพร จัดระบบการเงินการคลังสาธารณสุขและจัดระบบข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ

โครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ ไทย” นั้นเป็นผลสำคัญอันเกิดจากความร่วมมือและดำเนินการของกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ชมรมสาธารณสุขแห่งประเทศไทย มูลนิธิเครือข่ายหมออนามัย สมาคมหมออนามัย สมาคมวิชาชีพสาธารณสุข สมาคมอาสาสมัครเพื่อสังคมไทย (อสม.) และภาคีเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดประเด็นอันเป็นสาระสำคัญของการดำเนินการตามนโยบายและยุทธศาสตร์ดำเนินงานโดยใช้กลไก “เครือข่ายหมออนามัยและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน” ซึ่งมีกระจายอยู่ทุกตำบลและหมู่บ้านทั่วประเทศ และเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดประชาชนในระดับพื้นที่มากที่สุด รวมทั้งการสร้าง “กิจกรรมลงมือทำ (Action Based Activity)” ควบคู่ไปกับ “กิจกรรมรณรงค์สร้างกระแส (Campaign Based Activity)” โดยที่กิจกรรมรณรงค์มุ่งให้ข้อมูลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “ทัศนคติ” ส่วนกิจกรรมลงมือทำมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยกระบวนการกลุ่ม โดยโครงการนี้จะ “สร้างกลุ่มลงมือทำพฤติกรรมบางอย่างร่วมกัน” อันจะนำไปสู่การตั้ง “กลุ่มคนรักสุขภาพทำกิจกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ การเลิกบุหรี่รวมทั้งเลิกเหล้าร่วมกัน” จะเน้นการลงมือทำเพื่อสร้างพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง” ควบคู่ไปกับ “รณรงค์สร้างกระแสใหญ่เป็นระยะ” โดยโครงการฯ จะจัดให้มีการทำกิจกรรมออกกำลังกายในระดับตำบลทุกสัปดาห์ (ซึ่งแต่ละหมู่บ้านสามารถเป็นตัวแทนระดับตำบลเวียนกันจัดกิจกรรมได้) และ จะเชิญคนสูบบุหรี่รวมทั้งดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ให้มาออกกำลังกายเพื่อสุขภาพร่วมกันทุกสัปดาห์อย่างต่อเนื่อง

กระบวนการขับเคลื่อนโครงการจะมี 2 แนวทางสำคัญ ดังนี้ 1.มีการสร้างเครือข่ายหมออนามัยและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และภาคีต่าง ๆ “ชวนคนมาเริ่มเลิกบุหรี่เพิ่มสัปดาห์ละ 20 คน/ตำบล (2 คน/ หมู่บ้าน) เป็นเวลา 4 เดือน (ส.ค. – พ.ย. 59) เพื่อให้ได้คนที่สมัครใจและตั้งใจเริ่มเลิกสูบบุหรี่โดยเฉลี่ย 320 คน/ตำบล แนวทางที่ 2 คือ การจัดตั้งกลุ่ม/ชมรม “คนรักสุขภาพ” ร่วมทำกิจกรรม “ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ” หรือ “กิจกรรมสร้างนำซ่อมเลิกบุหรี่ (เลิกเหล้า)” ต่อเนื่องทุกสัปดาห์ในระดับตำบล ทั้งนี้ หากสามารถทำให้ 4 คนที่เริ่มเลิก สามารถเลิกครบ 6 เดือนได้ 1 คน ในปีแรกจะทำให้เกิดคนเลิกครบ 6 เดือนได้ 560,000 คนทั่วประเทศในเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2560” ซึ่งการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการจะกำหนดผลสัมฤทธิ์โดยตั้งเป้าหมายให้มีผู้เลิกสูบบุหรี่อย่างต่อเนื่องให้ได้ไม่น้อยกว่า 6 เดือนหรือตลอดชีวิตให้ได้ 3 ล้านคน ในเวลา 3 ปี ซึ่งจะใช้พลังของเครือข่ายหมออนามัย และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้ดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการบริการด้านสาธารณสุขซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนในหมู่บ้านมาก ทั้งยังเป็นจุดแข็งในการควบคุมยาสูบ และดูแลสุขภาพคนที่เกี่ยวข้องกับยาสูบ ช่วยคัดกรองและแนะนำให้เลิก รวมทั้งสร้างกลไกในการป้องกันการกลับไปสูบบุหรี่ของเด็กและเยาวชนจากการสูบบุหรี่ในท้ายที่สุด ทั้งนี้บทบาทการขับเคลื่อนโครงการ ฯ จะเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานของเครือข่ายสุขภาพที่สำคัญในพื้นที่ทั้งระดับชุมชน/หมู่บ้าน รวมทั้งระดับตำบล ประกอบด้วย

บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตามโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ไทย” เกิดขึ้น “องค์ราชัน” รวมจำนวน 9 ข้อ มีดังนี้

1. ค้นหา สืบถามและจำแนกเป้าหมายคนที่ให้เลิกสูบบุหรี่ โดยเลือกคนที่มีแนวโน้มเลิกได้ง่าย เช่น ผู้สูบบุหรี่ที่มีเด็กเล็กในบ้านเริ่มเจ็บป่วย มีญาติเจ็บป่วยจากการสูบบุหรี่หรือผู้สูบบุหรี่ที่มีอายุมากกว่า 50 ปี
2. หาแรงจูงใจเพื่อชวนให้ตัดสินใจเลิกสูบบุหรี่เด็ดขาด เช่น รักลูก ไม่อยากเจ็บป่วย เป็นต้น
3. ให้ข้อมูลด้านลบของการสูบบุหรี่ โดยตอกย้ำผลที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพและคำนวณให้เห็นตัวเลขที่ชัดเจนว่าค่าใช้จ่ายที่เสียไปจากบุหรี่มากเพียงใด
4. แนะนำให้ปฏิบัติเทคนิคการเลิกสูบบุหรี่ที่ง่ายและได้ผล เช่น ไม่สูบบุหรี่ในบ้าน ไม่ซื้อไม่ขอมบุหรี่ ทั้งอุปกรณ์สำหรับการสูบบุหรี่ เป็นต้น

5. แนะนำอุปกรณ์ที่ช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ง่ายขึ้น เช่น ดมน้ำ ดมชาหญ้าดอกขาว ใช้น้ำยาบ้วนปากหรือสมุนไพรช่วยเลิกบุหรี่ เคี้ยวผลไม้เปรี้ยว ๆ เป็นต้น

6. ติดตามเยี่ยมเยียนให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้เลิกสูบบุหรี่อย่างต่อเนื่อง

7. ทำกิจกรรมสนับสนุนการเลิกสูบบุหรี่ เช่น เชิญคนที่เลิกสูบบุหรี่สำเร็จมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จัดกิจกรรมพบปะพูดคุยให้กำลังใจ เป็นต้น

8. แนะนำบริการช่วยเลิกบุหรี่แก่คนที่ติดบุหรี่หนัก หรือคนที่กลับไปสูบบุหรี่ซ้ำที่คลินิกฟ้าใส หรือสายด่วนเลิกบุหรี่เบอร์ 1600

9. จัดกิจกรรมชื่นชมเชิดชูคนที่เลิกบุหรี่สำเร็จ หรือคนที่ชวนคนเลิกบุหรี่สำเร็จ

ในขณะที่บทบาทของเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ต่อการดำเนินการตามโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” รวมจำนวน 10 ข้อ มีดังนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์คนสูบบุหรี่และยาเส้นและผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงถึงความสำคัญของการลดปัญหาจากการสูบบุหรี่และยาเส้น

2. วางแผนการทำงาน ร่วมกับ อสม. และภาคี ให้มีกิจกรรมลงมือทำ คือ การสนับสนุนให้ อสม. ชวนคนสูบบุหรี่ให้เลิกสูบบุหรี่และกิจกรรมสร้างกระแส โดยการจัดกิจกรรมรณรงค์ชวนเลิกสูบบุหรี่ในพื้นที่รับผิดชอบตามวันสำคัญต่าง ๆ เดือนละหนึ่งครั้งตลอดปี

3. เตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในโครงการ ฯ ให้พร้อม เช่น ใบสมัครเข้าร่วมโครงการของผู้สูบบุหรี่ ทะเบียนบันทึกการทำงานและผลงานของ อสม. คอมพิวเตอร์และโปรแกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เอกสารและโปรแกรมการรายงานข้อมูล สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการ เป็นต้น

4. ชี้แจงทำความเข้าใจกับ อสม. ถึงเป้าหมายและวิธีดำเนินกิจกรรมลงมือทำของโครงการ ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในข้อปฏิบัติของ อสม.

5. เพิ่มศักยภาพ เติมความรู้ให้แก่ อสม. ได้แก่ การเสกติดของบุหรี่ ผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการสูบบุหรี่ทั้งต่อตัวของผู้สูบเอง (ควันบุหรี่มือหนึ่ง) ต่อคนรอบข้างที่ได้รับควันบุหรี่ (ควันบุหรี่มือสอง) และต่อเด็กเล็กที่สัมผัสบุหรี่ (ควันบุหรี่มือสาม) วิถีหาแรงจูงใจหรือจุดยึดเหนี่ยวให้ผู้สูบบุหรี่เลิกสูบบุหรี่ วิธีการเชิญชวน/ท้าชวนให้กลุ่มเป้าหมายเลิกบุหรี่ และวิธีการแนะนำ ติดตามเยี่ยมให้กำลังใจและช่วยให้คนเลิกสูบบุหรี่เบื้องต้น ตลอดจนเทคนิคการเลิกบุหรี่ที่ได้ผล อุปกรณ์ที่ช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ได้ง่ายขึ้นและการทำกิจกรรมสนับสนุนการเลิกสูบบุหรี่ เป็นต้น

6. กระตุ้นและสนับสนุนให้ อสม. ติดตามเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจผู้ที่ตั้งใจเลิกบุหรี่ให้สามารถเลิกได้อย่างต่อเนื่อง

7. ช่วยบำบัดและ/หรือส่งต่อผู้สูบบุหรี่ที่ถูกส่งต่อมาจาก อสม. จัดให้มีคลินิกเลิกบุหรี่ระดับ รพ.สต. เพื่อช่วยเหลือกรณีที่ผู้สูบบุหรี่ต้องการความช่วยเหลือในการเลิกบุหรี่และส่งต่อไปสู่การบำบัดที่ต้องการการช่วยเหลือที่ซับซ้อน เช่น ต้องใช้ยาเลิกบุหรี่ เป็นต้น

8. บันทึกข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการและสื่อสารรายงานผลการดำเนินงาน บันทึกข้อมูลต่อเนื่อง ทั้งในครั้งเริ่มต้น สมัครเลิกสูบบุหรี่และการติดตามการเลิกบุหรี่เดือนที่ 1 เดือนที่ 3 และเดือนที่ 6 เป็นต้น

9. ชักชวน อสม. และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ให้ร่วมด้วยช่วยกันจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างกระแสสุขภาพ ชวนคนเลิกสูบบุหรี่ในโอกาสเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ในพื้นที่รับผิดชอบเดือนละ 1 ครั้งตลอดปี หรือจัดตั้งชมรมคนรักสุขภาพระดับตำบลเพื่อจัดกิจกรรมสุขภาพเป็นประจำ เช่น ออกกำลังกายทุกสัปดาห์ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การเลิกสูบบุหรี่ต่อไป

10. สรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอผลการดำเนินงานและเชิดชู ทั้งคนเลิกบุหรี่และ อสม. ที่ดำเนินโครงการฯ

ในท้ายที่สุดผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ 3 ล้าน 3 ปีเลิกบุหรี่ทั่วไทยเทิดไท้องค์ราชัน จะสามารถบรรลุ

1. เกิดเครือข่ายหมออนามัยรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ประจำ ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานเลิกสูบบุหรี่ในชุมชน

2. มีจำนวนผู้สูบบุหรี่ มีความสนใจและสามารถเลิกสูบบุหรี่ได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ในปีแรกนี้ไม่น้อยกว่า 5 แสนคน

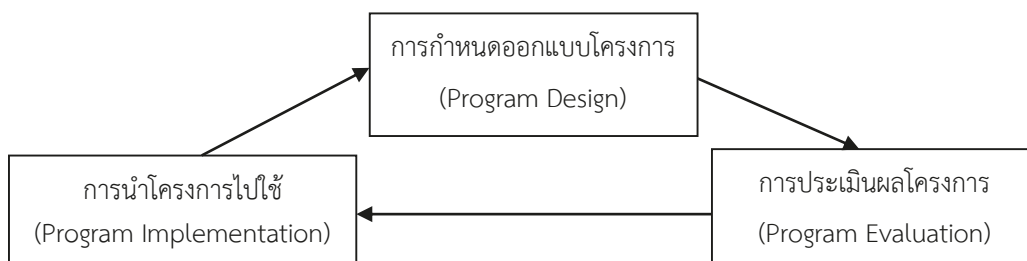
3. เกิดเครือข่ายและการมีส่วนร่วมสร้างสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มคนรักสุขภาพ กลุ่มเครือข่ายผู้เลิกสูบบุหรี่ (เลิกเหล้า) กลุ่มวิทยากรกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

4. เกิดชุดบทเรียนการเลิกลูกบุญหรืในชุมชน
5. เกิดต้นแบบ ในการดำเนินงานจากชุมชนที่สามารถเผยแพร่ได้
6. เกิดบุคคล องค์กร หน่วยงานต้นแบบในการเลิกลูกบุญหรื

ทั้งนี้ โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรืทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน นับเป็นการต่อยอดโครงการจากเมื่อปี 2558 ภายใต้การดำเนินโครงการเลิกลูกบุหรื 1 อสม. ขอ 1 คนเล็ก เพื่อเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา ซึ่งตั้งเป้าให้มีคนเล็กให้ได้ 1 แสนคน โดยพบว่า สามารถทำให้คนติดบุหรืเลิกลูกบุหรืต่อเนื่องกัน 3 เดือน ได้ประมาณ 3 หมื่นกว่าคน คิดเป็น 64% ถือว่าเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูง เพราะจากข้อมูลพบว่า การทำให้คนเลิกลูกบุหรืด้วยวิธีต่าง ๆ ผสมกันนั้น ส่วนใหญ่ความสำเร็จมักจะต่ำกว่า 50% กลไก อสม. จึงถือว่าประสบความสำเร็จที่สำคัญจำนวนคนที่เลิกได้ 6 หมื่นกว่าคนนั้น 85% เลิกโดยไม่ต้องใช้ยาหรือสารทดแทน นั่นคือ ใช้วิธีหักดิบ โครงการ 3 ล้าน 3 ปี ดังนั้น อสม. จึงมีส่วนสำคัญ ซึ่ง อสม. ในปัจจุบันมีจำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณล้านกว่าคน โดยเงื่อนไขเบื้องต้นสะท้อนถึงข้อกำหนดสำคัญโดย ถ้า 1 คน สามารถชวนให้เลิกได้ 1 คนต่อปี ก็จะมีคนเลิกได้ 1 ล้านคนต่อปี ทำต่อเนื่อง 3 ปี ก็จะได้ 3 ล้านคน ใน 3 ปีอาจนำไปสู่การรณนุมาณได้ว่าผลการดำเนินทำให้ปลอดบุหรืเต็มพื้นที่ 100% ดังนั้นการดำเนินการตามนโยบายด้วยชุดการประเมินในกระบวนการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบการพัฒนาที่ปรากฏผลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ด้วยข้อมูลเกี่ยวกับการรณรงค์ตามโครงการฯ ให้มีประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายด้วย ซึ่งปัจจัยที่มีผลสัมพันธ์กับกลไกการขับเคลื่อนโครงการ 3 ล้าน 3 ปีเลิกลูกบุหรืทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของการใช้เครือข่ายหมอนามัยที่มีกว่า 4 หมื่นคนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ในปัจจุบันที่มีจำนวนกว่า 1.2 ล้านคน ซึ่งถือว่าหนาแน่นกว่าเครือข่ายโทรศัพท์มือถือและสามารถเข้าถึงทุกคนทุกบ้านจึงมีโอกาสรประสบความสำเร็จ ที่สำคัญยังใช้กระบวนการกลุ่มในการชวนทำกิจกรรมเลิกลูกบุหรื เช่น ออกกำลังกายก็มีโอกาสช่วยให้เลิกสูบได้มากขึ้น เพราะมีผลวิจัยยืนยันชัดเจนว่าคนที่ออกกำลังกายสามารถเลิกบุหรืได้มากกว่าและที่ผ่านมามีพบว่าคนที่หันกลับไปสูบบุหรือีกเนื่องจากคนสูบคนชักชวนแต่ไม่มีคนชวนออกกำลังกายให้เลิกสูบ เป็นต้น

แนวคิดการประเมินโครงการโดยใช้ CIPP Model

เพื่อให้การวิจัยโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรืทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” กรณีศึกษาในบริบทพื้นที่จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูลสะท้อนถึงผลผลิตอันเกิดจากการขับเคลื่อนโครงการเชิงปฏิบัติที่อาศัยตัวชี้วัดเชิงปริมาณจากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการของทั้งสองพื้นที่รวมถึงตลผลผลิตของปัจจัยที่มีอิทธิพลเฉพาะ นอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินโครงการสอดคล้องกับรูปแบบการประเมินและวัตถุประสงค์ที่กำหนดจึงได้มีการสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการประเมินโครงการโดยใช้ CIPP Model เป็นแนวทางในการกำหนดสาระสำคัญจากการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคุณค่าผลงาน รวมทั้งจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการและเทคนิคทางการวิจัย ช่วยให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการงานตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์และลักษณะของโครงการด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการประเมินโครงการของ Stufflebeam [3] ที่ระบุว่ากระบวนการประเมินโครงการนั้น อย่างน้อยต้องประกอบด้วยหลักพื้นฐาน 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ต่อเนื่องกัน ได้แก่ การกำหนดออกแบบโครงการ (Program Design) การดำเนินงานตามโครงการหรือการนำโครงการไปใช้ (Program Implementation) และการประเมินผลโครงการ (Program Evaluation) ซึ่งแสดงได้ตามภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการประเมินโครงการของ Stufflebeam

จากรายละเอียดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า งานโครงการต้องเริ่มต้นที่การออกแบบหรือการจัดทำโครงการก่อน-หลังจากนั้นนำโครงการที่ออกแบบไว้ไปดำเนินการใช้กับกลุ่มเป้าหมาย (Target Group) เมื่อมีการดำเนินโครงการต้องประเมินผลโครงการอาจประเมินส่วนใดส่วนหนึ่งของโครงการก็ได้ เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินโครงการไปปรับปรุงก่อน

ออกแบบโครงการขึ้นใหม่ตามจุดบกพร่องที่พบจากการประเมินแล้วนำโครงการตามที่ได้ปรับปรุงใหม่ ทำการประเมินโครงการใหม่อีกครั้ง ทำเช่นนั้นจนกว่าผลที่ได้รับจากการประเมินบรรลุวัตถุประสงค์หรือมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) และมีประสิทธิผล (Efficiency) จึงหยุดหรือจบสิ้นงานโครงการในท้ายที่สุด

จากรายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการประเมินได้ว่าเป็นกระบวนการรวบรวมและสกัดข้อมูลเพื่อสารสนเทศสู่การตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การมีสารสนเทศที่มีคุณภาพพอเพียงจะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล ซึ่งได้มีการสำรวจและประมวลถึงรายละเอียดของการประเมินโครงการโดยเฉพาะรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ที่ถูกผลิตสร้างอยู่บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ [4]

1. การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน เป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินโดยทั่ว ๆ ไป เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผลเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการโดยเน้นด้านความสัมพันธ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและเงื่อนไขที่เป็นจริงที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ยังช่วยวินิจฉัยปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ ทั้งนี้ การประเมินบริบทถือเป็นกลไกการประเมินเบื้องต้นที่สำคัญโดยจัดเป็นการวิเคราะห์พื้นฐานที่เป็นตัวกำหนดขอบเขตที่สำคัญของโครงการฯ ด้วย

2. การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs Evaluation) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้าง นับเป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการนำเสนอข้อมูลสำหรับกำหนดและออกแบบวิธีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีเพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือการบริหารโครงการหรือผันแปรไปตามความสูง - ต่ำของข้อมูลที่จะนำไปสนับสนุนความเปลี่ยนแปลงของโครงการนั้นอีกด้วย

3. การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการเป็นการประเมินเพื่อการควบคุมการบริหารโครงการ ซึ่งผลของการประเมินจะเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารโครงการใช้ปรับปรุงโครงการให้สามารถดำเนินโครงการและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การประเมินกระบวนการต้องคำนึงถึงกลยุทธ์ในการประเมินที่สำคัญ 3 วิธี คือ ประการแรก จะต้องทำการประเมินหรือวิเคราะห์ความเหมาะสมและความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร ประการที่สอง จะต้องทำการประเมินความสามารถในการบริหารโครงการของผู้ดำเนินโครงการ และประการที่สาม จะต้องทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโครงการที่กำหนดขึ้น

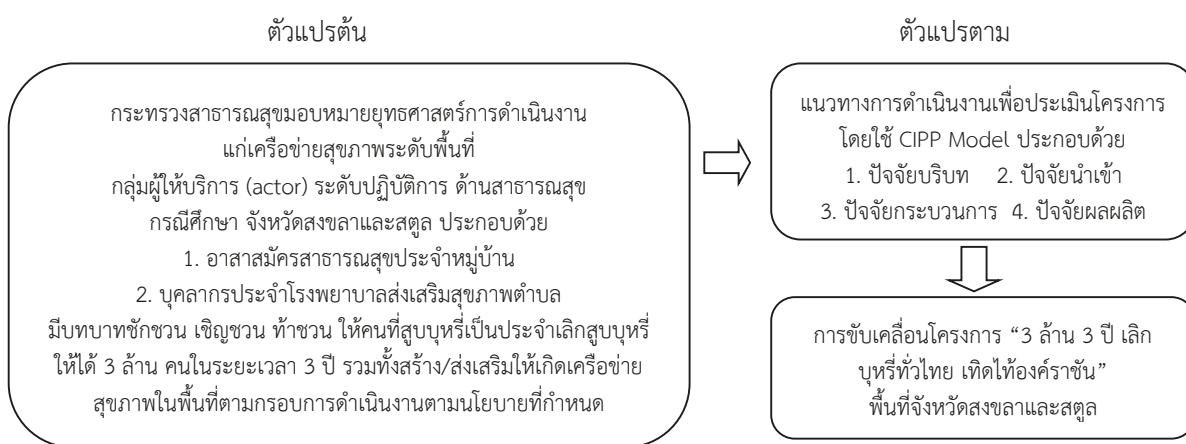
4. การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับผลงานเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ โดยการประเมินจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาตัดสินใจหรือการแสดงความคิดเห็นต่อความสำเร็จของโครงการทั้งในขณะที่ยังดำเนินการอยู่และเมื่อโครงการสิ้นสุดลง การประเมินโครงการในลักษณะนี้เป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์หรือมาตรฐานหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดขึ้นไว้โดยวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่า โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยเหตุผลใด โดยพิจารณาวิเคราะห์จากสภาวะแวดล้อมโครงการ (Context) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) ในการบริหารโครงการต่าง ๆ ประกอบด้วย

กล่าวโดยสรุป จากการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินโดยทั่วไปที่สะท้อนถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินโครงการต้องมีรูปแบบที่เน้นจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ถึงแม้ว่าแนวทางการประเมินแต่ละรูปแบบมีข้อแตกต่างและข้อจำกัดในการนำมาใช้แตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการที่ถูกกำหนดจากการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคุณค่าหรือการตีความจากความคิดเห็นโดยใช้กระบวนการ การใช้เทคนิคเฉพาะทางช่วยให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการตามแผนที่กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเฉพาะ การประเมินผลที่เน้นการจัดการและตัดสินใจตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ที่เรียกว่า ชิปปี้ (CIPP Model) ที่คณะผู้ศึกษาได้กำหนดให้เป็นกลไกสำคัญในการวิเคราะห์และประเมินผลโครงการเพื่อค้นพบปัจจัยที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อผลลัพธ์ที่เน้นจุดมุ่งหมายของโครงการ ฯ และนำไปสู่การอธิบายบริบทและปรากฏการณ์ของการประเมินที่เป็นระบบและครอบคลุมทุกด้านทุกขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจ ตัดสินคุณค่าและมีประสิทธิภาพต่อการประเมินโครงการ 3 ด้าน 3 ปีเลกบุหรืทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน ในครั้งนี้ได้

กรอบแนวคิดการศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงการประเมินโครงการต่าง ๆ ทั้งในเชิงทฤษฎีและในแนวปฏิบัตินั้นพบว่า การประเมินสะท้อนให้เห็นถึงมิติการขับเคลื่อนโครงการ/นโยบายที่หลากหลาย โดยเฉพาะ การพิจารณาถึงกระบวนการตามขั้นตอนทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างกระบวนการและหลังเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องทราบถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทราบความก้าวหน้าของโครงการ อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมโครงการ รวมทั้งทำให้ทราบถึง

ความสำเร็จของงานและผลกระทบต่าง ๆ ซึ่งการประเมินผลโครงการนับเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์แล้วตัดสินใจให้คุณค่าต่อข้อมูลหรือโครงการดังกล่าว นอกจากนี้ การประเมินผลโครงการถือเป็น กิจกรรมการรวบรวมข้อเท็จจริง การวิเคราะห์ความหมายเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทางวิธีการปรับปรุงวิธีการ จัดการเกี่ยวกับโครงการและหาผลที่แน่ชัดว่าเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งจะเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของ โครงการให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงเป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับกิจกรรม ลักษณะเฉพาะและผลลัพธ์ของโครงการ เพื่อใช้ในประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเฉพาะเพื่อลดความไม่ชัดเจน อีกทั้ง ยังขยายผลขั้นสุดท้ายที่ทำให้ทราบว่า การ ปฏิบัติงานตามโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด เพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป โดยการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกใช้วิธีการประเมินโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพปัญหา และสอดคล้องกับโครงการเฉพาะกิจระยะสั้น ด้วยรูปแบบ CIPP Model นั้นนับเป็นโมเดลหรือเครื่องมือที่ได้รับการยอมรับ โดยทั่วไปและช่วยพัฒนาประสิทธิภาพรวมทั้งพิจารณาการตัดสินใจจากผลสรุปของโครงการในท้ายที่สุด ดังนั้น การ ประเมินในครั้งนี้ จึงได้พัฒนากรอบแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวทางการวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรีทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” กรณีศึกษาจังหวัดสงขลาและสตูล ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการศึกษา

ระเบียบวิธีการศึกษา

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่สังกัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่และขนาดพิเศษ ซึ่งถือเป็นผู้ปฏิบัติงานใน บริบทของกลุ่มผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานภายใต้โครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรีทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสงขลา จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจาก 16 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 18,435 คน ได้มาโดยการสุ่มเลือกตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ตามสูตรการ คำนวณของ Taro Yamane [5] ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง อสม.จำนวน 384 คน และเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล ทั้ง 16 อำเภอจากจำนวน 175 หน่วย โดยสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จาก อำเภอละ 3 คน จำแนกตามกลุ่มภารกิจด้านบริหาร กลุ่มภารกิจด้านวิชาการและกลุ่มภารกิจด้านบริการ ได้จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ประจำรพ.สต. จำนวน 48 คน ดังนั้น กลุ่มผู้ให้บริการในพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา จำนวนรวม ทั้งสิ้น 432 คน ในขณะที่กลุ่มผู้ให้บริการจังหวัดสตูล จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จาก 7 อำเภอ รวม 5,228 คน ทำการสุ่มเลือกตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง อสม. จำนวน 357 คน และเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทั้ง 7 อำเภอ จากจำนวน 55 หน่วย โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จากอำเภอละ 3 คน จำแนกตามกลุ่มภารกิจด้านบริหาร กลุ่มภารกิจด้านวิชาการและกลุ่ม ภารกิจด้านการบริการ ซึ่งได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ประจำ รพ.สต.จำนวน 21 คน ดังนั้น กลุ่มผู้ให้บริการในจังหวัด สตูล จำนวนรวมทั้งสิ้น 378 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบสำรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 การรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานภายใต้โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน โดยคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานจากปัจจัยด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยด้านกระบวนการและปัจจัยด้านผลผลิตเพื่อสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน ซึ่งคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานภายใต้โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน เป็นคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ สิ่งพิมพ์วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้และบริบททั่วไปของโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” รวมทั้งหลักสำคัญเกี่ยวกับการประเมินโครงการ รูปแบบซีปป (CIPP MODEL) [6] ประกอบด้วย การประเมินปัจจัยเกี่ยวข้องทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) 2. การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3. การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และ 4. การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) นอกจากนี้ จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้เลือกไว้เพื่อให้ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายด้านสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทั้งสองพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามรวมทั้งขยายองค์ความรู้เพิ่มเติมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดและสะท้อนความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เชื่อมโยงกับรูปแบบ หรือ Model การขับเคลื่อนโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” ครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้วยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) ในส่วนการวิเคราะห์เพื่อประเมินบริบท (Context Evaluation) ประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ใช้สถิติความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s.d.) ซึ่งเป็นเกณฑ์การแปลผลและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาต่อไป ในขณะที่ข้อสรุปแนวทางการดำเนินงานของทั้งสองพื้นที่ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเสนอเป็นความเรียงเพื่อสะท้อนถึงกระบวนการดำเนินงานของทั้งสองพื้นที่ที่มีผลของการเปลี่ยนแปลงจากชุดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่แตกต่างกันสู่การพิจารณาแปลความหมายของความคิดเห็นที่มีต่อความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความพร้อมการปฏิบัติงานและความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” โดยใช้ค่าเฉลี่ยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเปรียบเทียบกับระดับและความหมายที่สะท้อนผลการศึกษา ซึ่งพัฒนามาจากเกณฑ์ของเบสต์ [7] ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.51 – 5.00	หมายถึง มีความคิดเห็นความเหมาะสม/มีความสอดคล้อง/มีความพร้อมและความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51 – 4.50	หมายถึง มีความคิดเห็นความเหมาะสม/มีความสอดคล้อง/มีความพร้อมและความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51 – 3.50	หมายถึง มีความคิดเห็นความเหมาะสม/มีความสอดคล้อง/มีความพร้อมและความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51 – 2.50	หมายถึง มีความคิดเห็นความเหมาะสม/มีความสอดคล้อง/มีความพร้อมและความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.50	หมายถึง มีความคิดเห็นความเหมาะสม/มีความสอดคล้อง/มีความพร้อมและความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ในขณะที่การประเมินเกี่ยวกับการรับรู้กิจกรรมตามโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทยเทิดไถ่องคราชน” ในพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล เป็นการตรวจให้คะแนนเป็นรายด้านและจะรวมคะแนนที่ได้ทั้งหมดแล้วคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละและนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.51 – 5.00	หมายถึง การรับรู้อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51 – 4.50	หมายถึง การรับรู้อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51 – 3.50	หมายถึง การรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51 – 2.50	หมายถึง การรับรู้อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.50	หมายถึง การรับรู้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ปฏิบัติงานตามโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไถ่องคราชน” จังหวัดสงขลา รวม 432 คนพบว่า ส่วนใหญ่ไม่สูบบุหรี่ มีจำนวน 425 คน คิดเป็นร้อยละ 98.38 ในขณะที่มีผู้สูบบุหรี่ ทั้งหมด 7 คน ซึ่งแยกเป็นผู้ที่สูบบุหรี่ทุกวัน มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.46 และผู้ที่สูบบุหรี่แต่ไม่ทุกวัน มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.16 และสมัครเข้าร่วมโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทยเทิดไถ่องคราชน ทุกคนซึ่งคิดเป็น 100 % ในขณะที่ เจ้าหน้าที่สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไถ่องคราชน” จังหวัดสตูล รวมทั้งหมด 378 คนพบว่า ส่วนใหญ่ไม่สูบบุหรี่ มีจำนวน 375 คน คิดเป็นร้อยละ 99.21 ในขณะที่ มีผู้สูบบุหรี่ทั้งหมด 3 คน ซึ่งแยกเป็นผู้ที่สูบบุหรี่ทุกวัน มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.26 และผู้ที่สูบบุหรี่แต่ไม่ทุกวัน มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.53 และส่วนใหญ่สมัครเข้าร่วมโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทยเทิดไถ่องคราชน มีจำนวน 377 คนซึ่งคิดเป็นร้อยละ 99.74 และมีเพียง 1 คนที่ไม่ประสงค์เข้าร่วมโครงการ เนื่องด้วยเหตุผลว่าคงไม่สามารถเลิกสูบบุหรี่ได้อย่างแท้จริง

2. การรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไถ่องคราชน ของเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในบริบทของกลุ่มผู้ให้บริการพื้นที่จังหวัดสงขลาพบว่า มีการรับรู้ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$, s.d. = 0.86) โดยเมื่อพิจารณาประเด็นการรับรู้ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ วัตถุประสงค์หลักของโครงการเพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ($\bar{X} = 4.87$, s.d. = 0.36) ส่วนประเด็นการรับรู้ในด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ยอดรวมผู้สมัครใจเลิกสูบบุหรี่จำนวนทั้งสิ้น 559,557 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2560) บรรลุเป้าหมายที่กำหนดในระยะที่ 1 ที่กำหนดไม่ต่ำกว่า 500,000 คน ($\bar{X} = 2.04$, s.d. = 1.45) ในขณะที่ การรับรู้ของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในบริบทของผู้ให้บริการจังหวัดสตูลพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, s.d. = 0.77) โดยเมื่อพิจารณาประเด็นการรับรู้ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ วัตถุประสงค์หลักของโครงการเพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ($\bar{X} = 4.72$, s.d. = 0.51) ส่วนประเด็นการรับรู้ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ จังหวัดที่มีผู้ร่วมลงนามเลิกบุหรี่มากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดบุรีรัมย์ รองลงมา คือ จังหวัดตาก และจังหวัดนครราชสีมา ตามลำดับ ($\bar{X} = 3.35$, s.d. = 0.81)

3. การประเมินผลโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไถ่องคราชน ในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านภายใต้บริบทของผู้ให้บริการในพื้นที่จังหวัดสงขลา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$, s.d. = 0.92) โดยพบว่าด้านกระบวนการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.31$, s.d. = 0.82) รองลงมา คือ ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 3.29$, s.d. = 0.79) ด้านบริบท ($\bar{X} = 3.21$, s.d. = 0.98) และด้านปัจจัยนำเข้ามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.18$, s.d. = 1.08) ตามลำดับ ในขณะที่จังหวัดสตูลพบว่า ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ภายใต้บริบทของผู้ให้บริการพื้นที่จังหวัดสตูล อยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, s.d. = 0.64) โดยด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.50$, s.d. = 0.51) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{X} = 3.47$, s.d. = 0.80) ด้านบริบท ($\bar{X} = 3.45$, s.d. = 0.67) และด้านปัจจัยนำเข้ามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.44$, s.d. = 0.59) ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลประเมินการดำเนินงานโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุรีทั่วไทยเทิดไท้องค์ราชัน กรณีศึกษาของเจ้าหน้าที่สังกัด รพ.สต. และ อสม. พื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล

ที่	ผลประเมินโครงการเป็นรายด้าน	เจ้าหน้าที่สังกัด รพ.สต. และ อสม.พื้นที่จังหวัดสงขลา		เจ้าหน้าที่สังกัด รพ.สต. และ อสม.พื้นที่จังหวัดสตูล	
		$\bar{X}$	s.d.	$\bar{X}$	s.d.
1.	ด้านบริบท	3.21	.98	3.45	.67
2.	ด้านปัจจัยนำเข้า	3.18	1.08	3.44	.59
3.	ด้านกระบวนการ	3.31	.82	3.47	.80
4.	ด้านผลผลิต	3.29	.79	3.50	.51
ความคิดเห็นรวม		3.24	.92	3.46	.64

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานภายใต้โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุรีทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน พื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูลพบว่า มีจำนวน 33 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.07 ที่แสดงความคิดเห็นในภาพรวมสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การดำเนินงานไม่มีคู่มือแนะนำที่ชัดเจนในการลงข้อมูลผู้สมัครใจเลิกสูบบุหรี่ในการกรอกข้อมูล ดังนั้น หน่วยงานเกี่ยวข้องของควรจัดทำคู่มือที่ชัดเจน นอกจากนี้เป็นการเพิ่มภาระงานที่มีอยู่อย่างมาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลงข้อมูลในระบบรวมถึงขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานสาธารณสุขระดับพื้นที่ต่อการดำเนินงานในพื้นที่ ขณะเดียวกัน หน่วยงานได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการจำกัด นอกจากนี้ ข้อมูลบางส่วนขาดความน่าเชื่อถือเพราะการดำเนินการที่เร่งรัดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เน้นจำนวนเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพจึงควรเร่งตรวจสอบและประเมินผลโครงการอย่างเป็นรูปธรรม

ในขณะที่ข้อค้นพบสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านกระบวนการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติของทั้งสองพื้นที่ กรณีศึกษาที่มีผลสะท้อนชุดข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุรีทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน ผ่านกระบวนการขับเคลื่อนตามนโยบายเชิงพื้นที่ที่อยู่ภายใต้รูปแบบการดำเนินงานตามบทบาทของหน่วยงานในลักษณะขององค์กรด้านสุขภาพที่เป็นภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ตามสายการบังคับบัญชาที่กำหนด โดยสาธารณสุขจังหวัดเปรียบเสมือนผู้อำนวยการของโครงการในพื้นที่ ซึ่งจะมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดประชุมชี้แจงโครงการแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ นอกจากสาธารณสุขจังหวัดจะดำเนินการหลักแล้วยังปรากฏพบแนวทางสนับสนุนการดำเนินงานควบคุมยาสูบร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมด้วย ได้แก่ สำนักควบคุมการบริโภคยาสูบ สำนักงานป้องกันควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข เพื่อสนับสนุนการประสานงานกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมยาสูบในระดับพื้นที่ด้วย ในขณะที่ สาธารณสุขอำเภอภายใต้บริบทของผู้ประสานงานในลักษณะของการเชื่อมโยงและชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานแก่หน่วยงานระดับปฏิบัติการในสังกัดรวมทั้งประสานงานกับตัวแทน/ประธาน อสม. รวมถึงรวบรวมจำนวนผู้สมัครเข้าร่วมโครงการและรายงานผลแก่ สสจ. ต่อไป ขณะเดียวกัน องค์กรระดับปฏิบัติการภายใต้การดำเนินงานเชิงพื้นที่ พบว่า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในบริบทขององค์กรรับผิดชอบด้านสุขภาพของประชาชนระดับพื้นที่ตำบลซึ่งเปรียบเสมือนหน่วยเชื่อมโยงเครือข่ายให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่ รวมทั้งการเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการบันทึกข้อมูลลงระบบและรายงานข้อมูลผู้สมัครเข้าร่วมโครงการให้แก่สาธารณสุขจังหวัดและสาธารณสุขอำเภอต่อไป นอกจากนี้ บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในขอบข่ายของการเป็นผู้ปฏิบัติการหลักถือว่าเป็นหน่วยงานด้านสุขภาพที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดในการสนับสนุนหน่วยงานด้านสุขภาพในพื้นที่ โดยเฉพาะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลรวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่และบทบาทสำคัญในการผลักดัน เชื่อมร้อยและขับเคลื่อนนโยบายด้านสุขภาพในรูปแบบของการจัดทำบริการสาธารณะด้วยกลไกที่หลากหลายผ่านรูปแบบของการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือของฐานรากที่มั่นคงสู่การบูรณาการจัดโครงการอย่างเข้มแข็งต่อไป ซึ่งจะช่วยยืนยันได้ว่า หากพื้นที่ใดมีความร่วมมือระหว่าง รพ.สต. และ อสม. รวมทั้งองค์กรทางปกครองที่เกี่ยวข้องแล้วจะส่งผลให้การดำเนินงานในโครงการมีประสิทธิภาพระดับมาก นอกจากนี้การประสานการขับเคลื่อนโครงการเป็นอย่างดีก็จะช่วยสนับสนุนให้เกิดประสิทธิผลที่ดีอีกด้วย ดังนั้น จากบริบทดังกล่าวเช่นเดียวกันกับข้อสรุปอันนำไปสู่การสะท้อนข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ที่สามารถเสนอ Model ของการขับเคลื่อนโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุรีทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชันที่สะท้อนกระบวนการเชิงพื้นที่กรณีศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 3 การประเมินกลไกการขับเคลื่อนโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” พื้นที่กรณีศึกษา

จากกลไกการสนับสนุน/ส่งเสริมนโยบายภายใต้โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน พื้นที่จังหวัด สงขลาและจังหวัดสตูลซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษาครั้งนี้พบว่า จากบริบทดังกล่าวฉายปรากฏการณ์ให้เห็นว่า บทบาทการ ดำเนินงานขององค์กรที่เป็นภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่นั้นจะมีการแบ่งหน้าที่เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการนำนโยบายไปสู่การ ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการมีส่วนร่วมขององค์กรด้านสุขภาพที่ณรงค์เกี่ยวกับกิจกรรมการควบคุมยาสูบใน สถานการณ์ปัจจุบันผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ได้สะท้อนถึงการขับเคลื่อนเชิงประจักษ์ในแต่ละพื้นที่ โดยจังหวัดสงขลาจากบริบทของการเป็นจังหวัดที่มีผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการมากที่สุด เป็นอันดับ 1 ของประเทศใน ปัจจุบัน ถึงแม้ว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับนโยบายของจังหวัดจะกำหนดจำนวนรวมของผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการ เมื่อ ครบระยะเวลาในปีที่ 2 ของโครงการเพียง 35,000 คน แต่กลับพบว่ายอดรวมผู้สมัครกลับได้มากกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ถึง จำนวน 42,356 คน จากข้อมูล ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2560 ดังกล่าวได้นำไปสู่ข้อค้นพบกลไกการขับเคลื่อนโครงการใน จังหวัดสงขลาที่สำคัญ ได้แก่ความเข้มแข็งขององค์กรด้านสุขภาพในพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นคือการรับนโยบายจาก ผู้บังคับบัญชาตามโครงสร้างไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ (Top to Down) รวมถึงศักยภาพในการบริหารจัดการของ ผู้กำหนดนโยบายด้านสุขภาพทุกระดับโดยเฉพาะ หน่วยงานระดับจังหวัด (สสจ. สงขลา) จึงทำให้ผลการประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่การ ดำเนินงานตามนโยบายภายใต้โครงการฯ ของพื้นที่จังหวัดสตูลพบว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายระดับปฏิบัติการด้านสุขภาพ โดยเฉพาะ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีการประสานงานร่วมกันอย่าง สม่าเสมอจึงทำให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินงานตั้งแต่ระดับฐานรากที่สามารถเสริมแรงให้หน่วยงานด้านสาธารณสุข ทั้งระดับอำเภอ (สสอ.) และระดับจังหวัด (สสจ.) ได้เป็นอย่างดี ด้วยบริบทการบริหารจัดการในลักษณะของการขับเคลื่อน โครงการจากฐานรากสู่โครงสร้างส่วนบน (Bottom Up) อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าข้อมูลเชิงประจักษ์จะปรากฏพบว่า จำนวน ผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการฯ จะอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนักเมื่อเทียบกับจังหวัดสงขลา แต่ด้วยบริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็น ว่า จังหวัดสตูลจะมีการขับเคลื่อนนโยบายด้านสุขภาพในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเงื่อนไขของการประสานงานระหว่าง หน่วยงานด้านสุขภาพขั้นพื้นฐาน รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับภารกิจกระจาย อำนาจด้านสาธารณสุขมาบรรจุให้เป็นภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่สะท้อนถึงบทบาทสนับสนุนร่วมในการดำเนินงาน โครงการด้านสุขภาพดังกล่าวในพื้นที่จึงทำให้การประเมินผลโครงการในพื้นที่จังหวัดสตูลประสบผลสำเร็จด้วยเงื่อนไขของ การให้ความสำคัญกับคุณภาพและกลไกการดำเนินงานภายใต้โครงการอย่างยั่งยืนมากกว่าการเน้นข้อมูลเชิงปริมาณจาก จำนวนผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าวเพียงมิติเดียว

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การขับเคลื่อนโครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน ในพื้นที่ภาคใต้ กรณีศึกษา จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล จำเป็นต้องพิจารณาถึงความหลากหลายของบริบทการขับเคลื่อนดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ที่เป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาเงื่อนไขที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ด้วย [8] เช่น การประเมินผลจากจำนวนการเข้าร่วมโครงการที่ผันแปรตามสถานการณ์ของการเข้าถึงบุหรี่ได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการลักลอบนำเข้าบุหรี่หนีภาษีจากประเทศเพื่อนบ้านตามแนวชายแดน รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน โดยเฉพาะสื่อ/ข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพที่ถูกผลิตซ้ำจากหน่วยงานทั้งในและนอกพื้นที่ก็นับเป็นอีกปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการของประชาชนในพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะเดียวกัน นอกเหนือจากปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการประเมินตัวชี้วัดตามความเหมาะสมต่อประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์การดำเนินโครงการในพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูลดังกล่าวข้างต้นแล้ว การประเมินโครงการในระยะยาวหลังสิ้นสุดโครงการในปี 2562 นั้น อาจจำต้องคำนึงถึงตัวแปรเชิงทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นร่วมด้วย ได้แก่ การประเมินผลกระทบ การประเมินประสิทธิผล การประเมินความยั่งยืนและการประเมินการถ่ายโยงความรู้ [9] โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการดำเนินงานนอกเหนือจากนโยบายเชิงรุก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการครั้งนี้แล้วยังสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นเนื่องมาจากความรับผิดชอบต่อนานาชาติและความตั้งใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการอีกด้วย [10] อย่างไรก็ตามการประเมิน แบบ CIPP Model ภายใต้อกระบวนการวิจัยครั้งนี้พบว่า เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความสมเหตุสมผลต่อการดำเนินโครงการเชิงนโยบายด้านสุขภาพระดับพื้นที่โดยเฉพาะ เนื่องจากการพิจารณาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการอย่างครอบคลุมทุกมิติ นอกจากนี้ ยังทำให้ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือในการคาดการณ์ว่า โครงการมีคุณค่าและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ในขณะเดียวกัน จะช่วยให้ผู้นำนับได้ว่า เป็นโครงการด้านสุขภาพที่สามารถสะท้อนผลบริหารจัดการเชิงประสิทธิภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป [11]

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” โดยใช้ตัวแบบซีป (CIPP Model) กรณีศึกษาเชิงพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล พบประเด็นที่ควรสรุปเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะของภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพในพื้นที่ควรตระหนักในบทบาทภายใต้โครงการฯ ทั้งในแนวราบและแนวตั้งด้วยความยืดหยุ่นให้มากขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากการปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชาแล้วควรเพิ่มบทบาทขององค์กรอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้วย
2. ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อลดข้อผิดพลาดเกี่ยวกับการดำเนินงานในโครงการอย่างชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการรวมทั้งประชาชนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ผ่านการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวให้ทราบอย่างต่อเนื่อง
3. ควรกระจายกำลังคนให้เหมาะสมกับภาระงานรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ เช่น การจัดสรรกำลังคนให้สอดคล้องกับปริมาณงาน การกำหนดพื้นที่รับผิดชอบและให้บริการกับประชาชนโดยคำนึงความจำเป็นและความเหมาะสม รวมทั้งการกระจายงบประมาณที่มีความรวดเร็วจึงจะเกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินด้วยข้อจำกัดของช่วงเวลาระยะสั้น ดังนั้น ควรวิจัยครั้งต่อไปอย่างต่อเนื่อง จนครบกำหนดระยะเวลา 3 ปี จะทำให้ทราบและได้ติดตามจำนวนที่แท้จริง รวมทั้งวิเคราะห์ผลการประเมินตามระยะเวลาที่กำหนดซึ่งจะได้นำข้อมูลดังกล่าวสู่การปรับปรุงและพัฒนาให้สามารถบรรลุการดำเนินการเป็นอย่างดี
2. การดำเนินการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับบุคคล องค์กร/หน่วยงาน หรือกิจกรรมอื่นที่มีอิทธิพลต่อการผลักดันหรือเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานตามนโยบายภายใต้โครงการในครั้งนี้ ซึ่งจะสะท้อนถึงปัจจัยในการหนุนเสริมให้โครงการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแท้จริง
3. การดำเนินการวิจัยครั้งต่อไปควรกำหนดปัจจัยอื่นที่คาดว่า มีอิทธิพลต่อการดำเนินโครงการนอกเหนือจากการประเมินโดยใช้ CIPP Model เพื่อนำไปสู่การขยายองค์ความรู้ใหม่ในการอธิบายปรากฏการณ์และบริบทที่หลากหลาย รวมถึงปัจจัยแฝงอื่นที่สอดคล้องตามแต่ละบริบทของพื้นที่

คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) รวมทั้งศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) ที่กรุณามอบทุนให้ดำเนินการวิจัยภายใต้โครงการ การประเมินโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” ระดับพื้นที่จังหวัดเขตภาคใต้ตอนล่างในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงสาธารณสุข. (2559). โครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน”. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.quitforking.com/pages/view/history>.
- [2] สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2559). แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- [3] รัตน์ บัณฑิต. (2555). “รูปแบบการประเมิน CIPP และ CIPIEST มโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนและถูกต้องในการใช้”, วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. 5(2), 7-21.
- [4] ชูชื่น พงษ์ดี. (2553). การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนราชดำริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2. สารนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [5] Yamane, Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row Publication.
- [6] Stufflebeam, D. L. (2008). *The CIPP Model for Evaluation in National Conference on Educational Research 17-18 Jan 2008*. Phitsanulok, Thailand: Faculty of Education, Naresuan University.
- [7] Best, John W. (1977). *Research in Education*. 3rd. New Jersey: Prentice-Hall.
- [8] อัครศิริ ลาปี่ และคณะ. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้และอิทธิพลจากสื่อกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสูบบุหรี่ของเยาวชนในระดับอาชีวศึกษาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.)
- [9] พันธิพา อินทรศร และวงศา เลหาศิริวงศ์. (2555). “การประเมินผลโครงการหมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพลด โรคมะเร็ง โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และหลอดเลือดจังหวัดชัยภูมิ ตามโครงการเฉลิมพระเกียรติ 57 พรรษามหาชราลภรณ์ กรณีศึกษามูลนิธิ”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 12(2), 30-41.
- [10] พรณรงค์ การอรัชย์ และคณะ. (2559). “เครือข่ายอาสาสมัครชุมชนเพื่อการป้องกันอาชญากรรม”, วารสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 11(1), 145-169.
- [11] สำนักวิจัยซูเปอร์โพล. (2560). โครงการสำรวจการรับรู้ ความตระหนัก ทศนคติและการมีส่วนร่วมของอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลต่อโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน”. (เอกสารอัดสำเนา)

กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นน้ำ คลองป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

Suitable Creative Tourism Activities for Upstream Community, Pha Payom Canal, Phattalung Province

เดือนตา ร่าหมาน^{1*} ต่วนนุรฮัน กูบาหา² กาญจนา อ๋อซ่าย² และปรียาลักษณ์ โคหนองบัว¹
Tueanta Ramarn^{1*}, Tuannurahan Kubaha², Kanjana Ohsay² and Preeyalak Konongbua¹

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง งานวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และทดลองกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยวจำนวน 30 คน ผลการศึกษพบว่า กิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มี 3 รูปแบบ คือ 1) เส้นทางเดินธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การเดินป่าและชมความงามตามธรรมชาติของป่าต้นน้ำ 2) การสาธิตให้ความรู้ กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ สาธิตให้ความรู้วิถีชีวิตอินทรีย์ วิธีการเลี้ยงผึ้งโพรงและชันโรง สาธิตและฝึกทำเครื่องจักสาน และ 3) การท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ ชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนต้นน้ำ จากการทดลองนำนักท่องเที่ยวไปทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับดีมาก ผลการศึกษาจากงานวิจัยครั้งนี้ชุมชนนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมท่องเที่ยว คลองป่าพะยอม ชุมชนต้นน้ำ

Abstract

The purpose of this research is to study the suitable activities of the creative tourism in the upstream community, Pha payom canal, Phattalung province. We used a mixed method research; qualitative, quantitative and participatory action research (PAR). Suitable activities were selected and tested for tourism. The results show that selected creative tourism activities were divided into 3 types; 1) natural resources including activity such as trekking; 2) the demonstration tourism include demonstration of knowledge in the process and production of organic farm and culturing of bee and stingless bee and 3) the learning of lifestyle and culture of the community. The result from testing of 30 tourists shows that those creative activities are suitable for them. These results are using for community planning as well.

Keywords: Creative Truism, Truism Activity, Phapayom Canal, Upstream Community

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี 2556 ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทยอยู่ในอันดับที่ 43 จาก 140 ประเทศทั่วโลก หรืออันดับ 9 จาก 25 ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก [1]

¹ อ.ดร., สาขาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210

² นิสิตปริญญาโท, สาขาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210

¹ Lecturer, Dr., Biology Department, Faculty of Science, Thaksin University, Phattalung, 93210

² Mater Degree Students, Biology Department, Faculty of Science, Thaksin University, Phattalung, 93210

* Corresponding author: Tel.: 074-609600. E-mail address: tuantar@yahoo.com

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในปัจจุบัน มีรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ รูปแบบการท่องเที่ยวตามแนวคิดขององค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ประกอบด้วย การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวตามความสนใจ (Special Interest Tourism) [2] นอกจากนี้ ยังมีการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecological Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agricultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่เริ่มเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2542 โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความมั่งคั่งของวัฒนธรรมในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (Host) ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-active Participation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรคของตนไปร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำและประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place) [3] เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีโอกาสในการจัดการการท่องเที่ยว ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเรียนภาษาท้องถิ่น การวาดภาพ การแกะสลักและการทำอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น [4] จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีการพัฒนามาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนักท่องเที่ยวเป็นเพียงผู้รับ (Passive) ทำให้โดยการมองดูวิถีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านสายตาหรือการเยี่ยมชมและการซื้อของที่ระลึก แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นักท่องเที่ยวจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้โดยผ่านประสบการณ์การท่องเที่ยว (Active) [5]

การคัดเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีหลักการจัดการ 4 ประการด้วยกัน คือ 1) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการจัดการกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับอาหารที่มีในชุมชนประกอบกับการบรรยายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว 2) ด้านคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ควรจัดกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่สามารถเผยแพร่ได้ตามแนวทางของชุมชนเองและควรเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ และ 3) ด้านประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม ควรจัดตั้งกลุ่มรับผิดชอบโดยตรงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำเนินการภายใต้แผนงานที่ชัดเจนที่มีกรอบระยะเวลา งบประมาณ กระบวนการให้บริการ นอกจากนี้ ควรวางแผนและแสดงศักยภาพของชุมชนให้สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ในระยะเริ่มต้น เช่น การจัดทำบ้านพักเป็นโฮมสเตย์ การจัดทำของที่ระลึก รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ [6] นอกจากนี้ ในการคัดเลือกกิจกรรมหรือพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย โดยวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ 2) เพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยว 3) เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ และ 4) เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยว [7]

ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย 6 ประการ คือ 1) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้นักท่องเที่ยว การพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การทอผ้า 2) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลัก คือ ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้า เช่น ประสบการณ์ทางด้านดนตรีพื้นเมือง 3) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้ เปลี่ยนจากการขายสินค้าที่เป็นวัตถุไปสู่การขายสินค้าที่เรียกว่า ประสบการณ์ 4) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ สัมผัสถึงความเป็นท้องถิ่นและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น 5) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง และ 6) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่างกัน เช่น ท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นด้านการทำอาหารได้พัฒนาจุดนี้มาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยจัดกิจกรรมการสอนทำอาหารและวิธีการปรุงอาหาร เป็นต้น [5]

ในปัจจุบันนี้ จังหวัดพัทลุงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในหลายพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่อย่างต่อเนื่อง ชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอมเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีทุนทางทรัพยากร สังคมและชุมชนดี ชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอมเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านบางหล่อ ต.เกาะเต่า อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง มีพื้นที่ประมาณ 125.24 ตารางกิโลเมตร สภาพเป็นพื้นที่เป็นที่ราบสูงบริเวณเทือกเขาบรรทัด ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม บ้านบางหล่อเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้และแหล่งน้ำ นอกจากนี้ ยังมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ ทำให้ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณต้นน้ำคลองป่าพะยอมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ทางชุมชนยังขาดข้อมูลและกระบวนการในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำป่าพะยอมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป โดยจะใช้ข้อมูลและกิจกรรมที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานของชุมชนต่อไป

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อศึกษากิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม โดยมีขอบเขตของงานวิจัยด้านพื้นที่ในการการวิจัยครั้งนี้เป็นพื้นที่ หมู่ 3 ต.เกาะเต่า อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง และระยะเวลาทำการวิจัย ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2560-28 กุมภาพันธ์ 2561

วิธีดำเนินการวิจัย สืบหาข้อมูลภาคสนามจากผู้นำชุมชน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน นำข้อมูลมาสังเคราะห์ จัดเวทีชุมชนเพื่อยืนยันข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และคัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และทดลองกิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกแก่นักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน และทำการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถาม แบ่งระยะเวลาในการทำวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ด้วยกันคือ 1) ศึกษาบริบทชุมชนและทุนชุมชน 2) คัดเลือกกิจกรรมต้นแบบ และ 3) การทดลองกิจกรรมท่องเที่ยว

1. ศึกษาบริบทชุมชนและทุนชุมชน

- ศึกษาสภาพปัจจุบันในชุมชนด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนผู้ที่สนใจ ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบสโนว์บอล รวมทั้งสิ้น 32 คน
- เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Deep Interview) และการจัดเวทีประชาคม
- การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการอุปนัยและนำเสนอเป็นความเรียงประกอบการเสนอข้อมูลสำคัญ

2. คัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

- คัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมเป็นต้นแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการประชุมเพื่อคัดเลือกกิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ได้จากการศึกษามาจัดทำกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำคลองป่าพะยอมและจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนคนต้นน้ำคลองป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง
- เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ การสนทนากลุ่ม
- การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการอุปนัยและนำเสนอเป็นความเรียงประกอบการนำเสนอข้อมูลสำคัญ

3. การทดลองกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

- การตรวจสอบต้นแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ด้วยการจัดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน และสอบถามความพึงพอใจ
- เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามมีรายละเอียดเกี่ยวกับความเหมาะสมของกิจกรรมในประเด็นต่าง ๆ เช่น เวลา อายุของผู้ทำกิจกรรม และรูปแบบของกิจกรรม เป็นต้น
- การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีอุปนัยและนำเสนอเป็นความเรียงประกอบข้อมูลสำคัญ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาประกอบด้วย 3 ส่วน คือ บริบทชุมชนและทุนชุมชน การคัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการทดลองกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บริบทชุมชนและทุนชุมชน

บริบทชุมชน พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ต.เกาะเต่า อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง ชุมชนเกาะเต่าเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาเป็นเวลาประมาณ 94 ปี เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ตั้งอยู่เทือกเขาทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นป่าและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าที่ประชาชนใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่าและจับปลาเพื่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ยังมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินป่า สำหรับการหาของป่าและเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้ในการสัญจรไปยังสวนยาง

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน วัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่ชาวบ้านมองว่า เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ คือ วัฒนธรรมเรื่องการทำอาหาร เนื่องจากมีอาหารพื้นบ้านหลายชนิดที่เป็นอาหารเฉพาะพื้นที่ เช่น แกงน้ำเค็มปลาหวด น้ำพริกใบตำมัง มะพร้าวปิ้ง แกงน้ำเคียวด แกงหอยโล่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการทำจักสานเป็นงานเด่นเช่นเดียวกัน การจักสานของชุมชนจะใช้พืชเฉพาะ คือ ต้นคล้า นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนตกปลา ส่วนใหญ่จะชอบไปตกปลาที่บริเวณเขื่อนบางหยิง โดยเหยื่อที่ใช้ในการตกปลา คือ จิ้งหรีด (เลี้ยงเอง) และปลวก ใช้เวลาตกปลาทั้งวัน ปลาส่วนใหญ่ที่ได้คือ ปลาตุ๊ก ปลาช่อน ปลาโตน และปลาแก้มช้ำ

2. ต้นแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการจัดเวทีประชาคมเพื่อพิจารณากิจกรรมที่จะพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2560 ชุมชนมีความเห็นว่า ในการส่งเสริมพื้นที่ต้นน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน และจากการประชุมสรุปว่า กิจกรรมเส้นทางเดินป่าเป็นกิจกรรมที่อยากส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยวมากที่สุด กิจกรรมถัดมาในกลุ่มนี้ คือ ชันโรง สวนผลไม้ ฝายมีชีวิต สวนสมุนไพรและตกปลา ส่วนกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพชุมชนคิดว่า การทำน้ำพริกเป็นอาชีพที่อยากให้เป็นกิจกรรมมากที่สุด รองลงมา คือ การทำจักสาน ส่วนของฝากผลิตภัณฑ์จากลูกหยีและเครื่องจักสาน เป็นผลิตภัณฑ์แรกที่ชาวบ้านต้องการให้เป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ลำดับถัดมาเป็นผลิตภัณฑ์จากชันโรงและน้ำผึ้งโพรง น้ำพริกและน้ำเค็มปลาหมักเป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้น จึงสรุปกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ออกเป็น 3 แบบ คือ 1) เส้นทางเดินธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การเดินป่าและชมความงามตามธรรมชาติของป่าต้นน้ำ (ภาพที่ 1) 2) การสาธิตให้ความรู้ กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ สาธิตให้ความรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ (ภาพที่ 2) วิธีการเลี้ยงผึ้งโพรงและชันโรง (ภาพที่ 3) สาธิตและฝึกทำเครื่องจักสาน (ภาพที่ 3) การทำน้ำพริกและหมักรอบ (ภาพที่ 4) และ 3) การท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ ชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ นอกจากนี้ ยังมีผลิตภัณฑ์ชุมชนหลายชนิด เช่น ขนหมักกรอบและสละลอยแก้ว เป็นต้น (ภาพที่ 5)

ตารางที่ 1 ต้นแบบกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง

ลำดับที่	สถานที่	กิจกรรม	เวลา
1.	สวนสละ	เรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปสละ	3 ชั่วโมง
2.	ศูนย์การเรียนรู้ การเลี้ยงผึ้งโพรงและชันโรง	เรียนรู้วิธีการเลี้ยงผึ้งและการทำผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง เช่น การทำสบู่	3 ชั่วโมง
3.	กลุ่มจักสาน	เรียนรู้วิธีการทำเครื่องจักสาน ลงมือปฏิบัติและรับผลิตภัณฑ์จากฝีมือตัวเองกลับบ้านเป็นของที่ระลึก	3 ชั่วโมง
4.	ประปาภูเขา	เรียนรู้วิธีการทำประปาภูเขาและเดินทางขึ้นไปดูแหล่งน้ำที่นำมาทำประปาภูเขาซึ่งมีทัศนียภาพที่สวยงามที่บริเวณต้นน้ำ	2-3 ชั่วโมง
5.	ศูนย์การเรียนรู้ร้อยหวน	เรียนรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร การใช้ชีวิตแบบพื้นบ้าน สามารถพักแรมและทำอาหารรับประทานเองได้	2 วัน 1 คืน
6.	เส้นทางเดินธรรมชาติ	ชมเส้นทางเดินธรรมชาติที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ ถ้าเพชรพักค้างแรม 1 คืนและเดินทางกลับอีกเส้นทางหนึ่ง	2 วัน 1 คืน

3. การทดลองกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับนักท่องเที่ยวจำนวน 30 คน และประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถาม ที่มีต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับมาก โดยมีรายละเอียดระดับความพึงพอใจในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านการให้บริการของบุคลากรในชุมชนในระดับมาก-มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 ประกอบด้วย การให้บริการที่สุภาพเป็นมิตร การให้บริการด้วยความรวดเร็ว การดูแลเอาใจใส่ ความกระตือรือร้น เต็มใจบริการและการให้คำแนะนำ และการตอบคำถาม 2) ด้านอาหารอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับน้อย-น้อยมากที่สุด ร้อยละ 53.33 โดยชุมชนยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านค้าและห้องน้ำ

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 การสาธิตและร่วมกิจกรรมผลิตภัณฑ์ของสวนสละ

ภาพที่ 3 การสาธิตและการร่วมทำสบู่จากน้ำผึ้งและอู และ การจักสาน

ภาพที่ 4 การสาธิตและการร่วมกิจกรรมการทำน้ำพริกและการทำหมี่กรอบ

ภาพที่ 5 ผลิตภัณฑ์ชุมชน

การอภิปรายผลและสรุปผลการศึกษา

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องนำจุดเด่นของพื้นที่มาพัฒนาร่วมกับบริบทต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกัน องค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย พื้นที่ ผู้ประกอบการ ชุมชน กิจกรรมและการสื่อสาร [8] จากการวิจัยครั้งนี้จะเห็นได้ว่า พื้นที่ต้นน้ำคลองป่าพะยอมมีกิจกรรมหลายอย่างที่มีจุดเด่นและสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ได้แก่ การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การสาธิตให้ความรู้ และการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมมีความหลากหลายให้นักท่องเที่ยวเลือกกิจกรรมที่สนใจได้ตามความเหมาะสม [9] กล่าวว่าการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยว กิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นความแท้จริงของชุมชน การสร้างคุณค่าจากวิถีชีวิต นักท่องเที่ยวได้รับ

ประสบการณ์ร่วมกับเจ้าบ้านผ่านการทำกิจกรรม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง [10] จะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกิจกรรมเด่นของชุมชน และแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นคนต้นน้ำคลองป่าพะยอม นับว่าสอดคล้องตามแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เน้นนำวัฒนธรรมวิถีชีวิตหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นสื่อสร้างประสบการณ์ [11] และจากการทดลองกิจกรรมท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกเป็นที่พึงพอใจของนักท่องเที่ยวในระดับดี-ดีมาก

หลักการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนคนต้นน้ำเน้นกิจกรรมที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ เน้นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่ท่องเที่ยวด้วยใจอนุรักษ์ คำนึงถึงธรรมชาติ ป่า เขา สายน้ำ ไม่ทำลายธรรมชาติและมีการลี้ยงซื้อสูง พร้อมทั้งจะจ่ายเพื่อให้ได้สินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ คำนึงถึงราคา แนวคิดการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบนี้สอดคล้องกับรายงานของธัญญา และนฤมล [12] ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมและสุขภาพในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ของประเทศไทย: เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน ซึ่งพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประสบการณ์ที่ดีของนักท่องเที่ยว คือ ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานที่ ด้านความคุ้มค่าของเงิน ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว เป็นอันดับต้น ๆ สภาพพื้นที่ของชุมชนต้นน้ำมีบรรยากาศที่ดีอยู่แล้ว และชุมชนได้มีการสร้างสินค้าและบริการให้มีความโดดเด่นและคุ้มค่ากับราคาที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวมากที่สุด แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้ เป็นแนวคิดที่เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ คือ เป็นการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีความตั้งใจที่จะเลือกมาท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวที่มีจุดหมายปลายทางจริง ๆ ไม่ใช่การไปท่องเที่ยวตามกระแสนิยม เพราะฉะนั้น กิจกรรมท่องเที่ยวจะตอบสนองความพึงพอใจและความต้องการที่แตกต่างไปจากปกติ [8]

จากผลการศึกษาศาสนาสืบผลการศึกษาค้นคว้าต่อวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในการศึกษากิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ดังนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคนต้นน้ำคลองป่าพะยอม เป็นกิจกรรมที่เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการต่อยอดฐานทรัพยากรที่มีอยู่ สร้างคุณค่าหรือเพิ่มมูลค่าให้สูงขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำเอาภูมิปัญญาและวิถีการดำเนินชีวิตมาเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อการท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินป่า การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ การทำเครื่องจักสาน เป็นต้น ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่มีค่าในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว [13] ในการคัดเลือกกิจกรรมจักสานจะมีการคัดเลือกจากลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งในการคัดเลือก กิจกรรมจักสานของชุมชนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นเช่นเดียวกัน [9]

การเกิดการรับรู้ของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ ผู้ประกอบการมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและมีพันธมิตร เครือข่ายที่กว้างขวาง โดยเฉพาะเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดพัทลุง และพื้นที่ใกล้เคียงทำให้มีช่องทางในการสื่อสารหลายช่องทาง นอกจากนี้ ชุมชนมีการนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมุมใหม่ ๆ แต่สอดคล้องกับทรัพยากรที่พื้นที่ต้นน้ำคลองป่าพะยอมมีได้เป็นอย่างดี เช่น กิจกรรมการเดินป่าที่สอดแทรกความรู้จิตใจการอนุรักษ์ธรรมชาติเข้าด้วยกัน ทำให้มีความน่าสนใจโดยเฉพาะการเดินทางท่องเที่ยวแบบครอบครัว นอกจากนี้ การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวจะใช้สื่อ Social media เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่ต้องการ ซึ่งเป็นการเลือกสื่อที่เหมาะสมสอดคล้องกับช่วงเวลาในการสื่อสาร จะทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม [14]

การสร้างที่ยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวนี้มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปิรันธ และธีระวัฒน์ [8] กล่าวว่า จำเป็นจะต้องเกิดความร่วมมือจากทุกฝ่าย ในส่วนของผู้ประกอบการต้องตระหนักถึงการเป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ เสนอสินค้าและบริการในราคาที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว สร้างเอกลักษณ์จุดขายของธุรกิจของตนเองให้ชัดเจน ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ตระหนักถึงการบำรุงรักษาและเพิ่มเติมให้กับธรรมชาติ รวมถึงการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่ดีกับชุมชน แต่สิ่งสำคัญที่จะสร้างที่ยั่งยืนได้นั้น สิ่งสำคัญอีกประการคือ ชุมชน ต้องสร้างให้ชุมชนมีความภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของตนเอง และสนับสนุนให้วัฒนธรรมนั้นโดดเด่น เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน นอกจากนี้ ชุมชนยังต้องมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ต้องสร้างความเข้าใจ ความรู้ และความสำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ตลอดเวลาของการทำวิจัยในพื้นที่ต้นน้ำสัมผัสได้ถึงความมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ยั้งขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวที่มีชุมชนมีบทบาทรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองนั้น จุดสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จหรือไม่นั้นก็ย่อมต้องขึ้นอยู่กับตัวชุมชนเป็นสำคัญ เพราะเขาเป็นเจ้าของสินค้า เจ้าของสมบัติ รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนก็จะยิ่งทำให้ประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น [15] นอกจากนี้ ปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย คือ

กระบวนการเรียนรู้ ระบบความสัมพันธ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมโยงการทำงานของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เกิดการยอมรับ มีความรัก และความสามัคคีภายในชุมชน ทำให้ชุมชนพัฒนาที่ยั่งยืนได้จากปัจจัยดังกล่าว [16]

ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการท้าวิจัยจะเห็นได้ว่า ชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง ดังนั้น ถ้าชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอมจะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปควรตระหนักถึงปัญหานี้ และหาวิธีในการทำความเข้าใจกับชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ [9] เพราะชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา ดังนั้น ควรสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับชุมชน พร้อมกับการสร้างการจัดการที่ดีอย่างเป็นเอกลักษณ์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การนำภูมิปัญญามาสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ควรจัดการบริหารเวลาให้ราษฎรชาวบ้านมีเวลาในการรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา และชุมชนจะต้องสามารถบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีมาตรฐานได้ด้วยตัวของชุมชนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งสำคัญคือ ชุมชนจะต้องใช้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการรักษาสสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายนอกและชุมชนจะต้องสามารถได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอันก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชน [10]

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนจะต้องมีการพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยอาจจะเป็นการไปดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน และควรมีการส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น ทั้งการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- [2] นนทวรรณ ส่งเสริม. (2561). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [3] สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ พิเชฐ สายพันธ์ อรุมา เทพละกุล และธีระ สินเดชารักษ์. (2556). **ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อองค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- [4] ภัยมณี แก้วสง่า และนิศาชล จ้านง. (2557). “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย”, *Suranaree Journal Social Science*. 6(1), 91-109.
- [5] Richards, G. (2010). “Creative Tourism and Local Development”. In Wurzbarger, R. (Ed.). *Creative Tourism a Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO. International Conference on Creative Tourism in Santa Fe*. 78-90. New Mexico. USA
- [6] ล้ายอง ปลั่งกลาง วันทนา เนาว์วัน และชุมพล พิษพันธุ์ไพศาล. (2558). การศึกษาเพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญา ท้องถิ่น กรณีศึกษา : ผลิตภัณฑ์อาหารวัฒนธรรม มุสลิม ชุมชนเมือง เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. อยุธยา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- [7] ยุวดี นิรัตน์ตระกูล. (2538). “ECO-TOURISM: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”, *จุลสารการท่องเที่ยว*. 14(3), 50-58.
- [8] ปิรันธ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทัก. (2559). “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง”, *Veridan E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 9(1), 250-268.

- [9] พิศาล แก้วอยู่ และประกอบศิริ รักดีพินิจ. (2557). “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการปรับใช้
หัตถกรรมจักสานผักตบชวาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, ในการประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน
ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557. 321-329. โรงแรมเซ็นทารา แอนด์ คอนเวนชัน เซ็นเตอร์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น.
- [10] ศลิษา อีรานนท์ และประกาศิต โสภณจรัสกุล. (2559). “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ทางเลือก-ทางรอดของการ
ท่องเที่ยวไทย”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี. 8(2), 206-215.
- [11] อีระ สีนเดชารักษ์ และนาฬิกอดิศักดิ์ แสงสนิท. (มปป). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: การรับรู้ของนักท่องเที่ยว
ความพร้อมของเจ้าของกิจกรรมและความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. บทความ
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 1-22.
- [12] ธัญยา พรหมบุรณย์ และนฤมล กิมภากรณ์. (2558). “ปัจจัยที่มีผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
วัฒนธรรม และสุขภาพในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ของประเทศไทย: เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน”,
วารสารบริการและการท่องเที่ยวไทย. 10(1), 71-87.
- [13] ราตรี สิทธิพงศ์ และชาลี ตระกูล. (2560). “การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
ตำบลนาบอคำ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว”, สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ (สทมส.). 23(3), 71-82.
- [14] มนัสสินี บุญมีศรีสง่า. (2558). “การให้ความหมายรูปแบบและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวแบบดาร์กทัวร์ริซึม
พื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี”, Veridian E-Journal, Silpakorn University. 8(2), 571-592.
- [15] สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน.
- [16] สมบูรณ์ ธรรมลังการ. (2556). รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัด
เชียงราย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 15(2), 58-66.

การบริหารจัดการกลุ่มด้วยการพัฒนาจิตสุขภาวะทางปัญญา : กรณีศึกษา ในกลุ่มชาวนาข้าวอินทรีย์บ้านคูหาใน

Group Management with Insighted Wisdom Growth: A Case Study among Bankuhanai Organic-Rice Farmer

วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง^{1*} อุดม พานทอง² จิดาภา เซคเคย์³ และศศิธร คงทอง⁴

Wimonman Sriroongrueng^{1*}, Udom Phantong², Jidapa Szekely³ and Sasitorn Kongthong⁴

บทคัดย่อ

กลุ่มนาข้าวอินทรีย์บ้านคูหาใน มีการรวมกลุ่ม เป็นไปแบบหลวม ๆ ขาดการประสานงาน การมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจและต้องการพัฒนากลุ่มนี้ ด้วยการพัฒนาจิตสุขภาวะทางปัญญา จากการฝึกเจริญสติซึ่งทำให้เกิดคลื่นสมองผ่อนคลาย สามารถกระตุ้นการทำงานของสมองทุกส่วน วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ คือ การศึกษาผลของการฝึกเจริญสติต่อการพัฒนาตนเอง และการทำงานร่วมกัน ในกลุ่มนาข้าวอินทรีย์บ้านคูหาในและการประเมินประสิทธิภาพของการฝึกสติ มีผู้เข้าร่วมโครงการ 18 คน จากชุมชนบ้านคูหาใน ได้รับการฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้สติสังเกตลมหายใจ และการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย โดยครูฝึกที่ชำนาญ ประมาณ 2 วัน ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนมีจิตที่สัมผัสได้ ถึงความสงบ เยือกเย็น ของจิตที่เป็นกลาง หรือ อุเบกขา พวกเขาสามารถจำสภาวะจิตสงบนี้ได้ จึงสามารถนำไปฝึกปฏิบัติเองได้ในชีวิตประจำวัน โดยการฝึกสอน และสาธิตของครูฝึก การเก็บข้อมูลใช้วิธีผสมระหว่างทั้ง 2 วิธี ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยตอบแบบสอบถามการเจริญสติ ก่อนและหลังการฝึกอบรม ภายใน 5 เดือน และคณะผู้วิจัยพบปะทบทวนผลการเจริญสติกับกลุ่มนี้ทุกเดือน ครั้งละ 1 วัน ผลการทดลองพบว่า ทุกคนมีสติเพิ่มขึ้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ($p<.05$) ทำให้จิตสงบ มีสมาธิตั้งมั่น ตั้งใจทำงาน ด้วยความมีสติรอบคอบ ชาวนาเสนอแนะให้มีการฝึกสติในนักเรียน ด้วยในอนาคต

คำสำคัญ: สติ กิจกรรมประจำวัน กลุ่มนาข้าวอินทรีย์ การบริหารจัดการกลุ่ม

Abstract

The problems of the Bankuhanai organic-rice farmer group's management were the loose confederation among the members and lack of participation and team work management. Therefore, our research team was interested to develop the farmers in this group by insighted wisdom growth of mindfulness practice. This technique led to the relaxed brain waves which could activate all parts of the brains. The purposes of this research were to study the results of mindfulness practice that affect self-development and their team work in the Bankuhanai organic-rice farmer group, and to describe and evaluate the efficacy of mindfulness practice in this group. Eighteen participants from Bankuhanai were trained daily in the practice of mindfulness meditation, such as breathing and moving part of the body

¹ ผศ.ดร., คณะเทคนิคการแพทย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

² อ., คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

³ อ.ดร., คณะเทคนิคการแพทย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

⁴ นักวิชาการชำนาญการ, สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

¹ Asst. Prof. Dr., Faculty of Medical Technology Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

² Lecturer, Faculty of Nursing Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

³ Lecturer, Dr., Faculty of Medical Technology Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

⁴ Senior Academic Officer, Research and Development Office, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

* Corresponding author: Tel.:074289107. E-mail address: wimonman.s@psu.ac.th

by the mindfulness trainers for two days. The participants had their own direct experience of neutral mindfulness. They could remember this state of mindfulness and practised to have mindfulness in their daily lives by themselves. The data were collected by mixed method; quantitative data by questionnaire and qualitative data by interviews, focus groups and participatory observation. Participants completed a questionnaire about mindfulness before and after the 5-month practising program. We met this group every single month to revise mindfulness practice for one day in each meeting. We found that all of participants had increased mindfulness in various activities ($p < .05$). Mindfulness caused concentrated peaceful mind with high intention to work carefully. The farmers suggested to teach mindfulness to the pupils in their villages in the future.

Keywords: Mindfulness, All Activities, Organic-Rice Farmer Group, Group Management

บทนำ

ปัจจุบันรัฐบาลต้องการให้ชาวนามีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ คณะผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า แนวทางพัฒนาชาวนาอย่างยั่งยืนต้องเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมองอย่างแนบแน่น เนื่องจาก คณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการพัฒนานักศึกษาอย่างมากในรายวิชาจิตวิวัฒน์ซึ่งใช้หลักการของการศึกษาแบบฟินแลนด์ คือ ทำให้นักศึกษามีความสุขในการเรียน ความสุขนี้เกิดจากการฝึกสติ ความสุขของบุคคล จากการพัฒนาจิตจนเกิดจิตตปัญญาที่มีการศึกษาวิจัยกันอย่างมากมาย ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสมอง ให้จิตมีความรู้สึกตัวที่ปัจจุบัน ไม่คิดไปในอดีต หรืออนาคต

นักวิทยาศาสตร์ค้นพบว่า การฝึกสติทำให้เกิดคลื่นสมองแบบแอลฟา ทำให้เกิดจิตผ่อนคลาย สงบ ผ่องใสมีความสุข ไม่คิดฟุ้งซ่านมีจิตว่าง สามารถพัฒนาสมองทุกส่วนและพัฒนาการเรียนรู้อย่างรวดเร็วรวมทั้งคุณธรรมจริยธรรม เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีสติสมาธิเพิ่มขึ้น [1] นายแพทย์ ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ได้อธิบายความแตกต่างของสติ สมาธิไว้ว่า สติเป็นจิตที่มีคุณภาพในขณะที่ทำงาน ส่วนสมาธิเป็นจิตที่มีคุณภาพขณะพัก นั่นคือ จิตที่มีสติจะทำงานด้วยความรู้สึกตัวที่ปัจจุบัน ไม่คิดวอกแวกไปในอดีต หรืออนาคต และควบคุมอารมณ์และความคิดได้ ส่วนจิตที่มีสมาธิจะหยุดคิด มีความสงบ จิตตั้งมั่น มีปัญญาเห็น การเกิดดับของมายาภาพจากอารมณ์และความคิด จึงปล่อยวาง อารมณ์ได้ง่าย เกิดการ ผ่อนคลาย ทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งสติ สมาธิมีความสัมพันธ์เกื้อกูลส่งเสริมกัน

ปัจจุบันทั้งอเมริกาและยุโรปหลายประเทศก็ได้นำการฝึกสติมาพัฒนาคนในหน่วยงานของตนเอง เช่น Google เป็นต้น ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงใช้หลักการของจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งมีสติเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ มาสอนในรายวิชาจิตวิวัฒน์แบบเต็มรูปแบบเราสามารถพัฒนานักศึกษาได้ทุกคนนักศึกษาได้รับประโยชน์จากการฝึกสติในระดับมากที่สุด จึงแนะนำให้คณะผู้วิจัยเผยแพร่เทคนิคการฝึกสติไปสู่ประชาชนทั่วไปด้วยเพราะฝึกได้ง่าย ได้ผลจริงประยุกต์ได้ในชีวิตประจำวันทำให้ฉลาดขึ้นจิตผ่อนคลายมีความสุขได้ง่าย มีสาระในชีวิต [2] นอกจากนี้ ในต่างประเทศมีการประยุกต์การฝึกเจริญสติในนักศึกษาแพทย์ในงานแพทยศาสตรศึกษา ซาฟโร และคณะ [3] ได้รายงาน ว่า นักศึกษาเตรียมแพทย์และนักศึกษาแพทย์ที่ได้ฝึกการเจริญสติ ได้แสดงออกมา มีความเครียดในจิตใจลดลงและความเมตตาต่อผู้อื่นเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาในกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้ฝึกเจริญสติ พระประยุทธ์ ปยุตโตได้อธิบายภาคปฏิบัติของจิตไว้ดังนี้ ในสภาวะที่มีสติจะทำให้จิตมีสมาธิและตั้งมั่นมีความสงบผ่อนคลาย เมื่อฝึกฝนบ่อย ๆ จะมีสติเพิ่มขึ้นเกิดเป็นปัญญาภายในจิตที่จะรู้ทันอารมณ์และความคิดฟุ้งซ่าน เห็นความไม่เที่ยงของมัน แล้วปล่อยวางทั้งความคิดเหล่านั้นเสียได้ จิตก็จะกลับมา มีสติต่อไปอย่างต่อเนื่องเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีสติและผ่อนคลาย [4]

ผลการศึกษาของวิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง และคณะ [5-9] พบว่า การฝึกสติในชีวิตประจำวัน ของพนักงานมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์และนักศึกษา ช่วยลดความเครียดได้ การเจริญสติทำให้มีการมองย้อนกลับเข้าไปในตนเองทำความเข้าใจความเป็นไปในชีวิตได้ชัดเจนขึ้น จากผลดีดังกล่าวคณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรที่จะฝึกเจริญสติให้ชาวนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือกันรู้จักการทำงานเป็นทีม เสียสละ มีน้ำใจ เพราะจะทำให้ชาวนาพัฒนา สติ จะช่วยให้ชาวนามีการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้นให้ผลสัมฤทธิ์ในการทำงานดีขึ้น ได้ผลการวิจัยอาจนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพชาวนาต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลของการฝึกเจริญสติในชาวนา ในกลุ่มนาข้าวอินทรีย์บ้านคูหาในและการประเมินประสิทธิภาพของการฝึกสติ

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลอง (One group pretest - posttest) เป็นการศึกษาทดลองวัดผลก่อน-หลังการเข้าฝึกเจริญสติเป็นเวลา 5 เดือนกลุ่มตัวอย่างเป็นชาวนากลุ่มนาข้าวอินทรีย์บ้านคูหาใน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา จำนวน 18 คน นับถือศาสนาพุทธ เข้าร่วมโครงการในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560

การฝึกตามโปรแกรมฝึกเจริญสติ

1. ก่อนฝึกปฏิบัติตามโปรแกรมให้กลุ่มตัวอย่างทุกราย ทำแบบประเมินระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติ (เครื่องมือฉบับที่ 1) โปรแกรมการฝึกเจริญสติมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 รับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกลุ่มใหญ่ ใช้เวลา 2 วันภายในห้องที่เงียบและอุณหภูมิประมาณ 25 องศาเซลเซียส โดยประกอบด้วยหัวข้อการฝึกเรียงตามลำดับดังตารางที่ 1 ซึ่งการอบรมนี้ได้รับการสอนจากครูฝึกที่ผ่านการอบรมวิธีฝึกสติ/สมาธิเป็นเวลา 20 ปีและมีประสบการณ์ในการสอนวิธีฝึกสติ/สมาธิเป็นเวลา 10 ปี ประกอบด้วย การอธิบายวิธีการและให้ฝึกปฏิบัติเจริญสติตามโปรแกรม ขณะที่ฝึกครูฝึกจะประเมินผลแต่ละรายและนำจิตของชาวนาทุกคนไปสู่ภาวะสติปัจจุบันที่จิตมีความสงบได้แก่ความรู้สึกตัวที่เป็นปัจจุบันขณะ อยู่กับการเคลื่อนไหวของลมหายใจ หรือกาย เช่น การเดิน และการเคลื่อนไหวมือ จิตมีความรู้สึกผ่อนคลายเป็นกลาง ไม่มีอารมณ์หรือความคิดมารบกวน ให้กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ตรงกับสภาวะจิตขณะนั้นประมาณ 10 นาที และจดจำสภาวะจิตที่มีสติแบบนี้ไว้อย่างชัดเจนในใจ ความรู้สึกตัวที่ถูกต้องจะเป็นปัจจุบันและเกิดเองตามธรรมชาติมีความสงบ อ่อนโยนควรแก่การทำงานและเป็นกลาง หรืออุเบกขาสามารถเห็นหรือรู้ทันอารมณ์ต่าง ๆ ได้ การฝึกสติเป็นวิถีจัดการกับอารมณ์ที่มีประสิทธิภาพมากส่งผลให้ผู้ฝึกสติมีความมั่นคงทางอารมณ์เพิ่มขึ้นหลังจากนั้นให้สะท้อนความรู้สึกต่อการฝึกปฏิบัติ ครูฝึกสาธิตและสอนให้ชาวนามีสติปัจจุบันในอิริยาบถต่าง ๆ เช่น การเขียน การเดิน การยืน การนั่ง การเคี้ยวอาหาร การดื่มน้ำ และการนอน เป็นต้น

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการฝึกเจริญสติ

ลำดับขั้นตอน	หัวข้อการฝึก
1	การฝึกสติกับลมหายใจขั้นที่ 1 : การระลึกรู้ลมหายใจอย่างเป็นธรรมชาติ
2	การฝึกสติกับลมหายใจขั้นที่ 2 : การเฝ้าดูลมหายใจ
3	การฝึกดูความรู้สึกของร่างกาย ที่เคลื่อนไหว การเดิน การขยับมือ (Body Sensation Awareness)
4	การระลึกรู้อารมณ์และความคิด
5	การเฝ้าดูอารมณ์และความรู้สึกทางกาย
6	การเฝ้าดูความคิด และธรรมชาติของความคิดฝึกฟังแบบไม่ตัดสิน สนหรือสนทนา
7	การเห็นการเกิด-ดับของความคิด
8	การปล่อยวางความคิด อธิบายสมมุติ ธรรมชาติที่ไร้สมมุติปรุงแต่ง และอุเบกขาแบบเซน

1.2 การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในชีวิตประจำวัน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.2.1 การฝึกสติในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การแปรงฟัน การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร การเดิน การวิ่ง การอ่านหนังสือ และการทำงาน

1.2.2 การฝึกก่อนนอนทุกวัน โดยเจริญสติ รู้สึกรู้ตัวกับลมหายใจตามธรรมชาติและ ผ่อนคลายด้วยเทคนิค ผ่อนพักตระหนักรู้ ใช้สมาธิในการสำรวจร่างกายตั้งแต่ศีรษะ จรดเท้า ทั่วร่างกายเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อประมาณ 30-45 นาที [10] พร้อมกับฟังเพลงบรรเลงผ่อนคลาย

2. หลังจากกลุ่มตัวอย่างฝึกปฏิบัติตามโปรแกรมการฝึกเจริญสติในตารางที่ 1 ได้ด้วยตนเองแล้ว ให้นำไปปฏิบัติต่อในชีวิตประจำวันเป็นเวลา 5 เดือน คณะผู้วิจัยพบปะทบทวนผลการเจริญสติกับกลุ่มนี้ทุกเดือน ครั้งละ 1 วัน ประมาณ 5 ชั่วโมง มีการฝึกสติร่วมกันในรูปแบบ และพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ครูฝึกเตือนให้ฝึกสติบ่อย ๆ พร้อมทั้งอธิบาย

ประโยชน์ และการประยุกต์ใช้ในการทำงาน แล้วกลับมาพบครูฝึกเพื่อทำแบบประเมินระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติอีกครั้ง เปรียบเทียบผลก่อนและหลังฝึกเจริญสติและทำแบบสอบถามสะท้อนความรู้สึกต่อการฝึกเจริญสติ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามการเจริญสติซึ่งสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึกในการกำหนดสติในอิริยาบถต่าง ๆ [11] ประกอบด้วย คำถาม 10 ข้อซึ่งถามเกี่ยวกับการรับรู้ความรู้สึกตัวในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตัวเลือกเป็นคะแนนจากต่ำสุด คือ 1 ถึงสูงสุด คือ 5 เกณฑ์การให้คะแนนตัวเลือก กำหนดคะแนนจากต่ำสุดถึงสูงสุดเป็น 1 คะแนนถึง 5 คะแนน ดังนี้

- 1 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย น้อยที่สุด
- 2 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย น้อย
- 3 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วยปานกลาง
- 4 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย มาก
- 5 = รู้สึกตัว/ รู้สึกพอใจ/ รู้สึกเห็นด้วย มากที่สุด

มีคำถามปลายเปิด 3 ข้อเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้สติในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำงานในชีวิตประจำวัน และข้อเสนอแนะ เครื่องมือในการวิจัยมี 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับ 1 ประกอบด้วย: ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล และ

ส่วนที่ 2 แบบประเมินความรู้สึกตัวในการกำหนดสติก่อนและหลังการฝึกเจริญสติ (pretest-posttest)

ฉบับ 2 แบบสอบถามสะท้อนความรู้สึกต่อการฝึกเจริญสติของกลุ่มตัวอย่าง

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละของลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล และวิเคราะห์ทางสถิติของค่าคะแนนแบบประเมินระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติก่อน-หลังโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed Ranks Test, Non Parametric นำข้อมูลจากแบบสอบถามระดับความรู้สึกตัวในการกำหนดสติมาแจกแจงความถี่แล้ววิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นรายข้อ โดยกำหนดค่าคะแนน ดังนี้ [11]

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50 – 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50 – 4.49	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50 – 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50 – 2.49	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด

สำหรับเนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความรู้สึกต่อการฝึกเจริญสติวิเคราะห์ด้วยการพรรณนา

ผลการศึกษา

สำหรับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ ผลการประเมินความรู้สึกตัวในการกำหนดสติในอิริยาบถต่าง ๆ ก่อนและหลังการฝึกเจริญสติ ของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโปรแกรม 18 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 16 คน ดังนี้ ก่อนทดลองชวนาให้คะแนนความรู้สึกตัวทุกกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง หลังการทดลองชวนาให้ให้คะแนนความรู้สึกตัวเพิ่มขึ้นถึงระดับมากทุกกิจกรรมพบว่า ระดับความรู้สึกตัว ในการเจริญสติเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกอิริยาบถ ($p < .05$) (ดังแสดงในตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 คะแนนความรู้สึกตัวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชวานาก่อนและหลังเข้าฝึกเจริญสติ

กิจกรรม	ก่อนฝึก		หลังฝึก		p-value
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
1. การยืน	2.83	0.64	4.38	0.46	0.050
2. การนั่ง	2.75	0.61	4.33	0.56	0.045
3. การเดิน	2.83	0.63	4.29	0.46	0.002
4. การนอน	2.88	0.85	4.29	0.55	0.045
5. การรับประทานอาหาร	2.75	0.90	4.25	0.74	0.019
6. การอาบน้ำ	2.67	0.92	4.21	0.72	0.004
7. การอ่านหนังสือ	2.71	1.00	4.13	1.03	0.024
8. การวิ่ง	2.71	0.95	4.08	0.93	0.041

สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ผลการศึกษาสะท้อนความรู้สึกต่อการเจริญสติของกลุ่มตัวอย่างหลังจากฝึกเจริญสติเป็นเวลา 5 เดือนเปรียบเทียบกับก่อนฝึก ดังแสดงในตารางที่ 3 พบว่า ก่อนฝึกคะแนนอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ แต่หลังฝึกคะแนนอยู่ในระดับมากในหัวข้อต่อไปนี้มีความพึงพอใจครูฝึก เห็นความสำคัญ เข้าใจ และได้รับประโยชน์ ของการฝึกสติมีสติรู้ทันกายและจิต มีความพอใจเนื้อหาของการฝึกอบรม มีความเพียรและความตั้งใจในการฝึกสติต่อไป ได้รับความสงบจากการฝึกสติแบบเคลื่อนไหวกาย และการสังเกตลมหายใจตามลำดับ ข้อมูลเกี่ยวกับผลดีของการเจริญสติจากความถลนปลายเปิดจากผลการวิเคราะห์การตอบคำถามและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนเฉลี่ยของความตั้งใจฝึกเจริญสติในระดับมาก โดยค่าคะแนนความเข้าใจการฝึกเจริญสติก่อนมาเข้าโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.75 จากข้อมูลนี้จะบ่งได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเพียรในการฝึกและทำให้กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนเฉลี่ยของความ สามารถนำสติไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ในระดับมาก

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ เมื่อมีการฝึกสมาธิมากพอก็จะเกิดมีสติขึ้นมาอย่างต่อเนื่องทำให้จิตสงบมีสติ/สมาธินำไปใช้ทำงานได้ กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูล สรุปได้ว่า ผลของการเจริญสติมีแต่ผลดีไม่มีผลเสียเลย โดยทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความเครียด ความกังวล ลดลง สามารถเข้าใจตนเอง รู้ทันความคิดอารมณ์ มีปัญญายกในจิตและสามารถปล่อยวางอารมณ์ได้ และไม่โกรธซึ่งวิธีการฝึกพัฒนาจิตแบบนี้ ชวานาบอกว่า ให้ผลดีชัดเจน ฝึกที่อื่น ๆ มาแล้ว ได้แต่ความสงบ ไม่เคยปล่อยวางอารมณ์ได้เลย ทำให้จิตใจดีขึ้น สุขภาพจิตดีขึ้น โกรธน้อยลง จิตใจดี ผ่องใส สมองโปร่งคิดงานได้ดี มีเหตุผล ตั้งสติในการทำงาน ตลอดจนงานลุล่วงมีความสุขระหว่างทำงาน ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ใจเย็นไม่รีบร้อน มีความอดทน และทำงานได้มากขึ้น การทำงานเป็นทีมดีขึ้นได้รับความร่วมมือดีขึ้น สุขภาพดีขึ้น หัวหน้ากลุ่มบอกว่า ทำงานได้ดีขึ้น เพราะมีสติสมาธิมากขึ้น ความผิดพลาดลดลงรู้จักวางแผนงานคิดก่อนทำรวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์

ตารางที่ 3 คะแนนที่ชวานาประเมินตนเอง หลังจากชวานาได้ฝึกเจริญสติภายใน 5 เดือน

หัวข้อที่วัด	ก่อนฝึก		หลังฝึก	
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ความพึงพอใจครูฝึกของโครงการ	3.48	0.84	4.38	0.50
2. ความเข้าใจเรื่องสติ	2.75	0.56	4.33	1.03
3. การเห็นความสำคัญของสติ	3.45	0.83	4.33	0.64
4. การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ	3.44	0.73	4.17	0.56
5. การมีสติรู้ทันกายและจิต	3.25	0.67	4.17	0.48
6. ความพึงพอใจเนื้อหาการฝึกอบรม	3.45	0.73	4.13	0.54
7. การมีความเพียรเจริญสติต่อไป	3.42	0.70	4.04	0.46
8. การเห็นความสงบจากการเคลื่อนไหวของร่างกาย	3.46	0.71	3.92	0.41
9. การเห็นความสงบจากการสังเกตลมหายใจ	3.40	0.74	3.83	0.63

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าโปรแกรมฝึกเจริญสติรู้สึกว่าการเจริญสติ เป็นเทคนิคที่ฝึกได้ง่าย สะดวก สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการทำงานได้ดีมาก ควรนำไปเผยแพร่และพัฒนานักเรียนต่อไปในด้านการเรียนและการพัฒนาสมอง

การอภิปรายผล

กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้สึกตัว ในการเจริญสติเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกอริยาบท ($p < .05$) ซึ่งการทดลองนี้ได้บ่งชี้ถึงการฝึกสติที่เข้าถึงสัมมาสติ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงได้อริยาบทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีสติในการเดิน และการอาบน้ำ ซึ่งมีค่า p -value น้อยมากเพียง 0.002 และ 0.004 ตามลำดับ รวมทั้งการทำงานและสอดคล้องงานวิจัยของศุภวรรณ ธนภาพรังสรรค์และคณะ [12] ซึ่งศึกษาผลของการใช้รูปแบบการฝึกสติสมาธิ ต่อความสามารถทางสมอง ความตระหนักรู้ในตนเองของนักศึกษาพยาบาลทำให้ได้ผลดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ช่วยฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล อธิบายได้ตามแนวคิดเรื่องการฝึกสติสมาธิ เป็นการบริหารจัดการให้สงบ เกิดความมุ่งมั่นและสะสมพลังจิตให้เข้มแข็ง สามารถนำพลังจิตที่ได้ไปใช้ในการทำงาน ยิ่งพลังจิตมากเท่าใดงานก็ยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังที่ชาวนาบอกว่า สมองโปร่งคิดงานได้ดีความผิดพลาดลดลงรู้จักวางแผนงานคิดก่อนทำรวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์มีความอดทนและทำงานได้มากขึ้น การเจริญสติกับสุขภาพจิตและความเครียด ชาวนาเล่าให้ฟังว่า ความเครียด ความกังวล ลดลง ผลที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kevanne และคณะ [13] ซึ่งศึกษาผลการเจริญสติในวัยรุ่นพบว่า การเจริญสติมีผลต่อการทำงานด้านจิตใจและพฤติกรรม ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์ การตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนความสนใจได้ดีขึ้น ทำให้ความเครียด ความวิตกกังวลลดลง จะเห็นได้ว่า เทคนิคการฝึกสติที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะสามารถประยุกต์ใช้กับทุกการเคลื่อนไหวของกายและลมหายใจโดยให้จิตสังเกต หรือรู้สึกตัวกับการเคลื่อนไหวเหล่านั้น จิตก็จะเกิดความสงบได้วางทั้งวัน ถ้าผู้ฝึกขยันรู้สึกตัว จึงเป็นวิธีการที่ทำได้ง่าย ดังที่ชาวนาบอกว่า สามารถนำสติไปประยุกต์ใช้ในทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เมื่อฝึกสติชำนาญแล้ว ทำให้จิตมีกำลังมาก สามารถใช้พลังของสมาธิไปสังเกตการเคลื่อนไหวของจิต หรือ พฤติกรรมของจิต ในขั้นนี้ สามารถพัฒนาไปสู่สภาวะทางปัญญาต่อไป ดังที่ชาวนาเล่าให้ฟังว่า รู้ทันความคิดอารมณ์ปล่อยวางอารมณ์ได้ และไม่โกรธ ดังนั้น การเจริญสติเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่จะทำให้สุขภาพองค์รวมในมิติของจิตตปัญญา มีการพัฒนาขึ้น ปัญญานี้หมายถึงปัญญาภายในจิต ที่ปล่อยวางอารมณ์ หรือความทุกข์ได้นั่นเอง ซึ่งมิตินี้จะเชื่อมโยงกับมิติทางกาย มิติทางใจ และมิติทางสังคมเข้าด้วยกัน [13] ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้ให้ความเห็นเรื่องการเจริญสติว่าเป็นการสร้างศักยภาพอย่างมหาศาลที่เรียกกันว่า พลังแห่งสติ การเจริญสติ คือ การฝึกจิตให้รู้อยู่กับปัจจุบัน เริ่มต้นให้รู้อยู่ที่กาย เมื่อชำนาญแล้วก็ให้สติไปรู้อารมณ์และความคิด เมื่อจิตรู้อยู่กับปัจจุบัน ความคิดจะสงบเป็นความสงบที่แท้จริง คือ ความสงบที่ออกจากความคิด จิตว่าง หรือ สุญญตา เป็นกลางมีอิสระ และสัมผัสธรรมชาติตามที่เป็นจริง ความทุกข์ก็น้อยลง เพราะความทุกข์เกิดจากความคิด ปัญญาที่เฉียบแหลมช่วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ทุกด้าน [14] การฝึกเจริญสติในระยะแรก อาจจะรู้สึกยาก มักจะเผลอไปกับอารมณ์บ่อย ๆ ต้องการกำลังใจจากครูฝึกและเพื่อน ๆ ที่จะกระตุ้นเตือนไม่ให้เผลอสติไปกับอารมณ์หรือความคิดบ่อย ๆ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเข้าไปเยี่ยมประเมินผลการฝึกสติของชาวนาติดต่อกันทุกเดือน เป็นเวลาถึง 5 เดือน ในกลุ่มนาชาวอินทรีจะมีผู้นำตามธรรมชาติซึ่งฝึกสติได้เก่งมาก จนกลายเป็นสติดอนมัตติ มีการรู้สึกตัวได้ทั้งวัน ทำให้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเรียนรู้จากท่านผู้นี้ และท่านก็ได้ช่วยเป็นครูฝึกและคอยพูดให้กำลังใจแก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ทำให้ทุกคนก้าวหน้าไปด้วยกัน ท่านเล่าให้ฟังว่า เมื่อฝึกฝนทุกวันก็จะรู้สึกง่ายขึ้น ชำนาญขึ้น เริ่มเห็นผลดีมีความสงบในจิตใจ ความคิดฟุ้งซ่านลดลงจึงมีความอดทนในการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้น จนเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในจิตเรา เมื่อฝึกเจริญสติได้ชำนาญแล้วการเผลอไปกับอารมณ์ก็น้อยลง ทำให้สติตั้งมั่นอยู่ได้และนำมาใช้ประโยชน์ได้ การเจริญสติบ่อย ๆ ส่งผลให้มีสติดีขึ้น ประโยชน์ของการที่จิตมีสติและสมาธิได้แก่ การเพิ่มสภาวะทางจิตทั้งในด้านคุณลักษณะและสมรรถนะทางจิตซึ่งตรงกับที่ชาวนาเล่าให้ฟังคือ ทำให้ จิตแจ่มใส คลายความเครียด ทำงานผิดพลาดน้อยลง ความจำดีขึ้น ทำงานสำเร็จตามมุ่งหมายซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัชวาลย์ ศิลปะกิจ และคณะ และพลภัทร์ โล่เสถียรกิจ และคณะ [15-16] งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดเนื่องจากไม่มีกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สมัครใจจำนวนไม่มาก และไม่ได้วัดว่า มีผลต่อ ภาวะทางอารมณ์ รวมทั้งพัฒนาการของสุขภาพ ในเรื่องของระยะเวลาที่เป็นการศึกษาวิจัยในระยะเวลาไม่นาน ควรมีการศึกษาวิจัยดูผลของโปรแกรมฝึกเจริญสติในระยะเวลาที่นานขึ้น เนื่องจากประสบการณ์จากการเจริญสติจะอยู่ได้นาน หากมีการฝึกสติอย่างสม่ำเสมอจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุป

ผลของการฝึกเจริญสติในระยะเวลา 5 เดือนช่วยให้ชาวนาฬิการู้สึกตัวมีสติเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในชีวิตประจำวัน รวมทั้งมี ประสิทธิภาพของการฝึกเจริญสติสูงสุด ในระดับจิตตปัญญาในการปล่อยวางอารมณ์ได้ด้วย การฝึกสติทำให้จิตใจ เข้าถึงความสงบภายในและ พัฒนาสติในการเฝ้าสังเกตปรากฏการณ์ของจิตและกายอย่างที่เป็นจริงในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ พัฒนาวิธีการฝึกเจริญสติสำหรับชาวนาฬิการู้สึกตัวอยู่กับกายที่เคลื่อนไหวในปัจจุบัน อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งวิธีการนี้ชาวนาฬิกอบอกว่าฝึกได้ง่าย ทำให้ชาวนาฬิกามีประสบการณ์ตรงกับภาวะจิตสงบหรือจิตว่างจากอารมณ์หรือความคิด จิตจะมีความรู้สึกตัว ที่เป็นกลาง ๆ มีความสงบอยู่ภายใน จิตจะจดจำสภาวะนี้ไว้และสามารถฝึกปฏิบัติให้มีสภาวะนี้หรือมีสติได้บ่อย ๆ เมื่อสติ ตั้งมั่นก็ทำให้จิตเกิดสมาธิ ชาวนาฬิกาทุกคนมีสติในการทำงาน ในชีวิตประจำวัน การทำงานใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ทำงาน เป็นทีมได้ดีขึ้น ในการทำงานมีความอดทนและรอบคอบมากขึ้นมีความผิดพลาดลดลง ใช้สติในการดูแลครอบครัวและ ทำงานบ้านและดูแลสุขภาพและการออกกำลังกายในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการฝึกสติควรนำไปเผยแพร่ให้นักเรียนต่อไปด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยี/องค์ความรู้ และนวัตกรรมจากผลการวิจัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประจำปี 2560

เอกสารอ้างอิง

- [1] ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2555). การพัฒนาจิตตปัญญาในองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- [2] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง. (2557). การวัดประสิทธิภาพของการฝึกสติเป็นพื้นฐานในระหว่างชั้นเรียนของรายวิชา จิตวิวัฒน์เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองแบบองค์รวม. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของทุนสนับสนุนการจัดการ เรียนการสอนตามการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ปีการศึกษา 2557 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [3] Shapiro SL, Schwartz, GE, Bonner G. (1998). "Effects of Mindfulness-Based Stress Reduction on Medical and Premedical Students", *Journal of Behavioral Medicine*. 21, 581-599.
- [4] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). *ความคิดแหล่งสำคัญของการคิด*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- [5] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง จรรยา สุวรรณบำรุง ลัดดา พิมพ์จันทร์ และสุธี รุจิวิชัยกุล. (2551). การสร้างโปรแกรมดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมป้องกันโรคอ้วนที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์: กรณีศึกษาดัชนีมวลกาย 25-29. รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 1-136.
- [6] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง วันดี คหะวงศ์ และวิมลรัตน์ จงเจริญ. (2554). ผลของการพัฒนาคุณธรรมด้วยโปรแกรมจิต วิวัฒน์ในนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของทุนวิจัยสถาบัน ประจำปี การศึกษา 2554 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [7] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง วันดี คหะวงศ์ วิมลรัตน์ จงเจริญ และจุฑารัตน์ สติปัญญา. (2556). ผลของโปรแกรมฝึกเจริญสติ ต่อการตระหนักรู้ตนเอง. หนังสือรวมบทความการประชุมวิชาการประจำปี จิตตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 5 เรื่อง ภาวะผู้นำจิตวิญญาณและการพัฒนามนุษย์ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม. 101-116.
- [8] วิมลมาลย์ ศรีรุ่งเรือง และอังศุมา อภิชาติ. (2557). "ผลของโปรแกรมฝึกเจริญสติต่อการพัฒนานตนเองของนักศึกษาใน ศตวรรษที่ 21", ในการประชุมวิชาการเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา เขตภาคกลาง เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย ประจำปี 2557 เรื่อง วิถีบัณฑิตไทย...ความท้าทาย โอกาสและแนวทางพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี. 35-43.
- [9] วิมลมาลย์ศรี รุ่งเรือง. (2557). "ผลของนวัตกรรมการจิตตปัญญาต่อการพัฒนานักศึกษาเทคนิคการแพทย์ในศตวรรษที่ 21", การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร. ครั้งที่ 1 เล่ม 1 Book of Abstracts and MCU Congress Proceedings เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อ การพัฒนาจิตใจและสังคมประจำปี 2557. 374-392. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- [10] กรศศิริ ชิตดี และณัฐพร อุทัยธรรม. (2556). "กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา: กลยุทธ์การพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษา พยาบาล", *Princess of Naradhiwas University Journal*. 5(2), 106-117.

- [11] สุนทรี เฉลิมพงศธร. (2546). การพัฒนาสติในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษา “หลักสูตรการเจริญสติ-สมาธิ เพื่อพัฒนาตนและพัฒนางาน” ซึ่งสอนโดยรองศาสตราจารย์จำเนียร ช่วงโชติ. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 32-34.
- [12] ศุภวรรณ อนุภาพรังสรรค์ และมาลีวัล เลิศสาครศิริ. (2559). “ผลของการใช้รูปแบบการฝึกสมาธิโดยบูรณาการสติปัฏฐาน 4 กับเอสเคที 1 ต่อความสามารถทางสมอง ความตระหนักรู้ในตนเองและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาล”, *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*. 36, ฉบับพิเศษ (กันยายน-ธันวาคม), 13-28.
- [13] Kevanne, LS., and Dusana, D. (2015). “Mindfulness Training for Adolescents: A neurodevelopmental Perspective Modification in Attention and Emotion Regulation Using Event-Related Brain Potentials”, *Cogn Affect Behav Neurosci*. 15(3), 696-711.
- [14] ประเวศ วะสี. (2547). *ทฤษฎีใหม่ทางการแพทย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. 16-22.
- [15] ชัชวาลย์ ศิลปกิจ และอรวรรณ ศิลปกิจ. (2551). “การเจริญสติและแบบวัดสุขภาวะทางจิต”, *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*. 16, 25-32.
- [16] พลภัทร์ โล่เสถียรกิจ สวัสดิ์ เทียงธรรม และคเชนทร พันธโชติ. (2549). “ผลของการฝึกสติต่อความเครียด ความสุข และการประยุกต์ในชีวิตประจำวัน”, *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*. 14, 199-206.

การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อศึกษาพื้นที่ที่มีความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินของเด็กนักเรียนในประเทศไทย

The Application of Geographic Information System for Studying the Prevalence of Over Nutrition School-Aged Children in Thailand

ธันญดา บัวเพื่อน^{1*}
Thananyada Buapian^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาพื้นที่ที่มีความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็ก วิธีการศึกษาจากการสำรวจสุขภาพเด็กของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกิน ตั้งแต่อายุ 6 – 19 ปีนั้นพบว่า มีนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกิน จำนวน 213,136 คน คิดเป็นร้อยละ 14.46 (แบ่งเป็นชาย ร้อยละ 14.75 และหญิง ร้อยละ 14.16) ผลจากการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสภาพปัญหาในพื้นที่ที่มีความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกิน โดยนำข้อมูลตัวเลขภาวะโภชนาการเกินในเด็กนักเรียนมาประมวลผลโดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc GIS แสดงออกมาในรูปของข้อมูลแผนที่ ซึ่งผลปรากฏว่า การกระจุกตัวของความชุกภาวะโภชนาการเกินที่มากที่สุดอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คิดเป็นร้อยละ 27.98 ของประเทศ และจังหวัดที่มีอัตราความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนต่ำที่สุดของประเทศ คือ จังหวัดบุรีรัมย์ คิดเป็นร้อยละ 5.89 ของประเทศ จากทั้งสิ้น 76 จังหวัด จากข้อมูลสุขภาพเด็กทั้งหมดนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านสุขภาพสามารถที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบายและในเชิงกระบวนการ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดพื้นฐานที่สำคัญ ที่ใช้ในการผลักดันขยายผลในการวางแผนเกี่ยวกับโรคอ้วนในวัยเด็กต่อไป

คำสำคัญ: สารสนเทศภูมิศาสตร์ ภาวะโภชนาการเกิน เด็กนักเรียน

Abstract

The purposes were study the geographical density of province-specific prevalence estimates of children who are at risk of over nutrition. Using the Survey of Children's Health from the Department of Health: Ministry of Public Health Examination Survey and Office of The Basic Education Commission Examination Survey indicated that the prevalence of over nutrition. We computed prevalence estimates of over nutrition children among a representative sample of 213,136 children between 6 to 19 years old. The results showed that overall 14.46% of the children (14.75% of the boys and 14.16% of the girls) in the sample were in the combined category of over nutrition. Arc GIS was used to display the percentages of children by maps who were over nutrition. The central provinces, especially those the Ayutthaya province had the highest prevalence of over nutrition school-aged children about 27.98%. The central northeast, the Buriram province, had the lowest prevalence about 5.89% from 76 provinces. These Survey of Children's Health data provide clinicians and public health professionals with useful data required for policy and planning related to childhood obesity at provinces levels. These data also serve as important baseline indicators and can be used to track changes over time.

Keywords: Geographical, Over Nutrition, School-Aged Children

¹ อ.ดร., สาขาเทคโนโลยีการจัดการสุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพฯ 10220

¹ Lecturer, Dr., Department of Technology of Health Management, Faculty of Science, Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, 10220

* Corresponding author: Tel.: 092-5356978. E-mail address: ananya1623@gmail.com

บทนำ

ภาวะโภชนาการเกินในเด็กเป็นภาวะเรื้อรังที่สำคัญและเป็นปัญหาต่อสุขภาพในปัจจุบันของเด็ก สาเหตุของการเกิดภาวะโภชนาการเกินมีหลายสาเหตุและมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง สาเหตุหลักที่สำคัญของภาวะโภชนาการเกิน คือ เป็นภาวะที่เกิดจากการผิดปกติของการเผาผลาญพลังงาน เป็นผลจากการเสียสมดุลระหว่างพลังงานที่ร่างกายได้รับและพลังงานที่ร่างกายใช้ไป ทำให้เกิดการสะสมพลังงานในรูปของไตรกลีเซอไรด์ในเนื้อเยื่อไขมัน อุบัติการณ์ที่เพิ่มขึ้นของผู้ใหญ่ และเด็กอ้วนเป็นตัวบ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงในระบบพื้นฐานของการได้รับและการใช้พลังงานที่มีผลต่อความสมดุลของพลังงาน นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุทางพันธุกรรม ซึ่งจัดเป็นปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อการเกิดภาวะอ้วนได้ มีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อเด็กอ้วนในกรุงเทพมหานครพบว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีพ่อแม่อ้วนมีความเสี่ยงสูงที่จะเป็นโรคอ้วนได้ และพฤติกรรมในการรับประทานอาหาร ในเด็กอ้วนพบว่า มีความผิดปกติของการรับประทานอาหาร คือ กินจุมาก หรือกินจุจิบ และกินอาหารในช่วงกลางคืน กินรื้อยก็เก็บรื้อย กินพริกก็เก็บพริก ร่างกายไม่ได้ดึงพลังงานไปใช้ในช่วงเวลากลางคืน จึงเก็บสะสมไว้ทั้งหมด การมีนิสัยชอบรับประทานอาหารจานด่วน ดื่มน้ำอัดลมและไม่มีกิจกรรมหลังเลิกเรียน มักจะอยู่กับบ้านดูทีวีและส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการแต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง และอีกปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยทางชีวภาพ เช่น เพศพบว่า ส่วนใหญ่ ผู้ชายใช้พลังงานส่วนเกินเพื่อสังเคราะห์โปรตีนสูงกว่าผู้หญิง ซึ่งมีไขมันในร่างกายเพิ่มได้ง่ายกว่าผู้ชาย กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศอุตสาหกรรมหลายประเทศมีความจำเพาะตัว การเกิดภาวะอ้วนและช่วงชีวิตที่ง่ายต่อการมีน้ำหนักตัวเพิ่ม ปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลทำให้น้ำหนักตัวเพิ่ม ได้แก่ การได้รับยารักษาโรคบางชนิด อาจส่งเสริมให้น้ำหนักเพิ่มได้ เช่น สเตียรอยด์บางชนิด [1] โรคบางชนิดก็ส่งผลให้เกิดความอ้วน เช่น การผิดปกติทางต่อมไร้ท่อ โรคต่อมไทรอยด์ทำงานต่ำกว่าปกติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเด็กยุคใหม่ใช้เวลาในการเล่นเกมนาน คอมพิวเตอร์ ทีวีไอเกม มากกว่า การออกกำลังกาย เนื่องจากพื้นที่จำกัด หรือสภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีการจำกัดการใช้พลังงาน ส่งผลให้พบภาวะโภชนาการเกินในเด็กเพิ่มจำนวนมากขึ้น ดังนั้น สาเหตุสำคัญของการเกิดภาวะโภชนาการเกินที่กล่าวไว้ คือความไม่สมดุลระหว่างพลังงานที่ร่างกายได้รับจากการรับประทานอาหารกับพลังงานที่ร่างกายใช้ไปในแต่ละวัน จากการเคลื่อนไหวร่างกายและออกกำลังกาย ซึ่งแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหภาวะโภชนาการเกินในเด็ก จึงมุ่งที่จะป้องกันที่ต้นเหตุของปัญหา ซึ่งก็คือ การบริโภคอาหารและการเคลื่อนไหวของร่างกาย โดยข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการรับประทานอาหารและการเคลื่อนไหวร่างกายสำหรับเด็กวัยเรียน เพื่อป้องกันการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็ก ตามข้อเสนอของกองโภชนาการและกองออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข [2] จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ภาวะโภชนาการเกินในเด็กนั้นพบว่า กำลังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่มีความสำคัญและเป็นสัญญาณอันตรายที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในวัยเด็ก วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ล้วนแล้วสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกเพศทุกวัย จึงควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อช่วยลดอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินให้ลดน้อยลงพร้อมกับแก้ไขปัญหานี้ในพื้นที่ที่มีภาวะเสี่ยงได้อย่างตรงจุด ปัจจุบันจึงมีการนำเอาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์หรือที่เรียกว่า Geographic Information System: GIS เข้ามาเป็นเครื่องมือในการช่วยค้นหาพื้นที่เสี่ยง ทำให้ทราบพื้นที่ความชุกของการเกิดโรคได้อย่างแม่นยำ มีความสะดวกและทันสมัย ซึ่งเป็นประโยชน์มากต่องานสาธารณสุขในปัจจุบัน

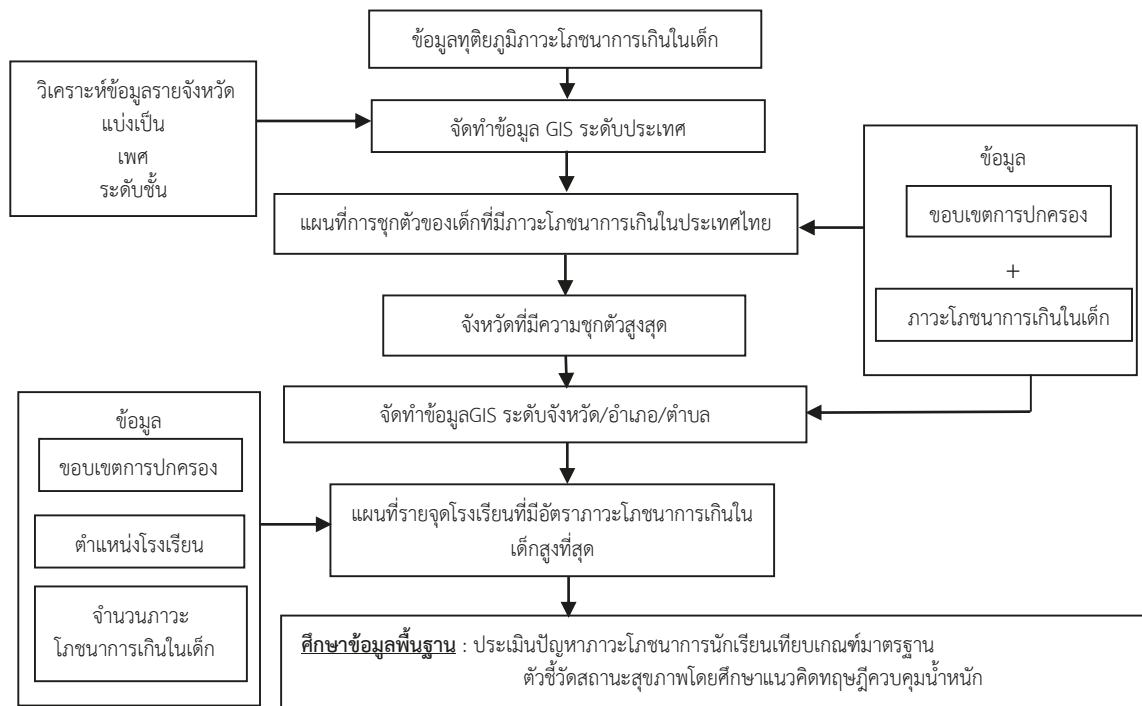
ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System) หรือ GIS เป็นระบบข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมโยงค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ และรายละเอียดของวัตถุบนพื้นโลก โดยใช้คอมพิวเตอร์ที่ประกอบไปด้วย ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์เพื่อการนำเข้า จัดเก็บ ปรับแก้ แปลง วิเคราะห์ข้อมูล และแสดงผลลัพธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผนที่ ภาพ 3 มิติ สถิติ ตารางข้อมูล เพื่อช่วยในการวางแผนและตัดสินใจของผู้ใช้ให้มีความถูกต้อง แม่นยำ [3] โดยส่วนใหญ่การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้เพื่อวัตถุประสงค์หลัก ๆ คือ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ เช่น การวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สามารถนำมาตอบคำถามได้ว่า สถานที่และสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการค้นหานั้นอยู่ที่ไหน และเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้างอย่างไร นอกจากนี้ยังบอกให้รู้ว่ามีทางเลือกใดบ้าง และทางเลือกมีลักษณะอย่างไร จนสามารถพบทางเลือกที่ดีที่สุด วาทีนิ ถาวรธรรม กล่าวว่า ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ประกอบไปด้วยข้อมูลต่าง ๆ คือ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของสิ่งที่กำลังศึกษา นอกจากนี้ยังบอกถึงตำแหน่งและเวลาของสิ่งที่กำลังศึกษาอยู่ [4] เนื่องจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับในเวลาอันรวดเร็วและถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในทุกสาขาวิชาชีพ เช่น ในงานสาธารณสุขมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการเฝ้าระวังโรคใช้พิกัดพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับโรคใช้พิกัดพื้นที่และใช้สำหรับทำนายพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคใช้พิกัดพื้นที่ทั้งหมดที่จัดเก็บได้สามารถจำลองสถานการณ์พื้นที่เสี่ยงของการเกิดโรคได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งหากมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องใน

อนาคตก็เป็นการง่ายต่อการค้นหาการแพร่กระจายของการเกิดโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว [5] ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำหรับการป้องกันและควบคุมยุงลายและโรคไข้เลือดออก ซึ่งงานวิจัยนี้ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อสำรวจความชุกของลูกน้ำยุงลายและพัฒนาฐานข้อมูลและวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงต่อโรคไข้เลือดออกและเพื่อเป็นการพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลสำหรับการป้องกันและควบคุมยุงลายและโรคไข้เลือดออก ซึ่งระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้ามามีส่วนช่วยในการบ่งบอกตำแหน่งหลังคาเรือนที่สำรวจพบลูกน้ำยุงลายได้ชัดเจนและตรงกับพื้นที่จริงบนพื้นผิวโลกจึงสามารถเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการค้นหาตัดสินใจและเหมาะสมสำหรับใช้ในการวางแผนการป้องกันและควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ [6]

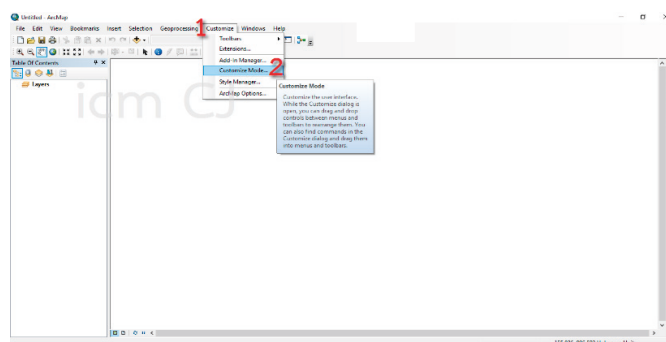
ดังนั้น ภาวะโภชนาการเกินในเด็ก ซึ่งกำลังเป็นปัญหารุนแรงในสังคมไทยในปัจจุบัน มีสถิติการเพิ่มจำนวนของอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นในการศึกษาเพื่อลดอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กให้น้อยลง การศึกษาครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อศึกษาพื้นที่ที่มีความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินของเด็กนักเรียนในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาภาวะโภชนาการเกินในเด็กได้อย่างถูกต้องและตรงจุดสามารถทำให้เด็กมีอัตราภาวะโภชนาการเกินลดลงได้นั้นจะนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของเยาวชนของชาติในอนาคตต่อไป

ระเบียบวิธีการศึกษา

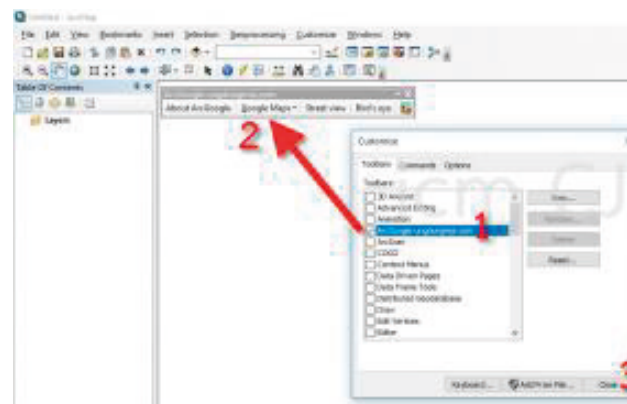
การวิจัยนี้เป็นการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ศึกษาความชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินของเด็ก โดยศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จัดกระทำข้อมูลทุติยภูมิโดยนำข้อมูลภาวะโภชนาการเกินในเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งข้อมูลที่ได้นั้น แยกเป็นข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษาจากจังหวัดต่าง ๆ จากนั้นรวบรวมข้อมูลของทุกจังหวัดจนครบทั้งหมดของประเทศไทย รวมถึงข้อมูลจากการสำรวจภาวะโภชนาการของเด็กในประเทศไทย กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาลงในโปรแกรม Microsoft Excel บันทึกลงสู่กระบวนกรนำเข้าข้อมูลของตัวเลขจำนวนเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาของแต่ละจังหวัดซึ่งมีค่าแตกต่างกันมาเทียบบัญญัติไตรยางศ์ เพื่อหาอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กชั้นประถมศึกษา โดยเปรียบเทียบหาความชุกของการเกิดภาวะโภชนาการเกินของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา แยกเป็นเพศ ระดับชั้นและสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูลภาวะโภชนาการเกินในเด็กจากตาราง Excel เข้ากับฐานข้อมูล ขอบเขตการปกครองที่ได้จากแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหมและ Google Map งานวิจัยนี้กำหนดใช้โปรแกรม Arc GIS ซึ่งเป็นโปรแกรมเฉพาะด้านงานแผนที่ที่ดีที่สุด มาสร้างแผนที่แสดงความชุกของภาวะโภชนาการเกินในเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาในประเทศไทยเป็นรายจังหวัด โดยเลือกจังหวัดที่มีความชุกของภาวะโภชนาการเกินในเด็กมากที่สุด ศึกษาโดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในจังหวัดที่ศึกษา และสร้างความสัมพันธ์ของตารางข้อมูลเข้ากับตำแหน่งที่ตั้งโรงเรียนวางซ้อนทับด้วยข้อมูลขอบเขตการปกครองรายตำบลและอำเภอของจังหวัด สุดท้ายได้แผนที่แสดงความชุกของภาวะโภชนาการเกินของเด็กนักเรียนรายโรงเรียน โดยเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) ชุดคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น Arc GIS และ โปรแกรมจัดการฐานข้อมูล 2) ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Database) ใช้แผนที่ภูมิประเทศเชิงเลขมาตราส่วน 1:50,000 ของกรมแผนที่ทหาร ใช้เป็นแผนที่ฐาน (Base Map) และแผนที่อื่น ๆ เช่น แผนที่ขอบเขตการปกครองที่ตั้งโรงเรียน เส้นทางคมนาคม และ 3) ฐานข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Attribute Database) เป็นข้อมูลระดับทุติยภูมิ ซึ่งรวบรวมได้จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เช่น ข้อมูลตัวเลขเด็กนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกิน

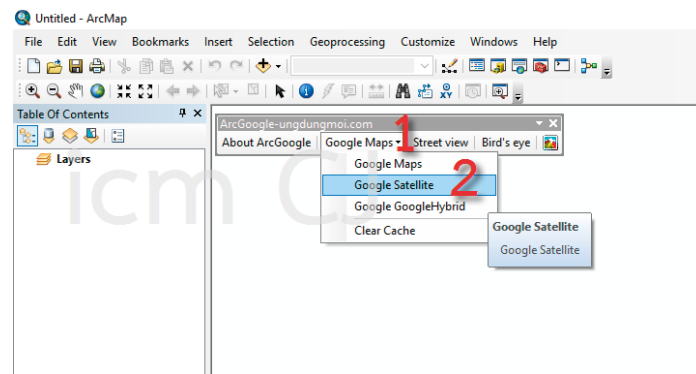
ภาพที่ 1 Activity Diagram ของลักษณะการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาพื้นที่ชุกของการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียน

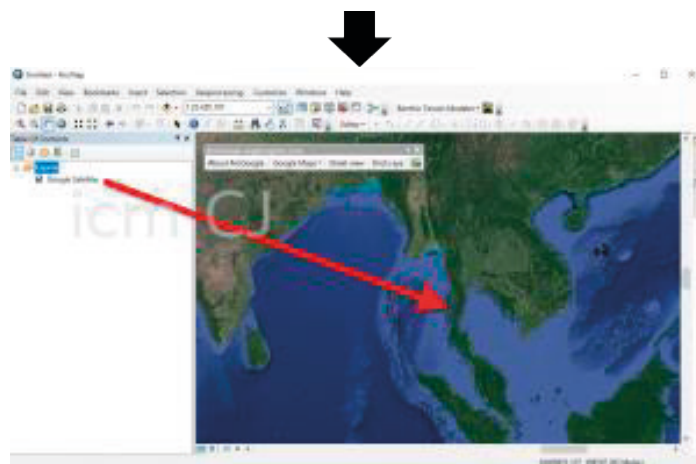
เปิดโปรแกรม ArcGIS คลิกที่เมนู Customize > เลือก Customize Mode

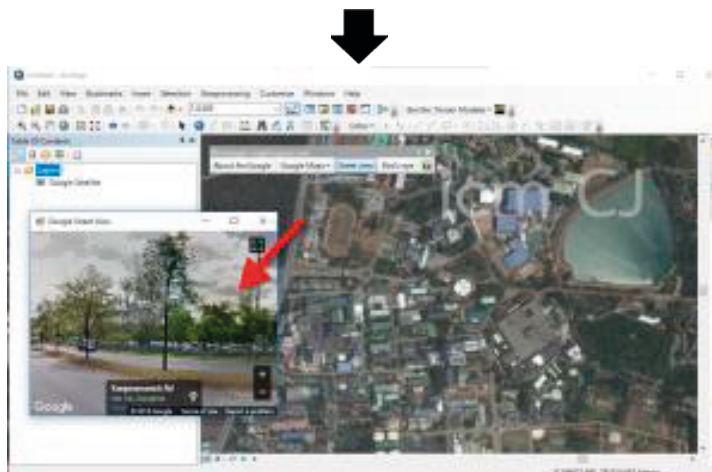
จะแสดงแถบเมนูเครื่องมือขึ้นมา จากนั้นคลิกปุ่ม Close เพื่อปิดหน้าต่าง

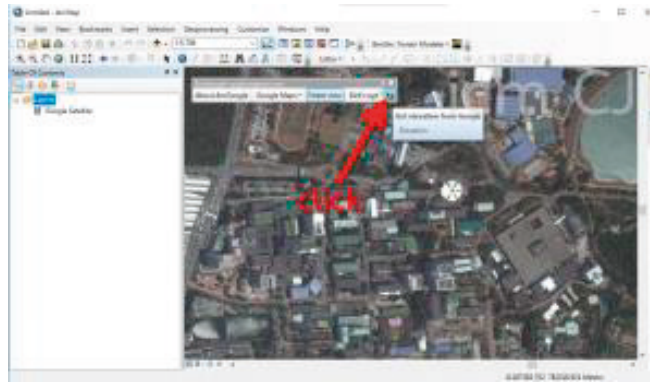
คลิก Google Map > Google Satellite

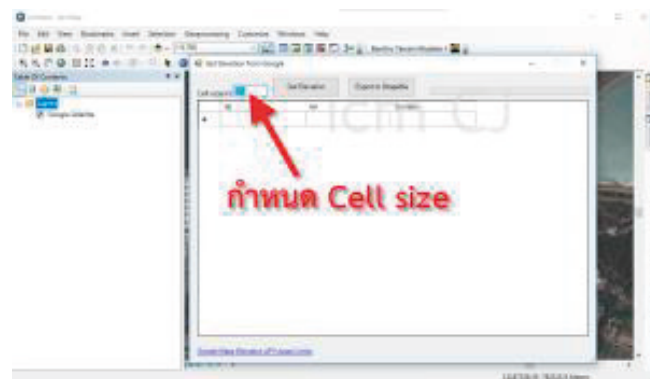
จะมีชั้นข้อมูล (Layer) ขึ้นมา พร้อมกับแสดงแผนที่ Google Satellite ขึ้นมา

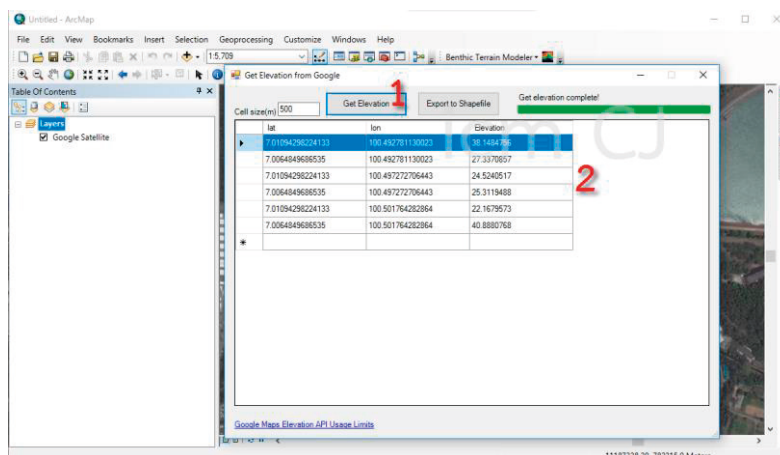
สามารถคลิกบนแผนที่ เพื่อแสดงภาพ Google Street View ได้ด้วย

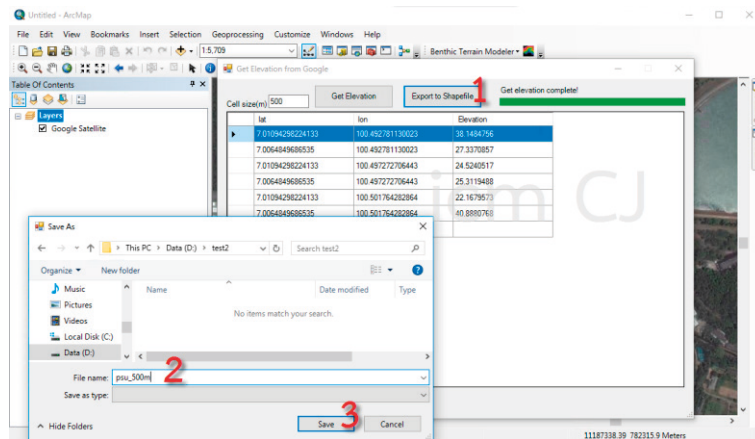
สามารถดึงค่า Elevation จาก Google ได้ด้วย โดยการคลิกที่ไอคอน

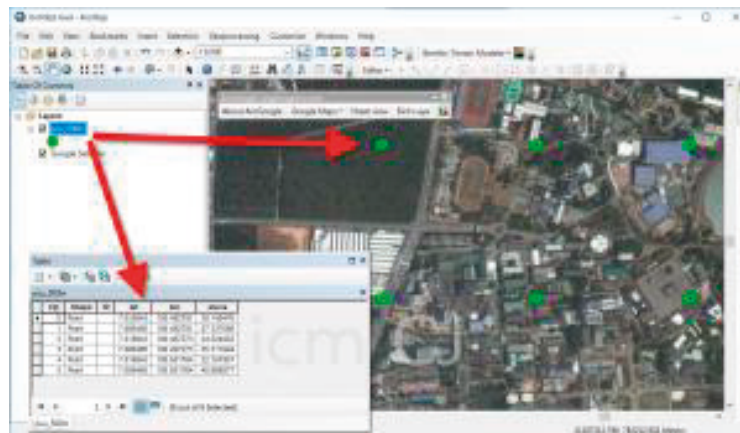
กำหนด Cell Size (หน่วยเป็น เมตร) (จำนวนสูงสุดของจุดแต่ละครั้งควานโหลด 300m)

คลิกปุ่ม Get Elevation > รอสักครู่ จะแสดงตารางค่าขึ้นมา

สามารถ Export ค่า Elevation ออกมาเป็น Shape File ได้ โดยคลิกปุ่ม Export to Shape File จากนั้นตั้งชื่อไฟล์ พร้อมคลิกปุ่ม Save

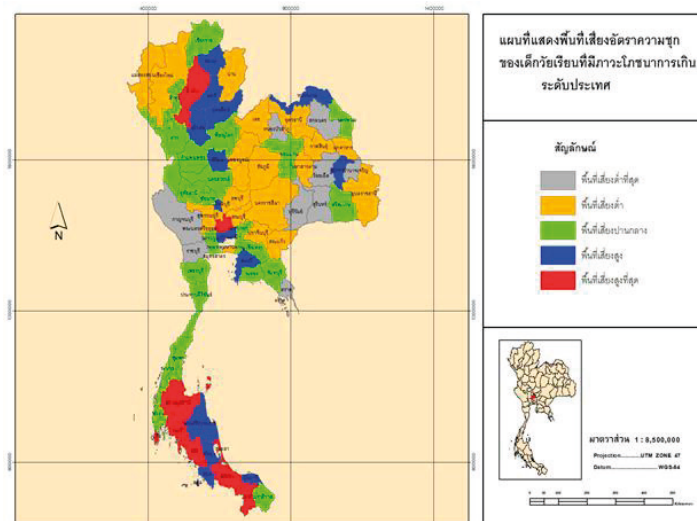

มีชั้นข้อมูล (Layer) เพิ่มขึ้นมา โดยจะมีจุด Elevation อยู่บนแผนที่ และแสดงค่าและตำแหน่งพิกัด (Lat, Long) ด้วยการเปิด Attribute Table ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงการใช้โปรแกรม Arc GIS และสร้างแผนที่แสดงความชุกของภาวะโภชนาการเกินในเด็ก ในจังหวัดที่มีความชุกสูงที่สุด โดยชี้เฉพาะพื้นที่ที่เป็นปัญหา

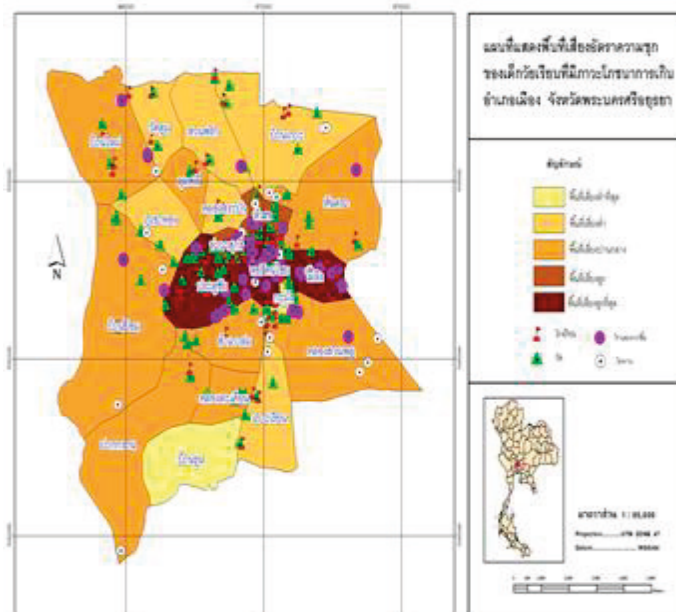
ผลการศึกษา

ผลการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาความชุกของการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนในประเทศไทยและในพื้นที่วิจัยพบว่า จากข้อมูลภาวะโภชนาการเกินในเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และการสำรวจของสำนักโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (พ.ศ. 2559) ในนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกิน ตั้งแต่อายุ 6-9 ปี ทั้งสิ้น 76 จังหวัดนั้น สรุปได้ว่า มีนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกิน จำนวน 213,136 คน คิดเป็นร้อยละ 14.46 แบ่งเป็นชาย 108,734 คน คิดเป็นร้อยละ 14.75 และหญิง 104,402 คน คิดเป็นร้อยละ 14.16 ผลจากการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสภาพปัญหาในพื้นที่ที่มีความชุกสูงต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกิน ประมวลผลโดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc GIS แสดงออกมาในรูปของข้อมูลแผนที่ ซึ่งผลปรากฏ ว่าการกระจุกตัวของความชุกภาวะโภชนาการเกินที่มากที่สุดอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาคิดเป็นร้อยละ 27.98 ของประเทศ รองลงมา คือ จังหวัดสงขลา คิดเป็นร้อยละ 26.55 และจังหวัดตรัง คิดเป็นร้อยละ 26.52 ตามลำดับ ตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่เสี่ยงอัตราความชุกของเด็กวัยเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกินระดับประเทศ

เมื่อนำข้อมูลภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามาแยกข้อมูลระดับอำเภอ ผลที่ได้คือ อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นอำเภอที่มีจำนวนภาวะโภชนาการเกินในเด็กมากที่สุดของจังหวัด มีจำนวน 409 คน จากคนที่มีภาวะโภชนาการเกินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งสิ้น 3,189 คน จากทั้งหมด 16 อำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุดท้ายแยกย่อยลงไปในระดับตำบลที่มีการเกิดภาวะโภชนาการเกินมากที่สุด ผลที่ได้คือ ตำบลไผ่ลิงคิดเป็นร้อยละ 27.03 ทั้งหมด 70 คน จากทั้งหมด 21 ตำบลของอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา

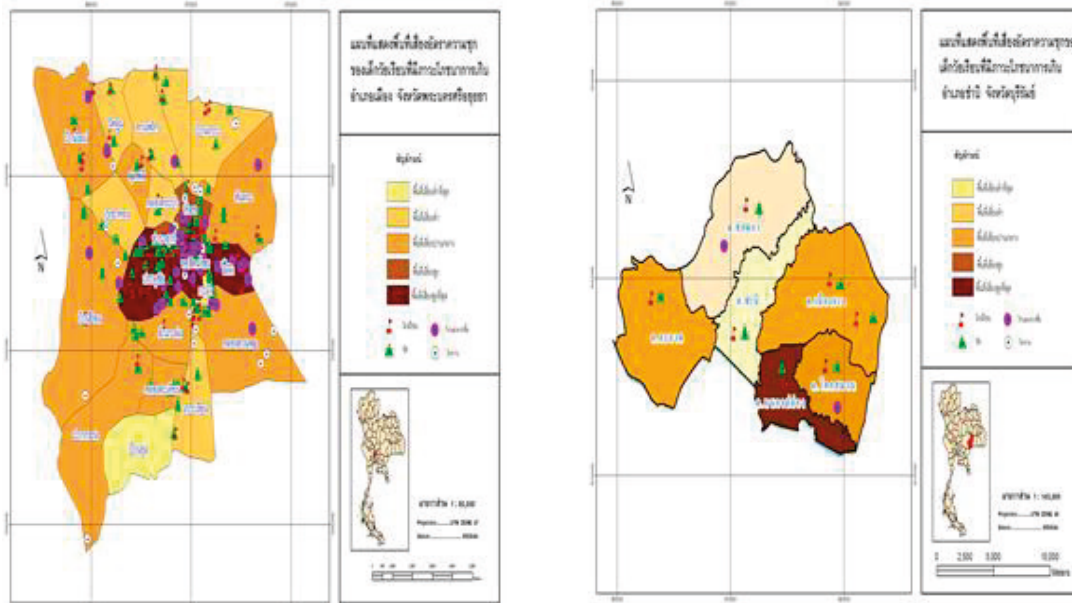

ภาพที่ 4 แสดงพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของแหล่งชุมชนที่มีทั้งโรงเรียน วัด โรงงาน แหล่งพื้นที่อุตสาหกรรม หรือแม้แต่ร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ ซึ่งมีความครบครันทั้งสาธารณูปโภคและความเจริญ ความสะดวกสบายที่เข้าไปสู่แหล่งชุมชนในพื้นที่ที่มีภาวะเสี่ยงอย่างมากมาย รวมทั้งเห็นได้ว่า แหล่งชุมชนที่มีสาธารณูปโภค ความเจริญ ความสะดวกสบายต่าง ๆ เหล่านี้ที่กระจุกตัวอยู่ ล้วนแล้วแต่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่เสี่ยงที่สุดที่มีความชุกของการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กทั้งสิ้น ดังนั้น ผลของความเป็นชุมชนที่มีความเจริญ มีความสะดวกสบาย มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม สิ่งต่าง ๆ

เหล่านี้ ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในส่วนองสภาพสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก ที่ส่งผลให้เด็กวัยเรียนมีอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินได้สูง

ในทางกลับกันผลจากการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาพื้นที่ที่มีความชุกสูงต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินนั้น ทำให้ทราบว่า จังหวัดที่มีอัตราการชุกต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนต่ำที่สุดของประเทศ คือ จังหวัดบุรีรัมย์ คิดเป็นร้อยละ 5.89 ของประเทศ โดยมีตำบลเมืองยาง อำเภอขาม จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพื้นที่ที่มีอัตราเสี่ยงของการเกิดภาวะโภชนาการเกินต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.51 ของจังหวัดจำนวนทั้งสิ้น 7 คน จากทั้งหมด 65 คน

ภาพที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่ที่มีอัตราความชุกของเด็กที่มีภาวะโภชนาการเกินของอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและอำเภอขาม จังหวัดบุรีรัมย์

จากภาพที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่ที่มีอัตราความชุกของเด็กที่มีภาวะโภชนาการเกินของอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอขาม จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของพื้นที่เสี่ยงและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดบุรีรัมย์ โดยแสดงให้เห็นทั้งในส่วนองแหล่งอัตราความชุกของสถานที่ที่มีความแตกต่างกัน เช่น โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่มีการกระจุกตัวอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินสูงของอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่มากมายอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งจากข้อมูลที่ประมวลผลโดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc GIS แสดงออกมาในรูปของข้อมูลทั้งหมด ซึ่งผลปรากฏว่าการกระจุกตัวของความชุกของโรงงานนิคมอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีทั้งสิ้น 1,379 แห่งทั้งจังหวัด โดยนิคมอุตสาหกรรมที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่จำนวนมากจะอยู่ใกล้เขตพื้นที่อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยามากที่สุด เช่น นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ มีทั้งหมด 143 แห่ง นิคมอุตสาหกรรมไฮเทค มีทั้งสิ้นรวม 111 แห่ง เป็นต้น ซึ่งแต่ละโรงงานล้วนตั้งอยู่ในนิคมใกล้เขตอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยาทั้งสิ้น ทางกลับกันจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้ว่า จังหวัดบุรีรัมย์นั้นไม่มีส่วนของนิคมโรงงานอุตสาหกรรมปรากฏให้เห็นเลย ในส่วนของร้านสะดวกซื้อ มินิมาร์ทต่าง ๆ เช่น ร้านเซเว่น - อีเลฟเว่น (7-Eleven) ร้านโลตัส เอ็กซ์เพรส ร้านแฟมิลีมาร์ท ร้าน 108 ซุปเปอร์ เป็นต้น ซึ่งจุดที่แสดงให้เห็นในภาพที่ 8 นั้น คือ จำนวนร้านสะดวกซื้อ ร้านมินิมาร์ท ร้านขายของชำที่มีอยู่ในอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา และเป็นตำแหน่งพิกัดที่ตั้งของสถานที่จริง ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 62 แห่ง ทั้งอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมดแสดงให้เห็นได้ว่า เป็นจำนวนที่มากเมื่อเปรียบเทียบกับตารางพื้นที่ที่มีอยู่ของอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งตรงกันข้ามกับจังหวัดบุรีรัมย์ ร้านสะดวกซื้อที่มีตั้งอยู่ 2-3 แห่งในอำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนของสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่แตกต่างกันของความเป็นชุมชน ความเจริญ สิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้ามาที่ส่งผลถึงการเกิดอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็ก หรือในส่วนโรงเรียน ก็มีการกระจุกตัวสูงในพื้นที่เขตตำบลเดียวกันของจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น มีโรงเรียนมากกว่า 1 แห่ง ซึ่งมีความเป็นชุมชนสูง โดยแตกต่างกับจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งหมด คือ สิ่งที่แสดงให้เห็นได้ชัดว่า สิ่งแวดล้อมการกระจุกตัวของทั้งนิคมโรงงานอุตสาหกรรม ร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจำนวนมาก หรือสถานที่ที่ที่ครบครัน

พร้อมไปด้วยสาธารณูปโภคที่มีความสะดวกสบายต่าง ๆ ล้วนแล้วเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกิน ในเด็กวัยเรียนทั้งสิ้น เพราะสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่แวดล้อมอยู่ใกล้บ้านพัก แหล่งชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งโรงเรียนที่เด็กต้องใช้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้เป็นประจำ ดังนั้น ปัจจัยสภาพแวดล้อม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นปัจจัยทางสภาพแวดล้อม คือ อีกหนึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญที่ควรควบคุมให้เด็กวัยเรียนเกิดความตระหนักรู้ในการคิด เข้าใจถึงผลกระทบที่จะทำให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมา วิเคราะห์เหตุและผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง และส่งผลไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์และช่วยลดปัญหาการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียน ซึ่งนอกเหนือจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ปัจจัยตัวเด็กวัยเรียนก็มีส่วนสำคัญมากหรืออาจจะเรียกได้ว่ามีส่วนสำคัญมากที่สุดก็ได้ เพราะตัวเด็กเอง คือ ส่วนที่คอยคิดกำหนดทิศทางปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่คอยมีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ คือ ปัจจัยจากผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสภาพปัญหาในพื้นที่ที่มีจำนวนความชุกสูงต่อการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็ก โดยนำข้อมูลตัวเลขภาวะโภชนาการเกินในเด็กนักเรียนที่ได้จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขมาประมวลผล ใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc GIS แสดงออกมาในรูปของข้อมูลแผนที่ ผลปรากฏว่า การกระจุกตัวของความชุกของจำนวนภาวะโภชนาการเกินในเด็กที่มากที่สุดของประเทศอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาคิดเป็นร้อยละ 27.98 ของประเทศ รองลงมา คือ จังหวัดสงขลา คิดเป็นร้อยละ 26.55 และจังหวัดตรัง คิดเป็นร้อยละ 26.52 ตามลำดับ เมื่อนำข้อมูลภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามาแยกย่อยข้อมูลเป็นระดับอำเภอผลที่ได้ คือ อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นอำเภอที่มีจำนวนภาวะโภชนาการเกินในเด็กมากที่สุดของจังหวัด มีจำนวน 409 คน จากคนที่มีภาวะโภชนาการเกินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งสิ้น 3,189 คน จากทั้งหมด 16 อำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุดท้ายแยกย่อยลงไปในพื้นที่ระดับตำบลของอำเภอเมือง ซึ่งมีการเกิดภาวะโภชนาการเกินในเด็กมากที่สุด ผลที่ได้ คือ ตำบลไผ่ลิง คิดเป็นร้อยละ 27.03 มีจำนวนเด็กที่เป็นภาวะโภชนาการเกินทั้งหมด 70 คนในตำบลไผ่ลิง จากทั้งหมด 21 ตำบล หรือจำนวน 409 คน ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นได้ว่า ตำบลไผ่ลิง เหตุที่มีจำนวนนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกินมากกว่าทุก ๆ ตำบล เนื่องจากตำบลไผ่ลิงเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของแหล่งชุมชนที่มีทั้งโรงเรียน วัด โรงงาน แหล่งพื้นที่อุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า หรือแม้แต่ร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ ซึ่งมีความครบครันทั้งสาธารณูปโภคและความเจริญ ความสะดวกสบายที่เข้าไปสู่แหล่งชุมชนในพื้นที่ที่มีภาวะเสี่ยงอย่างมากมาย รวมทั้งเห็นได้ว่า แหล่งชุมชนในตำบลไผ่ลิงนี้ก็มีประชากรเข้ามาอยู่อย่างหนาแน่น ทั้งคนในพื้นที่แต่ดั้งเดิมหรือแม้แต่คนนอกพื้นที่ก็เลือกที่จะมาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลไผ่ลิงนี้ ฉะนั้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมเป็นปัจจัยที่สำคัญในส่วนของสภาพสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก ที่ส่งผลให้เด็กวัยเรียนมีอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินสูงได้ เพื่อช่วยลดอัตราการเกิดภาวะโภชนาการเกินให้ลดน้อยลง พร้อมกับแก้ไขปัญหานี้ในพื้นที่ที่มีภาวะเสี่ยงได้อย่างตรงจุดปัจจุบันจึงมีการนำเอาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์หรือที่เรียกว่า Geographic Information System : GIS เข้ามาเป็นเครื่องมือในการช่วยค้นหาพื้นที่เสี่ยงทำให้ทราบพื้นที่ความชุกของการเกิดโรคได้อย่างแม่นยำ มีความสะดวกและทันสมัย ซึ่งเป็นประโยชน์มากต่องานสาธารณสุขในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- [1] จิราพร วรแสน. (2546). “โรคอ้วน (Obesity)”, วารสารการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย. 2(1), 15.
- [2] สมชาย ลีทองอิน (บรรณธิการ). (2551). การออกกำลังกายสำหรับเด็ก. นนทบุรี: กองออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- [3] ราชบัณฑิตยสถาน. (2549: 257). พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์.
- [4] วาทีณี ถาวรธรรม. (2552: 4). ตำราเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- [5] ฐาปณี คำชัย. (2550). การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการเฝ้าระวังโรคไข้หวัดนก: กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปรินต์วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การรับรู้จากระยะไกลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อัดสำเนา).
- [6] จารุวรรณ วงบุตดี วัชรพงษ์ แสงนิล และนันทยา กระสวยทอง. (2551). การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับการป้องกันและควบคุมยุงลายและโรคไข้เลือดออกในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- [7] ณรงค์ ชันดีแก้ว. (2545). โรคอ้วน. ภาควิชาศัลยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- [8] นันทวัน นารัตน์ และคณะ. (2560). การพัฒนาระบบบริหารจัดการด้านสาธารณสุขจังหวัดอ่างทอง โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก <http://pubnet.moph.go.th>.
- [9] สาธารณสุข, กระทรวง. กรมอนามัย. กองโภชนาการ. (2559). การสำรวจภาวะอาหารและโภชนาการของประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- [10] สาธารณสุข, กระทรวง. กรมอนามัย. กองโภชนาการ. (2555). คู่มือการควบคุมและป้องกันภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียน. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- [11] สีใส ยี่สุนแสง. (2553). การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการวางแผนป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์และพิษณุโลก (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก <http://www.en.mahidol.ac.th/gis/document/03.pdf>.
- [12] สุจิตรา ชัยกิตติศิลป์. (2557). “โรคอ้วน: อันตราย ผลกระทบ และแนวทางการรักษา”, วารสาร มฉก.วิชาการ 66. 7(5), 38-39. (มกราคม-มิถุนายน).
- [13] สุภาวดี ลิขิตมาสกุล และจันทราภรณ์ เคี่ยมเส็ง. (2555). โรคอ้วนในเด็กและวัยรุ่น: ผลกระทบและเคล็ดลับการป้องกัน. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- [14] สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา. (2560). รายงานการเจริญเติบโตของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีการศึกษา 2559. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (อัดสำเนา).
- [15] สำนักงานนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา. (2560). สรุปภาวะการเจริญเติบโตของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีการศึกษา 2559. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา. (อัดสำเนา).
- [16] Catrine Tudor-Locke, Jennic J. Kronenfeld, Sam S. Kim, Mary Benin and Michael Kuby. (2007). Geographical Comparison of Prevalence of Overweight School-aged Children: The National Survey of Children's Health 2003. Pediatrics 2007; 120: e1043-e1050.

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก

Tourism Management in Phu Hin Long Kran Nation Park, Phitsanulok

วารัชต์ มัชฌมบุรุษ^{1*}

Warach Madhyamapurush^{1*}

บทคัดย่อ

ภูมโล เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีต้นนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ เลย เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ปัญหาที่พบ คือ มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในช่วงเดือน มกราคม ถึง กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นช่วงการออกดอก พญาเสือโคร่ง เกิดปัญหาเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางด้านการบริหารพื้นที่และสิ่งแวดล้อม วิจัยมีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณผสมผสานกัน ศึกษาทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน ชุมชนท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว พบว่า 1) ข้อมูลทางด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่าเป็น เพศหญิง ร้อยละ 52.3 อยู่ในช่วงอายุ ระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.2 เน้นท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 55.8 การตัดสินใจในการท่องเที่ยว ลำดับแรกคือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว เดินทางมากับกลุ่มเพื่อนร้อยละ 50.8 โดยมีขนาดของกลุ่ม 2 – 5 คน ใช้เวลา ท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน ถึง ร้อยละ 43.3 ใช้รถยนต์เป็นพาหนะหลักถึงร้อยละ 74.8 กระบวนการตัดสินใจเกิดจากสื่อสังคม ออนไลน์ ผลการวิจัยด้านคุณภาพเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบ่งงานออกเป็น 4 ส่วนคือ 1) หน่วยงานที่ดูแลเรื่องกฎระเบียบ 2) หน่วยงานที่ดูแลเรื่องการตลาด การประชาสัมพันธ์ 3) หน่วยงานที่สนับสนุนด้านการท่องเที่ยว 4) หน่วยงานด้านกิจกรรม การท่องเที่ยว โดยที่รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐานของความต้องการของชุมชนเป็นหลักและบนแนวคิด รูปแบบการบริหารจัดการร่วม

คำสำคัญ: ภูมโล การจัดการร่วม การจัดการการท่องเที่ยว

Abstract

Phu lom lo is biggest of Wild Himalaya Cherry destination of Thailand cover 3 provinces: Loei, Phetchabun and Phisanuloke. The main problem is that many tourists come from January to February every year to watch wild Himalaya cherry. Cause of problem are tourism management and environmental destruction waste from tourism. The main objective is study on the model of tourism management. Methodology use qualitative and quantitative and study with government, business, community and tourist sector. The Result from quantitative method are tourist behavior are female tourists that 52.3 % and 46.2% of the age range of travel between 25-34 years. The objective of travel is leisure that 55.8 %. Traveling with friends that 50.8 % and 54.0% of travel with group size of 2-5 people. Stayed 2 day and one night that 43.3 %. Tourists use the car as their main vehicle traveled that 74.8 %. And the process of making a tourist decision is to get the information from social media (Factbook, Pantip). Result from qualitative method. A study of tourism management in Phu lum lo area can be divided into 4 parts. Part 1: Security Division. Part

¹ อ.ดร., สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา 56000

¹ Lecturer, Dr., Tourism Management Program, University of Phayao, 56000

* Corresponding author: E-mail address: warachm@gmail.com

2: Marketing and Public Relations Division. Part 3 Travel Support Division and part 4 Travel and Activities Agencies. The tourism management based on the needs of the community and under co-management concept.

Keywords: Phu Lom Lo, Co-Management, Tourism Management

บทนำ

ภูมโล ในอดีตเป็นพื้นที่สีแดงที่เคยเป็นสมรภูมิรบระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเพราะความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ แต่ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาจากอดีตพื้นที่ที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินระหว่างอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและประชาชนในบริเวณดังกล่าวซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าม้งที่เข้ามาครอบครองที่ดินและทำไร่เลื่อนลอยจนภูมโลกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ภายหลังจากที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ขอพื้นที่คืนในพ.ศ. 2551 โดยตกลงกันให้ชาวม้งปลูกพืชไร่ควบคู่ไปกับต้นนางพญาเสือโคร่ง เป็นระยะเวลา 3 ปี ก่อนให้ออกจากพื้นที่ หลังจากนั้นภูมโลก็ค่อย ๆ พลิกฟื้นผืนป่าและธรรมชาติให้กลับคืนมา จนปัจจุบันภูมโล กลายเป็นแหล่งปลูกนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีจำนวนนับหลายหมื่นต้นบนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ เป็นดอยสี่ชมพูที่มีทัศนียภาพสุดแสนงดงาม โอบล้อมไปด้วย สีเขียวแห่งภูเขาสูงต่าง ๆ ในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด ได้แก่ เลย เพชรบูรณ์และพิษณุโลก ภูมิประเทศที่ตั้งของภูมโลที่เป็นยอดเขาสูง 1,680 เมตรจากระดับน้ำทะเล ทำให้บนนั้นมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ประกอบกับ การที่มีแหล่งปลูกนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เมื่อถึงช่วงเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ของทุกปี ดอกนางพญาเสือโคร่งก็จะเบ่งบาน สร้างความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ภูมโลกลายเป็นจุดสนใจของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมที่มีอยู่นั้น คือ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมซึ่งแต่เดิมนั้นมีการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ 2 จุดหลัก คือ บริเวณบ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และบ้านกกสะทอน ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวม้งที่มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบเกษตรบนที่สูงอยู่ก่อนแล้ว

การพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังภูมโลเพื่อชมสัมผัสผืนนาและชมทัศนียภาพของดอยสี่ชมพูแห่งนี้มากขึ้น นอกจากมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น การที่ชุมชนบ้านกกสะทอน ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้รับการสนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือส่งผลให้ชุมชนกกสะทอนได้รับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณวิชาการ ความรู้การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์จนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวที่ภูมโลแล้วนั้นได้มีการบอกต่อถึงความงดงามของสถานที่แห่งนี้ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ทั้งเว็บไซต์ต่าง ๆ และ Facebook ทำให้ภูมโลเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้างอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากขึ้น โดยทางฝั่งของบ้านร่องกล้าก็ได้รับผลดีจากการดำเนินการดังกล่าวด้วย กล่าวคือ มีนักท่องเที่ยวที่รู้จักภูมโลมากขึ้นและส่วนหนึ่งที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้เลือกที่จะเดินขึ้นไปท่องเที่ยวยังภูมโลผ่านบ้านร่องกล้า ทำให้หมู่บ้านร่องกล้าที่แต่เดิมก่อนพ.ศ.2553 กิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านร่องกล้าจะเป็นเพียงแค่การนำชมวิถีชีวิตชาวม้งแบบเกษตรบนพื้นที่สูงขายผลผลิตทางการเกษตร ก็ได้รับผลดีจากการที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นนับตั้งแต่พ.ศ.2553 เป็นต้นมา และเพิ่มมากที่สุดในช่วงพ.ศ.2557 โดยมียอดนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปเที่ยวภูมโลโดยรถยนต์ (รถกระบะ) จำนวนเฉลี่ยถึงเดือนละ 80 คัน ทำให้ชุมชนได้รับรายได้เพิ่มมากขึ้นจากหลากหลายช่องทาง ได้แก่ ค่ารถนำเที่ยว ค่าน้ำดื่ม ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าที่พัก รวมไปถึง สินค้าดั้งเดิม อาทิ เช่น ผัก ผลไม้สด สินค้าของฝาก ของที่ระลึก ก็ขายได้มากขึ้น

แม้ว่าในปัจจุบันภูมโลจะได้รับความนิยมและกลายเป็นจุดขายใหม่ทางด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด และส่งผลดีต่อชุมชนใกล้เคียง คือ คนในชุมชนมีงาน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ทว่าหมู่บ้านกกสะทอนและหมู่บ้านร่องกล้าก็กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ไม่เคยเผชิญมาก่อน นั่นก็คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากเกินไปที่เคยคาดการณ์ไว้ (Mass Tourism in CBT) ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบตามมามากมายดังกล่าข้างต้น รวมไปถึงปัญหาทางสังคมที่ไม่เคยได้เตรียมรับมือมาก่อน เช่น จากความคิด

ที่ว่ากิจกรรมท่องเที่ยว คือ อาชีพเสริม สมาชิกในชุมชนบางส่วนร่วมสังเกตเห็นรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่ากิจกรรมหลักนั่นก็คือเกษตรกรรม บางส่วนละทิ้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมผันตัวเองไปเป็นนักธุรกิจด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการเข้ามาของคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาสร้างบ้านพักเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตัวในลักษณะที่ผิดไปจากรูปแบบที่สมาชิกกลุ่มกำหนดขึ้น กล่าวคือ กลุ่มกำหนดให้แต่ละคนสร้างบ้านพักได้ ไม่เกิน 5 หลัง แต่กรณีดังกล่าวสร้างมากถึง 15 หลัง โดยที่ผู้นำชุมชนไม่สามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่ตกลงกันไว้ก่อนได้ นอกจากนี้ ยังพบการสื่อสารออนไลน์ (Facebook) ของบริษัทนำเที่ยวภายนอกพื้นที่ รวมถึงเฟสบุ๊ก ของกลุ่มการท่องเที่ยวในพื้นที่ เสนอขายและจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยง นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้จัดบริการนำเที่ยว ส่งผลทำให้การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยง เกิดปัญหาการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ลงตัว ตามแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังไม่ปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการให้บริการที่เข้าช้อนกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากการเดินทางขึ้นไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยง ซึ่งขึ้นได้ 2 ทาง คือ ฝั่งของทางอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและฝั่งบ้านกกสะทอน จังหวัดเลย รวมถึงการคิดค่าบริการนำเที่ยวไม่เท่ากันทั้งจากฝั่งอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จำนวน 800 บาท ต่อคัน (ไม่เกิน 10 คนต่อคัน) และฝั่งบ้านกกสะทอน จังหวัดเลย จำนวน 1,200 บาท และ 1,600 บาทต่อคัน (ไม่เกิน 10 คนต่อคัน) การกำหนดราคาบริการรถนำเที่ยวในแต่ละปีจะไม่เท่ากันขึ้นอยู่กัมติที่ประชุมในแต่ละปี นอกจากนี้การสื่อสารให้นักท่องเที่ยวรับทราบไม่ทั่วถึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจการเก็บค่าบริการนำเที่ยว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งนำรถขึ้นไปเอง รวมทั้งไปจอดในบริเวณแปลงต้นดอกพญาเสือโคร่ง ก่อให้เกิดปัญหา คือ รถติดจำนวนมากในช่วงทางขึ้น เนื่องจากบางช่วงของภูมิลอไม่สามารถจอดรถหรือส่วนทางกันได้และเกิดปัญหาขยะในพื้นที่

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลดังกล่าว เมื่อสะท้อนกับแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับซึ่งพื้นที่ของภูมิลอไม่ได้มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง จากข้อมูลที่ปรากฏในพื้นที่มีจำนวนรถที่ให้บริการเพิ่มขึ้นทุกปีและในจำนวนรถส่วนบุคคลขึ้นไปท่องเที่ยวเพิ่ม รวมทั้งสิ้นมากกว่า 1,000 คัน และพบปัญหาอุบัติเหตุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 10 และหากมีการเปรียบเทียบของแหล่งท่องเที่ยวชมดอกไม้ซากุระเมืองไทย หรือดอกพญาเสือโคร่งไม่ว่าจะเป็นดอยขุนช่างเคี่ยนที่จังหวัดเชียงใหม่ ก็พบปัญหาที่คล้ายกัน คือ จำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก รถติดบนเส้นทางเนื่องจากจำนวนรถยนต์ส่วนบุคคลและรถรับจ้างจำนวนมาก ซึ่งเดินทางมาจากจังหวัดอื่น หรือสถาบันวิจัยต้นน้ำขุนสถาน จังหวัดน่านก็พบปัญหาคล้ายกันเรื่องจำนวนรถที่ติด และนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งสองแห่งเป็นสถานที่ปิดที่มีเพียงการขึ้นมานของนักท่องเที่ยวได้ หนึ่งทางและถูกควบคุมโดยอุทยานแห่งชาติที่กำกับพื้นที่นั้น ๆ นอกจากนี้เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเบื้องต้นในพื้นที่พบว่า การใช้บริการรถนำเที่ยวชมของชุมชนรอบภูมิลอ โดยเฉลี่ยต่อวันพบว่า รถ 1 คัน สามารถรับบริการนักท่องเที่ยวได้ 2 รอบ (10 คนต่อรอบ) หรือประมาณ 2,000 บาท และมีรถบริการ 400 คัน หรือประมาณ 800,000 บาท ต่อวัน สามารถนำชมได้ 3-4 สัปดาห์หรือประมาณ 21 วัน ดังนั้นมีรายได้เฉพาะการบริการนำเที่ยวชม สูงถึง 16,800,000 บาทต่อฤดูกาลท่องเที่ยว ไม่รวมรายได้จากที่พักและร้านอาหาร

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า พื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงจำเป็นต้องเร่งการดำเนินงานแบบบูรณาการ มีการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่และมีความต่อเนื่อง อีกประเด็นที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการของชุมชนท่องเที่ยว ในแบบบูรณาการในส่วนของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นจะต้องมีรูปแบบการบริหารจัดการของชุมชนท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อรองรับการเติบโตของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยง เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชนท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง (Self-Reliability) เพื่อสร้างความยั่งยืนในพื้นที่ (Sustains Ability) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเติมและใหม่ (Value Creation) เพื่อสร้างความสามารถในการอยู่รอด (Survival Ability) และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ซึ่งจะเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลอ ดังนั้น ในแนวคิดการจัดการร่วม (Co Management) และแนวคิดค่านิยมร่วม (Share Value) โดยเครื่องมือทั้งสองอย่างจะเป็นเครื่องมือที่หนุนเสริมให้ภาคีการทำงานในพื้นที่ภูมิลอเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และเกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ที่มาจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นของทุกคน รวมทั้งจะเป็นเครื่องมือในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป โดยสามารถกำหนดวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา คือ ศึกษาแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยได้ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมาประกอบในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีดำเนินการ

การจัดการการท่องเที่ยว ภูมิลโ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก ได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา คือ ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยแบ่งขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

พื้นที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงได้แก่ บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก บ้านตูป้อและบ้านหมากแข้ง ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอลำเลียง จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเด็นที่ศึกษาค้นคว้าเน้นเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภูมิลโ การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย เป็นหลัก

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ภูมิลโทางผู้วิจัยได้ ศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่

กลุ่มที่ 1 หน่วยงานภาครัฐ ผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ภูมิลโ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารพื้นที่พิเศษอย่างยั่งยืน (อพท.) และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนในการบริหารจัดการพื้นที่ภูมิลโ รวมทั้งสิ้น 6 หน่วยงาน

กลุ่มที่ 2 หน่วยงานภาคเอกชนผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยง ได้แก่ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก เลย เพชรบูรณ์ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งที่พัก ธุรกิจนาเที่ยว ธุรกิจร้านอาหาร เป็นต้น รวมทั้งสิ้น 6 หน่วยงาน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยง ได้แก่ ชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ชมรมท่องเที่ยวบ้านกกสะทอน กลุ่มวิสาหกิจภูทับเบิก และกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่เชื่อมโยง รวมทั้งสิ้น 2 หน่วยงาน

3. การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (ธันวาคม ถึง กุมภาพันธ์) จำนวน 400 คน

4. เครื่องมือในการศึกษาจะประกอบด้วยเครื่องมือทางด้านวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังต่อไปนี้

การศึกษาด้วยเครื่องมือเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน โดยแบบสอบถามได้ผ่านการทดสอบความตรงและความเที่ยงของเครื่องมือเรียบร้อยแล้ว โดยประเด็นคำถามในแบบสอบถามจะมุ่งเน้นพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

การศึกษาด้วยเครื่องมือทางคุณภาพ ประกอบด้วย 1) แบบสังเกต ทางผู้วิจัยจะจัดเตรียมประเด็นที่ต้องการสังเกตในพื้นที่ภูมิลโ โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับ การทำงาน การบริการ การท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยว ความสามารถในการทำงานหรือการบริการ รวมถึงสังเกตสภาพโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำเที่ยว ผู้ประสานงาน ร้านอาหาร ที่พัก และสินค้าที่ระลึก 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และชุมชนการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาลักษณะการทำงาน การจัดการเชิงพื้นที่ การจัดการท่องเที่ยว รวมถึงศึกษานโยบายการบริหารงาน และ 3) การประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยจะดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามของนักท่องเที่ยว เพื่อจัดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว นำรูปแบบดังกล่าวเข้าที่ประชุมกลุ่มย่อย ประกอบไปด้วย ตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ด้วยเครื่องโปรแกรมการวิเคราะห์วิจัยสังคมศาสตร์ ได้แก่ การคิดค่าเฉลี่ย ความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแนวคิดในการวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถจำแนกผลการวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยกำหนด

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาในมิติของการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลอ (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2560) พบว่า ข้อมูลทางด้านประชากรพบว่า มีเพศหญิงเดินทางท่องเที่ยวร้อยละ 52.3 ช่วงอายุในการเดินทางท่องเที่ยวอยู่ระหว่าง 25-34 ปี คือเป็นร้อยละ 46.2 มีอาชีพรับราชการร้อยละ 23.8 สถานภาพทางครอบครัว โสด ร้อยละ 61.2 มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท ร้อยละ 33.0 ระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 61.3 โดยมีภูมิลำเนา ภาคกลาง ร้อยละ 62.8 โดยมีวัตถุประสงค์ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 55.8 ปัจจัยในการตัดสินใจในการท่องเที่ยว ลำดับแรก คือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว

ข้อมูลทางด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวพบว่า การเดินทางมาพร้อมกลุ่มเพื่อน ร้อยละ 50.8 โดยมีขนาดของกลุ่ม 2 – 5 คน ร้อยละ 54.0 ยังพบว่า มาครั้งแรก ถึงร้อยละ 79.0 ส่วนสาเหตุที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวอีกครั้ง คือ ประทับใจในความสวยงามของพื้นที่ ร้อยละ 65.5 ในขณะที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลอ จะเป็น 2 วัน 1 คืน ถึงร้อยละ 43.3 โดยนักท่องเที่ยวเลือกที่จะนอนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ร้อยละ 35.6 การเดินทางนักท่องเที่ยวได้ใช้รถยนต์เป็นพาหนะหลัก ในการเดินทางร้อยละ 74.8 และได้ใช้บริการนำเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ร้อยละ 32.5

กระบวนการตัดสินใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมีขั้นตอน คือ ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวภูมิลอจากสื่อสังคมออนไลน์ (Factbook, Pantip) หรือจากบุคคลที่เคยเดินทางแล้ว เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนนักท่องเที่ยวจะตัดสินใจว่าจะเดินทางท่องเที่ยว หลังจากนั้นมากำหนดวันเวลาว่างในการเดินทางถึงร้อยละ 45 โดยที่การรับข่าวสารและค้นหาข้อมูล เพื่อเดินทางท่องเที่ยวจะมาจากกลุ่มเพื่อนและครอบครัวร้อยละ 54.5 และทำการตัดสินใจร่วมกับเพื่อนที่เดินทางร่วมกัน ร้อยละ 52.0 โดยเป็นวางแผน และจัดการเดินทางด้วยตัวเอง และเพื่อนมาท่องเที่ยวร้อยละ 87.5 ซึ่งจะค้นหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์ เป็นอันดับแรก ส่วนค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ภูมิลอ อยู่ที่ 2,000 – 4,000 บาท ร้อยละ 30.5 โดยใช้จ่ายในค่าที่อาหารร้อยละ 36.1 รูปแบบกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเลือกทำเป็นอันดับแรก คือ ชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง และเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ร้อยละ 83.0

ระดับความพึงพอใจในการให้บริการของเจ้าหน้าที่และบุคลากรให้บริการ มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$ SD. 0.62) ระดับความพึงพอใจในการกระบวนการทำงาน ขั้นตอนการให้บริการ มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.13$ SD. 0.68) นอกจากนี้ ภาพรวมของความพึงพอใจในสิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ภูมิลอ (การเดินทาง สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านอาหาร ป้ายสื่อความหมาย) มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$ SD. 0.75) ระดับความพึงพอใจในการบริการของชุมชนการท่องเที่ยวพบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.31$ SD. 0.69) รวมทั้ง มีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้ 1) ขยายถนนให้กว้างขึ้นเพื่อความปลอดภัย และปรับปรุงเส้นทางขำรด โดยเฉพาะ จุดทางขึ้นชมดอกพญาเสือโคร่ง 2) ปรับราคาที่พักให้ถูกลง เมื่อเทียบกับคุณภาพ 3) เพิ่มจุดบริการสัญญาณอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะสัญญาณจากโทรศัพท์เคลื่อนที่ เพราะในปัจจุบันมีสัญญาณ ของ True เพียงเจ้าเดียว 4) อยากให้มีอาคารที่พัก สำหรับพักผ่อน 5) ปรับปรุงความสะอาดของร้านค้า 6) ปรับปรุงความสะอาดของห้องน้ำ 7) ค่าเข้าอุทยานแพงเกินไป (เนื่องจากนักท่องเที่ยวคิดว่า อุทยานเก็บค่าธรรมเนียมและนักท่องเที่ยว ควรเก็บอย่างเดียว) 8) การให้บริการของเจ้าหน้าที่อุทยานน้อยเกินไป และ 9) เพิ่มจุดจอดรถในแหล่งท่องเที่ยว จุดให้บริการให้นักท่องเที่ยวในอุทยาน

การศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ด้วยสังเกต การสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำสรุปด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องเส้นทางการท่องเที่ยว เส้นทางการขึ้นชมความสวยงามของภูมิลอในช่วงของกลางเดือนมกราคม เป็นช่วงหนาวหนาวเส้นทางจะมีผู้คนจำนวนมาก เนื่องจากสาเหตุการปรับถนน โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ขอให้ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลกนำเครื่องจักร เข้ามาปรับเส้นทางขยายทาง เพื่อเกิดการเดินทางได้ง่ายและป้องกันอุบัติเหตุ แต่การปรับปรุงถนนทำเฉพาะการขยายทางดินแดงไม่ได้ลาดพื้นยางมะตอย จึงทำให้เกิดฝุ่นละอองเมื่อรถแล่นผ่าน

2. ปัญหาเรื่องนักท่องเที่ยวบางส่วนตัวขึ้นภูมิลอ (ทั้งรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ทั้งขับเคลื่อนสองล้อ และขับเคลื่อนสี่ล้อ) สาเหตุมาจากนักท่องเที่ยวบางส่วนไม่ต้องการที่จะเสียเงินค่าธรรมเนียมในท่องเที่ยวภูมิลอเพิ่มเติมจากค่าธรรมเนียมอุทยานแห่งชาติ โดยการให้บริการของชุมชนการท่องเที่ยว จึงมีนักท่องเที่ยวส่วนน้อยที่ลักลอบนำรถส่วนตัวขึ้น

ภูมิลโ จังทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับอุบัติเหตุทางรถยนต์ เช่น รถยนต์ชนกัน รถเกิดตกร่องถนน จอctrรถไม่ตรงตามที่ทางอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ากำหนดไว้ทำให้รถติด ประกอบกับ เส้นทางขึ้นลงภูมิลโมีเพียงเส้นทางเดียว รวมทั้งทำให้เกิดปัญหาการจอctrรถนอกจุดจอctrรถซึ่งบางจุดนักท่องเที่ยวเอรอไปทับต้นอ่อนของพญาเสือโคร่ง

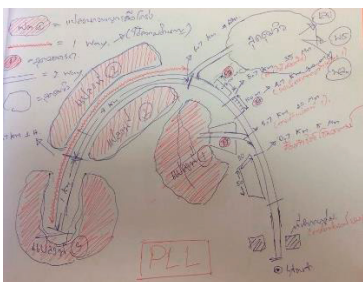
3. ปัญหาเรื่องของการขับรบริการนำชมแหล่งท่องเที่ยวจากจุดบริการรถอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เนื่องจากระหว่างเปิดฤดูกาลท่องเที่ยว จะมีคนนอกพื้นที่มาขับรบริการนำชมแหล่งท่องเที่ยว หรือเป็นคนในพื้นที่แต่ไม่ได้ผ่านการอบรมการขับรบริการในพื้นที่ จึงทำให้เกิดปัญหา คือ ขาดความชำนาญการขับรในเส้นทาง รวมทั้งความเข้าใจจุดจอctrรถที่เหมาะสมส่งผลทำให้เกิดปัญหาการติด เกิดอุบัติเหตุได้ นอกจากนี้ การให้ข้อมูลการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว อาจจะทำได้ไม่ดี หรือการบริการนักท่องเที่ยวไม่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจ รวมถึงไม่มีการตรวจสอบสภาพรถให้บริการก่อนการบริการการท่องเที่ยวยอมทำให้เกิดอุบัติเหตุได้

4. ปัญหาเรื่องนักท่องเที่ยวทำลายต้นนางพญาเสือโคร่ง มีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่ต้องการจะขึ้นชมกับธรรมชาติแต่ไม่รู้ตัวเองกำลังทำลายความสวยงามของธรรมชาติโดยมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่มีการโน้มกิ่งต้นนางพญาเสือโคร่งเพื่อถ่ายรูป และมีบางส่วนที่มีการเด็ดดอกนางพญาเสือโคร่งเพื่อนำมาถ่ายรูปและเก็บใส่กระเปาของตนเองเพื่อนำกลับไปยังชมต่อ รวมถึงการตามใจนักท่องเที่ยวของคณบริการขับรนำชมแหล่งท่องเที่ยวที่นำรถเข้าไปจอดใต้ต้นนางพญาเสือโคร่งเพื่อให้นักท่องเที่ยวโน้มกิ่งนางพญาเสือโคร่งเข้ามาถ่ายรูปโดยจากการลงพื้นที่พบรณำชมแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวกสะทอนที่จอctrให้นักท่องเที่ยวโน้มกิ่งต้นนางพญาเสือโคร่งมาถ่ายรูปทางอุทยานจึงต้องมีการตักเตือนพนักงานขับรเพื่อความปลอดภัยและความสวยงามของต้นนางพญาเสือโคร่งให้มีระยะเวลาที่บานได้นานขึ้นและเพื่อรักษาต้นนางพญาเสือโคร่งให้มีอายุยืนยาวมากขึ้น

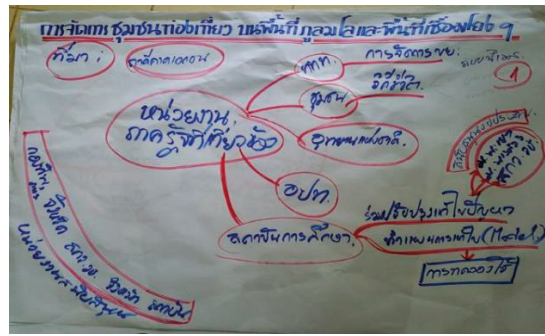
5. ปัญหาเรื่องมูลสัตว์และสัตว์กัดกินต้นนางพญาเสือโคร่ง พบปัญหามูลสัตว์เกิดจากการที่มีเกษตรกรในพื้นที่ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงโค ที่นำโคเข้ามาปล่อยในเขตแปลงต้นนางพญาเสือโคร่งเพื่อกินหญ้า และมูลของโคที่ส่งกลิ่นเหม็นต่อนักท่องเที่ยวและความสกปรกในพื้นที่ และในบางช่วงเกิดข้อพิพาท ของเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าที่ห้ามนำโคเข้ามาในพื้นที่ภูมิลโ

6. ปัญหาเรื่องห้องน้ำ เนื่องตามประกาศของอุทยานแห่งชาติห้ามไม่ใช้สิ่งก่อสร้างถาวรในพื้นที่อนุรักษ์ ทำให้การสร้างห้องน้ำถาวรให้สะอาดและมีจำนวนเพียงพอทำได้ยาก ประกอบกับพื้นที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลโ ไม่มีเจ้าหน้าที่มาทำความสะอาดห้องน้ำชั่วคราวจึงทำให้ฤดูกาลท่องเที่ยว เกิดปัญหาไม่สะอาด ขยะจากกระดาษาชำระจำนวนมาก

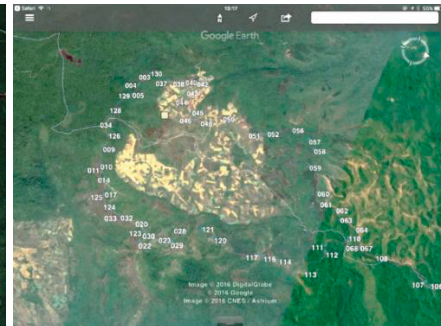
ปัญหาเรื่องขยะ เนื่องจากระมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้มีจำนวนขยะในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่นำสิ่งของต่างๆที่นำไปรับประทานบนแหล่งท่องเที่ยว เช่น ขวดพลาสติก กระดาษาชำระ รวมถึงของขมที่นักท่องเที่ยวนำมาขึ้นรับประทานในพื้นที่ ปัญหานี้จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขเป็นอย่างยิ่งโดยจะต้องมีการให้คณขับรที่นำชมแหล่งท่องเที่ยวมาถูขยะติดไว้ที่รณำชมแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำขยะลงมาทิ้งที่หมู่บ้านเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาขยะที่จะตามมาเหมือนแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยจะต้องมีการเร่งและรวมกันแก้ไขปัญหาย่างจริงจังเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษทางขยะ เป็นต้น

ภาพที่ 1 ภาพแสดงพื้นที่ศึกษาและการแบ่งพื้นที่ในการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 ภาพแสดงการประชุมเพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่

ภาพที่ 3 ภาพแสดงพื้นที่ท่องเที่ยว ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยง จากภาพแผนที่ ประกอบกับ การจับพิกัด GPS เส้นสีเหลือง หมายถึงถนนที่ท่องเที่ยวที่เริ่มต้นจากบ้านร่องกล้าไปยังยอดภูมิลโ

ภาพที่ 4 แผนที่การท่องเที่ยว

ภาพที่ 5 ภาพมุมสูงของดอกพญาเสือโคร่ง

ภาพที่ 6 สื่อนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การศึกษาการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษา การศึกษาลักษณะการบริหารปัจจุบันและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ชัดความสามารถในการรองรับ และพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และนำมาสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยประชุมกลุ่มย่อย กับชุมชนท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ทดลองเส้นทางการท่องเที่ยว การทดลองจัดระบบคิวรถบริการ การทำวิเคราะห์เส้นทาง การท่องเที่ยว (Physical Flow) การวางแผนจุดจอดรถในพื้นที่ท่องเที่ยว และกำหนดการออกดอกของพญาเสือโคร่ง เพื่อลดความแออัดของการท่องเที่ยวในช่วงเวลาเดียวกัน การอธิบายค่าใช้จ่ายในการให้บริการ การบริหารการบริการของพนักงานขับรถ และการสร้างกลไกในการกำกับกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว โดยผ่านที่ประชุมของชุมชนท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และที่ประชุมของหน่วยงานราชการ ร่วมกับภาคเอกชนและชุมชนท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาสามารถสรุปได้ 4 ส่วน คือ ด้านการบริหารการท่องเที่ยว การพัฒนาระบบการทำงานแบบเครือข่าย การจัดตั้งกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวและการบริการการท่องเที่ยว

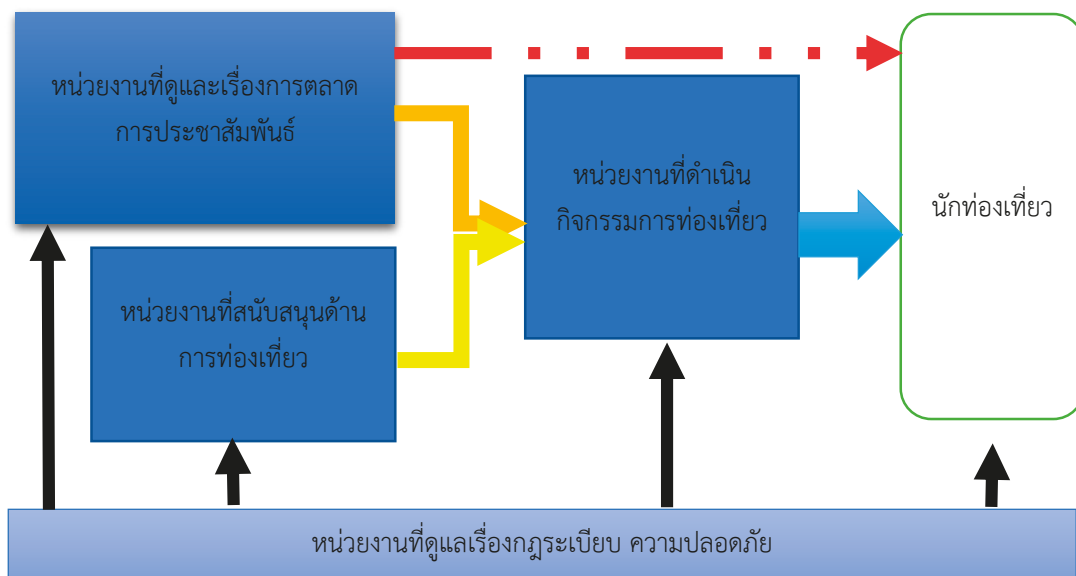
1. ด้านการบริหารการท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์พบว่า และนำเสนอจากที่ประชุม ประชุมของหน่วยงานราชการ ร่วมกับภาคเอกชนและชุมชนท่องเที่ยว ได้นำผลของการศึกษาที่ สามารถแบ่งงานออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 หน่วยงานที่ดูแลเรื่องกฎระเบียบ ความปลอดภัย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย อำเภอด่านซ้าย องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ เป็นหน่วยงานหลักที่ถือกฎหมาย ระเบียบในการจัดการเชิงพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดการดำเนินท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและปลอดภัย

ส่วนที่ 2 หน่วยงานที่ดูแลเรื่องการตลาด การประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพิษณุโลก และสำนักงานเลย หอการค้า สมาคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัด สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัด เป็นหน่วยงานเหมือนสนับสนุนส่งเสริมให้ นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้ด้านการท่องเที่ยว เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 หน่วยงานที่สนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพิษณุโลก และสำนักงานเลย องค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นหน่วยงานที่สร้างมาตรฐานทางการบริการการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นหน่วยงานที่คอยประสานงานกับทุกภาคส่วน นับเป็นหัวใจของการดำเนินการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 4 หน่วยงานที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนกนกสะทอน ชมรมท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า เป็นหน่วยงานที่ให้บริการการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นผู้นำชมสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวเข้าใจการท่องเที่ยวพื้นที่ รวมทั้งเป็นผู้ดูแลความปลอดภัย รักษาสิ่งแวดล้อม ในการท่องเที่ยว หรือสามารถเขียนภาพได้ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 หน่วยงานที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากภาพพบว่า หน่วยงานกลางที่ทำหน้าประสานงานในการดำเนินงาน คือ หน่วยงานที่ดูแลเรื่องกฎระเบียบ ความปลอดภัย ที่ประกอบไปด้วย อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย อำเภอด่านซ้าย องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ โดยให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นประธานคณะกรรมการดำเนินงาน การจัดการการท่องเที่ยวภูมิล้อม โดยให้ ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ประธานชมรมการท่องเที่ยว เป็นกรรมการ และแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาระดับพื้นที่ ออกคำสั่งของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยให้นายอำเภอนครไทย เป็นประธาน และให้ นายอำเภอด่านซ้าย และนายอำเภอหล่มเก่า เป็นรองประธาน เพื่อบูรณาการการทำงานเพื่อให้ช่วยกับคณะกรรมการดำเนินงาน การจัดการท่องเที่ยวภูมิล้อมเป็น รูปธรรม โดยใช้แนวคิดแบบการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) เนื่องจากการท่องเที่ยวภูมิล้อมมี หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน จำนวนมากการจัดองค์กรแบบราชการจะทำงานได้ไม่สะดวกและก่อให้เกิดปัญหาในอดีต ดังนั้นการแนวคิดบริหารจัดการร่วม โดยให้แต่ละหน่วยงานบริหารงานในส่วนของตนเองรับผิดชอบโดยมีหน่วยงานกลางมาช่วย

ประสานงานให้ทุกภาคส่วนช่วยไปพร้อมกัน และทำให้ทุกหน่วยงานทำงานเป็นอิสระไม่ต้องขึ้นกับหน่วยงานอื่น แต่สามารถทำงานได้ตรงตามภารกิจ หรือเป้าหมายร่วม

นอกจากนี้การบริการให้สำหรับนักท่องเที่ยว ทางพนักงานขับรถทุกคนจะรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะในรถยนต์ที่ให้บริการเพื่อไม่ให้มีขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว และสามารถควบคุมขยะได้ในอีกทางหนึ่ง สามารถที่ทางคณะผู้วิจัยไม่ได้แนะนำเอาถังขยะที่ดูกลมกลืนกับพื้นที่ไปไว้ในภูมิโกลเหมือนในพื้นที่อุทยานทั่วไปเนื่องจากจะต้องเสียทรัพยากรบุคคลไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติภูมิโกลหรือคนในชมรมการท่องเที่ยว ไปเก็บขยะทุกเย็นหรือหรือทุกเช้า และเป็นการสร้างนิสัยให้กับนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ไปอีกทางหนึ่ง (Green Heart Concept)

อธิบายผลและสรุปผลการศึกษา

การศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวภูมิโกล อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา คือ ศึกษาแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สรุปผลการศึกษาทางพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นเพศหญิงเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่มากที่สุด จากการวิเคราะห์พบว่า นักท่องเที่ยวมีความชอบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ความสวยงามมาก แต่ต้องเดินทางไม่ลำบากมากนัก นอกจากนี้ยังพบว่า การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะเดินทางเป็นกลุ่มเพื่อนถึงร้อยละ 50.8 และมีขนาดของกลุ่ม 2 – 5 คน ร้อยละ 54.0 ยังพบว่า มาครั้งแรกถึงร้อยละ 79.0 ส่วนสาเหตุที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวอีกครั้งคือ ประทับใจในความสวยงามของพื้นที่ ร้อยละ 65.5 ในขณะที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโกล จะเป็น 2 วัน 1 คืน ถึง ร้อยละ 43.3 โดยนักท่องเที่ยวเลือกที่จะนอนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ร้อยละ 35.6 การเดินทางนักท่องเที่ยวได้ใช้รถยนต์เป็นพาหนะหลัก ในการเดินทาง ร้อยละ 74.8 และได้ใช้บริการนำเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ร้อยละ 32.5 กระบวนการตัดสินใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะมีขั้นตอน คือ ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวภูมิโกลจากสื่อสังคมออนไลน์ (Factbook , Pantip) หรือจากบุคคลที่เคยเดินทางแล้ว เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนนักท่องเที่ยวจะตัดสินใจว่า จะเดินทางท่องเที่ยว หลังจากนั้นกำหนดวันเวลาว่างในการเดินทางถึง ร้อยละ 45 โดยที่การรับข่าวสารและค้นหาข้อมูลเพื่อเดินทางท่องเที่ยว จะมาจากกลุ่มเพื่อนและครอบครัว ร้อยละ 54.5 และทำการตัดสินใจร่วมกับเพื่อนที่เดินทางร่วมกัน ร้อยละ 52.0 โดยเป็นวางแผนและจัดการเดินทางด้วยตัวเองและเพื่อนมาท่องเที่ยว ร้อยละ 87.5 ซึ่งจะค้นหาข้อมูลจาก สื่อออนไลน์ เป็นอันดับแรก ส่วนค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ภูมิโกล อยู่ที่ 2,000–4,000 บาท ร้อยละ 30.5 โดยใช้จ่ายในค่าที่อาหาร ร้อยละ 36.1 รูปแบบกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเลือกทำเป็นอันดับแรก คือ ชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง และเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ร้อยละ 83.0 จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวภูมิโกลได้ คือการสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวจะต้องใช้ประสบการณ์การท่องเที่ยวของบุคคลที่สาม นำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และต้องทำการนำเสนอก่อนฤดูกาลท่องเที่ยว ที่จะเกิดขึ้นเพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในพื้นที่รวมทั้งต้องการสร้างรับรู้ของการท่องเที่ยวสีเขียวเพื่อรักษาพื้นที่ได้

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวภูมิโกล ต้องอยู่บนพื้นฐานของความต้องการของชุมชนเป็นหลัก รูปแบบการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) เหมาะสมกับชุมชนท่องเที่ยวภูมิโกล ทั้งนี้ การนำไปใช้จึงขึ้นอยู่กับสภาพสังคมวัฒนธรรมและภูมิหลังของชุมชนเป็นหลัก จากกรณีศึกษาภูมิโกล รูปแบบการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) เป็นรูปแบบที่เหมาะสมหากแต่ในบางชุมชนท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยความคล่องตัวในการบริหารจัดการ เช่น ชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวหลัก มีจำนวนของนักท่องเที่ยวสูงและต้องแข่งขันกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอิสระ รูปแบบการดำเนินงานแบบรวมอำนาจ อาจนำชุมชนไปสู่ความอยู่รอดหรือสร้างความสำเร็จได้มากกว่า หากแต่สำหรับชุมชนบ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย และชุมชนตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ควรใช้การบริหารจัดการร่วมชุมชนท่องเที่ยว (Co-Management) ที่ไม่เน้นเชิงธุรกิจมากเกินไป เพราะพื้นที่ภูมิโกลพบว่า แหล่งท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโกลยังไม่มีการพัฒนาให้สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี เกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นเพียงส่วนเพิ่มรายได้จากภาคเกษตรและทรัพยากรหลักที่มี ดังนั้น รูปแบบการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าทรัพยากรท้องถิ่น จึงเป็นรูปแบบการบริหารจัดการร่วมที่เหมาะสมกับชุมชนท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ภูมิโกล อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วัฒนธรรมชุมชน ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เนื่องจาก พื้นที่ภูมิลักษณ์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เช่น มีวิถีชีวิตเชิงเกษตรบนพื้นที่สูง มีภูมิอากาศเย็นสบาย มีวัฒนธรรมชนเผ่าที่โดดเด่น ฉะนั้น การบูรณาการรูปแบบการดำเนินงานที่ถูกต้องเหมาะสมกับทรัพยากรที่มี จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ว่าหมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัย ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ บทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิด ความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดย คำนี้ถึง ความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

2. การพัฒนาระบบการทำงานแบบเครือข่าย เป็นการส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ร่วมกันของกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน ชุมชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนท่องเที่ยวด้วยกันที่มีประสบการณ์ หากแต่ปัจจุบันชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งที่เกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานที่ต่างกัน แต่ไม่ได้ ประสานงาน เก็บรวบรวมข้อมูล การทำข้อตกลงร่วมกัน ให้เป็นในระบบฐานข้อมูลเดียวกัน ดังนั้น อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าควรทำหน้าที่พัฒนาฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กฎระเบียบข้อตกลง ข้อบังคับต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และของกลุ่มหรือชมรมไปในทิศทางเดียวกันและยอมรับร่วมกัน รวมถึง การทำงานระบบเครือข่ายควรส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน โดยการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เชื่อมโยงให้สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี การส่งเสริมการตลาดหรือการสร้างการรับรู้ให้แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ภูมิลักษณ์และพื้นที่เชื่อมโยงเป็นจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว (Regional Destination Branding) การทำงานแบบเครือข่ายซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่าย (Network) เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การเพื่อการแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการร่วมกันทำงานโดยมีฐานะเท่าเทียมกัน ซึ่งลักษณะของเครือข่ายเป็นโครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structures) ไม่ว่าจะพัฒนาไปถึงระดับใด บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์กรเครือข่ายจะมีกรอบความคิดเกี่ยวกับองค์กรเครือข่ายใกล้เคียงกัน ในด้านความรู้ความสามารถและความต้องการ

1) องค์กรเครือข่ายไม่มีลำดับชั้น (Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรเครือข่ายเป็นไปในลักษณะแนวนอนแต่ละองค์กรเป็นอิสระต่อกันแต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์กรอาจไม่เท่ากัน

2) องค์กรเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour)

3) การที่องค์กรเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกัน เพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพิงแลกเปลี่ยนความสามารถระหว่างกัน ดังนั้น หากองค์กรใดไม่สามารถแสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์ ก็อาจหลุดออกจากเครือข่ายได้ ในทางตรงกันข้ามหากได้แสดงความสามารถ ก็จะถูกนำไปสู่การพึ่งพิงและขึ้นต่อกัน การแบ่งหน้าที่งานกันทำทั้งยังเป็นการลดโอกาสที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะแสดงอำนาจเหนือเครือข่ายด้วย

4) ความเข้มแข็งขององค์กรที่ร่วมกันเป็นเครือข่าย จะนำไปสู่ความเข้มแข็งโดยรวมของเครือข่าย ดังนั้น การพัฒนาของแต่ละองค์กรเครือข่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญ

5) องค์กรเครือข่ายกำหนดการบริหารจัดการตนเอง (Self-Regulating) ในการทำงานร่วมกันในลักษณะแนวนอนจำเป็นต้องมีความสมานฉันท์ โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการต่อรอง ตกลงระหว่างองค์กรเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายใน เพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

6) ความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายมิใช่จะได้มาเพียงชั่วข้ามคืน แต่ต้องอาศัยระยะเวลา ในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ ความศรัทธา และความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนการสร้างกรอบทางความคิด เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแก้ไขปัญหาพร้อมกันอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กร

3. การจัดตั้งกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก ชุมชนจึงควรได้เรียนรู้ในแนวทางที่ถูกต้องตั้งแต่วินิจฉัยครั้งแรก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจหลักการและวิธีการทำงาน ดังนั้น การจัดตั้งกลุ่ม จึงควรสร้างความเข้าใจในบทบาทที่ชัดเจนแก่ชุมชน และมีการวางแผนเชิงบูรณาการ

ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิด เครือข่ายความร่วมมือ และกระบวนการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อลดความซ้ำซ้อน และสร้างความสับสนแก่หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ จะเห็นได้ว่า การจัดโครงสร้างและแบ่งงานกันทำของสมาชิก ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยเฉพาะ ในระดับปฏิบัติการ สังเกตได้จากการร่วมมือกันในการเตรียมพร้อมในการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับเทศกาลท่องเที่ยวภูมโล ดอนรับนักท่องเที่ยว โดยร่วมกันตัดหญ้า ปรับปรุงสถานที่จอดรถ จุดจอดรถ ปรับปรุงตกแต่งสถานที่ให้บริการนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงสมาชิก จะเดินมาต้อนรับนักท่องเที่ยว ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ที่รับผิดชอบงานของตนอย่างแข่งขัน สมาชิกแสดงถึงความเต็มใจและกระตือรือร้นต่อการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมในระดับนโยบายเป็นเรื่องที่สังเกตุยาก อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ผู้นำกลุ่มหรือคณะกรรมการ ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการดำเนินงานกลุ่ม จะรับคำสั่งและระเบียบจากหน่วยงานของรัฐ ที่ดูแลพื้นที่ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

นอกจากการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกแล้ว กลุ่มชุมชนท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาคประชาชน คือ คนทั่วไปในชุมชน ก็สามารถมีส่วนร่วมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งรายได้เพียงเล็กน้อยก็ถือว่าสร้างการกระจายประโยชน์ในวงกว้าง การมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ในฐานะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอาจเพิกเฉยได้ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในประสานงานกับภาครัฐจนทำให้สามารถลบภาพลักษณ์ของม้งในอดีต ที่เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ผืนป่า และให้ความช่วยเหลือภาครัฐอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพ เช่น ร่วมปลูกต้นพญาเสือโคร่งในบริเวณอุทยานภูหินร่องกล้าจำนวน 1,200 ไร่ ช่วยในการสอดส่องดูแลการตัดไม้ทำลายป่าหรือป้องกันไฟป่ากับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า นอกจากนี้จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการแล้ว การมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทางการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นก็เป็นพันธกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง

4. การบริการการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวของภูมโล ทางคณะวิจัยได้ทำการวิเคราะห์และทดสอบการบริการดังต่อไปนี้เพื่อแก้ไขปัญหาค้น และผ่านที่ประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวภูมโล ดังต่อไปนี้

4.1. การจัดระบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ประเด็นด้านมาตรฐานรถและการบริการนำเที่ยว บุคคลที่ต้องการเป็นพนักงานขับรถให้บริการนักท่องเที่ยว 1) จะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมการท่องเที่ยวเนื่องจากป้องกันคนนอกเข้ามาบริการการท่องเที่ยวแล้วเกิดความเสีย หรือหากเกิดปัญหากับนักท่องเที่ยวจะสามารถติดตามและช่วยแก้ปัญหาได้ทัน 2) ทางกลุ่มหรือชมรมการท่องเที่ยว จะร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในการตรวจสอบคุณภาพของรถยนต์ที่ให้บริการทุกคัน และ 3) พนักงานทุกคนจะต้องผ่านการอบรมอาสาสมัครนำเที่ยว การขับอย่างปลอดภัย การรักษาสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 Greens ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยผู้ที่ผ่าน 3 เงื่อนไข รถยนต์ที่ให้บริการผู้ให้บริการจะได้รับสติ๊กเกอร์ติดรถ บัตรประจำตัว โดยหมายเลขของรถบริการตรงกับเบอร์สมาชิกของชมรมการท่องเที่ยว

4.2. การให้บริการ ตำแหน่งการจอดรถในพื้นที่ท่องเที่ยว ทางคณะวิจัยได้สำรวจ และออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว จุดจอดรถทำให้ทราบว่าเวลาที่แท้จริงในการท่องเที่ยว คือ 190 นาที (สูงสุด) หรือประมาณ 3 ชั่วโมง กับระยะทางท่องเที่ยว 12.2 กิโลเมตร (ตามตาราง) ซึ่งหากสื่อสารเรื่องเวลาที่ให้บริการ 3 ชั่วโมงกับค่าบริการ 1,000 บาท (สำหรับนักท่องเที่ยว 10 คน เท่ากับคนละ 100 บาทต่อ 3 ชั่วโมง) นักท่องเที่ยวจะเข้าใจทันทีว่าผู้ให้บริการนำเที่ยวไม่สามารถเร่งการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีเวลาในท่องเที่ยว ที่ถูกควบคุมไว้แล้ว ยกเว้นนักท่องเที่ยวจะขอกลับก่อนเท่านั้น และการกำหนดระยะเวลาการเดินทางและเวลาในการชมแหล่งท่องเที่ยวจะทำให้นักท่องเที่ยวทราบเวลาในแต่ละจุด ไม่เปลืองเวลาต่อบรรยากาศมากเกินไปจะทำให้พลาดชมจุดอื่น และไม่เกิดปัญหารถติดในภูมโลเหมือนในอดีตเนื่องจากการออกแบบนี้ได้ใช้แนวคิดการไหลตัวของนักท่องเที่ยว (Physical Flow) ของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ จะทำให้พนักงานขับรถมีเวลาอธิบายเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวบนภูมิลอนั้น ยังขาดปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนในพื้นที่ภูมิลอนและพื้นที่เชื่อมโยง
2. ควรมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการบริหารจัดการนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการควรเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. ควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการพื้นที่ภูมิลอนโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชน ภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและนำสู่การจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- [1] จิระภา ฉิมสุข. (2544). ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- [2] จิรวัดน์ พิระสันต์. (2555). โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก.
- [3] จิรวัดน์ พิระสันต์ และคณะ. (2553). โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [4] ชัชวาลย์ ทัดศิวัช. (2529). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR): มิติใหม่ของรูปแบบวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2556, จาก http://dcms.thailis.or.th/object2/36/html_metadata/36_268.
- [5] ชุติรัตน์ จันทรเชื้อ. (2547). เรื่องการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัราชภัฏพิบูลสงคราม. พิษณุโลก.
- [6] ชุติรัตน์ จันทรเชื้อ. (2552). การวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ่อเกลือพันปี ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัราชภัฏพิบูลสงคราม : พิษณุโลก.
- [7] ดวงใจ หล่อธนวิชัย. (2550). “รัฐ ทุน ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในญี่ปุ่น : กรณีของเมืองโยมิตัน”, เอเชียปริทัศน์. 28(2), 183-218.
- [8] นิภารัตน์ สายประเสริฐ. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ ปรัช. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- [9] นิศารัตน์ วรประดิษฐ์. (2551). การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นที่สีเขียวบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- [10] บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [11] พชรวรรณ ทวงชน. (2555). แนวทางการเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมุมมองของชุมชน : กรณีศึกษาอุทยานสัตว์ป่าภาคอีสานตอนบน ขอนแก่น – อุดรธานี จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- [12] พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. (2551). การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน. เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- [13] พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. (2553). การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- [14] มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2548). มูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [15] ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2475). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (อัครา).

- [16] ลีลาภรณ์ นาครทรรพ และคณะ. (2528). **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- [17] วรรณพร วิณิชชานุกร วรรณนิภา จัตูชัย และมาลี บุษยะมา. (2541). **รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- [18] วศิน ปัญญาวุธตระกูล. (2550). **โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์)**. รายงานการวิจัย. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- [19] ศิริพร พันธุ์ลี และคณะ. (2552). **การวิจัยและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่**. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- [20] สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. (2551). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [21] สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (2548). **โครงการสัมมนาเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดระนอง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [22] Buckley, R.C. (1994). **A Framework for Ecotourism Research**. Annual of tourism research. 21(3).
- [23] Boo, (1990). **Ecotourism: The Potentials and Pitsfalls**. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund: Washington D.C.
- [24] Ceballos-Lascurain, H. (1996). **Tourism, Ecotourism and Protected Areas: The State of Nature Based Tourism Around the World and Guidelines for its Development**. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, United Kingdom. Griffin, R.W. (1996). **Management**. 5th ed. Boston: Houghton Mifflin.
- [25] The Ecotourism Society. (1991). **The Ecotourism Society's Definition**. The ecotourism society newsletter (Spring): 1.

บทบาทของมหาวิทยาลัยทักษิณด้านการวิจัยรับใช้สังคม ในทัศนคติของผู้บริหาร¹

The Role of Thaksin University in Socially-Engage Research: Attitudes of Administrator¹

พินิจ ดวงจินดา^{2*} และสุธาสินี บุญญาพิทักษ์³

Pinit Duangchinda^{2*} and Suthasinee Boonyaphithak³

บทคัดย่อ

การร่วมสร้างองค์ความรู้ระหว่างนักวิจัยมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษา การวิจัยและบริการทางวิชาการเพื่อสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นพันธกิจที่สำคัญของมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้บริหารต่องานวิจัยรับใช้สังคม รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย กรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย และผู้บริหารระดับคณะ/ระดับหน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 8 ท่าน วิเคราะห์โดยกรอบ SWOT เพื่อพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์ ผลการศึกษาพบว่า แม้ว่ามหาวิทยาลัยจะมี ทัศนคติ “การเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” แต่ทิศทางการวิจัยรับใช้สังคมของแต่ละคณะยังไม่มีชัดเจนที่จะพัฒนาโจทย์ให้เกิดผลประโยชน์กับชุมชนสอดคล้องกับทิศทางของมหาวิทยาลัย ดังนั้นการขับเคลื่อนให้ “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” จำเป็นต้องมีโครงสร้างการบริหารและการจัดการที่ชัดเจน มีเครือข่าย ทำงานแบบบูรณาการ และมีส่วนร่วม อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่

คำสำคัญ: งานวิจัยรับใช้สังคม ทัศนคติของผู้บริหาร การบริหารจัดการน้ำ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

Abstract

Co-creation of knowledge within university research and community, toward education management, research and academic services for social stability, prosperity and sustainability are the university vision which aims “to serve society”. The objective of research studies attitudes of administrator for socially-engaged research. In-depth, qualitative interviews use for the main group, eight people; member of university council, university administrators and faculty/ institute administrators. SWOT analysis is taken up from a development perspective and strategy. The results indicate that even though the university vision has aims “to serve society”, the socially-engaged research in faculty is vague to create with useful community development following the university vision. Therefore, to drive “University to serve society” is necessary a clear management structure, integration work, connection work, participation work, focus area for socially-engaged research and the continuing area based to develop sustainable well-being.

Keywords: Socially-Engage Research, Attitudes of Administrator, Participative Management of Water, SWOT Analysis

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การประเมินระบบและกลไกการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาคลองป่าพะยอม-คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง”

² อ.ดร., สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ อ.ดร., สาขาวิชาการประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² Lecturer, Dr., Department of Economics, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000

³ Lecturer, Dr., Department of Evaluation and Research, Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel.: 074-317600 ext. 1829. E-mail address: dpinit@gmail.com

บทนำ

ยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทักษิณมีความชัดเจนที่จะเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” โดยให้ชุมชนเป็นฐานในการเรียน การสอน และการวิจัย เพื่อแก้ปัญหาหรือตอบโจทย์สังคมที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมหาวิทยาลัยก็จะมี ความเข้มแข็งด้วย เป็นลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน การดำเนินการดังกล่าวจะมีความแตกต่างจากอดีต กล่าวคือ งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยทักษิณมีการตีพิมพ์จำนวนมาก แต่เป็นลักษณะงานที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ “แล้วสังคมได้อะไรจากงานวิจัยดังกล่าว?” “เพราะอาจารย์ทำวิจัยเพียงแต่ขอตำแหน่งทางวิชาการ... มหาวิทยาลัยต้องการงานวิจัยที่สามารถตอบโจทย์สังคมได้ ...ทำอย่างไรให้สังคมยั่งยืน?” จึงเป็นที่มาของการเปลี่ยน บทบาท/พันธกิจของมหาวิทยาลัย เป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” [1]

อย่างไรก็ตาม การทำงานวิจัยโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อชุมชน นับเป็นเรื่องที่ยังใหม่ในมหาวิทยาลัยทักษิณ การทำงานวิจัยรับใช้สังคมยังไม่ได้บรรจุเข้าไปอยู่ในโครงสร้างและกลไกการทำงานของมหาวิทยาลัย ไม่มีงบประมาณสนับสนุนโดยตรง รวมถึงไม่มีผู้บริหารที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงานวิจัยรับใช้สังคมโดยตรง นอกจากนี้ การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนและการบริการวิชาการยังน้อย ไม่มีการนำองค์ความรู้จากการทำวิจัยไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ทำให้ไม่ตอบสนองความต้องการด้านกำลังคนที่มีบทบาทในการชี้นำการพัฒนาในพื้นที่ [1]

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม การทำแผนของคณะและส่วนงานในมหาวิทยาลัยจะต้องขับเคลื่อนและสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยขับเคลื่อนผ่านพันธกิจของมหาวิทยาลัย ใน 4 พันธกิจหลัก 1) การเรียนการสอน 2) การวิจัย 3) การบริการวิชาการ และ 4) การส่งเสริมสนับสนุน ทำนุบำรุง รักษา และพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเริ่มต้นในการทำงานพื้นที่เพื่อชุมชนสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็น คือ การปรับทัศนคติต่องานวิจัยรับใช้สังคม

“งานวิจัยรับใช้สังคมสามารถสร้างองค์ความรู้ และสามารถนำมาใช้บูรณาการในการเรียนการสอนได้ ซึ่งในปัจจุบัน ความรู้ไม่ได้มีอยู่เพียงในห้องเรียน แต่ความรู้มีอยู่รอบตัวของเรา นั้นหมายถึง อาจารย์ต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างกระบวนการทางความคิดให้กับตนเอง และต้องสามารถนำมาเชื่อมโยงกับศาสตร์ที่ตนเองมี และประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้ได้ การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากการลงพื้นที่และสอดคล้องกับศาสตร์ที่ตนเองมี ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่ไม่ต้องใช้เวลามากแต่อาจารย์ต้องทำ!!! อาจารย์ต้องมีการปรับตัว... ถ้าไม่มีการลงทุนในลักษณะนี้ อาจารย์ก็จะมีความรู้และถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในตำรา... ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า การลงทุนทางการศึกษามีมูลค่าที่สูงมาก แต่ผลจากการศึกษาไม่ได้สร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพเพียงพอ เช่น บัณฑิตหลายคนไม่สามารถเข้าสู่ระบบการทำงานตามความเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษา...”

สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [2] กล่าวว่า ระบบการศึกษาไทย ผลิตบัณฑิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และแรงงานที่ผลิตเป็นแรงงานที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำหรับประเทศไทยในการพัฒนาสู่ประเทศเศรษฐกิจรายได้สูง (High-Income Country)

มหาวิทยาลัยทักษิณ ในฐานะมหาวิทยาลัยที่อยู่คู่กับในสังคมภาคใต้มาเป็นระยะเวลาเกือบครึ่งศตวรรษย่อมเป็นที่คาดหวังของสังคมและชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเด็น 1) การสร้างฐานความสำคัญในชุมชน สร้างความไว้วางใจในชุมชน และสร้างเครือข่าย 2) การสร้างองค์ความรู้ร่วม ถอดบทเรียนจากชุมชน และ 3) การพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นนวัตกรรม เช่น กลยุทธ์ กระบวนการการตลาดเพื่อสร้างรายได้ และเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้บริหารต่องานวิจัยรับใช้สังคม เพื่อจะนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยทักษิณเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” ตามปณิธานที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณต่องานวิจัยรับใช้สังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากวิกฤตที่ประเทศไทยประสบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดข้อเรียกร้องจากสังคม เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาแสดงบทบาทต่อสังคม ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ นักคิดและปราชญ์หลายท่าน ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาจะต้องรับใช้สังคม ทั้งในด้านสร้างองค์ความรู้ การผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นกำลังของชาติ การวิจัย การบริการวิชาการ และการร่วมแก้ปัญหาวิกฤตของชาติ ดังแนวคิดต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยเป็นแห่งปัญญา ที่มีนิสิต นักศึกษา และคณาจารย์ จำนวนมาก โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นหน่วยที่พัฒนาทุนมนุษย์ เป็นที่พึ่งทางความรู้และใช้ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่ได้ [3] ดังนั้น พลังของมหาวิทยาลัยจึงเป็นพลังสำคัญในการพาชาติให้พ้นวิกฤต [4] มหาวิทยาลัยต้องนำศาสตร์ไปก่อประโยชน์ต่อสังคม แล้วย้อนกลับมาทำให้ศาสตร์เข้มแข็งขึ้น [5] มหาวิทยาลัยต้องมีกิจกรรมร่วมกับสังคม และรับรู้ความเป็นไปของสังคม มีระบบกลไกเชื่อมโยงภาคอุดมศึกษากับภาคชีวิตจริง เช่น การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง ในส่วนของวิจัยก็หยิบเอามาจากชีวิตจริง นักศึกษาจะเป็นกำลังสำคัญในการทำวิจัยที่เป็นเชิงพัฒนาภายใต้การแนะนำดูแลของอาจารย์ นักศึกษาจะเกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการ ได้เรียนรู้วิชาการ วัฒนธรรม ทักษะการสื่อสารสัมพันธ์ และฝึกความอดทนไปด้วย [6-7]

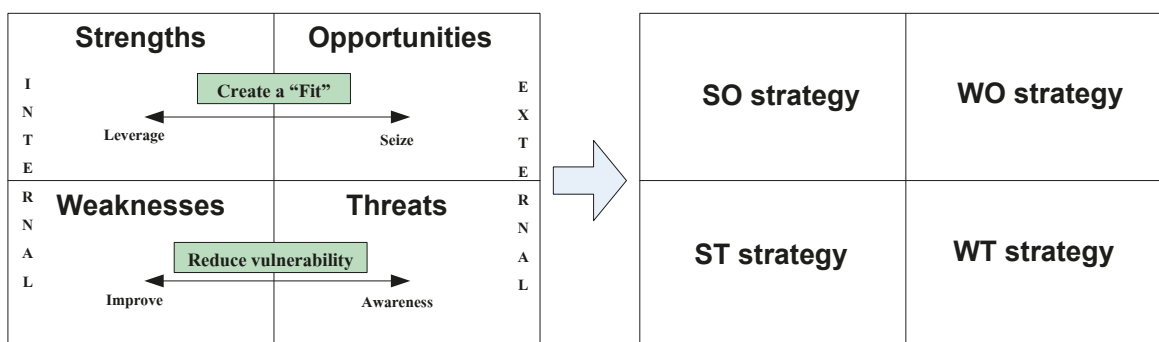
การทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ คือ การลดความไม่เป็นธรรมในสังคม (Reduction of Social Injustices) หน้าที่ของมหาวิทยาลัยต้องพัฒนาทั้ง Hardware Software and Peopleware ที่มีความพร้อมในการทำงานบริการวิชาการ และงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ต่อเนื่องกัน ผลิตซ้ำ กลุ่มเป้าหมายและวิธีการทำงานต้องมีความชัดเจน [8-10]

วิธีดำเนินการ

การสำรวจความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณ ต่อกงานวิจัยรับใช้สังคมใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยรับใช้สังคมจำนวน 8 ท่าน ประกอบด้วย กรรมการสภามหาวิทยาลัย จำนวน 1 ท่าน ผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 2 ท่าน และผู้บริหารระดับคณะ/ระดับหน่วยงานจำนวน 5 ท่าน การศึกษานี้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive หรือ Judgmental Sampling) ซึ่งผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับโครงการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาชีวิตคนกลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนฯ เช่น รับผิดชอบนโยบายงานวิจัยหรือนโยบายบริการวิชาการในพื้นที่และชุมชน มีนักวิจัยที่เกี่ยวข้องทำงานวิจัยในพื้นที่ เป็นนักวิจัยในพื้นที่หรือในโครงการ และเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนที่รับรู้โครงการวิจัยบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชีวิตคนกลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนฯ

ตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) โดยการตรวจสอบข้อมูลที่มาจากแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน (Data Triangulation) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล (Debriefing) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำผลวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตามเทคนิค IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5-1.00 แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงกับจุดมุ่งหมายการวิจัย แต่ถ้าน้อยกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายการวิจัยต้องมาปรับปรุงหรือตัดทิ้ง และวิเคราะห์จำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) การจับคู่จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (TOWS Matrix) [11-13] และสรุปเป็นกลยุทธ์ (Strategies) ข้อเสนอเพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินงานวิจัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยทักษิณ (ภาพที่ 1)

SWOT Analysis.....TOWS Matrix

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT Analysis เชื่อมโยง TOWS Matrix

ที่มา: ปรับปรุงจาก Humphrey, A.S., Lin He and Dongsheng Liao and Saurabh Pandya [11-13]

ผลการศึกษา

ผลการศึกษานำเสนอทัศนคติ ความคิดเห็นของผู้บริหารมหาวิทยาลัยต่อสภาพแวดล้อมงานวิจัยรับใช้สังคมในประเด็น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) และกลยุทธ์ (TOWS Matrix) งานวิจัยรับใช้สังคมทั้งในระดับมหาวิทยาลัย ระดับคณะและส่วนงาน (ตารางที่ 1) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strengths)

S1) มหาวิทยาลัยมีสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ (ICOFIS) จัดตั้งขึ้นเพื่อเชื่อมระหว่างอาจารย์ นิสิต บุคลากร กับชุมชน และนำไปสู่การหาโจทย์ชุมชน โดยนิสิตได้เรียนรู้วิถีชุมชน ได้รู้จักการปรับตัวเมื่ออยู่ในชุมชน และอาจารย์ร่วมกับนิสิตเพื่อหาโจทย์พัฒนาชุมชน

S2) บุคลากรของคณะมีศักยภาพในการทำงานวิจัย และบุคลากรบางส่วนของคณะทำงานวิจัยรับใช้สังคม ประกอบกับ งานวิจัยสามารถแปลงเป็นงานบริการวิชาการ เช่น งานวิจัยเรื่องการจัดระบบบัญชีการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ โดยเริ่มจากฐานการวิจัยและนำไปอบรมเพื่อการเรียนรู้กับชาวบ้าน “มีการจัดบัญชีออมทรัพย์แบบใหม่ มีการนำโปรแกรมสมัยใหม่เข้าไปช่วยจัดการ” การผลิตสินค้าโดยการสร้างแบรนด์ของชุมชน

S3) งานบริการวิชาการของคณะตอบโจทย์ของสังคม และหลักสูตรที่เปิดสอนสามารถนำไปเชื่อมโยงและรับใช้สังคม เช่น หลักสูตรการทำแผนธุรกิจ หลักสูตรพัฒนาชุมชน พืชศาสตร์ และสัตวศาสตร์ เป็นต้น

จุดอ่อน (Weaknesses)

W1) ทิศทางและเป้าหมายของมหาวิทยาลัยไม่ชัดเจน มหาวิทยาลัยยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในงานวิจัยรับใช้สังคม ทำให้การขับเคลื่อนงานวิจัยรับใช้สังคมไม่มีทิศทางที่แน่นอนและชัดเจน จึงส่งผลให้คณะไม่มีทิศทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับงานวิจัยรับใช้สังคม การทำงานวิจัยขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้วิจัย “มหาวิทยาลัยเข้ามามีบทบาทในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมในกลุ่มกลาง ๆ ซึ่งยังไม่มีโครงสร้าง...ทำให้ทุนงานวิจัยรับใช้สังคมยังไม่เป็นในรายได้ของมหาวิทยาลัยทุกชั้น”

W2) ICOFIS มหาวิทยาลัยทุกชั้นไม่ได้เป็นหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือเรื่องทุนวิจัยต่าง ๆ ได้ เนื่องจากพันธกิจที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพียงอย่างเดียว “มีโอกาสน้อยมากที่อาจารย์จะไปร่วมปฏิบัติงานกับนิสิตใน ICOFIS เพื่อทำงานวิจัยที่พัฒนาโจทย์และเกิดผลประโยชน์กับชุมชน” ในขณะเดียวกัน สถาบันวิจัยและพัฒนา (สพว.) ที่ทำหน้าที่หลักในการสนับสนุนทุนวิจัย มีบุคลากรสายสนับสนุนส่วนใหญ่มาจากสายวิทยาศาสตร์ทำให้ความรู้ความเข้าใจหรือการทำงานทางชุมชนยังมีน้อย ขาดทักษะ และขาดกระบวนการเรียนรู้ของงานวิจัยเพื่อสังคม

W3) ขาดการทำงานในเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานภายในของมหาวิทยาลัย “ผู้บริหารที่รับผิดชอบงานด้านบริการวิชาการ และผู้บริหารที่รับผิดชอบงานด้านวิจัย ต้องพูดคุยและเข้าหาหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อผลักดัน ขับเคลื่อนงานวิจัยรับใช้สังคม”

W4) คณาจารย์ในคณะทำวิจัยเฉพาะบางกลุ่ม “อาจจะเป็นในเรื่องของประสบการณ์ของคณาจารย์บางท่านที่ยังมีประสบการณ์ในงานวิจัยยังน้อย” และเน้นการวิจัยทั่วไปมากกว่างานวิจัยงานวิจัยรับใช้สังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าใน

ปัจจุบันมีการแยกส่วนในการทำงานวิจัยอย่างชัดเจน และส่วนใหญ่อาจารย์ที่ต้องการตำแหน่งทางวิชาการก็จะมุ่งเน้นการทำวิจัยพื้นฐาน เพราะเป็นวิจัยที่ทำได้ง่าย ในส่วนของวิจัยรับใช้สังคมยังเป็นประเด็นค่อนข้างใหม่ และยังไม่มีความเข้าใจเกณฑ์ที่ชัดเจน

ทัศนคติของอาจารย์ยังไม่ได้เปิดรับงานวิจัยรับใช้สังคมเป็นภาระหน้าที่ส่วนหนึ่งที่อาจารย์ต้องทำ อาจารย์ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและยังไม่มีความถนัดในการทำงานลักษณะนี้ “มีอาจารย์เข้าร่วมโครงการเขียนบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่ งานวิจัยรับใช้สังคม... แต่ขอเปลี่ยนเป็นการเขียนบทความวิจัยทั่วไป แสดงให้เห็นว่า ยังไม่เข้าใจกรอบงานเพื่อสังคม ดังนั้นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจึงยังคงทำงานวิจัยทั่วไปซึ่งเป็นทางเลือกที่ดีกว่า”

W5) คณะไม่มีทุนวิจัยมากพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบต่อชุมชนในวงกว้าง และในขณะเดียวกัน นักวิจัยในมหาวิทยาลัยยังไม่สามารถขอทุนวิจัยรับใช้สังคมภายนอก ทำให้เกิดความล้มเหลวในการพัฒนาคน “นักวิจัยจะรอฟundingระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และมหาวิทยาลัยทักษิณ”

โอกาส (Opportunities)

O1) มหาวิทยาลัยคุณภาพต้องรับใช้สังคม “มหาวิทยาลัยไม่สามารถเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีคุณภาพ...ถ้าเราไม่สามารถเอาตนเองไปนั่งในหัวใจชาวบ้าน” “มหาวิทยาลัยและคณะต้องกำหนดแผนที่ของตนเองให้ชัดว่า... มหาวิทยาลัยวิจัย...แต่เป็นวิจัยเพื่อสังคม หรือ การสอนที่มีสังคมเป็นฐาน ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม หรือ มหาวิทยาลัยสอนให้คนเป็นผู้ประกอบการ” มหาวิทยาลัยกำหนดแผนที่ของตนเองชัดก็จะนำไปสู่ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนได้

O2) ชุมชนภาคใต้พร้อมให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย “ชุมชนพร้อมจะเปิดรับมหาวิทยาลัยทักษิณ” “ชาวบ้านยังขาดทักษะในด้านทฤษฎี” และ “ภาพของมหาวิทยาลัยทักษิณสะท้อนออกมาว่าเราทำงานกับชุมชน” แต่มหาวิทยาลัยยังไม่เข้าไปศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง โอกาสของการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมมีความเป็นไปได้สูงถ้าขับเคลื่อนทุก ๆ หน่วยงานพร้อมกัน อีกทั้งในพื้นที่มีประเด็นปัญหาที่รอการแก้ไขและพัฒนาที่เปิดรับนักวิจัยเป็นจำนวนมาก “แต่นักวิจัยยังไม่ถึงในพื้นที่ที่มีปัญหาในชุมชนจริง ๆ ซึ่งในภาคใต้ก็ยังมีชุมชนมากมายที่ยังประสบปัญหาอยู่”

O3) จุดยืนของมหาวิทยาลัยทักษิณ คือ ไม่แข่งขันกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ แต่จะทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยอื่น และทำงานร่วมกับชุมชน ในขณะเดียวกันมีการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก เช่น ความร่วมมือ และเงินทุนทำให้สามารถทำงานวิจัยเพื่อส่งเสริมพื้นที่ได้

อุปสรรค (Threats)

T1) การทำงานวิจัยรับใช้สังคมยังขาดการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอก “ต่างคนต่างทำวิจัยจึงไม่เกิดผลต่อชุมชนอย่างชัดเจน” “การขอทุนวิจัยนี้ กรมชลประทานจะเป็นเจ้าภาพหลัก ทำให้เกิดการมองแยกส่วนกันของการขอทุนวิจัย”

T2) มหาวิทยาลัยยังไม่มีระบบสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการทำงานเพื่อรับใช้สังคม การทำงานรับใช้สังคมไม่มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง “เมื่อจบโครงการแล้วก็จบเลย” “งานวิจัยรับใช้สังคมของคณะยังไม่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้” “...ภาพรวมของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันทำงานวิจัยทั่วไปและงานวิจัยชุมชนเป็นจำนวนมาก แต่ผลกระทบที่จะได้กับชุมชนไม่ค่อยมี อาจจะเป็นสาเหตุเพราะระยะเวลาในการทำวิจัยรับใช้สังคมใช้ระยะเวลายาวนานกว่างานวิจัยทั่วไปทำให้นักวิจัยส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจ...”

มหาวิทยาลัยมองงานวิจัยรับใช้สังคมเป็น “ความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR)” “ไม่ได้มองเพราะเป็นความรู้สึก เป็นเพียงการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรกับสังคมภายนอก” สุดท้ายทำให้ไม่มีรูปธรรมในการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับ นักวิจัยส่วนหนึ่งเมื่อได้ทุนวิจัย ไม่มีความจริงจังกับชุมชน คิดเพียงว่าจะทำอย่างไรให้จัดกิจกรรมแล้วใช้เงิน “ใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือ” “ทำให้ความไว้วางใจของชาวบ้านไม่มี” เพราะการทำงานรับใช้สังคมต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน นักวิจัยเองอาจจะมีข้อจำกัดในการเข้าไปอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา นาน ๆ ได้

ตารางที่ 1 สรุป SWOT และ TOWS Matrix งานวิจัยรับใช้สังคมตามทัศนคติของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณ

	จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
	S1. ICOFIS เป็นสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ	W1. มหาวิทยาลัยไม่มีระบบโครงสร้างการทำงานวิจัยรับใช้สังคมและทิศทางงานวิจัยรับใช้สังคมของคณะไม่มีความชัดเจน
	S2. บุคลากรของคณะมีศักยภาพในการทำงานวิจัย	W2. ICOFIS ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือเรื่องทุนวิจัย
	S3. งานบริการวิชาการของคณะตอบโจทย์ของสังคม และหลักสูตรที่เปิดสอนนำไปเชื่อมโยงและรับใช้สังคม	W3. ขาดการทำงานในเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานภายใน
		W4. บุคลากรของคณะเน้นการวิจัยทั่วไปมากกว่างานวิจัยรับใช้สังคมและประสบการณ์ในการทำงานวิจัยในพื้นที่น้อย
		W5. คณะมีทุนสนับสนุนไม่เพียงพอเพื่อทำให้เกิด impact ต่อสังคม
โอกาส (Opportunities)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)
O1. การเป็นมหาวิทยาลัยคุณภาพต้องเป็นที่พึงของสังคมและชุมชน	SO1. มหาวิทยาลัยใช้ความได้เปรียบ ICOFIS ผลักดันงานวิจัยรับใช้สังคมสร้างเครือข่ายทำงานทั้งภายในและภายนอก	WO1. เพิ่มบทบาทให้ ICOFIS สามารถช่วยเหลือสนับสนุนทุนวิจัยในพื้นที่และร่วมมือพัฒนาโจทย์วิจัยบูรณาการทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก
O2. ชุมชนพร้อมให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย	SO2. เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพงานวิจัยรับใช้สังคมจากกลุ่มนักวิจัยเดิม	WO2. มหาวิทยาลัยสร้างระบบงานวิจัยรับใช้สังคมที่ชัดเจน
O3. เครือข่ายภายนอกพร้อมจะทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย	SO3. บูรณาการ การเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการวิจัยจากพื้นที่	WO3. สร้างและพัฒนานักวิจัยจิตสำนึกปัญญาชนสาธารณะ
อุปสรรค (Threats)	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT)
T1. ขาดการบูรณาการกับหน่วยงานภายนอก	ST1. สร้างเครือข่ายพันธมิตรกับหน่วยงานภายนอกเพื่อทำงานวิจัยรับใช้สังคม	WT1. จัดโครงการ กิจกรรมร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ โดยดึงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนทุนวิจัย
T2. ผลงานวิจัยไม่มี impact ต่อสังคม	ST2. มีนโยบายเป้าหมายการทำงานในชุมชนที่ชัดเจน ทำงานต่อเนื่อง และมีระบบติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ	WT2. จัดอบรมและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่เพื่องานวิจัยรับใช้สังคมอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง
		WT3. จัดระบบสิทธิพิเศษแก่งานวิจัยรับใช้สังคม

กลยุทธ์งานวิจัยรับใช้สังคม

จากการศึกษาสถานการณ์ (SWOT Analysis) งานวิจัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยทักษิณ สามารถจำแนกได้ 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์เชิงรุก (SO) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) และกลยุทธ์เชิงรับ (WT)

กลยุทธ์เชิงรุก (SO)

SO1) ICOFIS ควรทำหน้าที่ผลักดันวิจัยรับใช้สังคม/ชุมชนโดยเฉพาะ เป็นหน่วยประสานบูรณาการชุมชน “ดึงคนที่สนใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม”

SO2) มหาวิทยาลัยต้องเชื่อมประสานการกำหนดนโยบายที่ต้องช่วยกันคิดอย่างจริงจังภายในมหาวิทยาลัย “คนกลางไม่ใช่แค่เพียงคนภายในมหาวิทยาลัย ต้องชวนคนอื่นมาร่วมคิดด้วย เช่น ภาควิชาชุมชน ภาควิชาการพัฒนาระบบ และภาครัฐ แต่ถ้าเขาคิดแล้วนำไปเป็นประโยชน์กับเขาได้ เขาก็มาช่วยคิด เราต้องทำให้เขาเชื่อใจเราก่อน ก่อนที่จะทำให้เขาไว้วางใจเราและมาร่วมประชุมด้วยกัน ควรจัดแบบฟอร์มให้มีช่องทางเพื่อไปใช้กับสังคมให้ได้มากขึ้น งานที่ส่งเสริมควรตอบพันธกิจของมหาวิทยาลัย”

SO3) งานวิจัยรับใช้สังคมต้องทำลักษณะบูรณาการ งานวิจัย การเรียนการสอนและการบริการวิชาการ และมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนงานวิจัยรับใช้สังคม นักวิจัยต้องตั้งใจที่จะทำ มองเห็นประโยชน์ส่วนร่วม เข้าไปเรียนรู้วิถีชุมชนจึงสามารถได้โจทย์วิจัยในชุมชน มหาวิทยาลัยต้องทำหน้าที่ดึงนักวิจัยที่มีความสนใจงานรับใช้สังคม เรื่องเดียวกัน และมีช่องทางให้ผู้สนใจได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการทำงานที่ตนเองมีความสนใจ เพราะนักวิจัยส่วนหนึ่งยังไม่มีช่องทางในการทำงานวิจัยเพื่อสังคม “เช่น การออกค่ายอาสาด้วยกันทุกคณะไม่ควรแยกส่วนแต่ละคณะ เพราะจะได้เป็นการช่วยเหลือชุมชนเชิงบูรณาการในหลาย ๆ ศาสตร์ที่เข้าไปช่วยกันพัฒนาพื้นที่และสิ่งสำคัญที่สุดคือการที่ได้ทำงานร่วมกันทุกคณะจะทำให้มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้นระหว่างนิสิตและชาวบ้านภายในชุมชน”

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)

WO1) มหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งลงไปยัง ICOFIS เพื่อทำงานวิจัยเรื่องชุมชน ซึ่ง ICOFIS จะเป็นทั้งหน่วยทุนวิจัยชุมชน ร่วมมือพัฒนาโจทย์วิจัยบูรณาการทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก

WO2) มหาวิทยาลัยมีระบบการบริหารงานวิจัยรับใช้สังคม กำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการช่วยชุมชน สร้างระบบหนุนเสริมการทำงานรับใช้สังคม “การมีหน่วยงานรับผิดชอบงานวิจัยรับใช้สังคมโดยตรง จะทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญอย่างเป็นระบบ” “สภามหาวิทยาลัยส่งเสริมให้อาจารย์ได้รับตำแหน่งวิชาการจากงานวิจัยรับใช้สังคม โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านร่วมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นกรรมการพิจารณาตำแหน่ง” “ระบบการทำงานในพื้นที่ ระบบเบิกจ่ายเงิน”

WO3) มหาวิทยาลัยส่งเสริมและสร้างบรรยากาศทางวิชาการ การเปิดเวทีงานวิจัยรับใช้สังคมอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ให้นักวิจัยสามารถแสดงออกความคิดเห็น พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันนำมาซึ่งการรวบรวมข้อมูลและฐานข้อมูลสามารถสร้างแผนที่ในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมได้ และในระยะยาวอาจจะมีวารสารวิจัยรับใช้สังคมที่สะท้อนปัญหาของชุมชนที่รับผิดชอบโดยตรง การเปิดเวทีหรือจัดกลุ่มของอาจารย์ที่มีความต้องการและสนใจเหมือนกันในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม และมีการแลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติของอาจารย์ได้ โดยต้องอาศัยหลาย ๆ ศาสตร์ และมีแกนนำหลัก จะทำให้อาจารย์สามารถทำงานในด้านสังคมและลงพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)

ST1) ผลักดันให้มหาวิทยาลัยทักซิณเป็นแม่ข่ายมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมในภาคใต้ “ดึงมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้ามาทำงานร่วมกันคนอื่นนึกถึงมหาวิทยาลัยทักซิณ ต้องนึกถึงชุมชน...การสร้างแบรนด์มหาวิทยาลัยวิจัยรับใช้สังคม โดยการขับเคลื่อน การวิจัยพื้นที่ เพื่อคนในพื้นที่ ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์”

ST2) การยกระดับงานวิจัยจากที่เป็น CSR มาเป็นหน้าที่ที่มหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบ “ในระยะเริ่มต้นอาจจะเริ่มจาก คลัสเตอร์วิชาการ ซึ่งดูจากประเด็นที่เกิดปัญหาผูกโยงกับท้องถิ่น ไม่ใช่เน้นอะไรได้ก็ทำ ...จะทำให้ไม่เกิดประโยชน์” โดยมหาวิทยาลัยต้องกำหนดพื้นที่ที่ชัดเจนในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม และทำงานแบบบูรณาการ “มหาวิทยาลัยต้องเลือกรับใช้สังคมที่มันมีปัญหาจริงๆ ไม่ใช่ไปเลือกชุมชนที่ได้อยู่แล้ว” “ในชุมชนตะโหนดอาจจะเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีการพัฒนาเชิงบูรณาการ และขยายไปได้มากกว่านี้ เป็นการบูรณาการระหว่างศาสตร์ ระหว่างวิทยาเขต โดยมีการรวมศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน” มีนโยบายเป้าหมายการทำงานในชุมชนที่ชัดเจน ทำงานต่อเนื่อง และมีระบบติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เพื่อให้เกิดเข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน

กลยุทธ์เชิงรับ (WT)

WT1) จัดโครงการ กิจกรรมร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ โดยดึงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนทุนวิจัย มีข้อบังคับแผนปฏิบัติการประจำปี ที่ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการประจำคณะให้มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มีโครงการเผยแพร่ความรู้สู่สังคมโดยมีเงื่อนไขกิจกรรมทำผ่านโครงการต้องสู่สังคม

WT2) จัดอบรมและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่เพื่องานวิจัยรับใช้สังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง กรณีที่นักวิจัยไปทำให้กับชาวบ้านแล้วเกิดประโยชน์ คณะก็จะส่งเสริมงบประมาณของคณะสนับสนุนให้กับผู้วิจัยที่มีผลงานเป็นรูปธรรม คณะควรจะมีเงินรางวัลให้เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้นักวิจัย

WT3) จัดระบบสิทธิพิเศษแก่งานวิจัยรับใช้สังคม มีระบบการประเมินความดีความชอบประจำปีที่ถูกติดกับพันธกิจของคณะ เช่น ข้อตกลงร่วมกันในการประเมินความดีความชอบจากการทำงานวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

การอภิปรายผล

มหาวิทยาลัยทักษิณ มีปรัชญาของสถาบัน คือ “ปัญญา จริยธรรม นำการพัฒนา” และมีปณิธานมหาวิทยาลัย คือ “การเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียน การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ การดำเนินกิจกรรมวิชาการรับใช้สังคมที่มีความร่วมมือกับองค์กร สมาคมหรือหน่วยงานต่าง ๆ มี 2 ระดับ

1) ระดับมหาวิทยาลัย โดยสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ (ICOFIS) เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้บัณฑิตได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ได้รู้จักการปรับตัวเมื่ออยู่ในชุมชน และอาจารย์ นิสิตร่วมกระบวนการทำงานในชุมชน โดยใช้หลักการร่วมคิดร่วมทำ แต่ที่ผ่านมา ICOFIS เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้สนับสนุนเรื่องทุนวิจัยในชุมชน พันธกิจการก่อตั้งเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพียงอย่างเดียว ทำให้มีโอกาสน้อยมากที่จะมีนักวิจัยในมหาวิทยาลัย (อาจารย์) ไปร่วมปฏิบัติงานกับนิสิต และชุมชน เพื่อพัฒนาโจทย์ให้เกิดผลประโยชน์กับชุมชนและสอดคล้องกับทิศทางของมหาวิทยาลัย

2) ระดับคณะ แม้ว่ามหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้ทุกส่วนงานวิชาการทำงานด้านวิชาการรับใช้สังคมในทุกศาสตร์ และกำหนดพื้นที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนในลักษณะ “หนึ่งคณะหนึ่งชุมชน” แต่ทิศทางงานวิจัยรับใช้สังคมของแต่ละคณะยังไม่มีชัดเจน อาจจะเนื่องจากหลายเหตุผล เช่น มหาวิทยาลัยมองงานวิจัยรับใช้สังคมเป็นเพียง CSR “มองเพียงการเสริมภาพลักษณ์ขององค์กร มากกว่าความรับผิดชอบต่อสังคมที่ต้องปฏิบัติในฐานะองค์กรหนึ่งในชุมชน” คณะไม่มีทิศทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับงานวิจัยรับใช้สังคม การทำงานวิจัยขึ้นอยู่กับความสนใจ ความถนัดของนักวิจัยเป็นสำคัญ และทัศนคติของนักวิจัยยังไม่ได้เปิดรับงานวิจัยรับใช้สังคม “...งานวิจัยรับใช้สังคมเป็นหน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ต้องทำ”

ความคาดหวังของมหาวิทยาลัยต่องานวิจัยรับใช้สังคม เริ่มต้นจากการเปลี่ยนทัศนคติของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่องานวิจัยรับใช้สังคม “งานวิจัยรับใช้สังคมสามารถสร้างองค์ความรู้ และสามารถนำมาใช้บูรณาการในการเรียนการสอนได้ ... อาจารย์ต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างกระบวนการทางความคิดให้กับตนเอง ต้องสามารถนำมาเชื่อมโยงกับศาสตร์ที่ตนเองมี และประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน... อาจารย์ต้องมีการปรับตัว... ถ้าไม่มีการลงทุนในลักษณะนี้ อาจารย์ก็จะมีความรู้และถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่แคในตำรา... บัณฑิตหลายคณะไม่สามารถเข้าสู่ระบบการทำงานตามความเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษา...” สอดคล้อง ปิยะวัฒน์ บุญหลง [8] กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ 2 รูปแบบ 1) ใช้วิทยาศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อน (Science-drive Model) คือ นักวิชาการสร้างนวัตกรรมขึ้นมาในมหาวิทยาลัยก่อน ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แล้วนำนวัตกรรมนั้นเข้าสู่การเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ข้อดีของพัฒนาแบบนี้ คือ มีโอกาสจะเกิดเทคโนโลยีที่แตกต่างจากเดิมอย่างสิ้นเชิง แต่จุดอ่อน คือ อัตราความสำเร็จต่ำมาก และเน้นบางสาขาวิชาที่มีโอกาสสูงในการจดสิทธิบัตรและขายทรัพย์สินทางปัญญาได้เท่านั้น และ 2) มหาวิทยาลัยทำงานร่วมกับเครือข่ายธุรกิจในพื้นที่อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน (Business Network Model) เพื่อใช้วิชาการแก้ไขปัญหาของธุรกิจในบริบทจริง เป็นการสร้างนวัตกรรมที่ละชิ้น (Incremental Innovation) ข้อดีของแบบนี้ คือ จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นถูกเผยแพร่ในพื้นที่นั้น ผลประโยชน์จะตกกับพื้นที่นั้น และสร้างเครือข่ายพัฒนาไปร่วมกัน แต่จุดอ่อน คือ โอกาสน้อยที่มีการซื้อขายสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

ปิยะวัฒน์ บุญหลง [8] เสนอแนะว่า จากแนวทางทั้งสองในการพัฒนาพื้นที่นั้น มหาวิทยาลัยควรจะทบทวนแนวคิดและบทบาทของมหาวิทยาลัย ว่ากำลังใช้รูปแบบใดในการทำงานวิชาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ และชี้ประเด็นว่ารูปแบบมหาวิทยาลัยทำงานร่วมกับเครือข่ายธุรกิจในพื้นที่อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เป็นไปได้มากกว่า รูปแบบใช้วิทยาศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อน เนื่องจากเหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของสังคมในพื้นที่มากกว่า

งานวิจัยรับใช้สังคมต้องทำให้คนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี พึ่งพาตัวเองได้ และมีความยั่งยืนในการดำรงชีวิตในสังคม ดังนั้นเมื่อสังคมอยู่ได้ มหาวิทยาลัยก็จะอยู่ได้ สอดคล้องกับ สีสลาภรณ์ บัวสาย [9] ที่กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมีพันธกิจในการทำวิจัยและบริการวิชาการ หากมหาวิทยาลัยได้ก้าวมาทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ นอกจากจะสามารถใช้ความรู้เพื่อ

สร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เป็นการท้าทายของวิชาการรับใช้สังคมอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว มหาวิทยาลัยยังสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากบริบทและเชื่อมโยงกับการจัดการผลิตภัณฑ์ได้อีกด้วย

ดังนั้น การขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” จำเป็นต้องมีโครงสร้างการบริหารและการจัดการที่ชัดเจน มีการทำงานแบบบูรณาการ มีเครือข่ายการทำงาน อาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีพื้นที่ชัดเจนในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมและมีความต่อเนื่องในการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ซึ่ง ประเวศ วะสี [5] ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา สรุปได้ว่า ศาสตร์ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยต้องเชื่อมโยงกัน และทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม แล้วย้อนกลับมาให้ศาสตร์เข้มแข็งขึ้น วิจารย์ พานิช [6] ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษาในระดับอุดมศึกษาต้อง “รู้ร้อน รู้หนาว” ร่วมไปกับสังคม มหาวิทยาลัยต้องคิดหาวิธีต่าง ๆ เพื่อให้อาจารย์เข้าใจ สัมผัส ติดตามความเปลี่ยนแปลง และสนองความต้องการของสังคมให้ได้ เช่น การจัดการเรียนการสอนต้องมีส่วนหนึ่งไปจัดในภาคชีวิตจริง ในส่วนของโจทย์วิจัยนั้นอยู่ในภาคชีวิตจริง แนวคิดของการทำวิจัยที่แปลกใหม่ออกไปจากการมี “ศาสตร์” เป็นศูนย์กลาง มาเป็น “ชาวบ้าน” เป็นศูนย์กลาง เกิดงานวิจัยที่มาจากชาวบ้าน วิถีชีวิตต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน คนทำวิจัย ต้องเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน [14] และ สีลาภรณ์ บัวสาย [9] กล่าวว่า ภารกิจของสถาบันการศึกษาจะต้องมีลักษณะบูรณาการ ไม่แยกทำหน้าที่สอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่ทำหน้าที่เหล่านี้อันไปทุกด้านในเวลาเดียวกัน

สรุปผลการศึกษา

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณในแต่ละระดับมีความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมงานวิจัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกัน ปัจจัยภายนอกที่มหาวิทยาลัยต้องตระหนักและให้ความสำคัญ คือการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอก และผลงานวิจัยยังไม่เกิดผลประโยชน์กับสังคมที่จะนำไปใช้และต่อยอดได้ ดังนั้นการขับเคลื่อนให้เป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” ต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่เป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่ มีสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ โดยการผลักดันวิจัยพื้นที่ ประสานบูรณาการ รวมทั้งสร้างเครือข่าย การทำงาน “ดึงคนที่สนใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม” อาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีพื้นที่ชัดเจนในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมและมีความต่อเนื่องในการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

คำขอขอบคุณ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย ผ่านโครงการประเมินระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาคลองป่าพะยอม-คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง

เอกสารอ้างอิง

- [1] เกษม อัครวิรัตน์กุล นกุล อินทระสังขา พรพันธุ์ เขมคุณาศัย วิชุดา กล้าเวช เชิดศักดิ์ เกื้อรัก กฤตยาภาณุจัน โดฬพิทักษ์ วิจิตรา อมรวิริยะชัย เบญจวรรณ บัวขวัญ และพินิจ ดวงจินดา. (2559). การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- [2] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2558). “โอกาสและอุปสรรคของประเทศไทยในการเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจรายได้สูง”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 7(1) มกราคม-มิถุนายน, 1-23.
- [3] สีลาภรณ์ บัวสาย และเบญจมาศ ตีระมาศวนิช. (2556). “ABC: กระบวนทัศน์การวิจัยเพื่อวางโครงสร้างการพัฒนาประเทศ”, วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่. 6(2) พฤศจิกายน-ธันวาคม, 112-117.
- [4] ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2553). “มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน”, ใน เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ ในการประชุมพลังเครือข่ายกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. 11 พฤศจิกายน 2553. ณ ห้องสวัสดี โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม.

- [5] ประเวศ วะสี. (2553). “ปฏิรูปประเทศไทย ปฏิรูปอุดมศึกษา อุดมศึกษาคือหัวใจทางปัญญาพาชาติ ออกจากวิกฤต”, ใน เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการสัมมนาการบริการวิชาการแก่ชุมชนสู่ภารกิจเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปประเทศไทย พ.ศ.2553. 1-11. วันที่ 9 กันยายน 2553. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [6] วิจารย์ พานิช. (2553). **อุดมศึกษา: หลักการและหลักปฏิบัติเพื่อการพัฒนา** เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการสัมมนาการบริการวิชาการแก่ชุมชนสู่ภารกิจเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปประเทศไทย พ.ศ.2553. หน้า 12-25. วันที่ 9 กันยายน 2553. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [7] สีลาภรณ์ บัวสาย. (2554). **ABC: การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่**. (สร้างสรรค์ปัญญา: ชุดบริหารการวิจัย ลำดับที่ 16) กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- [8] ปิยะวัฒน์ บุญหลง. (2555). “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: ความสำคัญของงานบริการวิชาการ”, **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่**. 5(2) พฤศจิกายน-ธันวาคม, 112-117.
- [9] สีลาภรณ์ บัวสาย. (2557). “งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ (Area Based Collaborative Research) กับการสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่”, **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่**. 6(3) มกราคม 2557, 123-128.
- [10] อารณ โอภาสพัฒนกิจ. (2557). “ระบบนิเวศวิชาการรับใช้สังคม...Innovation Platform ในช่วงยุคทองของนักวิชาการ”, **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่**. 6(6) มกราคม 2557, 116-136.
- [11] Humphrey, A.S. (2005), **SWOT Analysis**. Retrieved January 14, 2018, from: [www.businessballs.com.swotanalysisfreetemplate.htm](http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm).
- [12] Lin He and Dongsheng Liao. (2012). “Credit NGOs’ Sustainability in Rural Financial Market: A SWOT Analysis on DAYBANG”, **Humanomics**. 28(3), 200-208.
- [13] Saurabh Pandya. (2017). “Improving the Learning and Developmental Potential of SWOT Analysis: Introducing the LISA Framework”, **Strategic Direction**. 33(3), 12-14.
- [14] ปิยะวัฒน์ บุญหลง. (2552). “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: เปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนวิสัยไทย?”, **งานวิจัยท้องถิ่น**. จัดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น. 10(1) มกราคม-กุมภาพันธ์, 36-38.

อิทธิพลส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลาดน้ำลำพญา

The Influence of Marketing Mix to the Effectiveness Cultural Tourism in Lam Phaya Floating Market

เพชรารักษ์ ชัชวาลชาวนกกิจ^{1*} และพรรณรัตน์ อารณพิศาล²

Petcharaporn Chatchawanchanakit^{1*} and Pannarat Arphonpisan²

บทคัดย่อ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวโดยเฉพาะตลาดน้ำลำพญา ผลการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในแง่ของการพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอิทธิพลส่วนประสมการตลาดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา ประชากรคือ นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวตลาดน้ำลำพญา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 ราย โดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) พบว่า องค์ประกอบของส่วนประสมการตลาดมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา เท่ากับ 0.94 โดยแต่ละด้านพบว่า ตัวชี้วัดด้านผลิตภัณฑ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด 0.91 ($\lambda_1=0.91$) และตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมการขายมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด 0.57 ($\lambda_4=0.57$) ส่วนค่าน้ำหนักองค์ประกอบในแต่ละตัวชี้วัดของประสิทธิผลการท่องเที่ยวตลาดน้ำลำพญาพบว่า ตัวชี้วัดด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด 0.85 ($\lambda_3=0.85$) และตัวชี้วัดด้านการตลาดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด 0.82 ($\lambda_2=0.82$) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

คำสำคัญ: ส่วนประสมการตลาด ประสิทธิภาพ การท่องเที่ยว ตลาดน้ำ วัฒนธรรม

Abstract

The tourist industry in Thailand has grown tremendously. Lam Phaya Floating Market was the types of cultural tourism. The results of this study are useful in terms of the development of tourism elements and their management of the marketing mix. The objective of this quantitative research was to study to the Influence of marketing mix to the effectiveness of Cultural Tourism in Lam Phaya Floating Market. The sample size of this survey were 385 tourists was compiled through questionnaires. The descriptive statistics for data analysis, whereas the inferential statistics used to test hypothesis of this research was structural equation model analysis. The results revealed that the marketing mix has influenced the effectiveness of the Cultural Tourism in Lam Phaya Floating Market at 0.94. The Product indicators was the most weight of elements at 0.91 ($\lambda_1 = 0.91$) and the promotion Indicator was the least weight of elements at 0.57 ($\lambda_4 = 0.57$). The effectiveness Cultural Tourism in Lam Phaya Floating Market of satisfaction indicators was the most weight of elements at 0.85 ($\lambda_3= 0.85$) and satisfaction Indicator was the least weight of elements at 0.82 ($\lambda_2= 0.82$) at statistical significance level of .01

Keywords: Marketing Mix, Effectiveness, Tourism, Floating Market, Cultural

¹ อ.ดร., สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร เขตอุดมศักดิ์ 86160

² หลักสูตรการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม นครปฐม 73000

¹ Lecturer, Dr., King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang Prince of Chumphon Campus, 86160

² Management Program, NakhonPathom Rajabhat University, NakhonPathom, 73000

* Corresponding author : Tel 081-3766689. E-mail address: Petch2007@hotmail.com

บทนำ

ปัจจุบันพบว่า การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในรายได้หลักที่ทำให้ประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศโตมากขึ้น สิ่งสำคัญ การจัดทำยุทธศาสตร์เป็นหนึ่งในแนวทางที่กำหนดทิศทางเพื่อให้ประเทศไทยไปสู่วิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ ภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง มีรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากหลายล้านคนในแต่ละปี และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าการท่องเที่ยวจะดึงดูดเงินจำนวนมากเข้าประเทศ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริมและพัฒนา รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว และที่สำคัญ จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้หน่วยงานและองค์กรต้องให้ความสำคัญและมีการปรับปรุงรูปแบบต่างเพื่อให้เป็นที่น่าสนใจและมีความเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว มีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประเทศไทยมีการกำหนดประเภทของการท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นแล้ว หลายประเภทสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับจังหวัดของการท่องเที่ยวต่าง ๆ อาทิ แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล และภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน จากสถิติการท่องเที่ยวในประเทศไทยในปี 2558 พบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศจำนวน 3,115,086 คน ซึ่งทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวน 2,972 ล้านบาท (ที่มา: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2560) จากสถานการณ์ท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภท หนึ่งในนั้น คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งเป็นการศึกษาวิถีความเป็นอยู่และการใช้ชีวิตของชุมชน นั้น คือ ตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยวัด ตลาดน้ำ การท่องเที่ยวทางน้ำ การซื้อของที่ระลึก อาหารที่หลากหลาย มีนักท่องเที่ยวมากมายต้องการมาใช้เวลาในวันหยุดเพื่อที่จะพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งทำให้เกิดการกระจายรายได้มากมาย

จากประเด็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงความเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการบริหารจัดการ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในประเด็นของส่วนประสมการตลาดที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อให้ผลดีต่อเศรษฐกิจและการพัฒนาต่อไป

ระเบียบวิธีการศึกษา

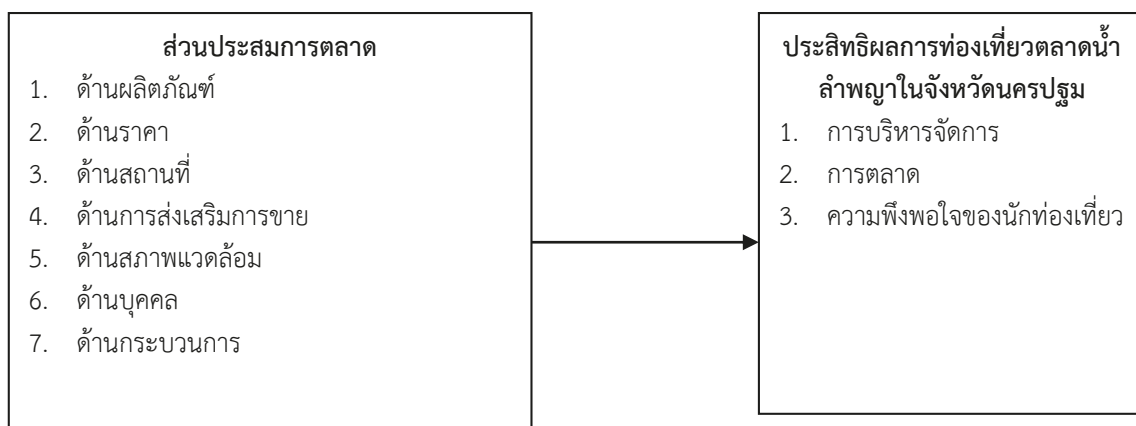
การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณประชากรในการศึกษา คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม ขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้การคำนวณของ Hair, Black, Babin, and Anderson (2010) [1] ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 385 ราย และ Kline [2] กล่าวว่า การวิเคราะห์ทางสถิติด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้างควรมีจำนวนตัวอย่าง 200 ตัวอย่างขึ้นไป ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 385 ราย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและหาความเชื่อมั่น โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) [3] ผลการทดสอบความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.92. สุวิมล ติरणานท์ [4] ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานโดยใช้วิธีการวิเคราะห์สถิติความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง [5] โดยมีค่าที่ใช้ตรวจสอบความกลมกลืนและค่าที่สอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์

กรอบแนวคิด

การศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมการตลาด แนวคิดการท่องเที่ยว และแนวคิดทฤษฎีประสิทธิผล นำมาซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมการตลาดของ Kotler [7] ที่กล่าวว่า ส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) หมายถึง เครื่องมือทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้ ซึ่งกิจการผสมผสานเครื่องมือเหล่านี้ให้สามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ส่วนประสมการตลาด หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งใช้ร่วมกันเพื่อตอบสนองความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างแข่งขันได้ ราคาที่มีความคุ้มค่าในการต้องจ่าย รายการส่งเสริมการขายที่สร้างความพึงพอใจต่อสินค้า ช่องการจัดจำหน่ายที่ผู้ซื้อสามารถเข้าถึงได้สะดวก สภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสม กระบวนการในการให้บริการที่มีความคล่องตัว รวมทั้งบุคคลที่ให้บริการต้องมีความพร้อมและเต็มใจ องค์ประกอบเหล่านี้มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการท่องเที่ยว Schiffman, L. G. & Kanuk,

L. L. [6] กล่าวว่า อิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคลักษณะของผู้ซื้อ (Buyer's Characteristic) ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านส่วนบุคคล ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาประกอบด้วย เพศ อายุ รายได้ อาชีพ การศึกษา

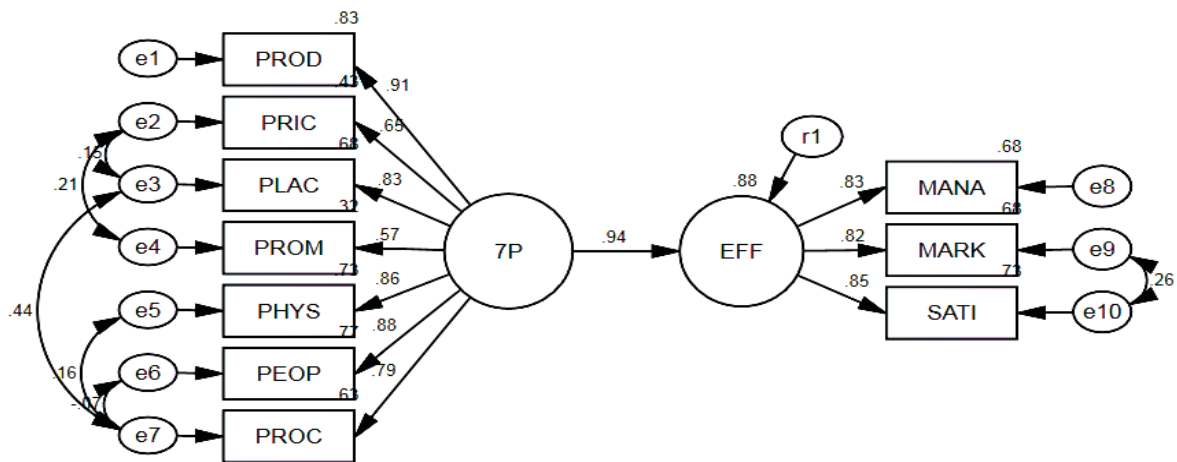
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 59 อายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 30-40 ปี จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 32.2 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช จำนวน 106 คิดเป็นร้อยละ 27.5 อาชีพพนักงานบริษัท จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 63.4 ส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001-20,000 บาท จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 44.7 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญาพบว่า ด้านสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=3.42$) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{X}= 3.41$) ด้านบุคลากร ($\bar{X}= 3.39$) ด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X}=3.38$) ด้านผลิตภัณฑ์ ($\bar{X}= 3.32$) ด้านราคา ($\bar{X}= 3.15$) และด้านการส่งเสริมการขายมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}= 3.12$) ส่วนด้านประสิทธิผลการท่องเที่ยวตลาดน้ำลำพญาในจังหวัดนครปฐม เมื่อพิจารณาประเด็นพบว่า ประเด็นความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=3.47$) รองลงมา คือ การบริหารจัดการ ($\bar{X}=3.37$) และด้านการตลาดมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}=3.36$)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัว (Bivariate Relationship) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทุกค่าเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.442 ถึง 0.807 โดยตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกมากที่สุด ได้แก่ ด้านสถานที่กับด้านกระบวนการ ($r = 0.807$) ($p < 0.01$) สำหรับตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านกระบวนการกับด้านการส่งเสริมการขาย ($r = 0.442$) ($p < 0.01$) และแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรที่ทำการศึกษานั้นไม่มีตัวแปรคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันเกิน 0.85 ดังนั้นจึงถือว่าตัวแปรเหล่านี้ไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงเชิงพหุ (Multicollinearity)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในแต่ละตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามพบว่า ส่วนประสมการตลาดมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญาโดยความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามทุกตัวเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.385 ถึง 0.768 โดยตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกมากที่สุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการขายกับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ($r = 0.768$) ($p < 0.01$) สำหรับตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสถานที่ กับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ($r = 0.385$) ($p < 0.01$)

ภาพที่ 2 โมเดลสมการโครงสร้างส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า โมเดลสมการโครงสร้างตามกรอบแนวคิดหลังการปรับ (Modified Model) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาได้จากค่าดัชนีความสอดคล้อง $\chi^2 = 30.250$, $df = 23$, $GFI = .984$, $AGFI = .962$, $CFI = .998$, $NFI = .991$, $TLI = .996$ และ $RMSEA = .029$ และ ค่า $p\text{-value} = .142$ ซึ่งมีค่ามากกว่า .05 แสดงว่า ยอมรับสมมติฐานที่ว่า กรอบแนวคิดมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ดัชนีที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องและความกลมกลืนของตัวแปรกับข้อมูลประจักษ์

ลำดับที่	ค่า	เกณฑ์	ตัวแปรก่อนปรับ	ตัวแปรหลังปรับ
1	χ^2	$0.01 < p < 1.00$	.000	.142 ✓
2	χ^2/df	$0.00 < \chi^2/df \leq 3$	5.127	1.315 ✓
3	GFI	$0.90 < GFI \leq 1.00$	.929 ✓	.984 ✓
4	AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	.865	.962 ✓
5	RMSEA	$0.00 \leq RMSEA \leq 0.08$	.104	.029 ✓
6	CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	.963 ✓	.998 ✓
7	NFI	$0.90 \leq NFI \leq 1.00$	.955 ✓	.991 ✓

หมายเหตุ ✓ หมายถึง ผ่านเกณฑ์ผลการทดสอบดัชนีที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องและความกลมกลืนของตัวแปรกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ยูทธ โกยวรรณ) [5]

จากโมเดลสมการโครงสร้างพบว่า ส่วนประสมการตลาด ($\bar{X}$) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา (Y) เท่ากับ 0.94 ซึ่งสามารถทำนายได้ร้อยละ 88 ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาตามค่าของน้ำหนักองค์ประกอบของปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา พบว่า ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.91 ($\lambda_{x_1} = 0.91$) มีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านบุคลากร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.88 ($\lambda_{x_6} = 0.88$) ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านสภาพแวดล้อม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.86 ($\lambda_{x_5} = 0.86$) ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านสถานที่ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.83 ($\lambda_{x_3} = 0.83$) ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านกระบวนการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.79 ($\lambda_{x_7} = 0.79$) ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านราคา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.69 ($\lambda_{x_2} = 0.69$) และค่าที่มีอิทธิพลน้อยที่สุดคือ ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านการส่งเสริมการขาย มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.57 ($\lambda_{x_4} = 0.57$)

เมื่อพิจารณาตามค่าของน้ำหนักองค์ประกอบของประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญาพบว่า ตัวชี้วัดด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.85 ($\lambda_{y_3} = 0.85$) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด

รองลงมา คือ ตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.83 ($\lambda_{y1} = 0.83$) และตัวชี้วัดด้านการตลาด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.82 ($\lambda_{y2} = 0.82$)

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา มากที่สุด รองลงมา เป็นปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านบุคคลกร ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านสถานที่ ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านกระบวนการ ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านราคา และ ปัจจัยส่วนประสมการตลาดด้านการส่งเสริมการขาย ตามลำดับ โดยสามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา ได้ร้อยละ 88 ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยอื่น ๆ ที่อธิบายความสัมพันธ์ของส่วนประสมการตลาดที่มีต่อประสิทธิผลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำลำพญา เช่น Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. [6] กล่าวว่าอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค ลักษณะของผู้ซื้อ (Buyer's Characteristic) ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านส่วนบุคคล ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านจิตวิทยา ประกอบด้วย เพศ อายุ รายได้ อาชีพ การศึกษา Kotler [7] กล่าวว่า ส่วนประสมทางการตลาดบริการ (Marketing Mix) หมายถึง เครื่องมือทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้ ซึ่งกิจกรรมผสมผสานเครื่องมือเหล่านี้ให้สามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ส่วนประสมการตลาดบริการ ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการขาย (Promotion) ต่อมา Booms and Bitner [8] ได้ให้แนวคิดส่วนประสมทางการตลาดบริการสำหรับธุรกิจบริการ (Service Marketing Mix) ไว้ว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ให้บริการซึ่งเป็นธุรกิจที่แตกต่างสินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไป จำเป็นจะต้องใช้ส่วนประสมการตลาด และได้เสนอส่วนประสมการตลาดบริการเพิ่มจาก 4P's เป็น 7P's ประกอบด้วย บุคคลากร (People) กระบวนการให้บริการ (Process) และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Evidence) Kotler [7] นักการตลาดต้องทำความเข้าใจความจำเป็นและความต้องการของลูกค้าและเข้าใจตลาดที่จะปฏิบัติงาน โดยมีกรอบแนวความคิดสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) ความจำเป็น ความต้องการ และความ ต้องการซื้อ 2) ข้อเสนอทางการตลาด (ผลิตภัณฑ์ บริการ และประสบการณ์) 3) คุณค่าและความพึงพอใจ 4) การแลกเปลี่ยนและความสัมพันธ์ และ 5) ตลาด

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

หน่วยงานภาครัฐควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนเกี่ยวกับทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งมีการให้ความรู้และความเข้าใจประกอบกับปรับภูมิทัศน์เพื่อให้ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวและมีการให้ความรู้ แนะนำ และมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

คำขอบคุณ

ขอขอบพระคุณทุกท่านในความกรุณาและการดูแล ให้คำปรึกษา และเมตตาในการให้คำแนะนำและการตอบข้อสงสัยและให้ความกรุณาในการตรวจสอบเครื่องมือและการตอบแบบสอบถามทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- [1] Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson, R.E. (2010). **Multivariate Data Analysis**. New Jersey: Pearson Education International.
- [2] Kline, R. B. (2011). **Principles and Practice of Structural Equation Modeling** (3rd ed.). New York, N: The Guilford Press.
- [3] Cronbach, L. J. (1990). **Essentials of Psychological Testing** (5th ed.). New York: Harper & Row.
- [4] สุวิมล ติรภานันท์. (2551). **การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์แนวทางการปฏิบัติการปฏิบัติ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- [5] ยุทธ ไกยวรรณ. (2556). การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างด้วย AMOS. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [6] Schiffman, L. G. and Kanuk, L. L. (2007). **Consumer Behavior** (9th ed.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- [7] Philip Kotler. (2012). **Marketing Management**. Pearson Education. New Jersey: Prentice Hall.
- [8] Boom, B.H. and Bitner, M.J. (1981). **Marketing Strategies and Organization Structures for Service Firm**. In James H Donnelly and William R. George (eds), *Marketing of Services*. Chicago: America Association.

ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของ นักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

The Effect of Service Marketing Mix on Motorcycle Buying Decision of University Students in Muang District, Songkhla Province

กุลธิตา หลงสะ¹ นิสารัตน์ ไหมเหล็ก¹ พิษณุภา ไกรนรา¹ ศราวุฒิ คำทอง¹ และอรจันท์ ศิริโชติ^{2*}

Kultita Longsa¹, Nisarath Mailek¹, Pitchayapa Krainara¹, Sarawut Kamtong¹ and Orachan Sirichote^{2*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับของส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และ (2) เพื่อเปรียบเทียบระดับของส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษา ได้แก่ เพศ ชั้นปีที่ศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ใช้โปรแกรม SPSS ในการวิเคราะห์สถิติ ได้แก่ Independent sample t-test และ One Way ANOVA ผลการวิจัย พบว่า (1) ส่วนประสมการตลาดบริการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ (2) นักศึกษาที่มีชั้นปีที่ศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์แตกต่างกัน อย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ: ส่วนประสมการตลาดบริการ รถจักรยานยนต์ นักศึกษา สงขลา

Abstract

This research aimed to (1) study the level of service marketing mix affecting on motorcycle buying decision of university students in Muang District, Songkhla Province and (2) compare the level of service marketing mix affecting motorcycle buying decision of university students with their personal factors, including gender, class standing, and income per month. The sample was 400 university students in Muang district, Songkhla province. The research instrument is questionnaires. SPSS program was employed for independent sample t-test and one-way ANOVA analysis. The results revealed that (1) the overall service marketing mix affecting the university students' buying decision for Motorcycle was at high level and (2) the university students with differences in class standing and income per month, had different level of service marketing mix affecting on their buying decision for Motorcycle at the significant level of .001.

Keywords: Service Marketing Mix, Motorcycle, University Students, Songkhla

¹ นิสิต, สาขาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² ผศ.ดร., สาขาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Student, Department of Business Administration, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000

² Asst. Prof. Dr., Department of Business Administration, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel.: 089-2995757, E-mail address: orachan@gmail.com

บทนำ

รถจักรยานยนต์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนยุคปัจจุบันเพราะเป็นยานพาหนะที่มีความคล่องตัวและสามารถอำนวยความสะดวกได้ในสภาวะการจราจรที่ติดขัด เนื่องจากการเดินทางในเมืองนั้นไม่สะดวกรวดเร็วอย่างที่ติดรถจักรยานยนต์ช่วยลดเวลาในการเดินทางและด้วยรถจักรยานยนต์มีขนาดเล็กสามารถเข้าทางลัด ซอก ตรอก ซอยเล็ก ๆ ได้อีกทั้งเมื่อเปรียบกับรถยนต์แล้ว รถจักรยานยนต์ใช้ปริมาณน้ำมันน้อยกว่าและมีราคาถูกกว่ารถยนต์ทำให้ประชาชนไทยในทั้งในเมืองหลวงและต่างจังหวัด รวมถึงนิสิตนักศึกษานิยมซื้อหาเพื่อความสะดวกสบายในการเดินทาง [1]

สงขลาเป็นจังหวัดใหญ่ทางตอนใต้ของประเทศไทยที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยวและการศึกษา เฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีมหาวิทยาลัย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย [2] ยานพาหนะที่นิสิตนักศึกษานิยมใช้ในการเดินทางในชีวิตประจำวัน คือ รถจักรยานยนต์ นอกจากความสะดวกและประหยัดตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว สำหรับนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในต่างจังหวัดนั้น รถจักรยานยนต์มิได้เป็นเพียงพาหนะที่ใช้สำหรับเดินทาง แต่เป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาสามารถเข้ากับกลุ่มเพื่อน ร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นหัวข้อในการสนทนา เป็นสิ่งดึงดูดเพื่อนและเพศตรงข้าม และเป็นสัญลักษณ์ของศักดิ์ศรีของกลุ่มวัยรุ่นในปัจจุบัน

ในจังหวัดสงขลา มีตัวแทนจำหน่ายรถจักรยานยนต์หลายแห่ง จัดจำหน่ายรถจักรยานยนต์หลากหลายประเภททั้งที่เป็นมินิไบค์และบิ๊กไบค์ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน รวมถึงนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยที่นิยมใช้รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งส่วนครองตลาดมากขึ้นทำให้ทั้งผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายรถจักรยานยนต์ต้องใช้และปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การตลาดเพื่อสนองความต้องการของลูกค้า แนวความคิดส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix: 4Ps) มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ (1) ผลิตภัณฑ์ (2) ราคา (3) ช่องทางการตลาด และ (4) ส่งเสริมการตลาด เป็นกลยุทธ์หลักในการจัดการการตลาด โดยเริ่มต้นที่ธุรกิจต้องเสนอข้อเสนอผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการลูกค้าในราคาที่เหมาะสม มีวิธีการส่งมอบผลิตภัณฑ์ให้กับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อแจ้งข่าวสารและกระตุ้นให้ลูกค้าเกิดความต้องการซื้อ ส่วนธุรกิจบริการ เช่น ผู้จัดการจำหน่ายรถจักรยานยนต์จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องให้ความสำคัญองค์ประกอบเพิ่มเติมอีก 3 ประการ คือ (1) บุคคล (2) หลักฐานทางกายภาพ และ (3) กระบวนการ สรุปได้ว่าหากธุรกิจบริการหรือธุรกิจผลิตสินค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตสินค้าที่มีลักษณะเป็นสินค้าคงทน ซึ่งมีได้อุปโภคบริโภคแล้วหมดไปในครั้งเดียวนั้นควรจัดการการตลาดโดยใช้เครื่องมือส่วนประสมการตลาดบริการ (Service Marketing Mix: 7Ps) ซึ่งมีองค์ประกอบรวม 7 ประการ [3] เพื่อสร้างประสิทธิภาพของบริการ สร้างความพึงพอใจของลูกค้า และเป็นส่วนสำคัญที่เติมเสน่ห์ให้กับธุรกิจบริการเพื่อรักษาลูกค้าที่มีความจงรักภักดีท่ามกลางการแข่งขันที่รุนแรงในยุคปัจจุบัน [4]

เพื่อตอบโจทย์กลุ่มวัยรุ่น วัยเรียน ที่มีทัศนคติหลากหลายต่อรถจักรยานยนต์ บริษัทผู้ผลิตรถจักรยานยนต์จึงต้องนำเสนอรถจักรยานยนต์ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการตลาด ส่งเสริมการตลาด บุคคล หลักฐานทางกายภาพ และกระบวนการให้บริการ ที่ทางบริษัทผู้ผลิตต่าง ๆ ได้วางแผนการตลาด เพื่อดึงดูดลูกค้า คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” เพื่อข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์การตลาดของผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายรถจักรยานยนต์ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มนิสิตนักศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับของส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับของส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ระเบียบวิธีการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง “ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาทั้ง 3 มหาวิทยาลัย ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ใช้มาตราวัดประมาณค่า 5 ระดับ มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่าความดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.60 และได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ จำนวน 40 ชุด วิเคราะห์ความเชื่อมั่นได้ $\alpha = 0.80$ จากนั้นคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองระหว่างวันที่ 13-19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 โดยมีวิธีการสุ่มตัวอย่างดังนี้ (1) สุ่มตัวอย่างแบบโควตา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยทั้ง 3 แห่ง จำนวนเท่า ๆ กัน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาและมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชแห่งละ 133 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากนิสิตมหาวิทยาลัยทักษิณ จำนวน 134 คน และ (2) สุ่มตัวอย่างแบบสะดวก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ SPSS สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย t-test และ F-test

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 67.0 ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.5 รองลงมาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 ศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 รองลงมาเป็นคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (ไม่รวมค่าที่พัก) 5,001-10,000 บาท จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 59.0 รองลงมาอยู่ที่ 5,000 บาท ต่อเดือนหรือน้อยกว่า จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของส่วนประสมการตลาดบริการมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถจักรยานยนต์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ส่วนประสม การตลาดบริการ	n = 400		แปลผล	ชาย		หญิง		t	F	
	$\bar{x}$	SD		$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD		ชั้นปี	รายได้
ผลิตภัณฑ์	4.24	0.52	มากที่สุด	4.19	.59	4.26	.48	-1.21	3.65*	6.74***
ราคา	4.11	0.65	มาก	4.08	.66	4.12	.65	-.49	4.73**	7.60***
ช่องทางการตลาด	4.20	0.56	มาก	4.14	.59	4.22	.54	-1.50	4.66**	5.27***
ส่งเสริมการตลาด	3.93	0.61	มาก	3.96	.60	3.92	.61	.63	7.89***	10.08***
บุคคล	4.16	0.61	มาก	4.06	.60	4.20	.61	-2.20*	4.53**	8.59***
หลักฐานทางกายภาพ	4.11	0.60	มาก	4.10	.62	4.12	.59	-.23	7.20***	12.63***
กระบวนการ	4.15	0.64	มาก	4.12	.65	4.17	.63	-.75	5.03**	7.87***
ภาพรวม	4.13	0.47	มาก	4.10	.50	4.16	.46	-1.18	6.86***	6.74***

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาพบว่า ส่วนประสมการตลาดบริการในภาพรวมมีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ส่วนประสมการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านช่องทางการตลาด ด้านบุคคล ด้านกระบวนการ ด้านหลักฐานทางกายภาพด้านราคา และด้านส่งเสริมการตลาดตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามเพศ พบว่านักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อด้านบุคคลที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศหญิงมีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ด้านบุคคล สูงกว่าเพศชาย

นักศึกษาเพศชายมีระดับส่วนประสมการตลาดบริการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ในภาพรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษาเพศชายมีระดับส่วนประสมการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์สูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านช่องทางการตลาด กระบวนการ หลักฐานทางกายภาพ ราคา บุคคล และส่งเสริมการตลาดตามลำดับ ส่วนนักศึกษาเพศหญิง มีระดับปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการในภาพรวมอยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีระดับส่วนประสมการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์สูงสุดเช่นเดียวกับนักศึกษาเพศชาย รองลงมา ได้แก่ ด้านช่องทางการตลาด บุคคล กระบวนการ หลักฐานทางกายภาพ ราคา และส่งเสริมการตลาดตามลำดับ

นักศึกษาเรียนต่างชั้นปี มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักศึกษาเรียนต่างชั้นปี มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ด้านผลิตภัณฑ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ด้านราคา ช่องทางการจำหน่าย ด้านบุคคล และกระบวนการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 ส่งเสริมการตลาดและหลักฐานทางกายภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่จำแนกตามชั้นปีการศึกษาของนักศึกษา

ชั้นปีที่ศึกษา	$\bar{x}$	ป.ตรี ชั้นปีที่ 1	ป.ตรี ชั้นปีที่ 2	ป.ตรี ชั้นปีที่ 3	ป.ตรี ชั้นปีที่ 4
ป.ตรี ชั้นปีที่ 1	4.22	-	-.059	.015	.198*
ป.ตรี ชั้นปีที่ 2	4.28	-	-	.074	.257*
ป.ตรี ชั้นปีที่ 3	4.20	-	-	-	.183*
ป.ตรี ชั้นปีที่ 4	4.02	-	-	-	-

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ (ตารางที่ 2) พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อแตกต่างจากนักศึกษาชั้นปีที่ 1 2 และ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนิตินัยปริญาตรชั้นปีที่ 4 มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์น้อยกว่านักศึกษาปริญาตรชั้นปีอื่น ๆ

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของนักศึกษา

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท	5,001-10,000 บาท	10,001-15,000 บาท	มากกว่า 15,000 บาท
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท	3.88	-	-.296*	-.418*	-.252
5,001-10,000 บาท	4.18	-	-	-.123*	.044
10,001-15,000 บาท	4.30	-	-	-	.166
มากกว่า 15,000 บาท	4.14	-	-	-	-

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ (ตารางที่ 3) พบว่า นักศึกษาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (นอกจากค่าที่פק) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อแตกต่างจากนักศึกษาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001-10,000 บาท และ 10,001-15,000 บาท นอกจากนั้น นักศึกษาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001-10,000 บาท มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อแตกต่างจาก 10,001-15,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์มากกว่า

สรุปและการอภิปรายผล

นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยใน อ.เมือง จ.สงขลา มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านส่วนประสมการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของธนวัช แต่สุทนต์ และณัฐวุฒิ โรจน์นริตติกุล [5] ที่ศึกษาเรื่อง “ส่วนประสมทางการตลาดในการ

ตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ฮอนด้าของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี” และงานวิจัยของอ้อย ทิพโรจน์ ฉันทานัน โปธิสาร และวรัท วิจิ [6] ที่ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมตามแนวคิดการบริโภคที่ยั่งยืนของคนวัยทำงานในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการซื้อรถจักรยานยนต์” ซึ่งต่างก็พบว่า ส่วนประสมการตลาดด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับที่หนึ่ง นอกจากนั้นยังพบอีกว่านักศึกษาที่มีระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยแตกต่างกัน มีระดับส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ในภาพรวมแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของธนวัช แต่สุทัศน์ และณัฐภูมิ โรจน์นิรุติกุล [5]

ข้อเสนอแนะ

1. ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการตลาด และด้านบุคคล ดังนั้น บริษัทผู้ผลิตและศูนย์จำหน่ายรถจักรยานยนต์ควรให้ความสำคัญกลยุทธ์การตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการตลาด และด้านบุคคลมากขึ้น ในด้านผลิตภัณฑ์ ควรมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย ทันสมัย มีสมรรถนะในการขับขี่ของรถจักรยานยนต์ที่คล่องตัว ด้านช่องทางการตลาดควรมีศูนย์จัดจำหน่ายและศูนย์ซ่อมที่ทั่วถึง มีความสะอาดและเป็นระเบียบ และด้านบุคคล ควรมีพนักงานและช่างซ่อมที่มีความรู้ รักในงานบริการ คอยให้คำปรึกษาและให้บริการลูกค้าเกี่ยวกับรถจักรยานยนต์

2. ส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาต่ำสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านราคา ด้านหลักฐานทางกายภาพและด้านกระบวนการ ดังนั้น บริษัทผู้ผลิตและศูนย์จำหน่ายรถจักรยานยนต์ควรปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การตลาดบริการ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านราคา ด้านหลักฐานทางกายภาพ และด้านกระบวนการให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้ามากขึ้น ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรมีการจัดกิจกรรมชิงโชคให้กับลูกค้าที่มาซื้อและใช้บริการที่ศูนย์จำหน่ายรถจักรยานยนต์ ด้านราคา ควรมีการคิดอัตราดอกเบี้ยในการผ่อนชำระต่อเดือนที่ต่ำเพื่อจูงใจให้ลูกค้าเกิดการตัดสินใจซื้อเพิ่มขึ้น ด้านหลักฐานทางกายภาพ ควรมีสถานที่รับรองลูกค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับลูกค้าอย่างเหมาะสม เช่น เก้าอี้และสถานที่จอดรถ ด้านกระบวนการศูนย์จัดจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ควรมีการจัดระบบการให้บริการอย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนเพื่ออำนวยความสะดวกเร็วขึ้นในการให้บริการลูกค้า

3. ศูนย์จัดจำหน่ายรถจักรยานยนต์ควรมีมาตรฐานในการฝึกอบรมพนักงานในด้านการต้อนรับและการดูแลลูกค้าที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะ ลูกค้าเพศหญิงซึ่งส่วนประสมการตลาดด้านบุคคลมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์มากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจและประทับใจให้กับลูกค้าเพศหญิงในการเข้าใช้บริการ

4. นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่ศึกษาชั้นปีที่ 4 ซึ่งใกล้สำเร็จการศึกษาและเตรียมพร้อมสู่ตลาดแรงงาน มีส่วนประสมการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์แตกต่างจากนักศึกษาปีอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ บ่งชี้ว่านักเรียนนักศึกษาและวัยทำงานมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อต่างกัน บริษัทผู้ผลิตจึงควรศึกษาความต้องการของลูกค้าในแต่ละวัยโดยละเอียด

5. นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (นอกจากค่าที่พัก) ซึ่งบ่งชี้รายได้ครัวเรือนแตกต่างกัน มีส่วนประสมการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยนักศึกษาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า มีส่วนประสมการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์มากกว่านักศึกษาที่มีรายได้ต่ำกว่า บ่งชี้ว่าผู้มีรายได้ต่ำอาจต้องการเพียงประโยชน์การใช้งานของผลิตภัณฑ์ ในขณะที่ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมใส่ใจในรายละเอียดของผลิตภัณฑ์และบริการมากกว่า

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศูนย์วิชาการเพื่อความปลอดภัยทางถนน. (2561). ยอดขายมอเตอร์ไซค์โต ภาวะอุบัติเหตุจะโตตาม?. สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.roadsafetythai.org/plan-detail.php?id=47&subid=81&cid=76>.
- [2] จังหวัดสงขลา. (2561). ข้อมูลจังหวัดสงขลา 2560. สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2560, จาก http://www.songkhla.go.th/files/com_news_operation/2017-09_a02ac8d01839c28.pdf.
- [3] Zeithaml, V.A., Bitner, M.J. and Gremler, D. (2018). *Services Marketing: Integrating Customer Focus Across the Firm* (7th ed.). Dubuque: McGraw-Hill education.

- [4] อรจันทร์ ศิริโชติ. (2556). การตลาดบริการ. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [5] ธนวัช แท้สุทัศน์ และณัฐภูมิ โรจนันันรุติกุล. (2558). “ส่วนประสมทางการตลาดในการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ฮอนด้าของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี”, วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม. 14(3), 718-726.
- [6] อ้อย ทิพโรจน์ ธัญยานี โพธิสาร และวรัท วิณีจ. (2558). “พฤติกรรมตามแนวคิดการบริโภคที่ยั่งยืนของคนวัยทำงานในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ต่อการซื้อรถจักรยานยนต์”, วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 1(4), 480-501.

การเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับ การรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทย

The Comparisons of Perceived Quality and Customers' Intentions to Purchase Nielloware from Nakhon Si Thammarat based on the Level of Geographical Indication Awareness

ศณัฏฐา อีระขุนทด^{1*}, ฐิติมา บูรณวงษ์² และเมธาวัต ภูธรภักดี²
Sanatcha Theerachun^{1*}, Thitima Booranawong² and Methawat Phutornpukdee²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภค 2) เพื่อศึกษาความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภค และ 3) เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของผู้บริโภคชาวไทย กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ที่ตั้งใจจะซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องถมเมืองนคร จำนวน 253 คน เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ one way ANOVA ทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD โดยผ่านการตรวจสอบเงื่อนไขการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างกลุ่มแล้วพบว่า ในภาพรวมแล้วผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครรับรู้ถึงคุณภาพของสินค้าในระดับมาก (3.91) โดยรับรู้ถึงสถานที่ที่ทำการผลิต (4.02) และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ (3.98) เป็นอันดับต้น ๆ ผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครมีความตั้งใจจะซื้อสินค้าในระดับมาก (3.88) โดยแสดงออกถึงความตั้งใจจะซื้อสินค้าในเชิงทัศนคติโดยการแนะนำให้เพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่นมาซื้อสินค้า (3.96) และการพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่ต้องการเป็นอันดับแรก (3.94) มากกว่าเชิงพฤติกรรม การซื้อสินค้าในอนาคต เมื่อเปรียบเทียบพบว่า ผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI น้อยมีการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครแตกต่างกับผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI ปานกลางและดีมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถนำผลไปใช้จูงใจผู้ประกอบการให้ขอขึ้นทะเบียน GI ได้มากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคมองเห็นคุณค่าและนับเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในสายตาของผู้บริโภค

คำสำคัญ: สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การรับรู้คุณภาพ ความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนคร

Abstract

This research aims 1) to study the perceived quality of nielloware from Nakhon Si Thammarat among customers, 2) to study the intentions to purchase of nielloware from Nakhon Si Thammarat among customers, and 3) to compare the Geographical Indication (GI) awareness on perceived quality and intentions to purchase among Thai customers by the level of GI awareness. A total of 253 samples was collected from customers with intentions to purchase Nakhon Si Thammarat's nielloware. Survey questionnaires were used. The results were analyzed by Means, S.D., and one way ANOVA with LSD method and Between-groups variance tests. The results were that overall perceptions of customers towards the quality of nielloware were high (3.91), especially for production sites (4.02) and product types (3.98). Customers of Nakhon Si Thammarat's nielloware showed high intention to purchase (3.88) in terms of their attitudes by introducing their friends or others to buy nielloware (3.96), and considering the

¹ อ.ดร., คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช 80280

² อ., คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช 80280

¹ Lecturer, Dr., Faculty of Management Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, 80280

² Lecturer, Faculty of Management Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, 80280

* Corresponding author: Tel.: 0817190839, E-mail address: kunut7@hotmail.com

products they wanted in the first place (3.94), rather than the behaviors of buying in the future. It was found that people with low GI awareness showed different perceived qualities and intentions to purchase comparing to those with medium and high GI awarenesses. The significance was set at 0.05. More entrepreneurs can be convinced to register GI by these results since customers see its value and it can be value added in customer perceptions.

Keywords: Geographical Indications, Perceived Quality, Intention to Purchase of Nielloware from Nakhon Si Thammarat

บทนำ

หน่วยงานต่าง ๆ ในภาครัฐให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยิ่ง มีการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อาทิ นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2555-2559) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) โดยพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนารัฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ และการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เป็นต้น อีกทั้ง รัฐบาลยังได้กำหนดนโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก โดยการสนับสนุนการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการผลิตสินค้าในท้องถิ่น เป็นต้น [1] และสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยังคงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างสังคมผู้ประกอบการ เพื่อต่อยอดฐานการผลิตและบริการและฐานเดิมและสร้างฐานใหม่ [2] ซึ่งในการสนับสนุนและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้น จะเกิดผลลัพธ์จากการวิจัยและพัฒนาเป็นทรัพย์สินทางปัญญา โดยที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้นจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์ประการหนึ่งเช่นกัน [3]

กรมทรัพย์สินทางปัญญา [4] นิยามความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication - GI) ว่า หมายถึง “...ชื่อหรือสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่บอกแหล่งผลิตของสินค้า โดยสามารถสื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าสินค้านั้นมีคุณภาพหรือคุณลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้าที่ผลิตในแหล่งผลิตอื่น...” ประโยชน์หรือข้อดีของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือ ช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้าและเป็นเครื่องมือการตลาด ทำให้มีการดูแลรักษามาตรฐานของสินค้าเพิ่มขึ้น ส่งเสริมอุตสาหกรรมรากหญ้าหรือ SMEs สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในแหล่งที่มาของสินค้าดังกล่าว [3, 5] ดังนั้น หากผู้บริโภครู้จักตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสามารถเชื่อมโยงตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับคุณภาพของสินค้าชุมชนได้ จะยังสามารถยกระดับสถานะสินทรัพย์ของตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นมาได้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า คุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ได้รับนั้นช่วยผลักดันความสำเร็จทางด้านการเงิน ด้านกลยุทธ์ของธุรกิจรวมถึงด้านอื่น ๆ [6] โดยการรับรู้คุณภาพยังจะสร้างคุณค่าให้กับสินค้าชุมชนในการสร้างเหตุผลในการซื้อ เป็นแรงจูงใจให้กับผู้บริโภคในการซื้อสินค้า ช่วยให้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง สามารถตั้งราคาได้สูงขึ้น ช่วยกระจายสินค้าในช่องทางการจัดจำหน่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ [7] นอกจากนี้ Business Week [8] ยังได้นำเสนอการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เข้ามาในแง่ของกลยุทธ์การตลาดในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้านั้นอีกด้วย โดยยกตัวอย่างเช่นเชิงประจักษ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เกลือซึ่งเป็นสินค้าทั่วไป (Generic Product) แต่เมื่อมีการระบุพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เช่น Australian Murray River Pink Flake Salt เป็นต้น ที่อ้างว่า เกลือดังกล่าวผลิตโดยกระบวนการธรรมชาติโดยใช้แสงอาทิตย์เพื่อให้น้ำทะเลระเหยไป เหลือแต่เกลือบริสุทธิ์ ซึ่งจะได้แร่ธาตุที่มีคุณสมบัติเฉพาะที่แตกต่างตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ของตนเท่านั้น แต่เกลืออื่นเป็นการผลิตจากการกลั่นหรือเติมสารไอโอดีน ทำให้เกลือนั้นมีราคาสูงกว่าเกลือทั่วไปคือ ขายได้ในราคา ปอนด์ละ 80 ดอลลาร์ในขณะที่เกลือทั่วไป ขายในราคาประมาณปอนด์ละ 30 เซนต์ จึงเห็นได้ว่า การรับรู้คุณภาพมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค โดยเฉพาะ ในสถานการณ์ที่ผู้ซื้อไม่สามารถที่จะประเมินสินค้าที่มีรายละเอียดมากได้ นอกจากนี้ การรับรู้คุณภาพของสินค้ายังทำให้ธุรกิจสามารถตั้งราคาสูงได้ อันจะช่วยในการสร้างผลกำไรให้กับสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ [9] งานวิจัยหลายชิ้นได้กล่าวถึงการวัดตัวแปรการรับรู้คุณภาพว่า สามารถวัดได้จากคุณลักษณะการทำงานขั้นพื้นฐานของสินค้า รูปร่างลักษณะ การปฏิบัติตามในรายละเอียดที่ตั้งเอาไว้ ความสม่ำเสมอและต่อเนื่องของคุณภาพสินค้า ความคงทนถาวร ความสามารถในการให้บริการ ความพอเหมาะพอดีและผลงานขั้นสุดท้าย รวมถึงการสื่อสารให้สินค้าเป็นที่รู้จัก [6, 10-11]

นอกจากนี้ ในการซื้อสินค้าของผู้บริโภค ยังสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและใช้ข้อมูลที่ตนมีอยู่อย่างเป็นระบบและมนุษย์จะพิจารณาผลที่อาจเกิดจากการกระทำของตนก่อนการตัดสินใจหรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ การศึกษาทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อพฤติกรรมการซื้อจำเป็นมากกว่าการพิจารณาจากทัศนคติที่มีต่อสินค้าหากมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่เป็นที่พอใจหรือไม่อาจจะรับได้ ผู้บริโภคอาจจะไม่ซื้อแม้ว่าพอใจในผลิตภัณฑ์หรือบริการแล้วก็ตาม [12] ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ จึงได้นำความตั้งใจซื้อสินค้ามาเป็นตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อเครื่องถมเมืองนคร โดยงานวิจัยหลายชิ้นได้กล่าวถึงการวัดตัวแปรความตั้งใจซื้อว่า สามารถวัดได้จากโอกาสหรือแนวโน้มในการซื้อสินค้าในอนาคต [7, 13-14] การใช้ความพยายามในการซื้อ [13, 15] การแนะนำให้บุคคลใกล้ชิดเลือกซื้อสินค้าดังกล่าว [13, 15] การตั้งใจจะซื้อสินค้าในอนาคตเมื่อเปรียบเทียบกับยี่ห้ออื่น ๆ [13, 15] การพิจารณาสินค้าดังกล่าวเป็นตัวเลือกแรกในการซื้อ [14-15] ความคุ้มค่าที่จะซื้อ [7, 15]

จังหวัดนครศรีธรรมราชเอง มีสินค้าต่าง ๆ ทั้งสินค้าเกษตร สินค้าอุตสาหกรรม และสินค้าหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงมากมาย ซึ่งในบรรดาสินค้าเหล่านี้ อาจนับได้ว่า เครื่องถมเมืองนคร เป็นหนึ่งในสินค้าที่ได้รับการส่งเสริมจากทางจังหวัด นครศรีธรรมราชมากที่สุด อันจะเห็นได้จากคำขวัญส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ว่า “...นครศรีธรรมราช เมืองประวัติศาสตร์ พระธาตุทองคำ ชื่นฉ่ำธรรมชาติ แร่ธาตุอุดม เครื่องถมสามกษัตริย์ มากวัฒนธรรมมากศิลป์ ครบสิ้นกุ้งปู ...” [16] ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในบรรดาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดนั้น เครื่องถมเมืองนครเป็นที่น่าสนใจในลำดับต้น ๆ

ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา [17] แสดงทัศนะว่า งานหัตถกรรม คือ สิ่งประดิษฐ์ที่มีประโยชน์และคุณค่า โดยอาศัยทักษะและความชำนาญจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แสดงถึงอัตลักษณ์ในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น การหาวิธีการทางการตลาด เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น หรือ เกิดความตั้งใจจะซื้อสินค้าในตัวสินค้าแบบจำเพาะ คือ สนใจหรือชอบที่จะซื้อจากร้านใดร้านหนึ่งหรือตราสินค้าใดตราสินค้าหนึ่งโดยเฉพาะ จึงจะเป็นการส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมได้อย่างมาก ประกอบกับงานวิจัยของ Ozsomer [18] แนะนำว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นจะดึงดูดใจผู้บริโภคมากกว่าหากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคทั่วไปภายในครัวเรือน และเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น (Local Iconness) จึงเหมาะสมที่จะเลือกเครื่องถมซึ่งอยู่ในกลุ่มหัตถกรรมมาเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ เพราะแสดงถึงความเป็นท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยชิ้นนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงความตั้งใจจะซื้อสินค้า (Intention to Purchase) ของผู้บริโภค โดยที่ความตั้งใจจะซื้อสินค้าดังกล่าว ได้รับอิทธิพลจากการที่สินค้าอาศัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้านั้นถึงความเชื่อมั่นในแหล่งที่มาของสินค้าดังกล่าว และการรับรู้คุณภาพ (Perceived Quality) โดยอาศัยเครื่องถมเมืองนครเป็นบริบทสำคัญ เพื่อให้ทราบถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้บริโภค เพื่อจะเป็นการหาวิธีการทางการตลาดเพื่อสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าหัตถกรรมในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และนำมาส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมอื่น ๆ เป็นแนวทางการจัดการสินค้าหัตถกรรมและวางแผนทางการตลาดที่เหมาะสม และตรงกับความต้องการของผู้บริโภคให้มากที่สุดต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภค
2. เพื่อศึกษาความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภค
3. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทย

ระเบียบวิธีการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทยนั้น คือ ผู้ที่ตั้งใจจะซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องถมเมืองนคร ซึ่งไม่สามารถบอกจำนวนที่แน่นอนของประชากรได้

ดังนั้น การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน จะใช้สูตรของ W.G. Cochran [19] และได้กำหนดสัดส่วนของประชากรที่ต้องการจะสุ่ม 20% หรือ 0.2 ซึ่ง Gay and Diehl (1992 อ้างถึงใน Hashim, 2010) ว่า การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) หากมีประชากรน้อยจะต้องใช้สัดส่วนประชากร 20% [20] อีกทั้ง ธุรกิจร้านขายปลีกเครื่องประดับซึ่งกองข้อมูลธุรกิจให้นิยามร้านขายปลีกเครื่องประดับว่า จำหน่ายทอง ทองคำแท่ง

และทองรูปพรรณ หินมีค่า นาก เงิน อัญมณีอื่น ๆ และเครื่องเพชรพลอย ทั้งแท้และเทียม ซึ่งเครื่องเงินก็สามารถนับรวมอยู่ในธุรกิจดังกล่าวได้ เมื่อไม่ทราบจำนวนลูกค้า ผู้วิจัยจึงพยายามหาข้อมูลฝั่งผู้ขายพบว่า สำหรับภาคใต้ มีธุรกิจร้านขายปลีกเครื่องประดับในสัดส่วนเพียง 14.41% [21] ซึ่งมีค่อนข้างน้อย จึงเป็นอีกเหตุผลที่เลือกใช้สัดส่วนประชากร 20% มีค่าความเชื่อมั่น 95% และสัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 โดยใช้สูตรดังนี้

$$n = \frac{P(1-P)Z^2}{d^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

P คือ สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยต้องการสุ่ม (โดยทั่วไปนิยมใช้สัดส่วน 20% หรือ 0.20)

Z คือ ระดับความมั่นใจที่กำหนด หรือระดับนัยสำคัญทางสถิติ เช่น

Z ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เท่ากับ 1.96 (ความเชื่อมั่น 95%) >> Z = 1.96

d คือ สัดส่วนความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ (จะต้องสอดคล้องกับค่า Z ที่ระดับความเชื่อมั่นนั้น ๆ) คือ ระดับความเชื่อมั่น 95% สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05

จากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 245 คน จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างในหลายขั้นตอน

ขั้นที่ 1 สุ่มตัวอย่างแบบโควตา คือ แบ่งเก็บข้อมูลในบริเวณสถานที่ 3 แห่ง ได้แก่ ร้านค้าเครื่องถมตามแนวถนนหลังสนามหน้าเมือง ร้านค้าเครื่องถมบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และร้านค้าเครื่องถมบริเวณสี่แยกท่าวัง โดยสถานที่ 3 แห่งข้างต้นเป็นสถานที่ที่มีร้านค้าเครื่องถมอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นที่รู้จักทั้งสำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชว่า เป็นแหล่งซื้อขายเครื่องถมที่ใหญ่ที่สุด ร้านค้าในสามแหล่งดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน จึงแจกแบบสอบถามในโควตาที่ใกล้เคียงกัน คือ แหล่งละ 85 ชุด เพื่อให้ได้ไม่น้อยกว่า 245 คน เมื่อเก็บข้อมูลจริงได้มีการตรวจสอบความครบถ้วนของคำตอบในแบบสอบถาม คัดแยกชุดที่สมบูรณ์ ได้ทั้งสิ้น 253 ชุด

ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ที่ตั้งใจจะซื้อสินค้าเครื่องถมเมืองนครในแหล่งต่าง ๆ ข้างต้นทุกคนที่ 3 จนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามที่ต้องการ โดยการตั้งคำถามคัดกรองก่อนแจกแบบสอบถามว่า ท่านมีโอกาสหรือวางแผนที่จะซื้อเครื่องถมหรือไม่ หากใช่ จึงแจกแบบสอบถามเป็นลำดับต่อไป โดยการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบนั้น เป็นไปเพื่อลดอคติความเอนเอียงของกลุ่มตัวอย่าง อีกทั้งสำนันโยบายและวิชาการสถิติยังกล่าวถึงข้อดีของการสุ่มอย่างเป็นระบบว่า เป็นตัวแทนของการเลือกตัวอย่างอย่างง่ายในกรณีที่ไม่มีการรอบตัวอย่างและตัวอย่างที่เลือกได้จะมีการกระจายได้มากกว่าการเลือกตัวอย่างอย่างง่าย [22]

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

1. ค่าความเที่ยงตรง ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คนอ่าน จากนั้น จึงสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างอย่างละเอียดเพื่อปรับปรุงเพื่อให้อ่านแล้วเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนพบว่า แม้ในทฤษฎีทางการตลาดจะใช้คำว่า ความตระหนัก (Awareness) แต่กลุ่มตัวอย่างคิดว่า หากใช้คำว่า รู้จัก น่าจะทำให้เข้าใจได้ง่ายกว่า อ่านแบบสอบถามแล้วไม่สะดุด ผู้วิจัยจึงได้ปรับเป็น ความตระหนัก/การรู้จัก

2. ค่าความเชื่อมั่น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อวัดค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยเกณฑ์ที่ยอมรับได้ คือ ต้องมีค่ามากกว่า 0.7 พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของการรับรู้คุณภาพเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภค จำนวน 7 ข้อ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .881 ส่วนผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภค จำนวน 6 ข้อ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .928

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยการใช้แบบสอบถามกับผู้ที่ตั้งใจจะซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องถมเมืองนคร โดยเน้นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระดับการรับรู้ทัศนคติทางภูมิศาสตร์ การรับรู้คุณภาพ ความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนคร การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละเพื่อบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล การวิเคราะห์การรับรู้ของผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าและความตั้งใจจะซื้อสินค้า (Intention to Purchase) ของผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อนำเสนอในภาพรวม ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพและ

ความตั้งใจซื้อเครื่องมืองเมืองนครตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทยนั้น ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one way ANOVA) ทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD โดยผ่านการตรวจสอบเงื่อนไขการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

ผลการศึกษา

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพส่วนบุคคล		จำนวน (n = 253)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	96	37.9
	หญิง	157	62.1
อายุ	ต่ำกว่า 19 ปี	21	8.3
	19 – 25 ปี	73	28.9
	26 – 35 ปี	57	22.5
	36 – 45 ปี	47	18.6
	46 – 60 ปี	44	17.4
	61 ปีขึ้นไป	11	4.3
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	81	32.0
	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	45	17.8
	ลูกจ้าง	29	11.5
	ค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัว	60	23.7
	เกษตรกร	18	7.1
	บริษัทเอกชน	16	6.3
	ข้าราชการบำนาญ	3	1.2
	อื่น ๆ	1	0.4
รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 10,000 บาท	100	39.5
	10,000 - 29,999 บาท	98	38.7
	30,000 - 49,999 บาท	44	17.4
	50,000 บาทขึ้นไป	11	4.3
ภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยปัจจุบัน	กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	26	10.0
	ภาคเหนือ	9	3.6
	ภาคตะวันตก	4	1.6
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1	0.4
	ภาคตะวันออก	1	0.4
	ภาคใต้	199	78.7
	ภาคกลาง	13	5.1
การรู้จัก GI	รู้จักน้อย	80	31.6
	รู้จักปานกลาง	59	23.3
	รู้จักดีมาก	114	45.1

จากตารางที่ 1 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 253 ตัวอย่าง โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 62.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 19 - 25 ปี มากที่สุด จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 และมีจำนวนน้อยที่สุดในช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3 ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 ผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท นั้น มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ 50,000 บาทขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยปัจจุบันอยู่ในภาคใต้มากที่สุด จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 78.7 และมีภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยปัจจุบันอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกน้อยที่สุด จำนวนเท่ากัน คือ ภาคละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 สำหรับแต่ละภาค สำหรับการรู้จัก GI นั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จำนวน 114 คน รู้จัก GI ดีมาก คิดเป็นร้อยละ 45.1

การวิเคราะห์ข้อมูลระดับการรับรู้ของผู้บริโภคเครื่องนมเมืองนครเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าจะวิเคราะห์ทั้งในภาพรวมของผู้ตอบแบบสอบถามและในรายด้าน โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูล ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์
4.51 - 5.00	มีระดับการรับรู้มากที่สุด
3.51 - 4.50	มีระดับการรับรู้มาก
2.51 - 3.50	มีระดับการรับรู้ปานกลาง
1.51 - 2.50	มีระดับการรับรู้ต่ำ
1.00 - 1.50	มีระดับการรับรู้ต่ำที่สุด

ตารางที่ 2 ระดับการรับรู้คุณภาพเครื่องนมเมืองนครของผู้บริโภค (N = 253)

รายการ	Mean	Std. Deviation	ระดับการรับรู้
ท่านได้ยิน/เห็นผลิตภัณฑ์เครื่องนมเมืองนครจากสื่อโฆษณา	3.78	.911	มาก
ประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ			
เมื่อพูดถึงเครื่องนมหรือเครื่องเงิน ท่านจะนึกถึงเครื่องนมเมืองนครที่ผลิต	4.02	.854	มาก
ในจังหวัดนครราชสีมาเป็นอันดับแรก			
เครื่องนมเมืองนครมีรูปแบบที่สวยงามหลากหลายสวมใส่สบายไม่ล้าสมัย	3.98	.796	มาก
เครื่องนมเมืองนครคุณภาพดีทุกครั้งและทุกชิ้นที่ซื้อ ไม่ลอก ไม่ดำ	3.92	.867	มาก
เครื่องนมเมืองนครมีความคงทน	3.92	.909	มาก
ผู้ชายมีบริการก่อนและหลังการขายที่ดี	3.85	.925	มาก
เครื่องนมเมืองนครคุ้มค่า คุ้มราคาที่จ่ายไป	3.92	.958	มาก
รวม	3.91	.889	มาก

สำหรับข้อมูลการรับรู้ของผู้บริโภคเครื่องนมเมืองนครเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้านั้น จากตารางที่ 2 พบว่า ในภาพรวมแล้วผู้บริโภคเครื่องนมเมืองนครรับรู้ถึงคุณภาพของสินค้าในระดับมาก (3.91) โดยจากการเรียงลำดับแล้ว ผู้บริโภครับรู้ถึงสถานที่ที่ผลิต (4.02) และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ (3.98) เป็นอันดับต้น ๆ

เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับการรับรู้คุณภาพโดยเปรียบเทียบตามระดับการรู้จัก GI โดยใช้สถิติ One way ANOVA พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ หรือ ค่า $p < .05$ ($F = 13.805$, $df = 2$, $p = .000$, $R^2 = 11.594$) ดังตารางที่ 3 แสดงว่า ผู้บริโภคเครื่องนมเมืองนครที่รู้จัก GI แตกต่างกันจะมีระดับการรับรู้คุณภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD พบว่า คะแนนเฉลี่ยระดับการรับรู้คุณภาพแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างระดับการรู้จัก GI น้อย และการรู้จัก GI ระดับปานกลาง และระดับดีมาก ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทย

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	Mean Square	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	11.594	2	5.797	13.805*	.000
ภายในกลุ่ม	104.982	250	.420		
รวม	116.577	252			

* p<.05

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยระดับการรับรู้คุณภาพตามระดับการรู้จัก GI

ระดับการรู้จัก GI	ค่าเฉลี่ย	รู้จักน้อย	รู้จักปานกลาง	รู้จักดีมาก
		3.86	3.59	4.12
รู้จักน้อย	3.86	-	.27* (.016)	-.26* (.005)
รู้จักปานกลาง	3.59		-	-.53* (.000)

* p<.05

เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบของ LSD พบว่า ผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI น้อยมีการรับรู้คุณภาพแตกต่างกับผู้รู้จัก GI ระดับปานกลางและระดับดีมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI ปานกลางมีการรับรู้คุณภาพแตกต่างกับผู้รู้จัก GI ระดับน้อยและระดับดีมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI ดีมาก จะมีการรับรู้คุณภาพเครื่องหมายเมืองนครสูงสุด คือ สูงกว่าระดับการรู้จัก GI ปานกลางและรู้จักน้อย การวิเคราะห์ข้อมูลความตั้งใจซื้อเครื่องหมายเมืองนครจะวิเคราะห์ทั้งในภาพรวมของผู้ตอบแบบสอบถามและในรายด้าน โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูล ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์
4.51 - 5.00	เห็นด้วยกับข้อความมากที่สุด
3.51 - 4.50	เห็นด้วยกับข้อความมาก
2.51 - 3.50	เห็นด้วยกับข้อความปานกลาง
1.51 - 2.50	เห็นด้วยกับข้อความน้อย
1.00 - 1.50	เห็นด้วยกับข้อความน้อยที่สุด

ตารางที่ 5 ความตั้งใจซื้อเครื่องหมายเมืองนคร (N = 253)

รายการ	Mean	Std. Deviation	เห็นด้วย
ฉันตั้งใจจะซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องหมายเมืองนครเพิ่มเติมภายใน 3-5 ปีข้างหน้า	3.83	.917	มาก
หากร้านเจ้าประจำไม่มีผลิตภัณฑ์เครื่องหมายเมืองนครที่ต้องการ ฉันจะไปซื้อเครื่องหมายจากร้านอื่นมากกว่าจะซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องประดับประเภทอื่น ๆ แทน	3.78	.848	มาก
ฉันจะแนะนำให้คนในครอบครัว ญาติ เพื่อน และบุคคลใกล้ชิดซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องหมายเมืองนคร	3.96	.861	มาก
ในอนาคต ฉันมีแนวโน้มจะซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องหมายเมืองนครมากกว่าเครื่องเงินหรือเครื่องประดับจากแหล่งอื่น ๆ	3.87	.916	มาก
ผลิตภัณฑ์เครื่องหมายเมืองนครเป็นตัวเลือกแรก ๆ เสมอที่ฉันคิดจะซื้อเครื่องประดับหรือเครื่องเงิน	3.94	.885	มาก
ผลิตภัณฑ์เครื่องหมายเมืองนครมีความคุ้มค่าที่จะซื้อ	3.92	.987	มาก
รวม	3.88	.902	มาก

สำหรับความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครนั้น จากตารางที่ 5 พบว่า ในภาพรวมแล้วผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครมีความตั้งใจจะซื้อสินค้าในระดับมาก (3.88) จากการเรียงลำดับแล้ว ผู้บริโภคแสดงออกถึงความตั้งใจจะซื้อสินค้าในเชิงทัศนคติโดยการแนะนำให้เพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่นมาซื้อสินค้า (3.96) และการพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่ต้องการเป็นอันดับแรก (3.94) มากกว่าแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมการซื้อสินค้าในอนาคต

เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับความตั้งใจซื้อสินค้าโดยเปรียบเทียบตามการรู้จัก GI โดยใช้สถิติ One way ANOVA พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ หรือ ค่า $p < .05$ ($F = 15.138$, $df = 2$, $p = .000$, $R^2 = 15.028$) ดังตารางที่ 6 แสดงว่า ผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครที่รู้จัก GI แตกต่างกันจะมีระดับความตั้งใจซื้อสินค้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD พบว่า คะแนนเฉลี่ยระดับความตั้งใจซื้อสินค้าแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างระดับการรู้จัก GI น้อย และการรู้จัก GI ระดับปานกลางและระดับดีมาก ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับการรู้จัก GI

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	Mean Square	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	15.028	2	7.514	15.138*	.000
ภายในกลุ่ม	124.093	250	.496		
รวม	139.120	252			

* $p < .05$

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับการรู้จัก GI

ระดับการรู้จัก GI	ค่าเฉลี่ย	รู้จักน้อย	รู้จักปานกลาง	รู้จักดีมาก
รู้จักน้อย	3.80	-	.27*	-.33*
รู้จักปานกลาง	3.53		-.60*	

* $p < .05$

เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบของ LSD พบว่า ผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI น้อยมีความตั้งใจซื้อสินค้าแตกต่างกับผู้ที่รู้จัก GI ระดับปานกลางและระดับดีมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI ปานกลางมีความตั้งใจซื้อสินค้าแตกต่างกับผู้ที่รู้จัก GI ระดับน้อยและระดับดีมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่มีระดับการรู้จัก GI ดีมาก จะมีความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครสูงที่สุด คือ สูงกว่าระดับการรู้จัก GI ปานกลางและรู้จักน้อย

สรุปและการอภิปรายผล

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว สามารถนำผลมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

1. เมื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภคพบว่า ในภาพรวมแล้วผู้บริโภครับรู้ถึงคุณภาพเครื่องถมเมืองนครในระดับมาก (3.91) ผู้บริโภครับรู้ถึงสถานที่ที่ผลิต (4.02) และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ (3.98) เป็นอันดับต้น ๆ ซึ่งตรงกับการรับรู้ถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว [23] อีกทั้งยังมีการรับรู้ถึงคุณภาพที่ใกล้เคียงกันในแง่ของคุณภาพ ความคงทน และความคุ้มค่า (3.92) ซึ่งเป็นการรับรู้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยรับรู้จากลักษณะทางกายภาพและความสัมพันธ์ระหว่างราคาและคุณภาพของเครื่องถมเมืองนคร สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพล วันตะเมธ [7] ที่พบว่า อัตตนิยมวัฒนธรรมผู้บริโภคมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรับรู้คุณภาพของสินค้า ผู้วิจัยคิดว่า ควรมีการส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสารทาง

การตลาดถึงลูกค้าของผลิตภัณฑ์เครื่องถมเมืองนครให้ทราบถึงแหล่งผลิต และคุณลักษณะของตัวผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงคุณภาพได้ดียิ่งขึ้น

2. จากการศึกษาความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครของผู้บริโภคพบว่า ในภาพรวมแล้วผู้บริโภคมีความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครในระดับมาก (3.88) โดยจากการเรียงลำดับแล้ว ผู้บริโภคแสดงออกถึงความตั้งใจจะซื้อสินค้าในเชิงทัศนคติโดยการแนะนำให้เพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่นมาซื้อสินค้า (3.96) และการพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่ต้องการเป็นอันดับแรก (3.94) มากกว่าแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมการซื้อสินค้าในอนาคต ซึ่งเครื่องถมเมืองนครเป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพล วันตะเมธ [7] ที่พบว่า อัตตนิยมวัฒนธรรมผู้บริโภคมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคของสินค้าในประเทศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lin [15] ที่แบ่งเกณฑ์การวัดความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคออกเป็น ความเต็มใจจะซื้อ ความคุ้มค่าที่จะซื้อ การแนะนำให้เพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่นมาซื้อสินค้า ความเป็นไปได้ที่จะซื้อ การพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ ความเป็นไปได้ที่ลูกค้าจะซื้อสินค้า และการถามถึงความตั้งใจในการซื้อสินค้าโดยหือหนึ่ง ดังนั้น ในการทำให้เกิดความตั้งใจซื้อสินค้าเชิงวัฒนธรรมเช่นเครื่องถมเมืองนครนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ควรมุ่งเน้นการสร้างทัศนคติเชิงบวกให้กับเครื่องถมเมืองนครมากกว่าการเชิญชวนให้ซื้อสินค้าแต่เพียงอย่างเดียว

3. เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้คุณภาพตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทยพบว่า คะแนนเฉลี่ยระดับการรับรู้คุณภาพแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างระดับการรู้จัก GI น้อย และการรู้จัก GI ระดับปานกลางและระดับดีมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่รู้จัก GI ในระดับน้อย ปานกลางและมากนั้น มีการรับรู้คุณภาพเครื่องถมเมืองนครได้แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า GI หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ผลิตขึ้นในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยที่การระบุชื่อท้องถิ่นดังกล่าว จึงทำให้ผู้บริโภคเข้าใจว่า สินค้านั้นมีลักษณะพิเศษต่างไปจากสินค้าจำพวกเดียวกันที่ผลิตขึ้นจากแหล่งอื่น การระบุเช่นนี้จะมีผลทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นว่าจะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพตามที่ต้องการจากแหล่งผลิตที่ได้มีการอ้างชื่อ อีกทั้ง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีลักษณะเหมือนเป็นเครื่องหมายรับรองคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า เนื่องจากเงื่อนไขของการขอรับความคุ้มครองในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ผู้ขอจะต้องแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่และตัวสินค้าไม่ว่าในแง่คุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะใด ๆ [24] จึงทำให้ผู้บริโภคที่รู้จัก GI ในระดับดีมากรับรู้และมั่นใจในคุณภาพของเครื่องถมมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

4. เมื่อเปรียบเทียบความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครตามระดับการรู้จักสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภคชาวไทยพบว่า คะแนนเฉลี่ยระดับความตั้งใจซื้อเครื่องถมเมืองนครแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างระดับการรู้จัก GI น้อย และการรู้จัก GI ระดับปานกลางและระดับดีมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่รู้จัก GI ในระดับน้อย ปานกลาง และมากนั้น มีความตั้งใจจะซื้อเครื่องถมเมืองนครแตกต่างกัน ซึ่งอาจแสดงถึงว่า หากมีการสื่อสารสร้างความรู้จัก GI เพิ่มขึ้นแล้ว จะยังเป็นโอกาสให้ผู้บริโภคที่รู้จัก GI เป็นอย่างดีมีความตั้งใจจะซื้อสูงขึ้นด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ ไร่พิสุทธิ์ [24] ได้ศึกษาการประเมินความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคสำหรับสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความเต็มใจที่จะจ่ายเพิ่มขึ้นสำหรับการบริโภคข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยนั่นเอง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ Menapace et al. [25] ที่ศึกษาถึงความชอบของผู้บริโภคที่มีต่อน้ำมันมะกอกบริสุทธิ์พบว่า สินค้าทั่วไปที่มีการสร้างมูลค่าเพิ่มและคุณภาพไว้สูง เช่น น้ำมันมะกอกบริสุทธิ์นั้น ผู้บริโภคเฉพาะที่มีความชอบและเต็มใจจะซื้อ จะเห็นคุณค่าของตราที่กล่าวถึงแหล่งกำเนิดสินค้ามาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐกัญญา หอมวิจิตรกุล และคณะ [11] ที่พบว่า การรับรู้ของผู้บริโภคมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์อินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้บริโภคเครื่องถมเมืองนครที่มีระดับการรู้จัก GI ดีมากจะเต็มใจที่จะซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องถมเมืองนครเพิ่มขึ้น

5. มุมมองของผู้วิจัยคิดว่า ผู้บริโภครับรู้คุณภาพเครื่องถมเมืองนครจากสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระดับที่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าข้ออื่น แสดงถึงการที่ผู้ประกอบการไม่ได้สร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นในใจของผู้บริโภค ผู้ประกอบการจึงควรมีมาตรการต่าง ๆ ให้ผู้บริโภคที่รู้จัก GI ได้ดียิ่งขึ้น และควรให้ความสำคัญกับการที่ผู้บริโภคช่วยบอกต่อหรือแนะนำให้แกผู้อื่นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสร้างการรับรู้ถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์เครื่องถมเมืองนคร โดยให้ผู้ประกอบการทำการขอตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาเพิ่มความมั่นใจและสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้นในใจของผู้บริโภค และมุ่งเน้นการสื่อสารการตลาดในแง่ของแหล่งกำเนิดสินค้าและคุณลักษณะของสินค้า เนื่องจากผู้บริโภคมองเห็นคุณค่าและนับเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในสายตา

ของผู้บริโภค และมีผลการวิจัยเชิงประจักษ์ว่า หากรับรู้หรือรู้จักตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็จะยิ่งทำให้ผู้บริโภคมีความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

2. ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนของขึ้นทะเบียนตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มากขึ้น และให้ผู้บริโภครู้จักถึงตราดังกล่าวในวงกว้างขึ้น โดยมุ่งเน้นการสร้างทัศนคติเชิงบวกให้กับเครื่องหมายเมืองนคร

3. ผู้บริโภคมักแนะนำเครื่องหมายเมืองนครให้กับคนรอบข้าง จึงควรส่งเสริมการขาย โดยให้ส่วนลดจากการ Tag รูปในโซเชียลมีเดีย หรือการกด Like กด Share ภาพ

4. ควรมีการทำวิจัยในเชิงประจักษ์หรือเชิงปริมาณต่อไป และนำกลุ่ม OTOP อื่น ๆ อีก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาหาร กลุ่มเครื่องดื่ม และกลุ่มสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารเข้าร่วมเป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะได้ขยายผลการวิจัย (Generalizability) ได้ในวงกว้างยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559**. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid395>.
- [2] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564**. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2561, จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422.
- [3] กริชพกา บุญเรือง. (2556). “การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์”, *Assumption University Law Journal*. 4(2), 36-62.
- [4] กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2557). **ความรู้เบื้องต้นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์**. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2557, จาก http://www.ipthailand.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=33&Itemid=259.
- [5] สำนักบริหารกิจการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2556). **ประโยชน์ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์**. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2561, จาก https://www.moc.go.th/images/Agencies_Information/Trade_Situation/Commercial_Bruxelles/138.pdf.
- [6] Aaker, D. (1996). *Building Strong Brands*. New York: The Free Press.
- [7] สมพล วันตะเมธ. (2547). **ความสัมพันธ์ระหว่างอัตตนิยมวัฒนธรรมผู้บริโภคกับภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิดการรับรู้คุณภาพของสินค้า และความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [8] Business Week. (2004, December 6th). “The Salt of the Seas”, *Business Week*. 142.
- [9] Aaker, D.A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing on Value of a Brand Name*. New York: Free Press.
- [10] ชญาพร อรชุน. (2557). **ความคาดหวังในองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของแท้ก็หาของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี**. การค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [11] ณัฏกพัฒน์ หอมวิจิตรกุล ชาคริต กุลอิสริยาภรณ์ นภาพร ชันธนา และชัยฤทธิ์ ทองรอด. (2560). “ความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์อินทรีย์จากการรับรู้ค่าและความคุ้นเคยที่ส่งผ่านความเชื่อมั่นและยึดติดกับผลิตภัณฑ์เดิม”, *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. 11(26), 70-80.
- [12] Fishbein, M. and Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- [13] ดวงกมล ชูริกันนท์. (2554). **ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อคริสต์มาสของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [14] Zeithaml, V.A., Berry, L.L. and Parasuraman, A. (1996). “The Behavioral Consequences of Service Quality”, *Journal of Marketing*. 60, 31-46.
- [15] Lin, C.H. (2013). “The Effects of Brand Images on Purchase Intention in Catering Industry”, *Pakistan Journal of Statistics*. 29(5), 745-754.

- [16] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2558). คำขวัญส่งเสริมการท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2561, จาก https://www.m-culture.go.th/nakhonsrithammarat/ewt_news.php?nid=229.
- [17] ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา. (2559). “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย**. 36(1), 67-80.
- [18] Ozsomer, A. (2012). “The Interplay Between Global and Local Brands: A Closer Look at Perceived Brand Globalness and Local Iconness”, **Journal of International Marketing**. 20(2), 72-95.
- [19] Cochran, W.G. (1953). **Sampling Techniques**. New York: Wiley.
- [20] Hashim, Y. A. (2010). “Determining Sufficiency of Sample Size in Management Survey Research Activities”, **International Journal of Organisational Management & Entrepreneurship Development**. 6(1), 119-130.
- [21] กองข้อมูลธุรกิจ. (2560). ธุรกิจร้านขายปลีกเครื่องประดับ. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2561, จาก http://www.dbd.go.th/download/document_file/Statistic/2560/T26/T26_201704.pdf.
- [22] สำนักนโยบายและวิชาการสถิติ. (2555). **เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและการประมาณค่า**. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2561, จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/Toneminute/files/55/A3-16.pdf>.
- [23] พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 108 ก (ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2546). กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- [24] วรทยา ไผ่พุทธ. (2553). **การประเมินความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคสำหรับสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [25] Menapace, L., Colson, G., Grebitus, C. and Facendola, M. (2008). “Consumer Intention to Purchases for Extra Virgin Olive Oil with Country-of-Origin and Geographical Indication Labels in Canada”, **Selected Paper Prepared for Presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting**. (2008, 27-29 July 2008), Orlando, FL, 1-19. Orlando: AAEAAM.

แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

Tourists' Motivations for Traveling in Muang District, Songkhla Province

จุฑารัตน์ เพ็ชรประคอง¹ ฐิติมา มากศรี¹ ชยานินฐ์ จารุพันธ์¹ รัชดาภรณ์ เหล็นเนื่อง¹ อรัญญา วงศ์พุฒ¹
และอรจันทร์ ศิริโชติ^{2*}

Jutarat Phetprakong¹, Titima Maksri¹, Chayanit Jaruphan¹, Ratchadapoen Lenchuang¹, Aranya Wongput¹
and Orachan Sirichote^{2*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (2) เพื่อเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ independent sample t-test, one-way ANOVA ด้วยโปรแกรม SPSS ผลการวิจัยพบว่า (1) นักท่องเที่ยวมีแรงจูงใจในการมาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ (2) นักท่องเที่ยวที่มีอายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการมาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาแตกต่างกัน ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการจัดการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ อำนวยความสะดวกตามลำดับเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยว รวมถึงควรจัดบริการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามกลุ่มอายุ รายได้ และภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: แรงจูงใจ ท่องเที่ยว สงขลา

Abstract

This research aimed to (1) examine the motivation level of Thai tourists, traveling in Muang district, Songkhla province and (2) compare their motivation level by their gender, age, occupation, income per month and hometown. The research sample consisted of 400 Thai tourists, traveling in Muang district, Songkhla province. The research instrument was questionnaires. Data was analyzed via independent sample t-test, one-way ANOVA using SPSS. The result indicated that (1) the overall tourists' motivation was at high level, and (2) tourists with difference in their age, income per month and hometown, having different level of motivation. Entrepreneurs, government and private sectors, involving in tourism industry should concern more about the management of tourism products, transportation, public relation and facilities respectively, and provide tourism services for tourists segmented by their age group, income and hometown.

Keywords: Motivation, Tourist, Songkhla

¹ นิสิต, สาขาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² ผศ.ดร., สาขาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Student, Department of Business Administration, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000

² Asst. Prof. Dr., Department of Business Administration, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel 089-2995757, E-mail address: orachan@gmail.com

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ นำเงินตราต่างประเทศเข้ามามากกว่าแสนล้านบาทและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ส่งผลทางบวกต่อระบบเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการจ้างงาน การกระจายรายได้สู่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว และประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีผลต่อการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างระบบบริการพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนล่าง เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นเมืองสองทะเล และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสินค้าพื้นเมือง เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว [1] ในปี 2559 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา จำนวนทั้งสิ้น 5,538,377 คน จำแนกเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 3,211,834 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำนวน 2,326,543 คน และสร้างรายได้ให้กับจังหวัดสงขลา จำนวน 54,337.5 ล้านบาท [2] สถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นบ่งชี้ว่า หากมีผู้ต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้นทุกปีจะก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ เป็นจำนวนเงินมหาศาล จังหวัดต่าง ๆ มีความปรารถนาที่จะได้ส่วนแบ่งนี้จึงต้องแข่งขันกัน กลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวในพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งที่วิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลา เช่น การสำรวจนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในคาบสมุทรสตงจังหวัดสงขลาพบว่า นักท่องเที่ยวแสดงความต้องการให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม คุณค่าและความสำคัญ การต้อนรับของประชาชนในท้องถิ่น และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยมิใช่มุ่งแต่การจัดหาหรือเพิ่มบริการความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น [3] ต่อมาการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนบริเวณคาบสมุทรสตงจังหวัดสงขลาพบว่า ควรมีการพัฒนาในด้านที่พัก อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักระดับภูมิภาคด้วยภาษาอังกฤษและมลายู [4]

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยด้านการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ เช่น การศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา [5] โดยได้ศึกษาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา 6 ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ ด้านสถานที่ท่องเที่ยว ด้านสินค้าของที่ระลึก ด้านโรงแรมที่พัก ด้านภัตตาคารหรือร้านอาหาร และด้านบริษัทนำเที่ยวพบว่า สื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาของนักท่องเที่ยว คือ อินเทอร์เน็ต ในขณะที่ข้อมูลจากคู่มือการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวกลับมีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่ำที่สุด นักท่องเที่ยวมีความคาดหวังและความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลาทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจสูงสุดต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวด้านสถานที่ท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า (1) ความคาดหวังกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยที่ระดับคะแนนเฉลี่ยความคาดหวังสูงกว่าระดับคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในทุกด้านของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และ (2) นักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความคาดหวังและความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลาไม่แตกต่างกัน ในเวลาต่อมา อรจันทร์ ศิริโชติ [6] ได้ศึกษาเรื่องภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา โดยมีนักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจพบว่า ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก (2) การรับรองอย่างเป็นมิตร (3) ความบันเทิง (4) แปรนด์ และ (5) ธรรมชาติ

หากกล่าวถึงแนวคิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากแรงจูงใจ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความสำคัญกับแรงจูงใจในฐานะที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว แรงจูงใจ (Motivation) หมายถึง แรงขับในตัวบุคคลที่มีพลังกระตุ้นพฤติกรรม [7] และกำหนดเป้าหมายของบุคคล [8] หรืออาจอธิบายได้ว่าเป็นการสร้างแรงขับหรือแรงผลักดันเป็นเสมือนแรงขับภายใน (Internal Drive) ที่จะทำใหบุคคลเกิดพฤติกรรมในทางที่ถูกต้องและเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ดังนั้น พื้นฐานที่สำคัญของการจูงใจก็คือการสร้างให้เกิดความต้องการ (Needs) ขึ้นก่อน เมื่อคนเราเกิดความต้องการแล้วก็จะเกิดแรงขับ (Drives) หรือความอยากที่จะกระทำขึ้น จนผลสุดท้ายก็จะเกิดการกระทำหรือพฤติกรรม (Behavior) ตามเป้าหมาย (Goals) ที่ต้องการ [9]

Morrison กล่าวว่า แรงจูงใจในการท่องเที่ยว (Travel Motivation) มีรากฐานมาจากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Need) ซึ่งอธิบายว่า บุคคลมีแรงจูงใจเพื่อสนองตอบความต้องการและเมื่อประยุกต์กับบริบทแรงจูงใจในการท่องเที่ยวสามารถแบ่งแรงจูงใจออกเป็น 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) ความอยู่รอด (Survival) เกี่ยวข้องกับความหิว ภัยอันตราย ต้องการพัก และกิจกรรมต่าง ๆ (2) ความปลอดภัย (Safety) เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัย อีสรระจากความกังวลหรือความตึงเครียด (3) ความรัก (Belonging and Love) เกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางอารมณ์ การให้หรือได้รับความรัก (4) ความภูมิใจ (Esteem) เกี่ยวข้องกับการนับถือและมั่นใจในตนเอง การให้เกียรติจากบุคคลอื่น ๆ และ (5) การบรรลุในสิ่งที่ตนปรารถนา (Self- Actualization) เกี่ยวข้องกับการได้ทำหรือได้เป็นในสิ่งที่เป้นเป้าหมายของชีวิต [10]

แรงจูงใจในการท่องเที่ยว หมายถึง แรงกระตุ้นให้อยากท่องเที่ยวซึ่งเกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือ (1) แรงจูงใจด้านผลัก (Push Motivation) เป็นแรงจูงใจที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลเกิดความต้องการท่องเที่ยวซึ่งเกิดจากความจำเป็นหรือความต้องการของตัวนักท่องเที่ยวเอง เช่น ความเครียดจากการทำงาน การเบื่อหน่ายในชีวิตประจำวัน ต้องการหลบไปอยู่เงียบ ๆ คนเดียว ต้องการไปผจญภัย ต้องการไปพบปะบุคคลและสถานที่ใหม่ ๆ เป็นต้น [11] ในขณะที่ (2) แรงจูงใจด้านดึง (Pull Motivation) เป็นแรงจูงใจด้านตัวแหล่งท่องเที่ยวเอง รวมถึงการตลาดของแหล่งท่องเที่ยวที่กระตุ้นให้บุคคลเดินทางไปท่องเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อย่างเฉพาะเจาะจง [12] Klenosky ได้กล่าวสรุปเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายว่า แรงจูงใจด้านผลกมีผลต่อการตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวหรือไม่ไป ส่วนแรงจูงใจด้านการดึงดูดมีผลต่อการตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวที่ไหน [12]

คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา” โดยงานวิจัยนี้ศึกษาแรงจูงใจด้านดึงดูดเป็นหลัก ซึ่งเป็นแรงจูงใจด้านแหล่งท่องเที่ยวเองและการตลาดของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย แรงจูงใจด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ด้านอำนวยความสะดวก ด้านการคมนาคม และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต้องการหรืออยากที่จะมาเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวที่นั้น ๆ ผลศึกษาในครั้งนี้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้สร้างแรงจูงใจและกำหนดกลยุทธ์การตลาดเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ระเบียบวิธีการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจกลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ใช้มาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.80 ($\alpha=0.80$) สุ่มตัวอย่างแบบสะดวก คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองที่หาดสมิหลาและถนนนางงาม ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมของอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา ในช่วงวันที่ 13-14 พฤศจิกายน 2560 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS เพื่อหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และค่า F-test

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 59.8 ส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 31.0 รองลงมาคือมีอายุ 26-30 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 ส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบธุรกิจ จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 รองลงมาเป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.8 ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 -30,000 บาท จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาคือมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001-20,000 บาท จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 ส่วนใหญ่ภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ จำนวน 337 คน คิดเป็นร้อยละ 84.3 รองลงมา ภาคกลาง จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.8

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

แรงจูงใจของนักท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล	อันดับ
ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว	4.030	.561	ระดับมาก	1
1. ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	4.145	.624	ระดับมาก	1
2. ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว	4.068	.696	ระดับมาก	3
3. ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว	4.018	.744	ระดับมาก	4
4. ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว	4.080	.718	ระดับมาก	2
5. ความหลากหลายของสินค้าและของที่ระลึก	3.840	.765	ระดับมาก	10
ด้านอำนวยความสะดวก	3.659	.552	ระดับมาก	4
6. มีป้ายหรือสัญลักษณ์ บอกลานที่อย่างชัดเจน	3.858	.747	ระดับมาก	8
7. มีการบริการห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ	3.323	.878	ระดับปานกลาง	19
8. มีร้านอาหารและเครื่องดื่มถูกสุขอนามัยและราคาถูก	3.665	.734	ระดับมาก	15
9. มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถังขยะ แก้วน้ำ	3.813	.767	ระดับมาก	11
10. มีสถานที่จอดรถเหมาะสมและเพียงพอ	3.588	.761	ระดับมาก	17
ด้านการคมนาคม	3.863	.484	ระดับมาก	2
11. ความสะดวกในการเดินทางมาท่องเที่ยว	4.013	.647	ระดับมาก	5
12. มีสนามบินภายในประเทศและระหว่างประเทศ	3.843	.758	ระดับมาก	9
13. ความปลอดภัยในการเดินทางมาท่องเที่ยว	3.970	.675	ระดับมาก	6
14. มีรถรับส่งไปยังสถานที่ต่างๆได้อย่างเหมาะสม	3.803	.685	ระดับมาก	12
15. ปัญหาอุบัติเหตุในระหว่างการเดินทาง	3.685	.760	ระดับมาก	15
ด้านการประชาสัมพันธ์	3.746	.620	ระดับมาก	3
16. ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อออนไลน์	3.763	.868	ระดับมาก	13
17. ท่านได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อออฟไลน์	3.713	.816	ระดับมาก	14
18. ท่านได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากคนรู้จัก	3.938	.755	ระดับมาก	7
19. ท่านได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจาก ททท.	3.570	.858	ระดับมาก	18
ภาพรวม	3.826	.379	ระดับมาก	N/A

จากตารางที่ 1 พบว่า แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แรงจูงใจด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.03$) รองลงมา ได้แก่ ด้านคมนาคม ($\bar{x} = 3.90$) ด้านการประชาสัมพันธ์ ($\bar{x} = 3.75$) และด้านอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 3.64$) ตามลำดับ แรงจูงใจด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวนั้น ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความหลากหลายของสินค้าและของที่ระลึก แรงจูงใจด้านอำนวยความสะดวกนั้นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีป้ายหรือสัญลักษณ์บอกลานที่อย่างชัดเจน ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการบริการห้องสุขาสะอาดและเพียงพอ แรงจูงใจด้านการคมนาคมประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความสะดวกในการเดินทางมาท่องเที่ยว ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ปัญหาอุบัติเหตุในระหว่างการเดินทาง และแรงจูงใจด้านการประชาสัมพันธ์ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากคนรู้จัก ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจาก ททท.

เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา คือ ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวตามลำดับ ในทางตรงข้ามแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการบริการห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ รองลงมา ได้รับข้อมูลการประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และมีสถานที่จอดรถเหมาะสมและเพียงพอตามลำดับ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

แรงจูงใจของนักท่องเที่ยว	t	F			
		อายุ	อาชีพ	รายได้เฉลี่ย	ภูมิลำเนา
ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว	-.411	4.790***	4.290	8.181***	12.032***
ด้านอำนวยความสะดวก	.057	3.647**	.766	2.727*	.747
ด้านการคมนาคม	-.618	2.985*	2.220	.737	2.929*
ด้านการประชาสัมพันธ์	.445	1.651	.798	.611	3.700*
รวม	.211	6.086***	1.558	3.979**	7.909***

หมายเหตุ * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05
 ** มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .01
 *** มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .001

จากตารางที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศและอาชีพที่แตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีอายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนาที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามอายุ

อายุ	$\bar{x}$	20 ปี หรือน้อยกว่า	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51 ปี ขึ้นไป
20 ปี หรือน้อยกว่า	3.82	-	-.029	-.047	.045	.493*
21-30 ปี	3.85	-	-	-.018	.074	.522*
31-40 ปี	3.86	-	-	-	.092	.540*
41-50 ปี	3.77	-	-	-	-	.448*
51 ปี ขึ้นไป	3.32	-	-	-	-	-

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ (ตารางที่ 3) พบว่า นักท่องเที่ยว ที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีอายุมากมีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในจังหวัดสงขลา น้อยกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุน้อย

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	10,000 บาท หรือน้อยกว่า	10,001-20,000 บาท	20,001-30,000 บาท	มากกว่า 30,000 บาท
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	3.79	-	-.055	-.088	.184*
10,001-20,000 บาท	3.85	-	-	-.033	.239*
20,001-30,000 บาท	3.88	-	-	-	.272*
มากกว่า 30,000 บาท	3.61	-	-	-	-

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ (ตารางที่ 4) พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท มีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในจังหวัดสงขลา น้อยกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	$\bar{x}$	ภาคใต้	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ
ภาคใต้	3.86	-	.148*	.286*	.396*
ภาคกลาง	3.71	-	-	.138	.248*
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3.57	-	-	-	.110
ภาคเหนือ	3.46	-	-	-	-

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ (ตารางที่ 5) พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ มีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในจังหวัดสงขลา มากกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอื่น ๆ

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา” พบว่า แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แรงจูงใจด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ แรงจูงใจด้านคมนาคม ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านอำนวยความสะดวก ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยของสุจิตราภรณ์ จุสปาโล [5] ที่ศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลาที่รายงาน ว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา ทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีข้อค้นพบที่ใกล้เคียงกัน คือ แรงจูงใจด้านการประชาสัมพันธ์ที่พบว่าประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจาก ททท. [5]

นักท่องเที่ยวที่มีอายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนาที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการเดินทางมาเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลาแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉราพร แปลงมัลย์ [13] ที่ศึกษาเรื่อง “จุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแรงจูงใจในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวยุโรป” ที่พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนาในภาพรวมแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาและเทศบาลนครสงขลาที่ต้องการจูงใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวอำเภอเมือง จังหวัดสงขลามากขึ้น ควรเน้นพัฒนาสิ่งจูงใจด้านผลิตภัณฑ์ เช่น สร้างชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว และสร้างความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว
2. ธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาและเทศบาลนครสงขลาควรปรับปรุงสิ่งจูงใจด้านอำนวยความสะดวก เช่น การบริการท่องเที่ยวที่สะอาดและเพียงพอ มีสถานที่จอดรถเหมาะสมและเพียงพอ มีการจัดบริการร้านอาหารและเครื่องดื่มถูกสุขอนามัย และราคาถูก รวมถึงยกระดับและปรับปรุงสินค้าและของที่ระลึกให้มีความหลากหลายขึ้น
3. นักท่องเที่ยวที่มีอายุมากและมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงมีระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาต่ำกว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุน้อยและนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนปานกลาง ดังนั้น เทศบาลนครสงขลาควรจัดผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวรวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยว การเดินทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงวัยซึ่งปกติแล้วจะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนหรือมีกำลังซื้อมากกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นวัยรุ่นหรือวัยรุ่น เช่น กิจกรรมที่นอกเหนือจากการถ่ายรูปที่ Street Art ซึ่งกำลังเป็นที่นิยม ควรมีกิจกรรมที่ไม่ต้องเดินเท้ามากนัก มีจุดจอดรถที่สะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีเก้าอี้นั่ง และสุขาที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงวัย
4. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันนั้นควรหันมาเน้นสื่อออนไลน์มากขึ้น นอกจากจะมีค่าใช้จ่ายถูกกว่าสื่อออฟไลน์แล้ว พฤติกรรมของคนยุคนี้นิยมใช้งาน Smart Phone ซึ่งจะได้จากผลการวิจัยหลายชิ้นงานที่รายงานในทิศทางเดียวกันว่าสื่อออนไลน์ และการแบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นหนึ่งในแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวสำหรับคนอื่น ๆ ที่ยังไม่เคยไปเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐ

และภาคเอกชนควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลาโดยใช้ภาษาไทยและภาษามลายู เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวได้เป็นที่รู้จักในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] จังหวัดสงขลา. (2561). **การท่องเที่ยว**. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2561, จาก http://www.songkhla.go.th/files/com_news_operation/2015-01/20150107_yxmmnlpk.pdf.
- [2] สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. (2561). **รายงานสถิติจังหวัดสงขลา**. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2561, จาก http://songkhla.nso.go.th/images/attachments/category/report_province/reportstatisticalprovince2560.pdf.
- [3] สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2559). **ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา**. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [4] อติสร ศักดิ์สูง และวรุฒม์ นาทิ. (2561). **การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา**. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [5] สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2556). “ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อ ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของ จังหวัดสงขลา”, **วารสารสุทธิปริทัศน์**. 27(84). 28-54.
- [6] อรจันทร์ ศิริโชติ. (2557). “ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา”, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย**. 34(3). 54-64
- [7] Schiffman, L.G. and Wisenblit, J.L. (2015). **Consumer Behavior** (11th ed.). Essex: Pearson.
- [8] Solomon, M. R. (2013). **Consumer Behavior: Buying, Having, and Being** (10th ed.). Boston: Pearson
- [9] Kotler, P., Keller, K.L., Ang, S.H., Tan, C.T. and Leong, S.M. (2018). **Marketing Management: An Asian Perspective** (7th ed.). Harlow: Pearson.
- [10] Morrison, A. M. (2013). **Marketing and Managing Tourism Destinations**. New York: Routledge.
- [11] Lee, G., O’Leary, J.T. and Lee, S.H. (2002). “Comparison and Contrast of Push and Pull Motivational Effects on Trip Behavior: An Application of a Multinomial Logistic Regression Model”, **Tourism Analysis**. 7(2). 89-104.
- [12] Klenosky, D.B. (2002). “The Pull of Tourism Destinations: A Means-End Investigation”, **Journal of Travel Research**. 40(4). 396-403.
- [13] อัจฉราพร แปลงมาลัย. (2556). “จุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแรงจูงใจในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวยุโรป”, **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร**. (ฉบับพิเศษ). 144-150.

การพัฒนาแบบจำลองฟัซซีแรนดอมยูทิลิตีสำหรับการเลือกรูปแบบการเดินทาง
ด้วยระบบรางของนักท่องเที่ยวระหว่างเมืองในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน:
กรณีศึกษา รถไฟทางคู่สายเด่นชัย – เชียงราย

Development of Fuzzy Random Utility Model for Travel Mode
Choice by Rail Transport of Tourist in ASEAN Economic Community:
A Case Study of Double-Track Rail link Den Chai - Chiang Rai

วชิระ วิจิตรพงษ์^{1*}, เจษฎา โพธิ์จันทร์², ดอนยาริต เสถียรสุวจะ² และนัฐพร นวกิจรังสรรค์³

Wachira Wichitphongsa^{1*}, Jessada Pochan², Donyarit Settasuwacha² and Nattaporn Nawakitrangsan³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์พฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปัจจุบัน รวมถึงนำเสนอปัจจัยและพัฒนาแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทาง (Mode Choice Models) โดยนำเอาทฤษฎีฟัซซีเซต (Fuzzy Set Theory) มาประยุกต์กับทฤษฎีแรนดอมยูทิลิตี (Random Utility Model) เพื่อที่จะลดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการรับรู้ของค่าตัวแปรที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เปรียบเทียบกับแบบจำลองที่กำหนดค่าในการรับรู้ของตัวแปร การศึกษานี้ได้คัดเลือกโครงการพัฒนารถไฟทางคู่ สาย เด่นชัย – เชียงราย เป็นกรณีศึกษานำร่อง โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีโลจิสติกแบบหลายทางเลือก (Multinomial Logit) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวตามแนวเส้นทางโครงการ จำนวน 1,600 ตัวอย่าง ผลการศึกษาพบว่า แบบจำลองฟัซซีแรนดอมยูทิลิตีสามารถอธิบายพฤติกรรมการเดินทางได้ดีกว่า โดยมีค่าระดับความเหมาะสม (ρ^2) อยู่ในระดับ 0.45 ซึ่งสูงกว่าการแบบจำลองแบบแรนดอมยูทิลิตีที่ระดับ 0.25 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการเดินทาง ได้แก่ เวลาการเดินทางในยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ความตรงต่อเวลา ระยะเวลาปรับเปลี่ยนรูปแบบการเดินทาง และความปลอดภัย ซึ่งผลการวิเคราะห์แบบจำลอง คาดการณ์ว่าหากมีการพัฒนารถไฟทางคู่ นักท่องเที่ยวชาวไทย เมียนมาร์ ลาว และจีน จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้ระบบรางเพื่อการท่องเที่ยวสูงถึงร้อยละ 28.85, 24.56, 32.14 และ 36.15 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พฤติกรรมนักท่องเที่ยว แบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทาง รถไฟทางคู่

Abstract

The purposes of this research are: 1) to survey and to analyze travel behavior of tourists in the ASEAN Economic Community (AEC) 2) to present factors and to develop Mode Choice Models. Applied Fuzzy Set Theory to Random Utility Model for decrease mistake from perception of variables varied in each person compare with configure perception of variables. This research select Double-Track Rail Link

¹ อ., สาขาวิศวกรรมโลจิสติกส์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก 65000

² อ., สาขาเทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก 65000

³ ผศ.ดร., ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร 10520

¹ Lecturer, In Logistics Engineering, Faculty of Industrial Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, 65000

² Lecturer, In Technology of Civil Engineering, Faculty of Industrial Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, 65000

³ Assist. Prof. Dr., Department of Civil Engineering, Faculty of Engineering, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, 10520

* Corresponding author: Tel.: 087- 3140051. E-mail address: wachira.tran@psru.ac.th

Route Den Chai – Chiang Rai Development Project as a pilot study and applied to Multinomial Logit Theory. The sample are tourists along the route 1,600 persons. The results show that the Fuzzy Random Utility Model ($\rho^2 = 0.45$) can explain travel behavior better than Random Utility Model ($P^2 = 0.25$). Factors influencing the choice of travel patterns are travel time, travel expenses, punctuality, time to change mode and safety. The results suggest that double-track railway development change Thai, Myanmar, Laos and Chinese tourists behavior to use railway system for travel increase 28.85%, 24.56%, 32.14% and 36.15% respectively.

Keywords: ASEAN Economic Community, Tourist Behavior, Mode Choice Models, Double Track Rail

บทนำ

ปัจจุบันศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและเดินทางของประชาชนและนักท่องเที่ยว นับเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และอำนาจการต่อรองของประเทศ จากการจัดอันดับประสิทธิภาพของระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งโดย World Economic Forum (2017-2018) [1] จากทั้งสิ้น 144 ประเทศพบว่า ประเทศไทยยังมีศักยภาพโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่ต่ำกว่าประเทศในภูมิภาคอาเซียน เช่น ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ในทุกด้าน โดยในปี 2018 ประเทศไทยมีภาพรวมของโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งอยู่ในอันดับที่ 67 ซึ่งมีอันดับที่ดีขึ้นจากปี 2014 ที่อันดับ 76 ดังแสดงในตารางที่ 1 แต่หากพิจารณาข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานรายสาขา โดยเฉพาะ ด้านระบบรางของประเทศยังพบว่า มีอันดับที่ต่ำกว่าประเทศเวียดนาม ซึ่งสาเหตุหลักเกิดจากการไม่ได้รับการพัฒนาและมุ่งเน้นการลงทุนในด้านระบบขนส่งทางรางอย่างต่อเนื่อง สภาพขบวน หัวรถจักร ระบบรางมีความเสื่อมโทรม เกิดเหตุอาชญากรรมและอุบัติเหตุ รวมถึงการขาดเทคโนโลยีอันทันสมัยและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอ [2]

ตารางที่ 1 การจัดอันดับประสิทธิภาพของระบบโครงสร้างพื้นฐาน

ประเทศ	อันดับผลการประเมินคุณภาพโครงสร้างพื้นฐาน				
	ภาพรวม	ทางถนน	รถไฟ	สนามบิน	ท่าเรือ
สิงคโปร์	2 (5)	2 (6)	4 (10)	1 (1)	2 (2)
มาเลเซีย	21 (20)	23 (19)	14 (12)	21 (19)	20 (19)
เวียดนาม	89 (112)	92 (104)	59 (52)	103 (87)	82 (88)
ไทย	67 (76)	59 (50)	72 (74)	39 (37)	63 (54)

* The Global Competitiveness Report, World Economic Forum (2017-2018) และในวงเล็บ (2014-2015)

ด้วยเหตุนี้ ทางภาครัฐได้เล็งเห็นถึงปัญหาโครงสร้างพื้นฐานทางราง จึงมีแนวคิดในการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของไทย เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม ความปลอดภัยในการเดินทางและการขนส่งกับประเทศเพื่อนบ้าน สนับสนุนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการขนส่งสินค้าและการเดินทางของประชาชน [3] ประกอบกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดให้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นนโยบายหนึ่งในการขับเคลื่อนประเทศ [4] เนื่องจากในปัจจุบันพบว่า ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศประมาณ 66 ล้านคนต่อปี และทำรายได้ให้กับประเทศจำนวนมาก การขนส่งทางรางจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ลดพึ่งพาทางถนนเป็นหลักไปใช้การขนส่งที่มีต้นทุนต่อหน่วยต่ำกว่า รวมทั้งการยกระดับความปลอดภัยในการเดินทางและการขนส่งไปสู่ศูนย์กลางของภูมิภาคทั่วประเทศ

จากเหตุผลข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยและพัฒนาแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์และอธิบายพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) พร้อมทั้งพยากรณ์การเลือกรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้ขนส่งระบบราง ซึ่งในปัจจุบันนิยมเลือกใช้ทฤษฎีแรงแด่มูทิลิตี (Random Utility) ซึ่งเป็นแบบจำลองเชิงพฤติกรรมที่ใช้อธิบายการเลือกของมนุษย์ โดยทางเลือกแต่ละทางเลือกจะถูกประเมินอัตราประโยชน์สูงสุดและผู้ตัดสินใจจะเลือกทางเลือกที่ให้อัตราประโยชน์สูงสุด โดยสมมติว่าผู้ตัดสินใจทราบข้อมูลทางเลือกครบถ้วนในการตัดสินใจเลือก แต่บ่อยครั้งผู้ตัดสินใจไม่มีข้อมูลที่สมบูรณ์ และไม่สามารถเลือก

ทางเลือกที่ดีที่สุดได้ โดยเฉพาะปัญหาที่มีความซับซ้อน การรับรู้ของแต่ละคนต่อตัวแปรคุณลักษณะต่าง ๆ อาจไม่มีความถูกต้อง มีความผิดพลาด หรือไม่แม่นยำ

ดังนั้น เพื่อที่จะลดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการรับรู้ของค่าตัวแปรที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาและเปรียบเทียบแบบจำลองแรนดอมยูทิลิตี (Random Utility Model) โดยนำเอาทฤษฎีฟัซซีเซต (Fuzzy Set Theory) มาประยุกต์กับทฤษฎีแรนดอมยูทิลิตี รู้จักกันในชื่อฟัซซีแรนดอมยูทิลิตี (Fuzzy Random Utility Model) [4] โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกรูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยว และเพื่อสร้างแบบจำลองโลจิสต์แบบหลายทางเลือก (Multinomial Logit Model) ที่มีความเหมาะสมที่สุด โดยกรณีศึกษาในครั้งนี้คัดเลือกโครงการนาร่อง คือ โครงการก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายใหม่ (เด่นชัย-เชียงใหม่) มักได้รับการบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาของกระทรวงคมนาคมในทุกยุคสมัย เนื่องจากเป็นโครงการที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาใน หลายด้าน เช่น การขยายโครงข่ายและการเข้าถึงการให้บริการ สนับสนุนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางของประชาชน นักท่องเที่ยว และขนส่งสินค้าทำให้สามารถลดต้นทุนทางด้านโลจิสติกส์ของประเทศและลดการนำเข้าเชื้อเพลิง ช่วยให้การเดินทางด้วยความสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย อีกทั้งยังสนับสนุนการเชื่อมโยงระบบคมนาคมขนส่งกับประเทศเพื่อนบ้าน สปป.ลาว และประเทศจีนตอนใต้

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจและวิเคราะห์พฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปัจจุบัน รวมถึงนำเสนอปัจจัยและพัฒนาแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทาง โดยนำเอาทฤษฎีฟัซซีเซต มาประยุกต์กับทฤษฎีแรนดอมยูทิลิตี เพื่อที่จะลดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการรับรู้ของค่าตัวแปรที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เปรียบเทียบกับแบบจำลองที่กำหนดค่าในการรับรู้ของตัวแปร รวมถึงคาดการณ์สัดส่วนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว หากมีการพัฒนาเส้นทางรถไฟทางคู่สาย (เด่นชัย-เชียงใหม่)

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. เครื่องมือและตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษานี้ได้เลือกใช้เทคนิควิธีการสำรวจข้อมูลแบบ Stated Preference โดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวกับนักท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถาม ในลักษณะของข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการเดินทางและยานพาหนะที่เลือกใช้ รวมถึงการตัดสินใจและข้อมูลประกอบการเลือกรูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยว เมื่อเผชิญกับสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้น โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมีจำนวน 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้ตอบ เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ เส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว และแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวซ้ำ เป็นต้น ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้เดินทางต่อรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว โดยสมมุติสถานการณ์ต่าง ๆ ของรูปแบบการเดินทางให้ผู้เดินทางเลือกรูปแบบการเดินทางที่พึงพอใจมากที่สุด

จากการกำหนดตัวแปรคุณสมบัติของกลุ่มตัวเลือกรูปแบบการเดินทางที่ต้องการศึกษา มีตัวแปรที่สนใจทั้งหมด 5 ตัวแปร ดังนี้ เวลาเดินทาง เวลารอคอย เข้าถึงระบบขนส่ง ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าโดยสาร เมื่อจัดตัวแปรทั้งหมดเข้ากับตัวเลือกรูปแบบการเดินทางพบว่า มีตัวแปรคุณสมบัติทั้งหมดที่ต้องพิจารณารวมกันของรูปแบบการเดินทางทุกรูปแบบทั้งหมด 18 ตัวแปร การออกแบบการทดลองพิจารณาใช้แผนแบบการทดลองแบบ Fractional Factorial Design [5]

ตารางที่ 2 ตัวแปรคุณสมบัติของรูปแบบการเดินทางในรูปแบบต่าง ๆ

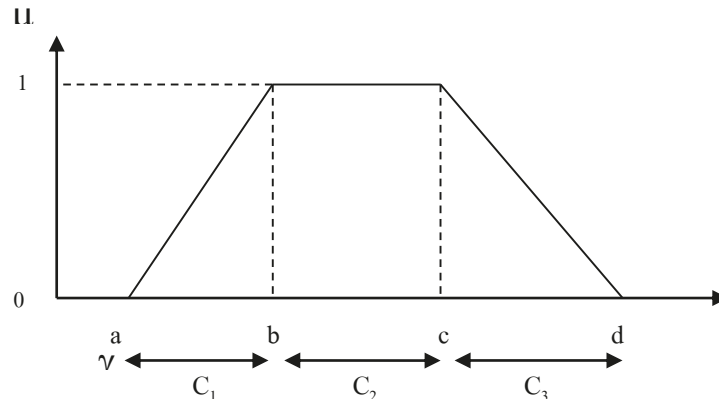
รูปแบบการเดินทาง	ตัวแปรคุณสมบัติที่สนใจ
รถยนต์ส่วนบุคคล	- ระยะเวลาทั้งหมดที่ใช้ในการเดินทาง - ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง) - ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา และซ่อมบำรุง
รถไฟฟ้าทางคู่	- ระยะเวลาในการเข้าถึงสถานีรถไฟฟ้าทางคู่ - ระยะเวลาเดินทางในรถไฟฟ้า - ค่าโดยสาร - เวลาคอย - ระยะเวลาในการเดินทางออกจากสถานีไปยังจุดหมายปลายทาง
รถขนส่งสาธารณะ	- ระยะเวลาในการเข้าถึงรถขนส่งสาธารณะ - ระยะเวลาเดินทางในรถขนส่งสาธารณะ - ค่าโดยสาร - เวลาคอย - ระยะเวลาในการเดินทางออกจากจุดจอดไปยังจุดหมายปลายทาง
เครื่องบิน	- ระยะเวลาในการเข้าถึงสนามบิน - ระยะเวลาเดินทางในเครื่องบิน - ค่าโดยสาร - เวลาคอย - ระยะเวลาในการเดินทางออกจากจุดจอดไปยังจุดหมายปลายทาง

2. การสำรวจข้อมูล

การสำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวที่สามารถตัดสินใจเลือกรูปแบบการเดินทางด้วยตนเองได้ ด้วยเทคนิควิธีการสำรวจข้อมูลแบบ Stated Preference โดยสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวเพื่อสร้างแบบจำลองแรนดอมยูทิลิตี้ (Random Utility Model) และเปรียบเทียบกับแบบจำลองฟัซซีแรนดอมยูทิลิตี้ (Fuzzy Random Utility Model) จากการสำรวจข้อมูลได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งสิ้น 1,600 แบบสอบถาม และแบบสอบถามสำหรับเปรียบเทียบและตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลอง 325 ตัวอย่าง ซึ่งเทียบเคียงจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม [2-3] ที่ระบุว่า 200-400 กลุ่มตัวอย่างก็เพียงพอในการวิเคราะห์แบบจำลองประเภทโลจิต

3. การสร้างค่าตัวแปรคุณสมบัติเป็นแบบฟัซซีและ ระดับของตัวแปรคุณสมบัติ (Mode Choice Attribute Levels)

ในการศึกษานี้จะกำหนดระดับของตัวแปรคุณสมบัติเป็น 3 ระดับ คือ สูง กลาง และต่ำ โดยสอบถามเพื่อกำหนดค่าระดับต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสร้างฟัซซีเซต (จำนวนฟัซซี และระดับความเป็นสมาชิก) ของแต่ละตัวแปรที่สนใจ การสำรวจเพื่อกำหนดจำนวนฟัซซีและค่าระดับ จะทำการสำรวจโดยการสอบถามความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยว โดยออกแบบให้ตัวแปรคุณสมบัติเป็นจำนวนฟัซซีแบบสี่เหลี่ยมคางหมู (Trapezoidal Fuzzy Number) ซึ่งเป็นรูปร่างที่ดีในการสะท้อนความคลุมเครือของตัวแปรคุณสมบัติ ดังแสดงในภาพที่ 1 [6]

ภาพที่ 1 Trapezoidal Fuzzy Numbers, TrFN

4. การสร้างฟังก์ชันระดับของตัวแปรคุณสมบัติ (Generation of Fuzzy Set Attribute Levels)

ในการสร้างแบบจำลอง RUM ตัวแปรคุณสมบัติ (Attributes) จะอยู่ในรูปของฟังก์ชันเซต ซึ่งมีฟังก์ชันความเป็นสมาชิกเป็นแบบ TFN's (Triangular Fuzzy Numbers) หรือ TrFN's (Trapezoidal Fuzzy Numbers) ซึ่งรูปร่างของฟังก์ชันความเป็นสมาชิกดังกล่าวสอดคล้องกับการรับรู้ของมนุษย์จะรวมลักษณะเฉพาะหลาย ๆ อย่างของแต่ละบุคคล

ในการสร้างฟังก์ชันความเป็นสมาชิกของแต่ละ Fuzzy Attributes เป็นสามระดับ คือ สูง กลาง ต่ำ นั้น ได้จากการสอบถามนักท่องเที่ยว ทางจากแบบสอบถามในส่วนที่ 3 ดังแสดงในภาคผนวก เกี่ยวกับช่วงปานกลาง ต่ำสุด และสูงสุด ที่เป็นไปได้ ตัวอย่างเช่น ฟังก์ชันตรงกับบุคคลที่ระบุช่วงเวลาปานกลาง ที่ 25-30 นาที ในการเดินทาง ช่วงเวลาต่ำที่สุดคือ 20 นาที และสูงที่สุดระบุเป็นช่วงคือ 45-50 นาที

สำหรับการสร้างช่วงหรือรูปร่างของ เวลาในการเดินทาง 3 ระดับ ดังแสดงในรูปที่ 2

- ช่วงของฟังก์ชันที่แสดงถึงค่า “ปกติ” หรือ “ปานกลาง” จะถูกกำหนดให้อยู่ในช่วงที่ผู้ตอบระบุไว้ คือ ช่วงของเวลาการเดินทางปกติ [b-c] และมีรูปร่างตามสัดส่วนของ TrFN ที่กำหนดโดยผู้ตอบ
- ฟังก์ชันเซต “เวลาเดินทางต่ำ” มีจุดเริ่มต้นตรงกับเวลาที่ต่ำที่สุดที่ระบุโดยผู้เดินทาง (a) มีระดับความเป็นสมาชิกเท่ากับ 1 และมีระดับความเป็นสมาชิกลดลงจนถึงไม่มีความเป็นสมาชิกที่ตำแหน่งของเวลาเดินทางของฟังก์ชันเซต “ปานกลาง” ที่มีค่าระดับความเป็นสมาชิกเท่ากับ 1
- ฟังก์ชันเซต “เวลาการเดินทางสูง” มีจุดเริ่มต้นที่ตรงกับตำแหน่งของเวลาเดินทางของฟังก์ชันเซต “ปานกลาง” ที่มีค่าระดับความเป็นสมาชิกเท่ากับ 1 และมีระดับความเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นเมื่อเวลาในการเดินทางเพิ่มขึ้น และมีค่าเท่ากับ 1 ที่เวลาเดินทางสูงที่สุด 45 นาที (b)
- เซตของ “เวลาการเดินทางต่ำ” และ “เวลาการเดินทางสูง” เป็น Triangular Fuzzy Numbers

5. สมการอรรถประโยชน์และแบบจำลองโลจิตหลายทางเลือก (Multinomial Logit Model)

ในงานวิจัยด้านการจราจรและขนส่งที่ผ่านมา นิยมนำแบบจำลองทางเลือกแบบไม่ต่อเนื่อง (Discrete Choice Models) มาใช้อธิบายพฤติกรรมการเลือกรูปแบบการเดินทาง [1-3] โดยวิเคราะห์และคาดการณ์พฤติกรรมของผู้เดินทางซึ่งตัดสินใจโดยพิจารณาคุณสมบัติต่าง ๆ (Attributes) ของแต่ละรูปแบบการเดินทางที่แตกต่างกัน แล้วจึงเลือกรูปแบบการเดินทางที่ให้ค่าอรรถประโยชน์สูงสุด (Utility Maximization) ซึ่งรายละเอียดของทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาแบบจำลองมีดังนี้

ทฤษฎีอรรถประโยชน์เชิงสุ่ม (Random Utility Theory) [1] เป็นทฤษฎีที่มีสมมติฐานว่า ผู้ตัดสินใจ (Decision Maker) จะพิจารณาเลือกตัวเลือกที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุด โดยที่ความพึงพอใจนั้นสามารถวัดได้ในเชิงปริมาณด้วยฟังก์ชันอรรถประโยชน์ (Utility Function) โดยรูปแบบฟังก์ชันอรรถประโยชน์สามารถแยกออกเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ส่วนประกอบของอรรถประโยชน์ที่สามารถวัดค่าได้แน่นอน (Determinant Component) และส่วนอรรถประโยชน์ที่รวมตัวแปรความไม่แน่นอน (Random Component) ทั้งความผิดพลาดจากการวัดค่า ความผิดพลาดจากการสำรวจรสนิยมเฉพาะบุคคล (Individual Taste) ฯลฯ แสดงดังสมการที่ (1) [8-13]

$$u_{in} = v_{in} + \varepsilon_{in} \quad (1)$$

โดยที่ u_{in} = อรรถประโยชน์สำหรับผู้ตัดสินใจคนที่ n ให้กับตัวเลือกที่ i
 v_{in} = องค์ประกอบอรรถประโยชน์ที่วัดค่าได้แน่นอน สำหรับผู้
 ตัดสินใจคนที่ n ให้กับตัวเลือกที่ i
 ε_{in} = องค์ประกอบอรรถประโยชน์ที่ไม่สามารถวัดค่าที่แน่นอน
 สำหรับผู้ตัดสินใจคนที่ n ให้กับตัวเลือกที่ i

โดยฟังก์ชันอรรถประโยชน์ในสมการที่ (1) สามารถแสดงให้อยู่ในรูปความสัมพันธ์เชิงเส้น ดังสมการที่ (2)

$$u_{in} = \beta_{0n} + \sum_{i=1}^n \beta_{in} x_{in} + \varepsilon_{in} \quad (2)$$

β_{0n} เมื่อ β_i คือ ค่าพารามิเตอร์หรือสัมประสิทธิ์ (Coefficients) สำหรับตัวแปรตัวที่ i แสดงถึงอิทธิพลของ
 ตัวแปรตัวที่ n ที่มีต่อระดับความพึงพอใจ โดยทั่วไปมักกำหนดว่า สัมประสิทธิ์ของแต่ละตัวแปรจะไม่แปรเปลี่ยนไปตาม
 ทางเลือกหรือผู้ใช้บริการ แต่ในทางปฏิบัติสัมประสิทธิ์ของแต่ละทางเลือกอาจแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับสมมติฐานเกี่ยวกับ
 พฤติกรรมของผู้เลือกใช้บริการ

x_{in} คือ สิ่งที่ผู้ตัดสินใจคนที่ n เลือกพิจารณาทางเลือกที่ i โดยทั่วไปจะรวมไปถึงตัวแปรที่สะท้อนถึงลักษณะ
 และคุณภาพของตัวเลือก สำหรับการเลือกทางเลือกในการเดินทางนั้นประกอบด้วย ตัวแปร เช่น เวลาที่ใช้ในการเดินทาง
 ค่าโดยสาร รายได้ของบุคคล เพศ อายุ เป็นต้น

ทฤษฎีอรรถประโยชน์เชิงสุ่ม (Random Utility Theory) ตั้งอยู่บนสมมติฐานเกี่ยวกับการกระจายของตัวแปรที่
 ไม่สามารถวัดได้ (ε_{in} , ε_{jn}) มีความเป็นอิสระต่อกัน (Independent) และมีการกระจายของตัวแปรเชิงสุ่มนั้นในรูปแบบ
 ปกติหรือรูปแบบอื่น ๆ เช่น แบบจำลองโพรบิต (Probit Models) เมื่อตัวแปรมีการกระจายตัวแบบปกติ (Normal
 Distribution) และแบบจำลองโลจิต (Logit Models) เมื่อตัวแปรมีการกระจายตัวแบบกัมเบล (Gumbel Distribution)
 หรือกระจายตัวแบบค่าขีดสุดประเภทที่ 1 (Type I Extreme value) สำหรับในงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่นิยมสมมติให้ตัว
 แปรมีการกระจายตัวแบบกัมเบล สำหรับการศึกษารังนี้ได้เลือกใช้แบบจำลองโลจิต (Logit Model) ซึ่งสามารถแสดง
 ความน่าจะเป็นของผู้เดินทางท่องเที่ยว ดังสมการที่ (3)

$$P_n(i) = \frac{e^{v_{in}}}{\sum_{j \in C_m} e^{v_{jn}}} \quad (3)$$

โดยที่ $P_n(i)$ = ความน่าจะเป็นของผู้เลือกลำดับที่ n ซึ่งเลือกรูปแบบการเดินทาง i
 v_{in} = ค่าอรรถประโยชน์ ของทางเลือก i ของผู้เดินทางคนที่ n
 C_m = จำนวนของทางเลือกทั้งหมด
 j = ทางเลือกที่ j (เช่น รถยนต์ รถไฟฟ้า เป็นต้น)

6. การสร้างและคัดเลือกแบบจำลอง

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามจะถูกนำมาแบ่งเป็น 2 ชุด เพื่อใช้ในการสร้างแบบจำลอง และทดสอบ
 ความถูกต้องแม่นยำของแบบจำลอง แบ่งข้อมูลออกเป็น 1,600 ตัวอย่าง สำหรับสร้างแบบจำลอง และ 325 ตัวอย่าง
 สำหรับตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลอง คิดเป็นร้อยละ 20 โดยกลุ่มตัวอย่างสำรวจนักท่องเที่ยวตามจังหวัดในแนว
 เส้นทางที่รถไฟทางคู่ตัดผ่าน ซึ่งแบ่งสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวตามสถิตินักท่องเที่ยวในพื้นที่ ประกอบไปด้วย
 นักท่องเที่ยวชาวไทย 478 ตัวอย่าง นักท่องเที่ยวชาวลาว 326 ตัวอย่าง นักท่องเที่ยวชาวพม่า 314 ตัวอย่าง และ
 นักท่องเที่ยวชาวจีน 482 ตัวอย่าง

แบบจำลองที่สร้างขึ้นเป็นแบบจำลองแบบหลายทางเลือก (Multinomial Logit Model) เพื่อใช้ในการทำนาย
 สัดส่วนการเลือกรูปแบบการเดินทางทั้ง 4 รูปแบบ คือ รถยนต์ส่วนบุคคล รถไฟทางคู่ รถขนส่งสาธารณะ และเครื่องบิน

ตามแนวเส้นทาง กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ โดยใช้โปรแกรมทางสถิติในการประมาณค่าพารามิเตอร์ ด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimation)

การกำหนดตัวแปรในการสร้างแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทางจะใช้ตัวแปรที่แสดงถึงคุณลักษณะของรูปแบบการเดินทาง และ ตัวแปรด้านสังคม-เศรษฐกิจของผู้เดินทาง โดยแยกพิจารณาเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1. พิจารณาตัวแปรค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางรวมเป็นแบบ Generic Attributes และตัวแปรลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจของผู้เดินทาง
2. พิจารณาตัวแปรค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางรวมเป็นแบบ Mode-Specific Attributes และตัวแปรลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจของผู้เดินทาง

ตารางที่ 3 ตัวแปรคุณลักษณะของรูปแบบการเดินทาง และของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างแบบจำลอง

ตัวแปร Generic	ความหมาย
TIME	ระยะเวลาเดินทางซึ่งรวมเวลาเดินทางนอกยานพาหนะ (นาที) ● ประกอบไปด้วย ระยะเวลาในยานพาหนะ + ระยะเวลารอ + ระยะเวลาเข้าถึง และระยะเวลาออกจากยานพาหนะ ไปยังจุดต้นทาง และปลายทาง
COST	ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (บาท) ● รถยนต์และรถจักรยานยนต์ ได้แก่ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ● รถโดยสาร รถไฟ เครื่องบิน ได้แก่ ค่าโดยสาร ● ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุง และบำรุงรักษายานพาหนะ
ตัวแปร Mode Specific	ความหมาย
PCTIME	เวลาเดินทางในรถยนต์ส่วนบุคคล (นาที)
TRTIME	เวลาเดินทางในรถไฟ (นาที)
BUSTIME	เวลาเดินทางในรถโดยสาร (นาที)
PLTIME	เวลาเดินทางในเครื่องบิน (นาที)
MULTITIME	เวลาเดินทางขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (นาที)
ACCTIME	เวลาในการเข้าถึงยานพาหนะ รถไฟ รถโดยสาร เครื่องบิน และการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (นาที)
EGTIME	เวลาเดินทางจากจุดจอดไปยังจุดหมาย รถไฟ รถโดยสาร เครื่องบิน และการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (นาที)
WAITTTR	เวลารอคอยรถไฟ (นาที)
WAITTBUS	เวลารอคอยรถโดยสาร (นาที)
WAITTPL	เวลารอคอยเครื่องบิน (นาที)
WAITTMULTI	เวลารอคอยขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (นาที)
PCFUEL	ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงรถยนต์ (บาท/วัน)
TRFARE	ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการรถไฟ (บาท)
BUSFARE	ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการรถโดยสาร (บาท)
PLFARE	ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการเครื่องบิน (บาท)
MULTIFARE	ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (บาท)
MAPC	ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุง และบำรุงรักษายานพาหนะส่วนบุคคล (บาท)
SAFE	ความปลอดภัยในการเดินทาง
CONV	ความสะดวกสบายในการเดินทาง
SEX	เพศ

ตารางที่ 3 ตัวแปรคุณลักษณะของรูปแบบการเดินทาง และของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างแบบจำลอง (ต่อ)

ตัวแปร Mode Specific	ความหมาย
AGE	ช่วงอายุ
OCCUP	อาชีพ
INCOME	รายได้
EDUC	ระดับการศึกษา
NUMT	จำนวนผู้เดินทางท่องเที่ยว
NUMA	จำนวนแหล่งท่องเที่ยวในการเดินทางครั้งนี้
NUMD	ระยะเวลาท่องเที่ยว

ผลการศึกษา

1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการสำรวจข้อมูลภาคสนามได้จำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 1,600 ตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงข้อมูลพฤติกรรมการเดินทางของกลุ่มตัวอย่าง ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวถูกสัมภาษณ์

ประเภทของข้อมูล	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
สัญชาติ	ไทย	478	29.88%
	ลาว	314	19.63%
	พม่า	326	20.38%
	จีน	482	30.13%
เพศ	ชาย	848	53.00%
	หญิง	752	47.00%
อายุ	น้อยกว่า 20 ปี	12	0.75%
	21 – 30 ปี	562	35.13%
	31 – 40 ปี	674	42.13%
	41 – 50 ปี	254	15.88%
	51 – 60 ปี	68	4.25%
	61 ปีขึ้นไป	30	1.88%
อาชีพ	ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	475	29.69%
	เจ้าของกิจการ	195	12.19%
	นักเรียน นักศึกษา	452	28.25%
	พนักงานบริษัทเอกชน ลูกจ้าง	324	20.25%
	อื่น ๆ	154	9.63%
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	ต่ำกว่า 5,000 บาท	114	7.13%
	5,001-10,000 บาท	232	14.50%
	10,001-20,000 บาท	402	25.13%
	20,001-30,000 บาท	531	33.19%
	30,001-40,000 บาท	165	10.31%
	มากกว่า 40,000 บาท	154	9.63%

ตารางที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวถูกสัมภาษณ์ (ต่อ)

ประเภทของข้อมูล	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่า ม.6 หรือ ปวช.	187	11.69%
	อนุปริญญา หรือ ปวส.	195	12.19%
	ปริญญาตรี	1,075	67.19%
	ปริญญาตรีขึ้นไป	143	8.94%
การเลือกรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	รถยนต์ส่วนบุคคล	579	36.19%
	รถโดยสาร	247	15.44%
	รถไฟ	142	8.88%
	เครื่องบิน	378	23.63%
	ขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	254	15.88%

2. การคัดเลือกตัวแปรในสมการอรรถประโยชน์

การศึกษานี้ได้สร้างแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทางที่ใช้ตัวแปรคุณลักษณะของการเดินทาง รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 6 โดยพิจารณาเป็น 2 แนวทางดังนี้

1) พิจารณาตัวแปรค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางรวมเป็นแบบ Generic Attributes โดยตั้งสมมุติฐานว่า ผู้เดินทางมองคุณค่าของเงินและเวลาที่เสียไปในการเดินทางของแต่ละรูปแบบการเดินทางเหมือนกัน ดังนั้นตัวแปรค่าใช้จ่ายและเวลาเดินทางของทุกรูปแบบการเดินทางจะมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรเหมือนกัน

2) พิจารณาตัวแปรค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางรวมเป็นแบบ Alternative-Specific Attributes โดยตั้งสมมุติฐานจากตัวแปรที่เราสนใจพบว่า แต่ละตัวแปรจะแตกต่างกันไประหว่างผู้เลือกแต่ละคน คนที่อยู่ห่างไกลกว่าจะใช้เวลาในการเดินทางมากกว่า รวมทั้งเสียค่าน้ำมันเชื้อเพลิงมากกว่า ในทางตรงข้ามคนที่อยู่บ้านใกล้ที่ทำงานก็จะมีเวลาเหล่านี้น้อยกว่า นอกจากนั้น จำนวนรถยนต์ต่อครัวเรือนย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละครัวเรือน ดังนั้นตัวแปรเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้เลือก (Characteristic) ในอีกด้านหนึ่งตัวแปรเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของทางเลือก (Attributes) ด้วย เนื่องจากเวลาและต้นทุนในการเดินทางที่แตกต่างกัน จึงพิจารณาตัวแปรค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางเป็นแบบ Alternative-Specific Attributes

โดยผู้วิจัยได้จัดแบ่งแบบจำลองที่ได้พัฒนาทั้งสิ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

- (Model 1) ผลการพัฒนาแบบจำลอง Random Utility ที่พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์แบบ Generic
- (Model 2) ผลการพัฒนาแบบจำลอง Random Utility ที่พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์แบบ Alternative-Specific Attributes
- (Model 3) ผลการพัฒนาแบบจำลอง Fuzzy Random Utility ที่พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์แบบ Generic
- (Model 4) ผลการพัฒนาแบบจำลอง Fuzzy Random Utility ที่พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์แบบ Alternative-Specific Attributes

การคัดเลือกแบบจำลองจะพิจารณาจากหลักความเหมาะสมที่ดี (Goodness of Fit) คือ แบบจำลองที่การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรต้นที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา คือค่า Likelihood Ratio Index (ρ^2) และประเมินจากร้อยละความถูกต้องในการทำนาย แบบจำลองที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์นโยบายจะเลือกแบบจำลอง Model-4 เนื่องจากให้ค่า ρ^2 ที่ดีที่สุด และร้อยละการคาดการณ์ที่ดีที่สุดจากแบบจำลองที่สร้างมาทั้งหมด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 สรุปผลการสร้างแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทาง

แบบจำลอง	Adjusted rho-square	%Correct
Model-1	0.208	51
Model-2	0.298	55
Model-3	0.385	68
Model-4	0.450	72

โดยแบบจำลอง (Model 4) จากค่าสัมประสิทธิ์และค่าสถิติของแบบจำลอง เมื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบจำลอง โดยพิจารณาเครื่องหมายของค่าสัมประสิทธิ์พบว่า มีความถูกต้อง สมเหตุ สมผล การตรวจสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง ค่า ρ^2 ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.450 แสดงว่า แบบจำลองสามารถอธิบายพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในเกณฑ์ที่รับได้ (2) การตรวจสอบความถูกต้องโดยรวมในการทำนาย (%Correct) พบว่า มีความถูกต้องในการทำนายร้อยละ 72 ซึ่งถือว่ามีความสูงเพียงพอต่อการนำไปประยุกต์ใช้ ดังแสดงในตาราง 6 สาเหตุที่อาจทำให้มีความคลาดเคลื่อนอาจเกิดจากกลุ่มตัวอย่างอาจไม่ได้พิจารณาการเลือกการเดินทางจากตัวแปรด้านเวลา และค่าใช้จ่ายเท่านั้น แต่อาจจะพิจารณาตัวแปรด้านความสะดวกสบาย ความง่ายในการเดินทาง ความเป็นที่นิยม เป็นต้น

ตารางที่ 6 ฟังก์ชันอรรถประโยชน์แบบ Alternative-specific attributes จากการพัฒนา Fuzzy Random utility

Variables	รูปแบบการเดินทาง	Coefficient	Std. Error	t- Ratio	p-value
CONSTANT	รถยนต์ส่วนบุคคล	2.145	0.024	15.196	0.000
CONSTANT	รถไฟ	0.854	0.103	7.552	0.000
CONSTANT	รถโดยสาร	1.069	0.092	12.436	0.000
CONSTANT	เครื่องบิน	1.589	0.076	11.368	0.000
CONSTANT	ขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	1.435	0.064	12.412	0.000
PCTIME	รถยนต์ส่วนบุคคล	-0.082	0.015	17.012	0.000
TRTIME	รถไฟ	-0.023	0.002	21.235	0.000
BUSTIME	รถโดยสาร	-0.063	0.023	15.365	0.000
PLTIME	เครื่องบิน	-0.042	0.019	16.141	0.000
MULTITIME	ขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	-0.032	0.087	12.489	0.000
ACCTIME	ทุกรูปแบบการขนส่ง	-0.112	0.055	13.254	0.000
EGTIME	ทุกรูปแบบการขนส่ง	-0.106	0.016	17.748	0.000
WAITTTR	รถไฟ	-0.124	0.085	12.569	0.000
WAITTBUS	รถโดยสาร	-0.132	0.067	12.369	0.000
WAITTPL	เครื่องบิน	-0.141	0.083	12.375	0.000
WAITTMULTI	ขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	-0.138	0.073	13.476	0.000
PCFUEL	รถยนต์ส่วนบุคคล	-0.034	0.054	13.965	0.000
TRFARE	รถไฟ	-0.026	0.057	13.547	0.000
BUSFARE	รถโดยสาร	-0.031	0.047	13.641	0.000
PLFARE	เครื่องบิน	-0.047	0.068	12.896	0.000
MULTIFARE	ขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	-0.028	0.052	12.147	0.000
MAPC	ทุกรูปแบบการขนส่ง	-0.139	0.065	12.695	0.000
SAFE	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.325	0.092	11.023	0.000

ตารางที่ 6 ฟังก์ชันอรรถประโยชน์แบบ Alternative-Specific Attributes จากการพัฒนา Fuzzy Random Utility (ต่อ)

Variables	รูปแบบการเดินทาง	Coefficient	Std. Error	t- Ratio	p-value
CONV	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.247	0.019	16.125	0.000
SEX	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.213	0.979	2.597	0.325
AGE	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.035	0.855	1.369	0.311
OCCUP	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.477	1.352	0.254	1.245
INCOME	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.658	0.027	14.479	0.000
EDUC	ทุกรูปแบบการขนส่ง	1.329	1.425	0.147	1.414
NUMT	ทุกรูปแบบการขนส่ง	0.985	0.011	18.241	0.000
NUMA	ทุกรูปแบบการขนส่ง	0.854	0.003	20.652	0.000
NUMD	ทุกรูปแบบการขนส่ง	0.787	0.075	12.369	0.000
Number of observations		14,400			
Adjusted Rho-Squared		0.450			
% Correct predictions		72			

สามารถเขียนฟังก์ชันอรรถประโยชน์ของแบบจำลอง Model-4 ได้ดังนี้

$$\begin{aligned}
 UCAR &= 2.145 - 0.082*PCTIME - 0.112*ACCTIME - 0.106*EGTIME - 0.034*PCFUEL \\
 UTR &= 0.854 - 0.023*TRTIME - 0.178*ACCTIME - 0.173*EGTIME - 0.124*WAITTTR - 0.026*TRFARE \\
 UBUS &= 1.069 - 0.063*BUSTIME - 0.164*ACCTIME - 0.158*EGTIME - 0.132*WAITTBUS \\
 &\quad - 0.031*BUSFARE \\
 UPL &= 1.589 - 0.042*PLTIME - 0.194*ACCTIME - 0.187*EGTIME - 0.141*WAITTPL - 0.047*PLFARE \\
 UMU &= 1.435 - 0.032*MULTITIME - 0.146*ACCTIME - 0.135*EGTIME - 0.138*WAITTMULTI \\
 &\quad - 0.028*MULTIFARE \\
 \text{Utility Generic all Mode} &= - 0.139*MAPC + 1.325*SAFE + 1.247*CONV + 1.658*INCOME + \\
 &\quad 0.985*NUMT + 0.854*NUMA + 0.787*NUMD
 \end{aligned}$$

จากการประยุกต์ฟังก์ชันอรรถประโยชน์สำหรับการพัฒนาแบบจำลองโลจิต (Logit Model) เพื่อหาสัดส่วนความน่าจะเป็นของการเลือกรูปแบบการเดินทางในอนาคต กรณีมีการพัฒนารถไฟฟ้าทางคู่ สายเด่นชัย – เชียงรายพบว่านักท่องเที่ยวทั้ง 4 ชาติ ส่วนใหญ่เลือกใช้รถไฟฟ้าทางคู่ในการเดินทาง เนื่องจากเหตุผลด้านความรวดเร็วในการเดินทาง และมีความปลอดภัย มีโครงข่ายครอบคลุมเส้นทางท่องเที่ยวทุกจังหวัด รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 สัดส่วนการเลือกรูปแบบการเดินทางเมื่อปรับราคาค่าโดยสารรถโดยสารประจำทาง

สัญชาติ	สัดส่วนการเลือกรูปแบบการเดินทางในปัจจุบัน					
	รถยนต์ส่วนบุคคล (%)	รถไฟฟ้าทางคู่ (%)	รถโดยสาร (%)	เครื่องบิน (%)	ขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (%)	รวม (%)
ไทย	66.74	-	9.78	15.63	7.85	100.00
ลาว	38.25	-	32.43	28.20	1.12	100.00
พม่า	30.15	-	39.47	29.06	1.32	100.00
จีน	10.23	-	40.89	46.74	2.14	100.00

ตารางที่ 7 สัดส่วนการเลือกรูปแบบการเดินทางเมื่อปรับราคาโดยสารรถประจำทาง (ต่อ)

สัญชาติ	การประยุกต์ใช้แบบจำลองเพื่อคาดการณ์สัดส่วน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเลือกรูปแบบการเดินทาง					
	รถยนต์ส่วนบุคคล	รถไฟทางคู่	รถโดยสาร	เครื่องบิน	ขนส่งต่อเนื่อง	รวม
	(%)	(%)	(%)	(%)	หลายรูปแบบ (%)	(%)
ไทย	40.14	28.85	4.23	15.53	11.25	100.00
ลาว	21.45	32.14	10.27	30.86	5.28	100.00
พม่า	23.61	24.56	11.56	32.79	7.48	100.00
จีน	9.11	36.15	10.74	35.23	8.77	100.00

สรุปและการอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปัจจุบัน ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่ง การศึกษา รถไฟทางคู่สายเด่นชัย-เชียงราย รวมถึงนำเสนอปัจจัยและพัฒนาแบบจำลองการเลือกรูปแบบการเดินทาง (Mode Choice Models) โดยนำเอาทฤษฎีฟัซซีเซต (Fuzzy Set Theory) มาประยุกต์กับทฤษฎีแรนดอมยูทิลิตี้ (Random Utility Model) เพื่อที่จะลดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการรับรู้ของค่าตัวแปรที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ในการตัดสินใจเลือกรูปแบบการเดินทางจำนวนทั้งสิ้น 5 รูปแบบ จากการสุ่มตัวอย่างแบบสอบถามซึ่งประยุกต์เทคนิค Stated Preference จำนวน 1,600 ชุด พบว่า ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางบนยานพาหนะ ระยะเวลาการรอคอยบนยานพาหนะ และระยะเวลาในการเข้าถึงและออกจากรูปแบบการเดินทาง ค่าซ่อมบำรุง ความสะดวกสบาย ความปลอดภัย รายได้ จำนวนผู้ร่วมเดินทาง จำนวนแหล่งท่องเที่ยว ระยะเวลาท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกรูปแบบการเดินทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการคัดเลือกแบบจำลองจะพิจารณาจากหลักความเหมาะสมที่ดี (Goodness of Fit) พบว่า แบบจำลองที่ได้ประยุกต์ใช้ ฟัซซีแรนดอมยูทิลิตี้ (Fuzzy Random Utility Model) มีการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรต้นที่สามารถอธิบายค่าของตัวแปรตามได้เป็นอย่างดี โดยค่า Likelihood Ratio Index (ρ^2) เท่ากับ 0.450 และประเมินจากร้อยละความถูกต้องในการทำนายร้อยละ 72 ซึ่งมีค่าที่สูงที่สุด ทำให้แบบจำลองดังกล่าวมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือเมื่อเทียบกับแบบจำลองแบบ (Random Utility Model) แบบกำหนดค่าไว้ก่อน ซึ่งผลการวิเคราะห์แบบจำลอง คาดการณ์ว่า หากมีการพัฒนารถไฟทางคู่ นักท่องเที่ยวชาวไทย เมียนมาร์ ลาว และจีน จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้ระบบรางเพื่อการท่องเที่ยวสูงถึงร้อยละ 28.85, 24.56, 32.14 และ 36.15 ตามลำดับ หากมีการปรับปรุงเกี่ยวกับการเข้าถึงและการจัดตารางเวลาให้ระบบขนส่งแต่ละรูปแบบมีความสัมพันธ์กันยิ่งขึ้น นักท่องเที่ยวสามารถลดระยะเวลาในการเดินทาง สามารถจัดตารางการท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ จะส่งผลให้สัดส่วนการเดินทางด้วยระบบรถไฟ และการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ การประยุกต์แบบจำลองในการศึกษานี้ ได้วิเคราะห์ข้อมูลสำรวจในเบื้องต้นโดยใช้แบบจำลองโลจิตพหุนาม (Multinomial Logit Models) ซึ่งคุณสมบัติบางประการของแบบจำลองดังกล่าวจัดว่า มีข้อจำกัดต่อการจำลองพฤติกรรมของผู้เดินทางในสถานการณ์จริง การศึกษาในอนาคตจะดำเนินการประยุกต์แบบจำลองทางเลือกแบบไม่ต่อเนื่องขั้นก้าวหน้า (Advanced Discrete Choice Models) ทั้งแบบจำลอง GEV และ Mixed Logit Models เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมและรสนิยมของผู้เดินทาง อันเกิดจากความคล้ายคลึงกันระหว่างตัวเลือกและความหลากหลายทางรสนิยมของผู้เดินทาง (Taste Heterogeneity)

เอกสารอ้างอิง

- [1] World Economic Forum. (2017). *The Global Competitiveness Report 2018*. Geneva Switzerland.
- [2] Ayyub, B, M. and Klir, G, J. (2005). *Uncertainty Modeling and Analysis in Engineering and the Sciences: Chapman & Hall/CRC*. Taylor & Francis Group, New York.
- [3] Ben-Akiva, M. and Lerman, S. (1985). *Discrete Choice Analysis: Theory and Application to Travel Demand*. MIT Press, Cambridge, MA.

- [4] Bierlaire, M. Burton, D. and Lotan, T. (1993). **On The Behavioural Aspects of Modal Choices**. Group de Recherche sur les Transports Departement de Mathematique Facultes Universitaires ND de la Paix B-5000 Namur, Belgique, Service de Mathematique de la Gestion Universite Libre de Bruxelles Belgique.
- [5] Hensher, D.A., Rose, J.M. and Greene, W.H. (2005). **Applied Choice Analysis**. Cambridge University Press.
- [6] Lotan, T. (1992). **Modeling Route Choice Behavior in the Presence of Information Using Concept from Fuzzy Set Theory and Approximate Reasoning**. Ph.D. Thesis, MIT.
- [7] Mizutani, K. and Akiyama, T. (2000). **A Descriptive Hybrid Modal Choice with Using Fuzzy Reasoning**. Department of Civil Engineering, Proceeding of 4th Asian Fuzzy Sysem Symposium. 1, 593-598.
- [8] Ortuzar, J. and L, Willumsen. (1990). **Modelling Transport 2nd ed**. J. Wiley and Sons, New York.
- [9] Ross, T. J. (1995). **Fuzzy Logic with Engineering Applications**. McGraw-Hill.
- [10] Simon P. Washington, Matthew G. Kalaftis and Fred L. Mannering. (2011). **Statistical and Econometric Methods for Transportation Data Analysis Second Edition**: CRC Press, Boca Raton, FL.
- [11] Teodorovic, D. and Vukadinovic, K. (1998). **Traffic Control and Transport Planning: A Fuzzy Sets and Neural Networks Approach**. Kluwer Academic Plublishers Boston.
- [12] Train, K. (2003). **Discrete Choice Methods with Simulation: MIT Press**. Cambridge, MA.
- [13] H. Guan, S. Huang. and H. Yan. (2009). "Study on Traffic Access Mode Choice of Urban Railway System in Beijing", **Researcher**. 1(5), 52-57.

การพัฒนาหุ่นกระบอกให้เป็นสื่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา

The Development of the Puppets as Learning Materials

for Nora Folk Performing Art

ธนภรณ์ แสนอ้าย^{1*}
Thanaporn Saen-ai^{1*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหุ่นกระบอกสำหรับเป็นสื่อการเรียนรู้ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา และออกแบบหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราโดยใช้หุ่นกระบอก วิธีการดำเนินการวิจัย เริ่มจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำรา สื่อสารสนเทศ การสัมภาษณ์ การสำรวจข้อมูลภาคสนาม หลังจากนั้นจึงมีการพัฒนา หุ่นกระบอก จัดทำเนื้อหาหลักสูตร และนำหุ่นกระบอกไปทดลองเป็นสื่อการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ และสรุปผล ผลการศึกษาพบว่า 1) หุ่นกระบอกที่เหมาะสมกับการเรียนโนรามี 2 ขนาด ขนาดเล็ก สูง 0.5 เมตร และขนาดใหญ่ สูง 1 เมตร ทำด้วยมือผสมผสานกับเทคโนโลยีเครื่องพิมพ์สามมิติ 2) หุ่นกระบอกสามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอน ท่ารำโนรา 12 ท่า ในทุกระดับอายุและความสามารถ 3) สามารถสร้างหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการเรียนท่ารำโนรา 12 ท่า จากหุ่น กระบอก ซึ่งใช้เวลาเรียนเพียง 1 ชม. และสามารถเพิ่มเนื้อหาการเรียนเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายและวิธีแต่งกายของโนราได้ โดยใช้เวลาเรียน 2 ชม. 4) ผู้ที่ไม่มีหรือมีพื้นฐานโนราน้อย จะชื่นชอบการเรียนท่ารำโนรา 12 ท่า จากหุ่นกระบอก มากกว่าผู้มีพื้นฐานการแสดงโนรา 5) กระบวนการเรียนการสอนเน้นการเรียนแบบกลุ่ม 6) ลดช่องว่างในเรื่องการเรียนโนรา ระหว่างผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานการแสดงโนรา

คำสำคัญ: หุ่นกระบอก สื่อการเรียนรู้ การแสดงโนรา ศิลปะการแสดง

Abstract

The aims of this research are to develop the puppets as learning materials for Nora folk performing arts and to designing the curriculum for short training course with the puppets. The data had been compiled from literature reviews, relevant media, an interview with experts and information from field trips. After that, the puppets were developed together with the curriculum design. Those puppets were tried out as the learning materials with the target group. The result was analyzed and concluded as follows. 1) There were two appropriate puppet sizes as learning materials: small one with 0.5 meter high and large one with one meter high. Those puppets were manually crafted and molded with 3D printing technique. 2) Those puppets could be utilized as learning materials for 12 postures of Nora performing arts for all age groups and any levels of skill. 3) Short training course could be created for those 12 postures within one hour through learning from the puppets. Additionally, the content of Nora costumes and dressing could be further included in the course within two hours. 4) Learners with little skill or lack of skill had a preference for learning from the puppets when compared with the skillful learners. 5) Group teaching could be applied in teaching Nora performing arts. 6) The capability gap between less skilled learners and skillful ones was able to be reduced.

Keywords: Rod Puppet, Learning, Nora, Performing Arts

¹ อ.ดร., สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer, Dr., Program of Performing Arts, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel.: 074-317619. E-mail address: maymae_drama@hotmail.com

บทนำ

ศิลปะการแสดงโนรา เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านทางภาคใต้ของไทย เดิมเรียกการแสดงนี้ว่า “ชาตรี” จากหลักฐานโครงเรื่องพระบรมสมเด็จพระปฐมบรมมหาชน พระนิพนธ์ของกรมหมื่นศรีสุนทรว่ามีละครโนราชาตรีเล่นในงาน จากนั้นก็เรียกการแสดงนี้ว่า “ชาตรี” เรื่อยมา [1] ชาวภาคกลางเห็นว่า การแสดงนี้มีลักษณะคล้ายละคร จึงเรียกกันว่า “ละครชาตรี” ต่อมาผู้ดัดแปลงนิทานเรื่อง พระสุธน-มโนราห์ มาเล่นแบบละครชาตรี ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมเป็นอย่างมาก ทั้งเนื้อเรื่องก็ดี มีตัวละครกิริยาที่มีลักษณะแปลกใหม่ อีกทั้งยังมีตัวละครนายพรานที่สร้างความตื่นเต้น เ้าใจผู้ชมจนถูกนำรูปร่าง และลักษณะนิสัยของนายพรานมาใช้เป็นตัวตลก เรียกว่า “พราน” ซึ่งกลายมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการแสดงชาตรี มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ได้อธิบายถึงสาเหตุที่มีผู้เรียกการแสดงนี้ว่า “ชาตรี” น้อยลงและสูญหายไป เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่พากันเรียกชาตรีว่า “มโนราห์” เพราะการแสดงพระสุธน-มโนราห์ได้รับความนิยมอย่างมาก จึงเรียกชื่อตัวละคร “มโนราห์” แทนการเรียกลักษณะของการแสดง จากคำว่า “มโนราห์” ก็กลายมาเป็น “โนรา” ตามความนิยมตัดทอนพยางค์ของภาษาถิ่นใต้ [2] และได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบันทั้งรูปแบบของการแสดง และการเรียกชื่อการแสดงว่า “โนรา”

โนรา มโนรา หรือ มโนราห์ ทั้ง 3 คำนี้ล้วนเป็นคำที่อธิบายถึงศิลปะการแสดงพื้นเมืองชนิดหนึ่งของทางภาคใต้ ซึ่งการแสดงโนรา มีการสืบทอดมาแต่โบราณ ถูกปรับเปลี่ยนและปรุงแต่งไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ความคิด ความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน จึงทำให้ตำนานโนราที่มีมาหลายกระแส [3] เช่น กระแสที่ 1 ตำนานโนราของจังหวัด พัทลุง จากการบอกเล่าของท่านขุนอุปถัมภ์นรากร (โนราพุ่มเทว) และตำนานจากการบอกเล่าของ โนราครั้น สุริยจันทร์ [4] กระแสที่ 2 ตำนานโนราของจังหวัดสงขลา จากการบอกเล่าของโนรายก บัวชู [4] กระแสที่ 3 ตำนานจากการบอกเล่าของโนราวัดจันทร์เรื่องบ้านกล้วย ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา [3] เป็นต้น การแสดงโนราในสมัยก่อนได้รับความนิยมมากทำให้มีคณะโนราอยู่หลายคณะ แต่ปัจจุบันการแสดงโนราได้ลดความนิยมลง เกษม ขนบแก้ว และคณะ ได้อธิบายถึงการชมการแสดงโนราว่า เราจะเห็นหรือได้ชม การแสดงโนราในงานวัดเพื่อหารายได้บำรุงศาสนา งานประเพณีสำคัญตามนักชดถุักษ์ งานพิธีเฉลิมฉลองต่าง ๆ ของวัด ชาวบ้าน ภาครัฐ หรือหน่วยงานราชการจัดขึ้นเป็นโอกาสพิเศษ น้อยครั้งที่แสดงในงานของเอกชนนอกจากว่า เป็นคนที่มีฐานะค่อนข้างดี หรือมีบริวารมาก หรือจัดแสดงเพื่อแก้บน และแสดงในพิธี “โรงครู” ของครอบครัวที่มีต้นตระกูลเป็นสายโนรา [4]

แม้ในปัจจุบันได้เปิดการเรียนการสอนการแสดงโนราในสถาบันการศึกษาในระดับประถม จนถึงระดับอุดมศึกษา ในภาคใต้ สถาบันที่เปิดสอนโนรา ได้แก่ โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา ในพระอุปถัมภ์ฯ โรงเรียนวัดเลียบ จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาวิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช เป็นต้น การแสดงโนรายังไม่ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชนเท่าใดนัก อาจเป็นเพราะการถ่ายทอดศิลปะการแสดงโนราตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีรูปแบบเดียว คือ การถ่ายทอดท่ารำโดยการที่ผู้เรียนต้องฝึกรำโนราด้วยตนเอง เริ่มจากการดัดร่างกายให้อ่อน ยกตัวอย่าง การดัดนิ้วมือ ดัดข้อมือ ดัดเอว ดัดหลังให้อ่อนสามารถโค้งงอได้ ดัดขาให้สามารถตั้งฉาก 90 องศา และสามารถฝึกขาได้ 180 องศา ต่อจากนั้นก็เริ่มหัดรำโนราท่าพื้นฐาน แล้วก็ค่อย ๆ เพิ่มท่าที่ยากขึ้น มีการร้องกลอนโนรา การเล่นละครโนรา ตามลำดับ โดยผู้เรียนจะสังเกต จดจำ ลอกเลียนแบบท่ารำของผู้สอน ผู้สอนจะรำเป็นตัวอย่าง และคอยจับร่างกายเพื่อจัดทำท่าของผู้เรียนให้อยู่ในลักษณะที่ถูกต้อง

วิธีการเรียนดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนที่นาน อีกทั้งยังเกิดข้อจำกัดของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนที่สามารถเรียนรำโนราได้นั้นจะต้องมีร่างกายที่มีความยืดหยุ่นค่อนข้างมากในระดับที่สามารถดัดร่างกายให้อ่อนได้ ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนรำโนราอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ร่างกายรักษาความยืดหยุ่น และความอ่อนช้อย สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสร้างและเพิ่มโอกาสให้กับผู้เรียนที่สนใจในศิลปะการแสดงโนรา แต่มีข้อจำกัดในการเรียนทั้งเรื่องเวลาและร่างกาย ที่กล่าวในช่วงต้นแล้วนั้น สามารถที่จะเรียนรำโนราและแสดงโนราได้

จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์สอนในรายวิชา ศิลปะการแสดงหุ่น ในหลักสูตรของสาขาวิชา ศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ในกระบวนการเรียนการสอนนอกเหนือจากความรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นิสิตรู้และเข้าใจพัฒนาการและประเภทของหุ่นต่าง ๆ แล้วนั้น ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ปฏิบัติโดยการสร้างหุ่นแบบต่าง ๆ ซึ่งการสร้างหุ่นเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนได้ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของหุ่นที่สร้างขึ้น เช่น เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก ดนตรี และเมื่อต้องทำการแสดงหุ่นที่เป็นเรื่องราวผู้เรียนก็จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการเครื่องไหวของหุ่นแบบต่าง ๆ การนั่ง การยืน การเดิน การขยับร่างกายตามอารมณ์ของตัวละครหุ่นนั้น ๆ

เป็นบุตรสาวชื่อ นางชูศรี (ชื่น) สกุลแก้ว จ.ม. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) พ.ศ. 2529 ปัจจุบันได้เสียชีวิตแล้ว แต่ก็ยังมีลูกศิษย์สืบทอดการแสดงต่อไป ฯลฯ [9-10] ลักษณะการแสดง ผู้เชิดหุ่นกระบอกจะเชิดหุ่นที่มีท่าทางการร่ายรำแบบละครเวที แต่แสดงให้ผู้ชมเห็นเพียงครึ่งตัวเท่านั้น ส่วนล่างของตัวหุ่น ใช้ฉากบังไว้ไม่ให้ผู้ชมเห็น เมื่อเชิดหุ่นตัวใดมีบทบาทอย่างไร ผู้เชิดก็จะขับร้องและเจรจาตามบทบาทของหุ่นตัวนั้น [6] หุ่นกระบอกยังมีแสดงจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาลักษณะ รูปแบบ และวิธีแสดงของหุ่นทั้ง 4 ประเภท ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนา “หุ่นกระบอก” มาสร้างสื่อการเรียนรู้ เพราะกลไกในการเชิดหุ่นมีความซับซ้อนค่อนข้างเหมาะสมกับการเป็นสื่อการเรียนรู้มากกว่าเมื่อเทียบกับหุ่นประเภทอื่น ตัวหุ่นมีน้ำหนักเบา และมีขนาดที่เหมาะสม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เคยศึกษาการสร้างสรรค การแสดงหุ่นกระบอกโนราประยุกต์ เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนรา งานวิจัยนี้กลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มนิสิตระดับปริญญาตรี โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการสร้างหุ่นกระบอกโนราเพื่อแสดงเป็นละครหุ่น เรื่อง พระสุธนโนราห์ ตอน คล่องหงส์ ลักษณะหุ่นที่สร้างคล้ายกับหุ่นกระบอกภาคกลาง คือ ยังไม่ได้พัฒนาตัวหุ่นและกลไกของหุ่นให้เหมาะกับการเรียนการสอนโนราอย่างเหมาะสม [11]

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาและพัฒนาหุ่นกระบอกให้เป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนรา โดยนำหุ่นกระบอกโนราแบบเดิมมาพัฒนาให้มีความเหมาะสมเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนรา เพื่อเพิ่มวิธีการเรียนรู้โนราในอีกทางเลือกหนึ่ง และเป็นการเพิ่มแนวทางให้แก่ผู้เรียนการแสดงโนราที่อาจมีข้อจำกัดในการเรียนรู้โนราในเรื่องของอายุ ร่างกาย รวมถึงระยะเวลาในการเรียนโนรา ทำให้ผู้วิจัยต้องการสร้างสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนราขึ้น โดยการศึกษากระบวนการพัฒนาและสร้าง “หุ่นกระบอกโนรา” ให้เป็นนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงโนราได้จริง เป็นการเพิ่มโอกาสให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงและเข้าใจศิลปะการแสดงโนราได้กว้างขวางและง่ายมากยิ่งขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการส่งเสริม การอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปะการแสดงโนราซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ของไทย และเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ และสร้างทางเลือกในการศึกษาศิลปะการแสดงโนรา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษากระบวนการในการพัฒนาและสร้างหุ่นกระบอกให้มีความเหมาะสมสำหรับเป็นสื่อการเรียนรู้ของศิลปะการแสดงโนรา
2. ออกแบบหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราโดยใช้หุ่นกระบอก

คำถามหลักในการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาหุ่นกระบอกให้เป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาและสร้างสรรค์หุ่นกระบอกที่สามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนราได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัย จึงตั้งประเด็นคำถามเพื่อการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

1. รูปแบบและแนวคิดในการสร้างสรรค์หุ่นกระบอกโนราที่สามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนราเป็นอย่างไร
2. หลักสูตรระยะสั้นโดยนำหุ่นกระบอกโนราไปใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนรามีวิธีการอย่างไร

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ผู้วิจัยพัฒนาและสร้างหุ่นกระบอกโนราเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนรา โดยสร้างเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราระยะสั้น เฉพาะท่ารำแม่บท 12 ท่า ของสายตระกูลท่านขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) เท่านั้น
2. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา รวมทั้งสิ้น 105 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 เด็กและเยาวชน อายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 65 คน แบ่งย่อยออกเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ได้แก่ เด็กอายุ 4 – 12 ปี จำนวน 34 คน แบ่งออกเป็นผู้ที่มีพื้นฐานโนราระดับปานกลาง 17 คน และมีพื้นฐานโนราน้อยหรือไม่มีพื้นฐานโนรา 17 คน

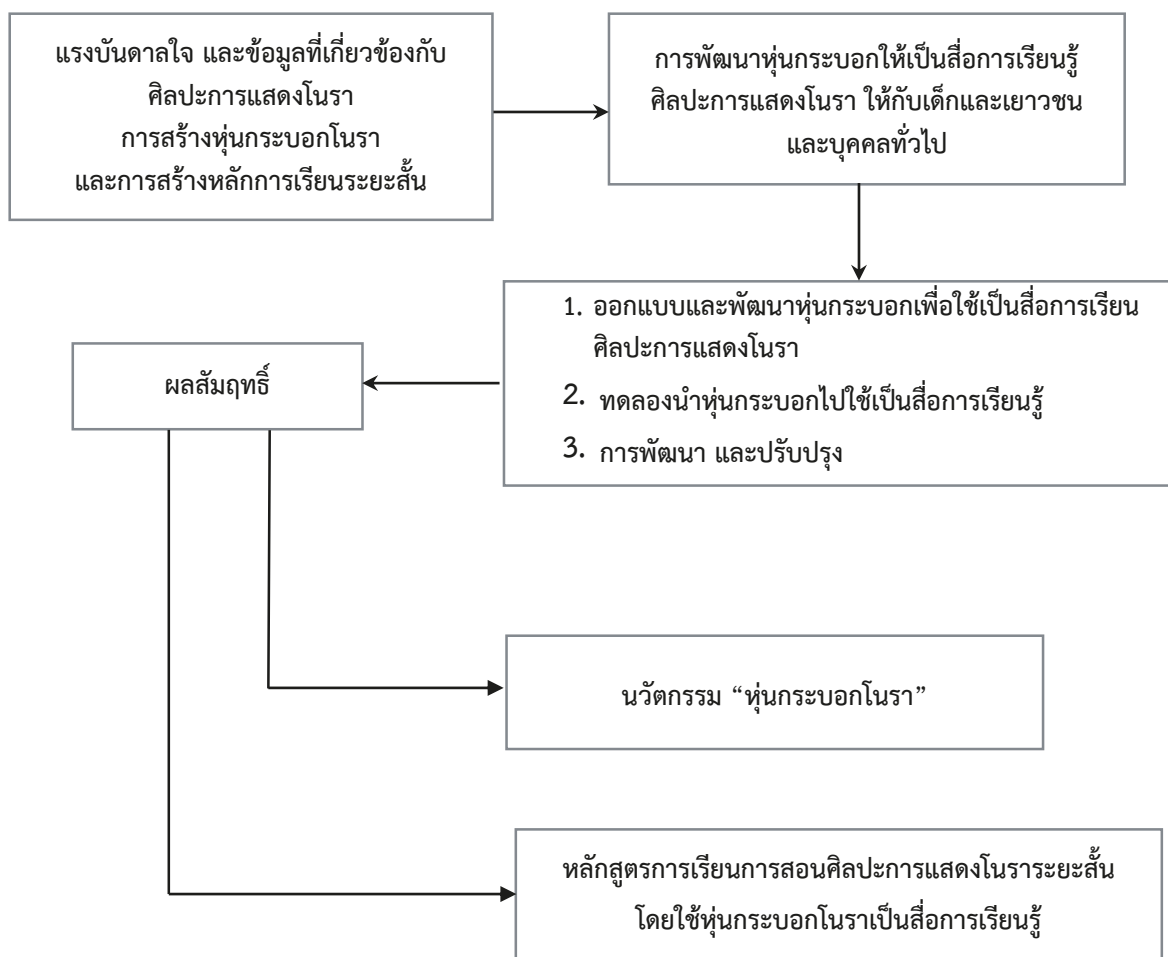
ระดับที่ 2 ได้แก่ เด็กอายุ 13 - 17 ปี จำนวน 31 คน แบ่งออกเป็นผู้ที่มีพื้นฐานโนราระดับปานกลาง 12 คน และมีพื้นฐานโนรำน้อยหรือไม่มีพื้นฐานโนรา 19 คน

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มนิสิต-นักศึกษา หรือบุคคลทั่วไป อายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน แบ่งออกเป็นผู้ที่มีพื้นฐานโนราระดับปานกลาง 20 คน และมีพื้นฐานโนรำน้อยหรือไม่มีพื้นฐานโนรา 20 คน

3. ใช้วิธีการคัดเลือกแบบการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ประเภทที่มีพื้นฐานโนราระดับปานกลาง และ 2. ประเภทที่มีพื้นฐานโนรำน้อยหรือไม่มีพื้นฐานโนราเท่านั้น

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหุ่นกระบอกโนราให้เป็นสื่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา” ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดทางด้านการออกแบบหุ่นกระบอกโนราร่วมสมัย กระบวนการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนรา 12 ท่า เพื่อหาคำตอบในการวิจัย โดยรวบรวมข้อมูลทั้งแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงจากการสัมภาษณ์ข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนงานวิจัย ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวความคิด
ที่มา : ผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลทั้งแบบพุทิตยภูมิและปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย นำมาวิเคราะห์เพื่อออกแบบหุ่นกระบอกโนรา
2. ศึกษาการออกแบบหุ่นกระบอกโนรา ทั้งรูปร่าง รูปทรง ขนาด สีส้น เครื่องแต่งกาย น้ำหนัก และกลไกที่ใช้ในการบังคับหุ่น
3. ร่างแบบหุ่นกระบอกจากโปรแกรม 3 มิติ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
4. ศึกษากระบวนการในการสร้างหุ่นกระบอก รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างหุ่นทุกอย่าง เพื่อเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติในขั้นตอนต่อไป
5. กระบวนการสร้างและพัฒนาหุ่นกระบอกโนรา
6. นำหุ่นกระบอกโนราไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายเรียนศิลปะการแสดงโนราจากหุ่นกระบอกโนรา
7. วัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนรา
8. จัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนราโดยใช้หุ่นกระบอกโนราเป็นสื่อการเรียนรู้
9. รวบรวมข้อมูลทั้งหมด นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นรูปเล่มงานวิจัย

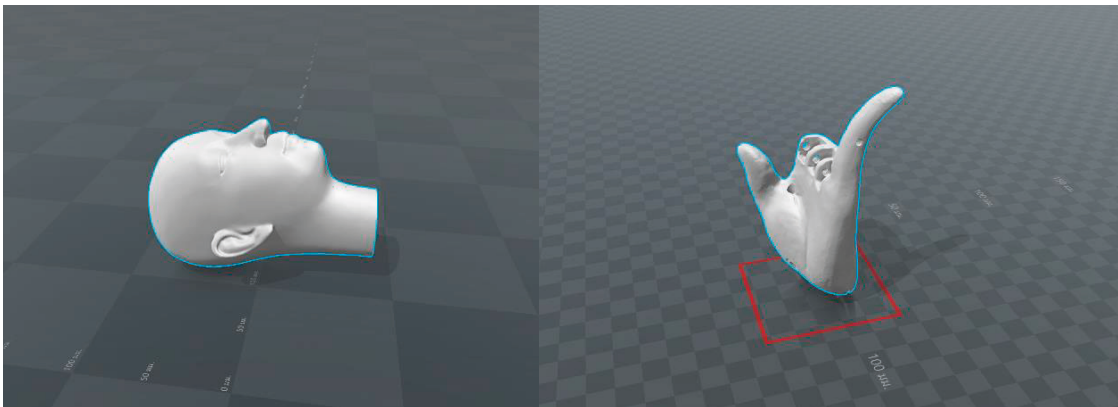
ผลของการศึกษา

ผลการพัฒนาหุ่นกระบอกให้เป็นสื่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การออกแบบ

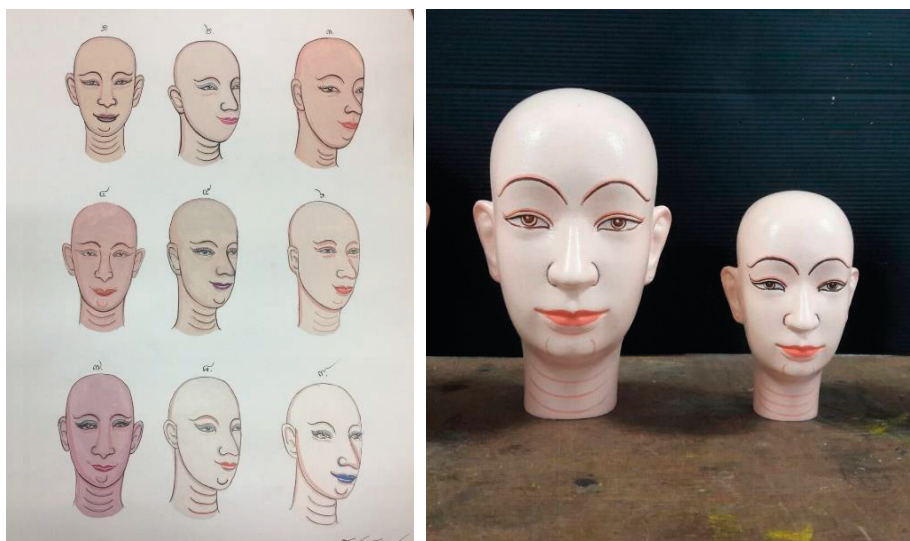
1.1 การออกแบบหุ่นกระบอก

ผู้วิจัยออกแบบรูปร่างและรูปทรงของหุ่นกระบอกให้มีลักษณะคล้ายกับผู้แสดงโนราที่เป็นคนจริง ๆ สำหรับ ลักษณะ ขนาด และน้ำหนักของตัวหุ่นได้ออกแบบให้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการเชิดหุ่นกระบอก ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์เข้ามาช่วยในการออกแบบ เช่น การปั้นแบบหุ่น การเลือกโทนสีของตัวหุ่น การวาดหน้าหุ่น และการเลือกสีชุดโนรา เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้นำเทคโนโลยีการออกแบบสามมิติมาใช้ในการสร้างหุ่น เช่น ส่วนหัว ลำตัว มือ และนิ้วมือโดยมุ่งเน้นให้โครงสร้างข้างในกลวง แต่ต้องแข็งแรงไม่แตกง่าย ที่สำคัญต้องมีน้ำหนักเบา สำหรับชุดและเครื่องแต่งกายโนรา ผู้วิจัยยังคงใช้วัสดุเดิม คือ “ลูกปัด” ในการร้อยชุดโนรา รวมถึง “เทริด” ก็ยังคงมีรูปแบบเดิม แต่ย่อขนาดในเล็กลงมาเท่ากับตัวหุ่นกระบอกโนรา

ภาพที่ 1 การออกแบบหุ่นส่วนศีรษะและมือด้วยโปรแกรม 3D Builder

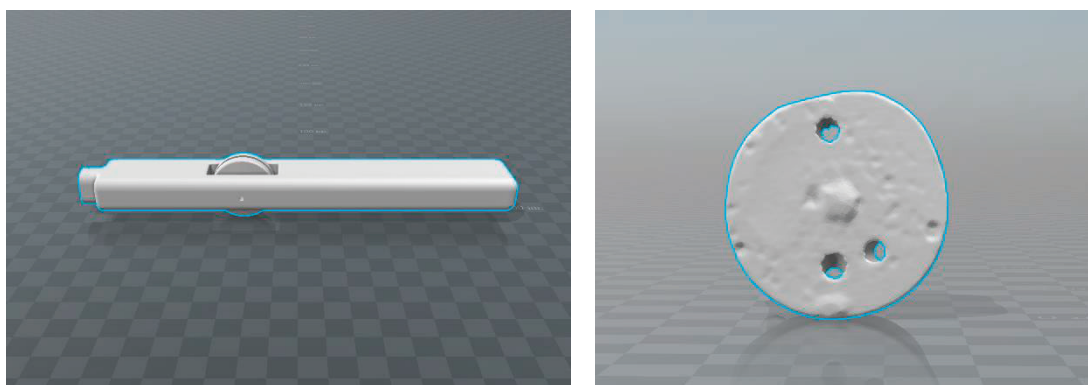
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 2 การออกแบบในการวาดสีใบหน้าของหุ่น
ที่มา : ผู้วิจัย

1.2 การออกแบบกลไกการเช็ดหุ่นกระบอก

สำหรับกลไกการเช็ดหุ่นกระบอกนั้น ผู้วิจัยออกแบบ 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนหัวหุ่น แขนหุ่น มือหุ่น และนิ้วมือ ในส่วนของ “หัวหุ่น” ออกแบบให้หุ่นสามารถเอียงหัวไปทางซ้าย-ขวา และหันหน้าไปทางด้านซ้าย-ด้านขวา จากการเช็ดหุ่นได้ ในส่วนของ “แขนหุ่น” ออกแบบให้แขนของหุ่นสามารถขยับทิศทางได้รอบทิศทาง เช่น สามารถขยับขึ้น-ลง ไปด้านหน้า-ด้านหลัง และยืดแขน-งอแขนได้ เป็นต้น ในส่วนของ “มือ” ผู้วิจัยได้ออกแบบให้มือสามารถหักข้อมือลงและหักข้อมือขึ้นได้ การบังคับให้แขนขยับจะสอดคล้องกับการขยับแขนของผู้เช็ด คือ ถ้าผู้เช็ดต้องการให้แขนหุ่นยกขึ้นข้างบน ผู้เช็ดก็ต้องถือที่บังคับหุ่นยกขึ้นข้างบน ส่วนการบังคับมือ สำหรับส่วนของ “นิ้วมือ” สามารถทำทำต้งวง และทำจับ คือ นิ้วชี้และนิ้วโป้งประกบกันได้ โดยออกแบบให้ผู้เช็ดเป็นคนบังคับกลไกนิ้วมือ กลไกจะอยู่ที่การบังคับเชือกซึ่งจะอยู่ใกล้มือของผู้เช็ด ทำเป็นห่วงวงกลมไว้เพื่อใช้ในการดึงเพื่อบังคับนิ้วมือ

ภาพที่ 3 การออกแบบชิ้นส่วนกลไกในการเช็ดหุ่นกระบอก
ที่มา : ผู้วิจัย

1.3. การออกแบบเครื่องแต่งกายหุ่นกระบอก

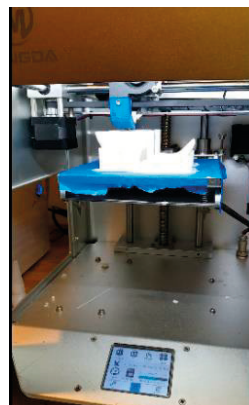
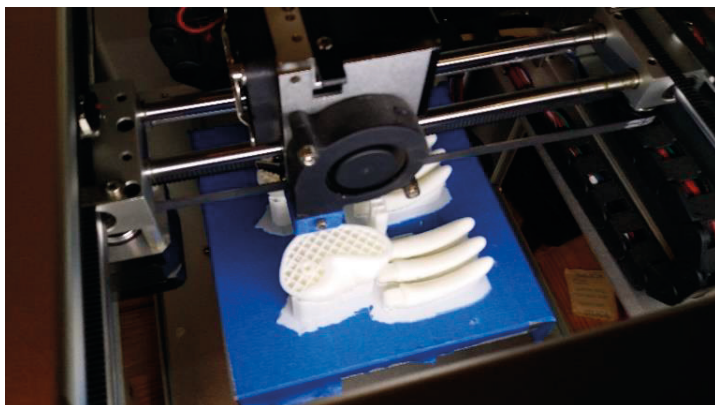
ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจในการออกแบบเครื่องแต่งกายหุ่นกระบอกมาจากเครื่องแต่งกายการแสดงโนรา โดยผู้วิจัยได้ออกแบบให้มีรูปแบบ ลักษณะ รวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เหมือนกับเครื่องแต่งกายการแสดงโนราให้มากที่สุด รวมถึงวิธีการสวมใส่อีกด้วย ทั้งนี้ได้ปรับเครื่องแต่งกายในส่วนของช่วงล่างให้มีความเหมาะสมกับการเช็ดหุ่นกระบอก

ภาพที่ 4 การแต่งกายของหุ่นกระบอก
ที่มา : ผู้วิจัย

2. การสร้างหุ่นกระบอก

2.1 การผลิตชิ้นส่วนของหุ่นกระบอก เพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้โนราในงานวิจัยครั้งนี้ ได้สร้างหุ่นกระบอก 2 ขนาด ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก โครงสร้างของหุ่นกระบอกในครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ชิ้นส่วน ได้แก่ หัวหุ่น ตัวหุ่น มือหุ่น และนิ้วหุ่น โดยการพิมพ์ขึ้นรูปหุ่นจากเครื่องพิมพ์สามมิติ ซึ่งแต่ละชิ้นส่วนจะแยกออกจากกัน ผลิตจากเส้นพลาสติกภายในจะกลวงทำให้มีขนาดเบา ส่วนแขนหุ่นผู้วิจัยใช้การเย็บแขนด้วยวัสดุจากผ้าและนุ่น

ภาพที่ 5 การพิมพ์มือและนิ้วมือของหุ่นกระบอกจากเครื่องพิมพ์สามมิติ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 6 ตัวหุ่นขนาดใหญ่และขนาดเล็ก
ที่มา : ผู้วิจัย

2.2 การประกอบหุ่นกระบอกโนรา ผู้สร้างสรรค์ประกอบชิ้นส่วนของหุ่นกระบอกโดยใช้ท่อพลาสติกในการต่อชิ้นส่วนต่าง ๆ และการร้อยเชือกและมัดเชือกขึ้นส่วนเข้าด้วยกัน ส่วนกลไกมือก็จะนำชิ้นส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน โดยใช้เชือก ด้าย กาว เส้นยาง เป็นต้น

ภาพที่ 7 การประกอบตัวหุ่นกระบอก
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 8 หุ่นกระบอกที่ประกอบสมบูรณ์
ที่มา : ผู้วิจัย

3. หลักสูตรระยะสั้นสำหรับการเรียนรู้ทำรำโนรา 12 ท่า จากหุ่นกระบอกโนรา

ผู้วิจัยได้นำหุ่นกระบอกไปเป็นสื่อการเรียนรู้ทำรำโนรา 12 ท่า ไปทดลองสอนให้แก่เด็กและเยาวชน จำนวนทั้งสิ้นรวม 105 คน แบ่งออกเป็น เด็กและเยาวชน อายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 65 คน แบ่งย่อยออกเป็น 2 ระดับ คือ 1. เด็กอายุ 4-12 ปี จำนวน 34 คน โดยนำไปสอนที่โรงเรียนการแสดงบ้านครูโบว์ และเด็กอายุ 13 - 17 ปี จำนวน 31 คน โรงเรียนปากจำวิทยา และ 2. นิสิต-นักศึกษา หรือบุคคลทั่วไป อายุ 18 ปี ขึ้นไป จำนวน 40 โดยนำไปสอนที่มหาวิทยาลัยทักษิณ

การเรียนการสอนในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หุ่นกระบอกโนรา ควบคู่ไปกับภาพทำรำโนรา 12 ท่าด้วย จากการศึกษาผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ทำรำโนรา 12 ท่าจากหุ่นกระบอกได้ ผู้เรียนในระดับอายุต่ำกว่า 18 ปี และมากกว่า 18 ปี ทั้งที่มีพื้นฐานการทำรำโนราในระดับปานกลาง ระดับน้อยและไม่มีพื้นฐานทางด้านการแสดงโนรา สามารถเรียนรู้ทำรำโนรา 12 ท่า โดยใช้ระยะเวลาในการเรียนเพียง 1 ชม. ในการเรียนรู้ ทำรำพื้นฐาน แต่ที่จะแตกต่างกันคือ ผู้ที่มีพื้นฐานโนราจะสามารถจดจำทำรำโนรา 12 ท่าได้รวดเร็วมากกว่า ทั้งนี้ ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานโนราก็สามารถเข้าใจและจดจำทำรำโนรา 12 ท่า ได้ภายในระยะเวลา 1 ชั่วโมง นอกจากนี้ หุ่นกระบอกโนราสามารถต่อยอดการเรียนการสอนในเรื่ององค์ประกอบของเครื่องแต่งกายโนราโดยเพิ่มระยะเวลาการเรียนอีก 1 ชม. เริ่มตั้งแต่การแนะนำองค์ประกอบของเครื่องแต่งกายโนราไปจนถึงทดลองแต่งกายโนรา โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้วิธีการแต่งกายโนราจากการปฏิบัติจริงจากการสวมใส่ชุดโนรา ซึ่งขั้นตอนนี้ได้ออกแบบให้สามารถแต่งกายหุ่นกระบอกได้เหมือนขั้นตอนการแต่งกายของการแสดงโนราจริง

จากการศึกษาทดลองวิธีการเรียนการสอนโดยใช้หุ่นกระบอกโนราเป็นสื่อการเรียนรู้ การเรียนแบบเป็นกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียนการเรียนมากกว่าการเรียนแบบเดี่ยว และจดจำทำรำโนรา 12 ท่าได้เร็วและแม่นยำมากกว่า เนื่องจากการเรียนแบบกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้น ในการนำหุ่นกระบอกไปสอนกับกลุ่มเป้าหมายจึงเน้นกระบวนการสอนแบบเป็นกลุ่มตามที่ได้อธิบายไว้ในข้างต้น

ขั้นตอนในการเรียนการสอนทำรำโนรา 12 ท่า จากหุ่นกระบอก ทั้ง 2 กลุ่มเป้าหมายมีขั้นตอนในการเรียนเหมือนกัน ดังนี้

1. อธิบายทำรำโนรา 12 ท่า โดยมีชื่อท่า พร้อมกับรูปภาพการแสดงทำรำโนรา
2. อธิบายทำรำโนรา 12 ท่า โดยใช้หุ่นกระบอก
3. อธิบายกลไก และตำแหน่งการจับและทิศทางการบังคับมือของหุ่นกระบอก

4. นำหุ่นกระบอกให้ผู้เรียนทดลองทำท่ารำโนรา 12 ท่า โดยยังคงมีภาพสไลด์ท่ารำอยู่
5. ผู้เรียนทำท่ารำโนรา 12 ท่า จากการเชิดหรือบังคับมือหุ่นกระบอกให้รำท่าต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตามลำดับท่ารำ โดยไม่มีตัวอย่าง
6. ผู้เรียนทำท่ารำโนรา 12 ท่า จากการเชิดหรือบังคับมือหุ่นกระบอกให้รำท่าต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยไม่เรียงตามลำดับ ซึ่งผู้สอนจะเป็นคนกำหนดท่าที่จะทำ
7. การทดสอบ คือ ให้ทดลองทำท่ารำโนรา 12 ท่า ทีละสองคนต่อหุ่นกระบอกหนึ่งตัว หลังจากนั้นทดลองทำหนึ่งคนต่อหุ่นกระบอกหนึ่งตัว โดยผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดท่ารำจากการบอกชื่อท่ารำและให้ผู้เรียนเชิดหรือบังคับหุ่นให้แสดงท่ารำนั้น ๆ

ภาพที่ 9 การสาธิตการเชิดหุ่นกระบอก และสอนท่ารำโนรา 12 ท่าโดยใช้หุ่นกระบอกเป็นสื่อการเรียนรู้
ที่มา : ผู้วิจัย

ขั้นตอนการสอนแต่งกายโนราโดยใช้หุ่นกระบอกเป็นสื่อการเรียนรู้ มีขั้นตอนดังนี้

1. อธิบายองค์ประกอบของเครื่องแต่งกายโนรา โดยมีภาพประกอบฉายบนสไลด์ พร้อมกับแสดงตัวอย่างของเครื่องแต่งกายหุ่นกระบอก ซึ่งจะสอดคล้องกันกับภาพ
2. อธิบายพร้อมกับสาธิตการใส่เครื่องแต่งกายโนราให้กับหุ่นกระบอก
3. ให้ผู้เรียนทดลองแต่งเครื่องแต่งกายโนราให้กับหุ่นกระบอกโดยมีผู้สอนคอยแนะนำ

ภาพที่ 10 การเรียนการสอนวิธีการแต่งกายการโนราโดยใช้หุ่นกระบอกเป็นสื่อการเรียนรู้
ที่มา : ผู้วิจัย

การอภิปรายและสรุปผล

หุ่นกระบอกสามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอนท่ารำโนรา 12 ท่าได้ โดยการออกแบบหุ่นกระบอกให้มีสัดส่วนและรูปร่าง รวมถึงกลไกให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน นอกจากนี้ การเลือกใช้สีสันสดใสก็ช่วยเพิ่มความสนใจให้กับผู้เรียนได้ สำหรับการสร้างหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการเรียนท่ารำโนรา 12 ท่าจากหุ่นกระบอก มีขั้นตอนและวิธีการ 7 ขั้นตอน โดยเน้นกระบวนการเรียนการสอนแบบเป็นกลุ่ม คณะผู้เรียนระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานการเรียนโนราปานกลางกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานโนราน้อยหรือไม่มีเลย ในกระบวนการเรียนการสอนมีผู้สอนจะคอยให้คำแนะนำและสาธิตให้กับผู้เรียน ใช้ระยะเวลาในการเรียนประมาณ 1 ชั่วโมง นอกจากนี้ ยังสามารถเพิ่มทักษะการเรียนรู้ทางด้านองค์ประกอบของเครื่องแต่งกายโนราได้อีกด้วย ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการในการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน และใช้ระยะเวลาในการเรียนการสอนประมาณ 1 ชั่วโมง สามารถแยกการเรียนการสอนทีละชั่วโมง หรือเรียนต่อเนื่องกัน 2 ชั่วโมงก็ได้

นอกจากนี้งานวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่มีพื้นฐานการเรียนน้อยหรือไม่มีเลย จะชื่นชอบการเรียนท่ารำโนรา 12 ท่าจากหุ่นกระบอกมากกว่าผู้ที่มีพื้นฐานโนราปานกลาง เนื่องจากสามารถเชิดหรือบังคับหุ่นให้สามารถทำท่าโนราได้ถูกต้องและสวยงามได้ง่ายกว่าการที่ผู้เรียนต้องรำด้วยตัวเอง จึงรู้สึกไม่เหนื่อยในการเรียนและมีความกล้าในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนจากหุ่นกระบอกมากขึ้น ส่วนผู้ที่มีพื้นฐานโนราปานกลางบางคนชอบที่จะเรียนท่ารำโนราด้วยตัวเองมากกว่า เนื่องจากการรำด้วยตนเองรู้สึกง่ายกว่าการเชิดหรือบังคับหุ่นกระบอก ทั้งนี้ ผู้เรียนทุกคนรู้สึกสนุกกับการเรียนการสอนโนราโดยใช้หุ่นกระบอก เพราะรู้สึกแปลกใหม่และน่าสนใจ ด้วยการเรียนการสอนท่ารำโนรา 12 ท่าโดยใช้หุ่นกระบอกเป็นสื่อการเรียนการสอนเน้นกระบวนการเรียนเป็นกลุ่ม ที่มีทั้งผู้เรียนทั้งที่มีพื้นฐานโนราระดับปานกลาง ระดับน้อย และไม่มีพื้นฐานโนราเลย ซึ่งการเรียนจะคณะผู้เรียนกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการเชิดหรือบังคับหุ่นให้ท่ารำต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนที่มีพื้นฐานโนราน้อยหรือไม่มีเลยนั้นรู้สึกว่าคุณเองนั้นมีความสามารถที่จะศึกษาเกี่ยวกับการแสดงโนราต่อไปได้ แสดงให้เห็นว่าการเรียนโนราโดยใช้หุ่นกระบอกสร้างความรู้สึกร่าเริงและลดช่องว่างในเรื่องการเรียนโนรา ระหว่างผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานการแสดงโนรา แสดงให้เห็นถึงการเปิดกว้างในการเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงโนรา บ่งบอกถึงว่าการใช้หุ่นกระบอกเป็นสื่อการเรียนรู้อาจสามารถนำมาใช้เป็น

แนวทางในการเรียนการสอนของโนราได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งต้องคำนึงถึงการออกแบบให้มีความเหมาะสมทั้งในเรื่องของการออกแบบหุ่นกระบอก การออกแบบหลักสูตรและเนื้อหาในการสอน รวมถึงระยะเวลาในการเรียนการสอน

ภาพที่ 11 บรรยากาศการใช้หุ่นกระบอกโนราเป็นสื่อการสอนทำรำโนรา 12 ท่า
ที่มา : ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณภายใต้โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2559

เอกสารอ้างอิง

- [1] สาวิตร พงศ์วัชร. (2542). เพลงและการเล่นพื้นฐานภาคใต้ SOUTHERN MUSIC AND LOCAL PLAYS. ภูเก็ต: สถาบันราชภัฏภูเก็ต.
- [2] มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2548). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 8 นกกระจาบ: วรรณกรรม - ป็อบป๊อ : การเล่นของเด็ก. จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- [3] สาวิตร พงศ์วัชร. (2542). เพลงและการเล่นพื้นฐานภาคใต้ SOUTHERN MUSIC AND LOCAL PLAYS. ภูเก็ต: สถาบันราชภัฏภูเก็ต.
- [4] เกษม ขนบแก้ว และคณะ. (2529). โนรา. รายงานวิชา การละเล่นพื้นเมือง 1. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [5] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- [6] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). หุ่นไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- [7] สน ศรีมาตรัง และคณะ. (2540). หุ่นละครเล็ก สื่อศิลปศิลป์ สืบทอดจิตวิญญาณไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทแพลน พรินต์ติ้ง จำกัด.
- [8] จักรพันธ์ โปษยกฤต. (2540). หุ่นวังหน้า THE VICEREGAL PUPPETS. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984).

- [9] ศักดา ปั่นเหล่งเพ็ชร. (2535). การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทย สืบค้นบ้านในภูมิภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนา.
- [10] อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ. (2548). นางชูศรี (ชื่น) สกุลแก้ว จ.ม. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ: บริษัท ซูเปอร์คิงส์ การพิมพ์ จำกัด.
- [11] ธนภรณ์ แสนอ้าย. (2556). “การสร้างสรรคการสแสดงหุ่นกระบอกโนราประยุกต์ เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอน ศิลปะการแสดงโนรา”, วารสารปาริชาติ. 26(3), 170-179.

การศึกษาทดลองคุณสมบัติของวัสดุในกระบวนการสร้างแม่พิมพ์กักรดโลหะ เพื่อการผลิตงานภาพพิมพ์

An Experimental Study of Material Quality in the Etching Plate Producing Process for Printmaking

บัณฑิตา วรศรี^{1*}
Bandhita Worasri^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในกระบวนการสร้างแม่พิมพ์ และการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ เทคนิคภาพพิมพ์กักรดโลหะ ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาทางข้อจำกัดเรื่องวัสดุในการสร้างแม่พิมพ์ที่มีความแตกต่างภายในท้องถิ่นและส่วนกลาง จึงต้องการทำการวิจัยทดลองวัสดุในการสร้างแม่พิมพ์ โดยการลงพื้นที่สำรวจและเลือกวัสดุแม่พิมพ์ ที่หาได้ในท้องถิ่น เทียบเคียงกับแม่พิมพ์แผ่นทองแดง ซึ่งเป็นแม่พิมพ์ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน นำมาทดลองด้วยกระบวนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคย่อย 3 เทคนิค ได้แก่ 1) เทคนิคภาพพิมพ์กักรดพื้นแข็ง 2) เทคนิคภาพพิมพ์กักรดพื้นนิ่ม และ 3) เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก ทำการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบผลของวัสดุแม่พิมพ์ที่เลือกนำมาศึกษาทดลอง นำแม่พิมพ์ที่ได้ผลดีจากการทดลองมาสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ โดยมีขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานจนสำเร็จเป็นชิ้นงาน เมื่อทำการวิเคราะห์ผล แม่พิมพ์ที่มีในท้องถิ่นสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานได้ผลดี ทดแทนแม่พิมพ์ที่มีราคาแพงได้ การวิจัยนี้สามารถเพิ่มองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัสดุแม่พิมพ์ในการสร้างสรรค์ผลงานเทคนิคภาพพิมพ์กักรดโลหะ พบความหลากหลายในการใช้วัสดุแม่พิมพ์ และสามารถนำทรัพยากรที่มีมาใช้ได้อย่างคุ้มค่าเหมาะสม

คำสำคัญ: แม่พิมพ์ ทัศนธาตุทางศิลปะ ภาพพิมพ์กักรดโลหะ องค์ความรู้

Abstract

This research aimed to study the knowledge from etching plates produced process and to create the printmaking using etching technique. The researcher aware that some materials using for producing etching plates can only find in Bangkok. To dissolve this problem, the researcher designed the experiment for etching plate producing. The experiment began with surveying the local materials and compared their qualifications to copper sheet. After that the researcher produced the plates using 3 techniques which are 1) Hard-ground Etching 2) Soft – Ground Etching and 3) Aquatint. Then the researcher analyzed and compared the printing results, chose the best one to use printmaking process and brought it into printing process. The artwork analysis shows that the plates produced from local material has a same good quality as the copper plate which is more expensive price. This research increases the knowledge about the various materials that using for etching plates produced.

Keywords: Plate, Element of Art, Etching, Knowledge

¹ ผศ., สาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา 90000

¹ Asst. Prof., Department of Visual Arts, Faculty of Fine Arts, Songkhla Rajabhat University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel.: 074-260264. Email address: jittawadee_w@hotmail.com

บทนำ

ศิลปะภาพพิมพ์ (Printmaking) เป็นศิลปะบริสุทธิ์ (Fine Art) แขนงหนึ่งที่มีลักษณะเช่นเดียวกับจิตรกรรม และภาพถ่าย คือผลงานมีเพียง 2 มิติ ส่วนมิติที่ 3 คือ ความลึกที่เกิดจากการใช้ทัศนธาตุทางศิลปะ (Element of Art) ได้แก่ เส้น สี น้ำหนักและพื้นผิว แต่การสร้างผลงานภาพพิมพ์ศิลปินต้องสร้างแม่พิมพ์ขึ้นมาเป็นสื่อก่อน แล้วจึงผ่านกระบวนการถ่ายทอดออกมาเป็นภาพที่ต้องการได้ [1] คำว่า “ภาพพิมพ์” (Print) มีคำจำกัดความหลายอย่าง พจนานุกรมฉบับเว็บสเตอร์ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ภาพพิมพ์ คือ เครื่องหมายหรือร่องรอยที่ทำให้เกิดขึ้น โดยวิธีการพิมพ์ (ประทับรอย) เส้น รูปคน สัตว์ และรูปลักษณะท่าทางต่าง ๆ จักต้องกระทำบนวัสดุอันหนึ่งก่อนแล้วจึงกดให้ไปติดประทับรอยบนวัสดุอีกอันหนึ่ง” [2]

ภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ (Etching) เป็นเทคนิคที่จัดอยู่ในประเภทของภาพพิมพ์ร่องลึก (Intaglio) Etching ตามความหมายของคำในภาษาอังกฤษ หมายถึง การใช้กรดกัดผิวหน้า ซึ่งย่อมาหมายถึงรวมถึงเทคนิคอื่น ๆ ที่ใช้กรดกัดแม่พิมพ์ด้วย [3] กระบวนการ คือ การนำแผ่นโลหะมาทำเป็นแม่พิมพ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ โลหะที่ใช้ทำแม่พิมพ์ (Plate) ได้แก่ แผ่นทองแดง สังกะสี อลูมิเนียม หรือแมกนีเซียม [4] รวมถึงวัสดุประเภทโลหะที่มีอยู่ในท้องตลาดสามารถนำมาทำการวิจัยเพื่อใช้เป็นแม่พิมพ์ กระบวนการสร้างแม่พิมพ์ คือ นำแผ่นโลหะไปกัดกรดให้เกิดรูป กรดที่ใช้จะมีความหลากหลายเหมือนเป็นสารเคมีประกอบการสร้างแม่พิมพ์ จากนั้นเมื่อสร้างแม่พิมพ์เสร็จสิ้นจึงเข้าสู่กระบวนการพิมพ์ผลงานโดยนำหมึกพิมพ์เนื้อละเอียดมาแต้มบนผิวโลหะแม่พิมพ์ให้ทั่ว ทำการเช็ดหมึกพิมพ์ และพิมพ์ผลงานด้วยกระดาษที่ผ่านกระบวนการทำขึ้นเพื่อใช้ในการพิมพ์ร่องลึก พิมพ์ด้วยแท่นพิมพ์สำหรับงานภาพพิมพ์ร่องลึก

ผู้วิจัยสนใจวิจัยในส่วนของวัสดุที่ใช้ในการทำแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะรวมถึงกรดที่ใช้ในการกัดแม่พิมพ์ เนื่องจากผู้วิจัยประสบปัญหาทางข้อจำกัดเรื่องวัสดุในการสร้างแม่พิมพ์ที่มีความแตกต่างภายในท้องถิ่น (อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา) และส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) จึงต้องการวิจัยทดลองวัสดุในการสร้างแม่พิมพ์ ที่หาได้ในท้องถิ่น นำมาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้น ความคล้ายคลึง ความแตกต่างของวัสดุประเภทต่าง ๆ ที่เลือกนำมาสร้างแม่พิมพ์ และนำผลที่ได้จากการทดลองมาสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ภายใต้เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ โดยมีเทคนิคย่อยที่เกี่ยวข้องประกอบในการสร้างสรรค์ผลงาน การวิจัยนี้สามารถเพิ่มองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ พบความหลากหลายในการใช้วัสดุเพื่อสร้างแม่พิมพ์ และสามารถนำทรัพยากรที่มีมาใช้อย่างคุ้มค่าเหมาะสม

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนและศิลปินภาพพิมพ์เทคนิคกัดกรดโลหะ และมีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจวัสดุที่ใช้เป็นแม่พิมพ์ ผู้วิจัยเลือก แผ่นเหล็ก ซึ่งมีสามแบบ คือ แผ่นเหล็กขาว แผ่นเหล็กดำ และแผ่นเหล็กชิงค์ ซึ่งมีขนาดความหนาใกล้เคียงแผ่นทองแดงที่ใช้กันโดยทั่วไปนำมาทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือการทดลองกระบวนการทางภาพพิมพ์ และอุปกรณ์การสร้างงานภาพพิมพ์ เพื่อให้ได้ผลของแม่พิมพ์และชิ้นงานที่ผ่านการศึกษาวิจัย โดยแบ่งการวิจัยด้วยขั้นตอนการทดลองทางภาพพิมพ์ 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การทดลองแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคย่อย 3 เทคนิค ได้แก่ 1) เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching) 2) เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนุ่ม (Soft-Ground Etching) และ 3) เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) มีขั้นตอนการปฏิบัติงานในเทคนิคย่อย ให้ได้ผลการทดลองแม่พิมพ์เบื้องต้น นำผลจากการทดลองแม่พิมพ์ เป็นฐานข้อมูลของวัสดุแม่พิมพ์ เพื่อใช้ในการเลือกแม่พิมพ์มาสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์

ส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ (Etching) จากแม่พิมพ์ที่ได้ผลดีจากการทดลองวิจัย เกิดเป็นชิ้นงาน และทำการวิเคราะห์ผลงาน

นำผลการวิจัยมาวิเคราะห์ สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

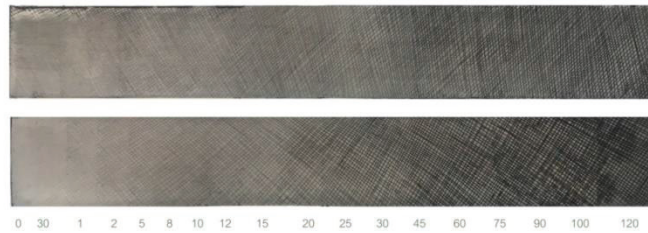
การวิจัยได้แบ่งผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย เป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลวิจัยการทดลองแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคย่อย 3 เทคนิค

จากการทดลองแม่พิมพ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น 3 ชนิด ได้แก่ แม่พิมพ์จากแผ่นเหล็กขาว แผ่นเหล็กดำ และแผ่นเหล็กชิงค์ ทดลองทำการเปรียบเทียบกับแม่พิมพ์แผ่นทองแดง ด้วยการทดลอง 3 เทคนิคย่อย ได้แก่ 1) เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง

(Hard-Ground Etching) 2) เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนิ่ม (Soft-Ground Etching) 3) เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) ได้ผล ดังนี้

1.1 เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching) นำแม่พิมพ์มาทาเคลือบด้วยวานิชดำผสมน้ำมันสน เปิดแม่พิมพ์ด้วยเหล็กแหลมให้เกิดเส้น และกัดกรดในเวลาที่กำหนด น้ำกรดกัดทองแดงใช้กรดเพอร์ริคคลอไรด์ ผสมอัตราส่วน 1:1 คือกรด 1 กิโลกรัมต่อน้ำ 1 ลิตร น้ำกรดกัดแผ่นเหล็กใช้กรดไนตริก ผสมอัตราส่วน 1:10 จากเวลา 0-120 นาที หลังจากกัดกรดครบตามเวลา ทำการล้างแม่พิมพ์และพิมพ์ผลงานพบว่า ผลจากแม่พิมพ์แผ่นเหล็กขาวได้ผลที่ดีใกล้เคียงกับแผ่นทองแดง ส่วนแผ่นเหล็กดำพบว่า เส้นในการกัดกรดที่เวลาน้อยไม่ปรากฏเส้น ส่วนแผ่นเหล็กซึ่งคั้นระหว่างการกัดกรดวานิชดำที่เคลือบบนแม่พิมพ์หลุดออกบางส่วน ทำให้เกิดการกัดกรดในบริเวณอื่นนอกจากที่เปิดเส้น

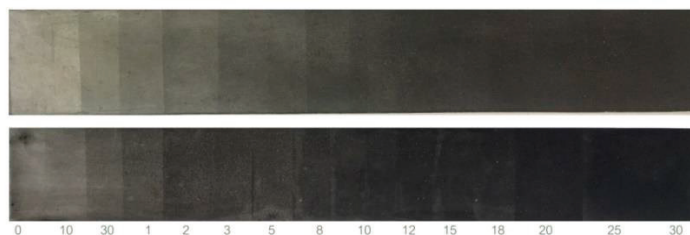
ภาพที่ 1 ผลการทดลองแม่พิมพ์ภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง แผ่นทองแดง และแผ่นเหล็กขาว เวลากัดกรด 0-120 นาที

1.2 เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนิ่ม (Soft-Ground Etching) นำแม่พิมพ์ทั้ง 4 ชนิด มาทดลองโดยการกลิ้งตัวกัน กรดพื้นนิ่มลงบนแม่พิมพ์ และใช้วัสดุที่มีลวดลายซึ่งผู้วิจัยใช้ผ้าลูกไม้ และเชือก กดประทับ จากนั้นนำแม่พิมพ์ไปกัดกรดตามเวลาที่กำหนด น้ำกรดกัดทองแดงใช้กรดเพอร์ริคคลอไรด์ ผสมอัตราส่วน 1:1 คือกรด 1 กิโลกรัมต่อน้ำ 1 ลิตร น้ำกรดกัดแผ่นเหล็กใช้กรดไนตริก ผสมอัตราส่วน 1:10 นำแม่พิมพ์ที่ทดลองไปพิมพ์พบว่า แม่พิมพ์แผ่นเหล็กขาว และแผ่นเหล็กดำให้ผลที่ดีใกล้เคียงกับแม่พิมพ์แผ่นทองแดง แม่พิมพ์แผ่นเหล็กซึ่งคั้นไม่ได้ผล เนื่องจากในระหว่างการกัดกรด ตัวกันกรดที่เคลือบบนแม่พิมพ์มีการหลุดออกเกือบหมด แม่พิมพ์แผ่นเหล็กซึ่งคั้นไม่มีคุณสมบัติที่สามารถนำมาเป็นแม่พิมพ์ได้

ภาพที่ 2 ผลการทดลองแม่พิมพ์ภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนิ่ม แผ่นทองแดง แผ่นเหล็กขาว แผ่นเหล็กดำ เวลากัดกรด 20 นาที

1.3 ทดลองแม่พิมพ์ภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) ผู้วิจัยเลือกแผ่นเหล็กขาวนำมาทดลองเทียบเคียงกับแผ่นทองแดง การสร้างค่าน้ำหนักด้วยการกัดกรดจากการพ่นสเปรย์บนผิวแม่พิมพ์ และกัดกรดในเวลาที่กำหนด เพื่อจะได้ค่าน้ำหนักที่แตกต่างกัน กัดกรด 0-30 นาที น้ำกรดกัดทองแดงใช้กรดเพอร์ริคคลอไรด์ ผสมอัตราส่วน 1:3 คือกรด 1 กิโลกรัมต่อน้ำ 3 ลิตร น้ำกรดกัดแผ่นเหล็กใช้กรดไนตริก ผสมอัตราส่วน 1:30 เมื่อครบตามเวลา ล้างแม่พิมพ์ และพิมพ์ผลงานออกมา ผลจากการทดลองแม่พิมพ์แผ่นเหล็กขาว มีความใกล้เคียงกับแผ่นทองแดง ให้ค่าน้ำหนักอ่อนไปเข้ม ตามเวลาที่กำหนด นำผลการพิมพ์ทดลองนี้ไปใช้เป็นตัวอย่างค่าน้ำหนักที่จะใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานต่อไป

ภาพที่ 3 ผลการทดลองแม่พิมพ์ภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก แผ่นทองแดง และแผ่นเหล็กขาว เวลากัดกรด 0-30 นาที

การทดลองแม่พิมพ์จากเทคนิคย่อย ทั้ง 3 เทคนิค พบว่า แม่พิมพ์จากแผ่นเหล็กขาวได้ผลการทดลองใกล้เคียงแผ่นทองแดงมากที่สุด (ตารางที่ 1) ผู้วิจัยเลือกแผ่นเหล็กขาวเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ในส่วนที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงผลจากการทดลองแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคย่อย

เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching)				
ชนิดแม่พิมพ์	ผลการทดลองแม่พิมพ์และผลจากการพิมพ์			
	ไม่ได้ผล	ได้ผลต่ำ	ได้ผลปานกลาง	ได้ผลดี
1. แผ่นทองแดง				✓
2. แผ่นเหล็กขาว				✓
3. แผ่นเหล็กดำ			✓	
4. แผ่นเหล็กซิงค์			✓	
เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนิ่ม (Soft-Ground Etching)				
ชนิดแม่พิมพ์	ผลการทดลองแม่พิมพ์และผลจากการพิมพ์			
	ไม่ได้ผล	ได้ผลต่ำ	ได้ผลปานกลาง	ได้ผลดี
1. แผ่นทองแดง				✓
2. แผ่นเหล็กขาว				✓
3. แผ่นเหล็กดำ			✓	
4. แผ่นเหล็กซิงค์	✓			
เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint)				
ชนิดแม่พิมพ์	ผลการทดลองแม่พิมพ์และผลจากการพิมพ์			
	ไม่ได้ผล	ได้ผลต่ำ	ได้ผลปานกลาง	ได้ผลดี
1. แผ่นทองแดง				✓
2. แผ่นเหล็กขาว				✓
3. แผ่นเหล็กดำ	✓			
4. แผ่นเหล็กซิงค์	✓			

ส่วนที่ 2 ผลวิจัยการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ (Etching)

ผู้วิจัยเลือกใช้แผ่นเหล็กขาวเป็นแม่พิมพ์หลักในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ มีลำดับขั้นตอน และกระบวนการสร้างสรรค์ ดังนี้

2.1 แนวความคิดรูปแบบ เทคนิค ผู้วิจัยสร้างสรรค์ผลงานโดยมีแนวความคิด เนื้อหา แรงบันดาลใจจากสิ่งที่สร้างความสุขอันเรียบง่ายใกล้ตัว ผลงานประกอบด้วย สัตว์เลี้ยง วัตถุสิ่งของ ดอกไม้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนแห่งความสุข อยู่กับสถานที่ของบ้านที่มีบรรยากาศ มืด-สว่าง ด้านรูปแบบ ผู้วิจัยเลือกการสร้างผลงานลักษณะสีเอกรงค์ ขาว-ดำ ใช้สีเพียงสีเดียวในการสร้างงาน อาจมีสีอื่นเพิ่มเติมบ้างในจุดเล็ก ๆ ที่ต้องการความเด่นในภาพ โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ สร้างผลงาน ทั้งรูปทรง พื้นผิว และค่าน้ำหนัก สร้างสรรค์ให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์

2.2 การสร้างภาพร่างผลงาน ผู้วิจัยสร้างภาพร่าง โดยใช้การประกอบกันของรูปร่างรูปทรงที่เหมือนจริง ของ วัตถุสิ่งของ ดอกไม้ สร้างภาพร่างจากภาพถ่ายและการวาดเส้น สร้างค่าน้ำหนักมืด-สว่าง ให้เกิดบรรยากาศในภาพ (ภาพที่ 4) รูปทรง คือ สิ่งที่มองเห็นได้ในทัศนศิลป์ เป็นส่วนที่ศิลปินสร้างขึ้นด้วยการประสานกันอย่างมีเอกภาพของทัศนธาตุ (Visual Elements) ได้แก่ เส้น น้ำหนักอ่อนแก่ของขาว-ดำ ที่ว่าง สี และลักษณะพื้นผิว รูปทรงให้ความพอใจต่อความรู้สึกสัมผัส เป็นสัญลักษณ์ให้แก่อารมณ์ ความรู้สึก หรือปัญญาความคิดที่เกิดขึ้นในจิตใจด้วย [5]

ภาพที่ 4 ตัวอย่างภาพร่างผลงานเพื่อสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์

2.3 กระบวนการสร้างแม่พิมพ์ ผู้วิจัยเลือกนำแม่พิมพ์แผ่นเหล็กขาวมาสร้างสรรค์ผลงาน ในแต่ละชิ้นงานจะใช้การกัดกรดด้วยเทคนิคย่อย ในทุกชิ้นงานจะมีเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching) เป็นเทคนิคแรกที่ใช้ในการทำสร้างภาพ และบางชิ้นงานจะใช้เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนุ่ม (Soft-Ground Etching) ในส่วนของการสร้างลวดลายจากพื้นผิว และเทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) เป็นกระบวนการสุดท้ายในการสร้างค่าน้ำหนักอ่อนแก่ในผลงาน

ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching) เตรียมแผ่นแม่พิมพ์โดยตัดให้ได้ขนาดตามความต้องการ จากนั้นใช้กระดาษทรายเบอร์ละเอียดขัดผิวหน้าแผ่นแม่พิมพ์ให้เนียนเรียบ ล้างน้ำให้สะอาดและเป่าลมให้แห้ง ด้านหลังปิดทับด้วยเทป P.V.C เพื่อกันน้ำกรดกัด จากนั้นทาวานิชดำด้านที่ต้องการสร้างงาน เมื่อวานิชดำแห้งสนิทใช้แทงเข็ม (Needle) ขุดขีดเส้นให้เกิดภาพตามต้องการ แล้วจึงนำไปแช่ในน้ำกรด แขกรดเป็นระยะ ๆ กัดกรดจนครบ 120 นาที นำแม่พิมพ์ขึ้นจากอ่างน้ำกรด ล้างด้วยน้ำสะอาด ล้างวานิชดำที่เคลือบแผ่นแม่พิมพ์ออกด้วยน้ำมันสนหรือทินเนอร์ นำแผ่นแม่พิมพ์ไปอุดหมึกเพื่อพิมพ์ทดสอบดูรายละเอียดของเส้น ส่วนนี้จะเป็นการเสร็จกระบวนการเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching) แผ่นเหล็กขาว

ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนุ่ม (Soft-Ground Etching) เตรียมแม่พิมพ์ที่ได้จากการกัดกรดพื้นแข็งทำความสะอาดและเป่าให้แห้ง ด้านหลังแม่พิมพ์ปิดทับด้วยเทป P.V.C เพื่อกันน้ำกรดกัด ด้านที่สร้างงานนำตัวกันกรดพื้นนุ่ม ซึ่งมีส่วนผสมของ วาสลินบริสุทธิ์ พาราฟิน และวานิชดำ ใช้ลูกกลิ้งยางกลิ้งตัวกันกรด กลิ้งเคลือบบนแม่พิมพ์จนทั่วแผ่น ทำการสร้างพื้นผิวบนแม่พิมพ์ได้โดยใช้เศษผ้าลูกไม้ หรือเศษวัสดุ วางวัสดุลงบนแม่พิมพ์ แล้วนำเข้าแท่นพิมพ์กดทับให้แม่พิมพ์เกิดลวดลาย จึงนำแม่พิมพ์ ไปแช่ในน้ำกรด ประมาณ 20 นาที เมื่อครบเวลานำแม่พิมพ์ขึ้นจากอ่างน้ำกรดแล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาด ล้างวานิชดำที่เคลือบแผ่นแม่พิมพ์ออกด้วยน้ำมันสนหรือทินเนอร์ นำแผ่นแม่พิมพ์ไปอุดหมึกเพื่อพิมพ์ทดสอบดูรายละเอียด (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนุ่ม (Soft-Ground Etching) แผ่นเหล็กขาว

ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) เตรียมแม่พิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการกัดพื้นแข็ง และกัดกรดพื้นนิ่ม นำแม่พิมพ์ไปล้างน้ำให้สะอาดเป่าลมให้แห้งสนิท ด้านหลังของแผ่นแม่พิมพ์ปิดทับด้วยเทป P.V.C ฟันสเปรย์ลงบนผิวหน้าแม่พิมพ์ ให้เป็นเม็ดละเอียดทั่วทั้งแผ่น นำแผ่นแม่พิมพ์ แช่น้ำกรด ใช้เวลาในการแช่กรดที่แตกต่างกัน กำหนดจากแผ่นชาร์ตที่ได้ทดลองในส่วนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) บริเวณที่กัดกรดได้ตามเวลาจะนำแม่พิมพ์ขึ้นจากอ่างกรดล้างน้ำให้สะอาด และปิดบริเวณที่ครบเวลาด้วยวานิชดำ กัดกรดจนครบเวลา 30 นาที ผู้วิจัยได้ใช้ดินสอไขเขียนช่วยสร้างภาพบนแม่พิมพ์ เมื่อครบเวลานำแผ่นแม่พิมพ์ขึ้นจากอ่างน้ำกรด แล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาด จากนั้นจึงล้างวานิชดำที่เคลือบแผ่นแม่พิมพ์ออกด้วยน้ำมันสนหรือทินเนอร์ นำแผ่นแม่พิมพ์ไปอุดหมึกพิมพ์ทดสอบ เมื่อพิมพ์ผลงานแล้วพบว่าได้ค่าน้ำหนักที่เข้มจนเกินไป สามารถใช้อุปกรณ์การลบ (Burnisher) ขัดและกดผิวแม่พิมพ์ให้ตื้นขึ้นจะได้ค่าน้ำหนักที่สว่างขึ้น (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) แผ่นเหล็กขาว

การพิมพ์ผลงาน ตะไบขอบของแผ่นแม่พิมพ์เพื่อลดความคม ใช้หมึกพิมพ์สีดำอุดหมึกให้เต็มทั้งแผ่นแม่พิมพ์และเช็ดออกด้วยผ้าสาธู และกระดาษลอกลายจนผิวหน้าของแผ่นแม่พิมพ์สะอาด เหลือเพียงหมึกที่ติดอยู่บนพื้นผิว ในกรณีที่มีสีอื่น ๆ ในผลงาน ให้อุดหมึกสีลงบนแม่พิมพ์เพิ่มเติม นำแผ่นแม่พิมพ์ที่อุดหมึกเรียบร้อยแล้ววางบนแท่นพิมพ์ นำกระดาษพิมพ์งานพาเบรียโนไปทำความสะอาดขึ้นด้วยการแช่ในกระบอกน้ำสะอาด หรือใช้กระบอกฉีดน้ำพ่นน้ำให้ทั่วทั้งแผ่นทั้ง 2 ด้าน แล้วจึงซับน้ำออก จากนั้นจึงนำกระดาษพิมพ์ไปวางทับลงบนแผ่นแม่พิมพ์ โดยให้รูปผลงานอยู่กึ่งกลางกระดาษ วางกระดาษปรีฟ และผ้าสักหลาดทับ หมุนแท่นพิมพ์อย่างต่อเนื่อง เปิดภาพผลงานออก นำไปวางลงบนกระดานซึ่งผลงาน แล้วใช้กระดาษกาวน้ำปิดทับลงบนบริเวณขอบของภาพผลงานทั้ง 4 ด้าน ตากกระดาษให้แห้งสนิท

2.4 ผลงานภาพพิมพ์ ผู้วิจัยสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ด้วยเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ จำนวน 10 ชิ้น ตัวอย่างผลงานบางส่วนดังภาพ (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 ตัวอย่างผลงานภาพพิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ, ขนาด 30x40 ซม. : 1 ชิ้นงาน

สรุปและการอภิปรายผล

การวิจัยได้แบ่งการศึกษาทดลองออกเป็น 2 ส่วน เพื่อได้ผลการทดลองแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคย่อย และผลการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 การทดลองแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคย่อย 3 เทคนิค

ผลของการทดลองแม่พิมพ์ ทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ แม่พิมพ์แผ่นทองแดง แผ่นเหล็กขาว แผ่นเหล็กดำ และแผ่นเหล็กชิงค์ การทดลองแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคย่อยพบว่า แผ่นเหล็กขาว ได้ผลดีที่สุด แผ่นเหล็กดำได้ผลรองลงมา คือ ใช้สร้างเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นแข็ง (Hard-Ground Etching) และเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดพื้นนิ่ม (Soft-Ground Etching) ได้ในระดับปานกลาง

ส่วนหลักซึ่งก็ไม่มีคุณสมบัติของแม่พิมพ์ เนื่องจากการทดลองได้ผลต่ำ และไม่ได้ผลจากการหลุ่ร้อนของน้ำยาเคลือบแม่พิมพ์ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แม่พิมพ์จากแผ่นเหล็กขาว ใช้ในการสร้างสรรค์สร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์

ส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคภาพพิมพ์กัดกรดโลหะ (Etching)

ผลของทัศนธาตุทางศิลปะ (Element of Art) เส้น เป็นทัศนธาตุพื้นฐานของโครงสร้างและการสร้างภาพ ในผลงานสร้างสรรค์ ผู้วิจัยใช้เส้นในการสร้างรูปร่างรูปทรงที่ปรากฏ คือ ตัวแมว ดอกไม้ และวัตถุในภาพ มีการใช้เส้นลักษณะบางเบา เช่น เส้นขนแมว และใช้เส้นที่มีความหนาหลักในส่วนที่ต้องการเน้น เช่น เส้นรอบดอกไม้ หรือเส้นบริเวณที่เป็นค่าน้ำหนักมืด บริเวณเงาตกกระทบ เลือกใช้ขนาดเส้นให้สัมพันธ์กับรูปร่างรูปทรงในผลงาน พื้นผิวในผลงานเกิดจากการการสร้างแม่พิมพ์ในขั้นตอนของเทคนิคกัดกรดพื้นนุ่ม (Soft-Ground Etching) และเทคนิคสร้างค่าน้ำหนัก (Aquatint) มีการใช้วัสดุกดประทับบนแม่พิมพ์ เกิดรอยลายจากวัสดุที่ชัดเจน และพื้นผิวที่เกิดจากเทคนิคสร้างค่าน้ำหนัก ด้วยสเปรย์เกิดพื้นผิวที่เป็นจุดเล็ก ๆ มีความหยาบของเม็ดสเปรย์ปรากฏในผลงาน ผู้วิจัยสร้างค่าน้ำหนักในผลงานด้วยเทคนิคภาพพิมพ์สร้างค่าน้ำหนัก และกัดกรดในเวลาที่แตกต่างกัน ค่าน้ำหนักที่ปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ หากเลือกใช้ ความสว่างและความมืดในผลงานอัตราส่วนที่พอดี จะสร้างความงามและเนื้อหาความสมบูรณ์ให้กับผลงานได้ สีที่ปรากฏในผลงาน ผู้วิจัยสร้างสรรค์ด้วยสีเอกรงค์ (ขาว-ดำ) แต่มีสีชมพูอมแดงบริเวณดอกไม้ โดยเลือกใช้ปริมาณที่พอเหมาะ ไม่ขัดแย้งกันมีความกลมกลืนของสีในผลงาน ผลของทัศนธาตุที่ปรากฏในผลงาน ทำให้เห็นถึงผลของการสร้างสรรค์จากเทคนิควิธีการและแม่พิมพ์ที่ใช้ซึ่งสามารถสร้างผลงานออกมาได้ผลดี

แผ่นเหล็กขาวซึ่งเป็นแผ่นโลหะที่มีขายทั่วไปในท้องถื่นและราคาถูก สามารถใช้เป็นแม่พิมพ์สร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ที่มีความสมบูรณ์ ใช้งานได้ใกล้เคียงกับแม่พิมพ์แผ่นทองแดง อาจมีคุณสมบัติที่แตกต่างในการใช้กรด กรดไนตริกที่ใช้กัดแผ่นเหล็กขาวจะเกิดฟองอากาศในขณะที่กัดกรด ผิวของแม่พิมพ์ที่ปล่อยกัดในพื้นที่กว้าง ๆ จะเกิดเป็นรูพรุน พิมพ์ออกมาจะได้ค่าน้ำหนักที่มืด แม่พิมพ์แผ่นเหล็กขาวเมื่อเกิดความชื้นจะเป็นสนิมได้ง่าย ทำให้ผิวหน้าแม่พิมพ์เกิดความเสียหาย การทำงานจึงต้องทำให้ผิวหน้าของแม่พิมพ์แห้งสนิท เพื่อเลี่ยงการเกิดสนิม การสร้างแม่พิมพ์ด้วยแผ่นเหล็กขาว ใช้กรดไนตริกในการกัดแม่พิมพ์ กรดไนตริกเป็นกรดที่มีความอันตราย ทั้งจากกลิ่นฉุนของสารเคมี และหากสัมผัสผิวหนังจะแสบร้อน การใช้งานจะต้องระมัดระวัง นอกจากนี้ ยังมีส่วนของสารเคมี ได้แก่ วาณิชดำ น้ำมันสน และทินเนอร์ ผู้ใช้งานต้องระมัดระวัง เลี่ยงกลิ่นและการสัมผัสสารเคมี

การค้นพบแม่พิมพ์จากวัสดุที่มีในท้องถื่น นำมาสร้างสรรค์ผลงานได้ผลดี และราคาถูก นับว่ามีคุณค่าอย่างมาก เกิดฐานข้อมูลวัสดุใหม่ให้กับการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ หรืองานทางทัศนศิลป์ เป็นประโยชน์สำหรับอาจารย์ผู้สอนเทคนิคภาพพิมพ์โลหะร่องลึก และสำหรับการสร้างสรรค์ในระดับบุคคลอย่างกว้างขวาง

การวิจัยนี้เป็นทางเลือกให้กับการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ ที่ไม่มีข้อจำกัดทางการใช้วัสดุสร้างแม่พิมพ์ สร้างความคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง สามารถค้นพบวัสดุราคาถูกที่มีในท้องถื่นทดแทนวัสดุที่มีราคาสูง และยังสร้างคุณค่าด้านการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

- [1] กมล คงทอง. (2543). ศิลปะภาพพิมพ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [2] อัศนีย์ ชูอรุณ. (2542). ภาพพิมพ์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [3] วิรุณ ตั้งเจริญ. (2527). ศิลปะภาพพิมพ์. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา.
- [4] อัศนีย์ ชูอรุณ. (2543). ความรู้เกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [5] ชลุด นิยมเสมอ. (2534). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ระบบควบคุมวาล์วน้ำไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง

Low Power Water Valve Control Systems through Internet of Things

กฤษณ์ ทองขุนคำ^{1*}
Grit Tongkhundam^{1*}

บทคัดย่อ

นวัตกรรมชิ้นนี้เป็นนํ้าเสนอระบบควบคุมการเปิด-ปิดวาล์วน้ำแบบไร้สายผ่านอินเทอร์เน็ต โดยใช้คลื่นความถี่ 433 MHz มีรัศมีการเชื่อมต่อสัญญาณ 100 ม. สามารถควบคุมการเปิด-ปิดวาล์วน้ำ ผ่านโทรศัพท์มือถือผ่านระบบอินเทอร์เน็ตออฟติงของระบบสมาร์ทโฮม โดยใช้พลังงานจากแบตเตอรี่แบบชาร์จชนิดลิเทียม 18650 มีข้อดีคือ ขนาดเล็ก ติดตั้งได้ง่าย สะดวกและปลอดภัย เพราะไม่ต้องเดินสายไฟ โดยสามารถเปิด-ปิดน้ำได้ถึง 10,000 ครั้ง ต่อการชาร์จไฟเพียง 1 ครั้ง ทำให้สามารถใช้งานได้ ไม่ต่ำกว่า 1 ปี ต่อ การชาร์จแบตเตอรี่ เพียงครั้งเดียว เครื่องต้นแบบออกแบบโดยใช้ระบบประมวลผล ATMEGA 328 ใช้พลังงานต่ำมาก เพียง 6 ไมโครแอมป์ รองรับน้ำแรงดันสูง 10 บาร์ ได้ทั้งน้ำร้อนและน้ำเย็น สามารถนำไปใช้งานได้หลากหลาย เช่น ระบบให้น้ำในแปลงเกษตรขนาดเล็กและระบบให้น้ำในฟาร์มเลี้ยงปศุสัตว์

คำสำคัญ: ไมโครคอนโทรลเลอร์ ATMEGA328 อินเทอร์เน็ตออฟติง วาล์ว

Abstract

This innovation presents low power wireless water valve via internet of things systems using 433 MHz radio frequency. This system can control valve by smart phone that used principle based on internet of things function on 3G networks via Wifi hotspot on 3G mobile telephone. This system use power from 18650 lithium battery type. It is small, easy to install, flexible and salty (no wire and external power to install). It uses very low power (6uA). (10,000 on-off per one time battery charging). This prototype design use microcontroller ATMEGA328. It is very low power (6uA). This valve can be used for many applications such as irrigation system in livestock farms and garden watering.

Keywords: Microcontroller ATMEGA328, Internet of Things, Valve

บทนำ

ในปัจจุบันอินเทอร์เน็ตออฟติงเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยเฉพาะ ด้านการเกษตร มีการประยุกต์ใช้งานอินเทอร์เน็ตกับแปลงปลูกพืชทางด้านเกษตร ที่เรียกว่า Smart Farming [1] โดยสามารถเฝ้าติดตามค่าตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเจริญงอกงามของพืช เช่น อุณหภูมิ ความชื้น และสามารถควบคุมค่าดังกล่าวให้อยู่ในช่วงที่ต้องการได้ โดยอัตโนมัติ [2] อย่างไรก็ตาม ในแปลงเกษตรที่ใช้งานจริงนั้นมีขนาดพื้นที่กว้าง ดังนั้น จำวนต้องมีเซ็นเซอร์วัดค่าต่าง ๆ หลายตัว จึงมีการพัฒนาการเชื่อมระบบการควบคุมการรดน้ำต้นไม้ในแปลงเกษตรขนาดใหญ่ เป็นแบบเครือข่ายเชื่อมต่อเข้าหากันโดยใช้โปรโตคอลซิกบี [3] อย่างไรก็ตาม ระบบที่กล่าวมาข้างต้นมีความยุ่งยากในการติดตั้ง หากมีการนำมาประยุกต์ใช้กับการรดน้ำต้นไม้ในบริเวณบ้านจะทำให้ไม่สะดวก จึงมีการพัฒนาวาล์วน้ำที่ใช้สำหรับสวนกับก๊อกน้ำและสามารถควบคุมตั้งเวลาเปิด-ปิดวาล์วน้ำได้ตามเวลาที่ต้องการ [4] โดยติดตั้งได้ง่ายมากเพราะไม่มีการเดินสายไฟเพราะใช้พลังงานไฟฟ้าจากถ่านขนาด AAA สามก้อนสามารถทำงานได้ประมาณ 3 เดือน อย่างไรก็ตาม วาล์วนี้ดังกล่าว ไม่สามารถควบคุมการเปิด-ปิดได้จากโทรศัพท์มือถือ จึงมีการพัฒนาระบบควบคุมวาล์วน้ำผ่านโทรศัพท์มือถือ [5] แต่ข้อเสียของระบบ

¹ อ., สาขาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210

¹ Lecturer, Department of Computer and Information Technology, faculty of Science, Thaksin University Phatthalung, 93210

* Corresponding author: E-mail address grit43@gmail.com

ดังกล่าว คือ ขนาดใหญ่ และต้องใช้ไฟฟ้าจากไฟฟ้าบ้านจึงต้องอาศัยช่างไฟฟ้าในการเดินสายไฟ ซึ่งหากไม่มีความชำนาญในการเดินสายไฟก็จะอันตรายจากไฟฟ้ารั่ว ทำให้ไม่สะดวกยุ่งยากต่อการใช้งานและติดตั้งอย่างมาก

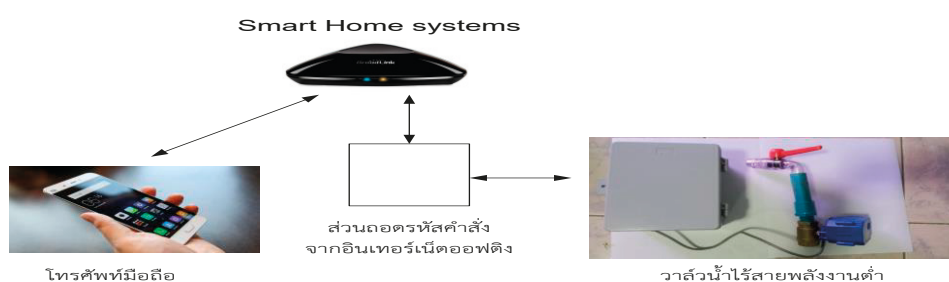
นวัตกรรมนี้เป็นการนำจุดด้อยของระบบควบคุมวาล์วน้ำจากที่กล่าวมาข้างต้นมาพัฒนาเป็นวาล์วน้ำไร้สายพลังงานต่ำ ที่ใช้สวมกับก๊อกน้ำตามบ้านทั่วไป แล้วทำให้ก๊อกน้ำสามารถตั้งค่าเวลาเปิด-ปิดน้ำได้เองโดยอัตโนมัติหรือควบคุมเปิด-ปิดได้จากโทรศัพท์มือถือและสามารถเชื่อมต่อได้กับระบบสมาร์ทโฮม (RM-PRO) [6] โดยเน้นให้ขนาดเล็กและติดตั้งได้ง่ายสามารถสวมกับก๊อกน้ำทั่วไปได้โดยไม่ต้องเดินสายไฟ ด้วยการออกแบบระบบควบคุมทั้งหมดให้กินไฟน้อยมากในระดับไมโครแอมป์ เพื่อให้สามารถใช้งานได้ 1 ปี หรือ 10,000 ครั้งต่อการประจุแบตเตอรี่ 1 ครั้ง โดยไม่ต้องเปลี่ยนแบตเตอรี่

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนานวัตกรรมระบบเปิดปิดวาล์วน้ำแบบไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติงโดยใช้พลังงานจากแบตเตอรี่ ซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับระบบสมาร์ทโฮม และสามารถควบคุมสั่งงานได้จากโทรศัพท์มือถือ

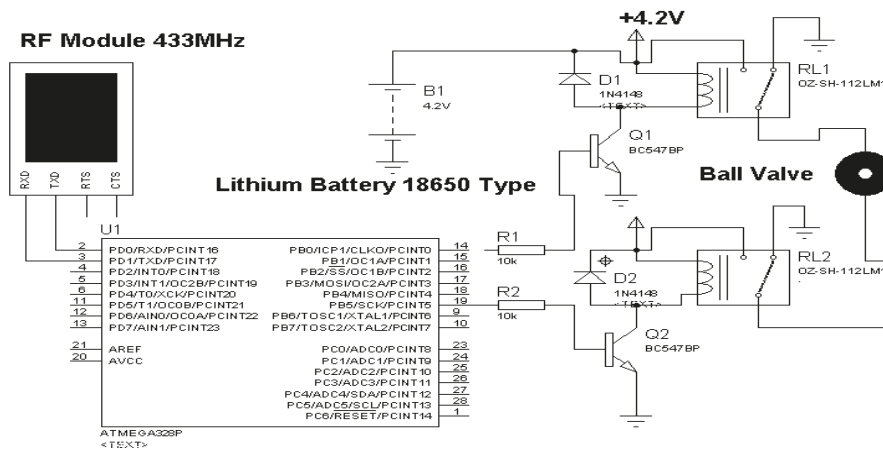
ระเบียบวิธีการศึกษา

นวัตกรรมนี้เป็นการสร้างเครื่องต้นแบบระบบวาล์วน้ำไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง โดยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ระบบควบคุมวาล์วน้ำและส่วนเชื่อมต่อกับระบบสมาร์ทโฮม โดยสามารถเชื่อมต่อได้กับระบบสมาร์ทโฮมไร้สายที่ใช้คลื่นวิทยุความถี่ 433 MHz ซึ่งสามารถตั้งเวลาเปิด-ปิดวาล์วน้ำตามเวลาที่ตั้งโปรแกรมไว้หรือเปิดปิดได้โดยตรงจากโทรศัพท์มือถือ ดังบล็อกไดอะแกรมของระบบ (ภาพที่1) อธิบายได้ว่า เมื่อมีการสั่งงานระบบสมาร์ทโฮมจากโทรศัพท์มือถือไปยัง อุปกรณ์ RM PRO จะส่งรหัสคำสั่ง ผ่านคลื่นวิทยุความถี่ 433 MHz โดยส่วนเชื่อมต่อจะทำหน้าที่ตรวจสอบรหัสดังกล่าวว่าถูกต้องหรือไม่ ถ้าเป็นรหัสคำสั่งที่ใช้เปิด-ปิดวาล์ว ก็จะส่งต่อรหัสดังกล่าวด้วยคลื่นความถี่ 433MHz ในรูปแบบการส่งคลื่นแบบที่ใช้พลังงานน้อยมาก ไปยังวงจรควบคุมวาล์วน้ำเพื่อเปิดและปิดวาล์วน้ำ

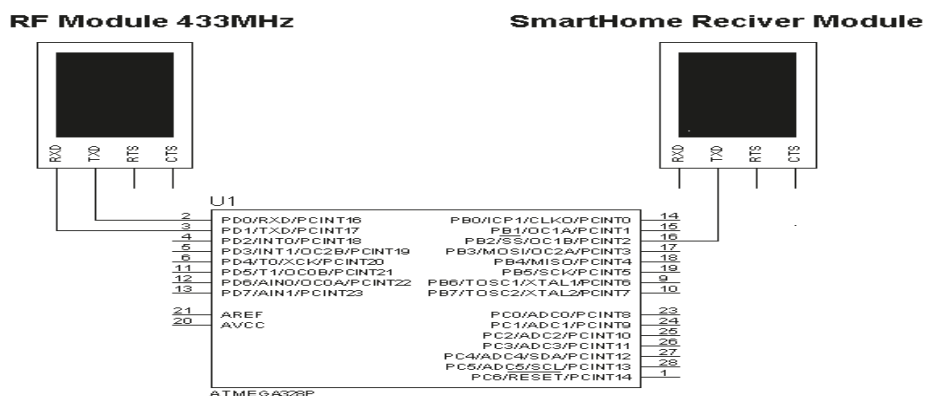

ภาพที่ 1 บล็อกไดอะแกรมการทำงานของระบบควบคุมวาล์วน้ำพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง

นวัตกรรมนี้ใช้วาล์วน้ำแบบบอลวาล์วซึ่งเป็นวาล์วที่ต่างจากวาล์วน้ำแบบโซลินอยวาล์วที่มีใช้ทั่วไป กล่าวคือ วาล์วน้ำแบบบอลวาล์ว ใช้การเปิดและปิด โดยอาศัยลิ้นวาล์วแบบทรงกลมคล้ายลูกบอลหมุนไปมาเพื่อเปิดหรือปิดวาล์ว โดยมีข้อดี คือ มีความทนทานมากกว่าและใช้กระแสไฟฟ้าในการทำงานเฉพาะตอนเปิดและปิดวาล์วเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากโซลินอยวาล์วที่จะต้องใช้พลังงานไฟฟ้าตลอดเวลาในขณะที่เปิดวาล์ว บอลวาล์วที่ใช้สามารถรับแรงดันน้ำได้ 10 บาร์ โดยวงจรระบบควบคุมวาล์วน้ำใน (ภาพที่2) มีบอลวาล์วเชื่อมต่อกับวงจรขับวาล์วน้ำ ซึ่งประกอบด้วย ทรานซิสเตอร์ Q1 และ Q2 ทำหน้าที่รับสัญญาณจาก MCU ATMEGA328 เพื่อขับรีเลย์ RY1 และ RY2 ตามลำดับ โดยรีเลย์จะเชื่อมต่อกับแรงดันไฟฟ้า 4.2 โวลต์จากแบตเตอรี่ เพื่อควบคุมการเปิดและปิดน้ำ โดยมี MCU ATMEGA328 ทำหน้าที่ในการประมวลผลสัญญาณไฟฟ้าซึ่งเป็นรหัสคำสั่งซึ่งรับมาจากโมดูลเครื่องรับส่งสัญญาณวิทยุ (RF Module) ความถี่ 433MHz เพื่อควบคุมการทำงานของบอลวาล์ว โดยมีแบตเตอรี่ชนิดชาร์จได้ แบบลิเทียมไอออน ขนาด 4.2 โวลต์ 4200 มิลลิแอมป์ ต่อชั่วโมง เป็นพลังงานเลี้ยงให้ทั้งวงจรทั้งหมด ในส่วนของส่วนเชื่อมต่อกับระบบสมาร์ทโฮมจะใช้บอร์ด ARDUINO NANO (ภาพที่ 3) ซึ่งจะตรวจสอบรหัสคำสั่งที่รับจากระบบสมาร์ทโฮมแล้วจึงส่งต่อรหัสคำสั่งไปยังวงจรควบคุมวาล์วน้ำแบบไร้สายต่ออีกครั้ง ซึ่งการส่งด้วยวิธีนี้ทำให้ใช้พลังงานไฟฟ้าน้อยกว่าการส่งโดยตรงจากสมาร์ทโฮม

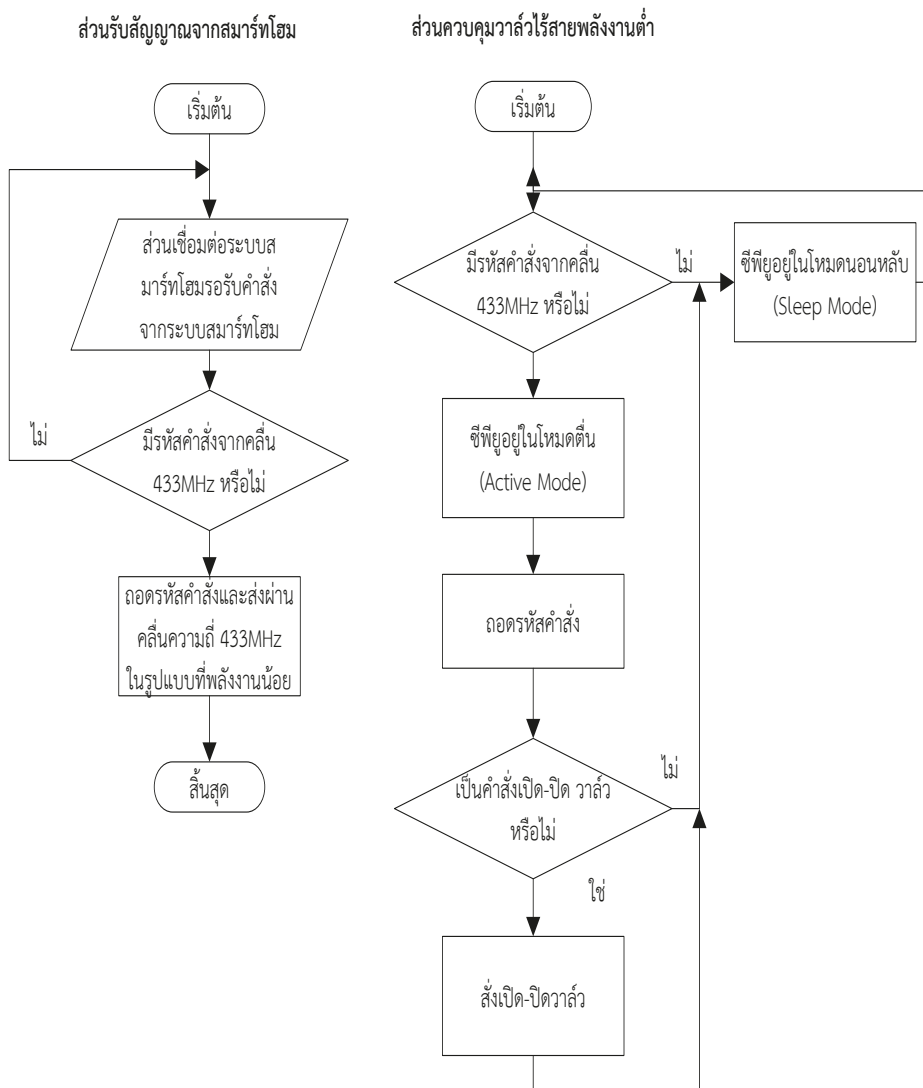

ภาพที่ 2 วงจรระบบควบคุมวาล์วน้ำไร้สายคลื่นวิทยุความถี่ 433 MHz พลังงานต่ำ

ภาพที่ 3 วงจรส่วนเชื่อมต่อกับระบบสมาร์ทโฮมหรืออินเทอร์เน็ตออฟติง

โพล์ชาร์ตแสดงการทำงานของหน่วยประมวลผลในส่วนเชื่อมต่อกับระบบสมาร์ทโฮม (ภาพที่4) ซีพียูจะรอรับสัญญาณวิทยุรหัสคำสั่งจากระบบสมาร์ทโฮม ถ้าเป็นรหัสคำสั่งที่ใช้ในการเปิด-ปิดวาล์วน้ำ ก็จะแปลงสัญญาณดังกล่าวและส่งรหัสคำสั่งในรูปแบบที่ใช้พลังงานน้อยมาก โดยส่งผ่านโมดูลรับส่งคลื่นสัญญาณวิทยุ เมื่อส่งเสร็จซีพียูก็จะรอรับคำสั่งใหม่อีกครั้ง ในส่วนของหน่วยประมวลผลระบบควบคุมวาล์วน้ำแบบไร้สายพลังงานต่ำ เมื่อโมดูลรับสัญญาณวิทยุคลื่นความถี่ 433 MHz โดยซีพียู (ATMEGA 328) จะทำงานในโหมดประหยัดพลังงานกินกระแสไฟฟ้าน้อยสุดหรือโหมดนอนหลับ (Sleep Mode) รอรับรหัสสัญญาณเปิด-ปิดวาล์วน้ำ ถ้าสัญญาณที่เข้ามาเป็นรหัสที่ใช้เปิด-ปิดวาล์ว ซีพียูก็จะตื่น (Active Mode) และสั่งเปิดหรือปิดวาล์ว เมื่อทำงานเสร็จก็จะเข้าสู่โหมดนอนหลับอีกครั้ง

ภาพที่ 4 เพลวชาร์ตแสดงการทำงานของระบบควบคุมวาล์วไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง

ผลการศึกษา

ผลการพัฒนานวัตกรรมเครื่องต้นแบบระบบวาล์วน้ำแบบไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตออฟติง (ภาพที่ 5) ประกอบด้วย ชุดวงจรควบคุมวาล์วน้ำ ภาครับสัญญาณวิทยุความถี่ 433 MHz และแบตเตอรี่ขนาด 4.2 โวลต์ บรรจุในกล่องพลาสติกขนาด 19x14x10 ซม. ซึ่งสามารถกันแดดและกันน้ำได้ สามารถติดตั้งได้กับก๊อกน้ำทั้งภายในและภายนอกอาคาร โดยตัวบอลวาล์วจะอยู่นอกกล่องต่อกับท่อพีวีซีขนาด 0.5 นิ้ว และสายยางใส่เพื่อไปสวมต่อกับก๊อกน้ำ โดยส่วนเชื่อมกับกับสมาร์ทโฮม MCU ATMEGA328 ใช้บอร์ด ARDUINO NANO ภาครับสัญญาณจากสมาร์ทโฮม และโมดูลรับส่งสัญญาณวิทยุความถี่ 433 MHz ต่อวงจรทดลองในแผงโฟโต้บอร์ดและใช้ไฟเลี้ยง 5V จากแบตเตอรี่ ทดสอบสั่งงานควบคุมกับโทรศัพท์มือถือแอนดรอยด์ โดยใช้ App E-control (ภาพ 6) สามารถควบคุมการเปิดและปิดวาล์วได้จากระยะไกล โดยทดสอบวัดค่าการใช้พลังงานของระบบควบคุมวาล์วได้ผลดังนี้ โดยขณะสแตนด์บายจะกินกระแสไฟฟ้า 100 ไมโครแอมป์ ในขณะที่เปิดวาล์วใช้เวลา 4 วินาที ใช้กระแสไฟฟ้า 130 มิลลิแอมป์ ในขณะที่ปิดวาล์วใช้เวลา 6 วินาที กระแสไฟฟ้า 150 มิลลิแอมป์ และจากการทดสอบตั้งเวลาเปิดและปิดวาล์วอัตโนมัติ วันละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 90 วัน และทดสอบวัดค่าแรงดันในแบตเตอรี่ ผลปรากฏว่าแรงดันของแบตเตอรี่ลดลงน้อยมาก จากตอนประจุเต็ม 4.2 โวลต์ ลดลงเหลือ 4.05 โวลต์

ภาพที่ 5 เครื่องต้นแบบระบบวาล์วน้ำแบบไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตของระบบสมาร์ทโฮม

ภาพที่ 6 แอปพลิเคชันที่ใช้กับระบบสมาร์ทโฮมสำหรับควบคุมเครื่องต้นแบบระบบการเปิด-ปิดวาล์วน้ำ

การคำนวณจำนวนครั้งที่เปิดปิดวาล์วน้ำต่อความจุของแบตเตอรี่

วาล์วน้ำเปิด ใช้กระแสไฟฟ้า 130 มิลลิแอมป์ ใช้เวลาในการเปิดวาล์ว 4 วินาที
 วาล์วน้ำปิด ใช้กระแสไฟฟ้า 150 มิลลิแอมป์ ใช้เวลาในการปิดวาล์ว 6 วินาที
 วาล์วน้ำเปิดและปิด ใช้กระแสไฟฟ้าเฉลี่ย 142 มิลลิแอมป์ ใช้เวลาทั้งหมด 10 วินาที
 ใน 1 นาที จะเปิดปิดวาล์วได้ 6 ครั้ง และใช้พลังงานไฟฟ้า 142 มิลลิแอมป์
 หากใช้เวลา 1 ชม. จะเปิดปิดวาล์วได้ 360 ครั้ง และใช้พลังงาน 140 มิลลิแอมป์
 แบตเตอรี่ขนาด 4200 มิลลิแอมป์ จะเปิด-ปิด ได้เท่ากับ $(4200/140) \times 360 = 10800$ ครั้ง

สรุปและอภิปรายผล

ระบบควบคุมวาล์วน้ำไร้สายพลังงานต่ำผ่านอินเทอร์เน็ตของระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้ร่วมกับก๊อกน้ำทั่วไปได้ โดยสามารถติดตั้งได้ง่ายเพราะเป็นแบบไร้สาย ไม่ต้องเดินสายไฟ โดยใช้คลื่นความถี่ 433 MHz ในการเชื่อมต่อกับระบบ ถอดรหัสสมาร์ทโฮมในระยะทางไม่เกิน 100 เมตร โดยสามารถเชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ตผ่าน ระบบ Home Automation ทั่วไป ซึ่งสามารถตั้งเวลาเปิด-ปิด วาล์วน้ำ เพื่อบริการอัตโนมัติตามเวลาที่ตั้งไว้ หรือควบคุมการเปิด ปิด ได้โดยตรงจากโทรศัพท์มือถือ เครื่องต้นแบบใช้ MCU ตระกูล ARDUINO ทำงานร่วมกับ RF Module โดยออกแบบให้

วงจรใช้พลังงานไฟฟ้าน้อยที่สุด ใช้วาล์วน้ำชนิดบอลวาล์ว และใช้แบตเตอรี่ชนิดลิเทียมไลออนแบบชาร์จได้ชนิด 18650 ขนาด 4.2 โวลต์ 4200 มิลลิแอมป์ต่อชั่วโมง จากการทดลองในโหมดสแตนด์บายใช้พลังงานไฟฟ้า 100 ไมโครแอมป์ ในขณะที่เปิดวาล์ว ใช้เวลา 6 วินาที ใช้พลังงานไฟฟ้า 150 มิลลิแอมป์ ในขณะที่ปิดวาล์วใช้เวลา 4 วินาที ใช้พลังงานไฟฟ้า 130 มิลลิแอมป์ จากการทดสอบ ตั้งเวลาเปิด-ปิด วาล์ว วันละ 1 ครั้งทุก ๆ วัน เป็นเวลา 3 เดือน ผลปรากฏว่า แรงดันไฟฟ้าของแบตเตอรี่ลดลงเพียง 0.15 โวลต์ หรือ ลดลง 15% เมื่อให้แบตเตอรี่ CUTOFF ที่แรงดันไฟฟ้า 3.2 โวลต์

เอกสารอ้างอิง

- [1] นราธิป ทองปาน และธนาพัฒน์ เทียงภักดิ์. (2559). **ระบบรดน้ำอัตโนมัติผ่านเซ็นเซอร์ไร้สาย**. National Conference on Technology and Innovation Manegement. Rajabhat Maha Sarakham Thailand 30-31 Mach 2016.
- [2] เอกลักษณ์ สุนนพันธ์ และสมเกียรติ บุญรอดติษฐ์. (2556). “ระบบควบคุมการรดน้ำต้นไม้ด้วยการตรวจสอบความชื้นผ่านโปรโตคอลซิกบี”, ใน **การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 51 สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วันที่ 5-7 กุมภาพันธ์ 2556.
- [3] ภูริช ไวกิด จุฑาวุฒิ จันทรมาลี และนิพัฒน์ มานะกิจภิญโญ. (2559). **โมบายแอปพลิเคชันควบคุมและเฝ้าดูแลแปลงผักเกษตรพอเพียงผ่านพีซีบีบอร์ด**. The 4th ASEAN Undergraduate Conference in Computing (AUC2) 2016.
- [4] ร้านค้าออนไลน์ Watertimerreviews. **เครื่องตั้งเวลารดน้ำต้นไม้อัตโนมัติ WTR-102**. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2561, จาก <https://www.watertimerreview.com/product/3/wtr-102>.
- [5] **เครื่องเปิดปิดน้ำผ่านมือถือ E, 3G, 4G, WiFi**. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2561, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=3wWwPJ0X1Nk&t=11s>.
- [6] ร้านค้าออนไลน์ Livingdewise. **ระบบสมาร์ทโฮม BoardLink RM-PRO**. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2561, จาก <http://www.livingdewise.com/product/11/broadlink-rm-pro>.

ความพึงพอใจการพัฒนาารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

Tourist Satisfaction of the Development of Antique Silver Jewelry Styles, Si Satchanalai District, Sukhothai

อุษา อินทร์ประสิทธิ์^{1*}
Usa Inprasit^{1*}

บทคัดย่อ

ลวดลายเครื่องถ้วยตามผนังโบสถ์ วิหารวัดนางพญา มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น การนำลวดลายมาออกแบบและผลิตชิ้นงานต้นแบบเป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ภูมิปัญญา ทักษะช่างฝีมือท้องถิ่นลงบนลวดลายเครื่องประดับเงิน งานวิจัยนี้ศึกษาความพึงพอใจการพัฒนาารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยใช้แบบสอบถามการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 100 คน จากจำนวนประชากรที่สนใจเลือกซื้อเครื่องประดับเงินในร้านจำหน่ายเครื่องเงินใน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62 เพศชาย ร้อยละ 38 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่น ๆ อายุระหว่าง 21-30 ปี เป็นช่วงอายุที่สำเร็จการศึกษาและเข้าสู่ทำงานอย่างเต็มตัว มีความต้องการแต่งกายให้เหมาะสมตามแฟชั่น มีรายได้ต่อเดือน 10,001-20,000 บาท นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ด้านความสวยงาม ด้านประโยชน์ใช้สอย และด้านรูปแบบดำรงลักษณะเฉพาะ อยู่ในระดับมาก ดังนั้นการพัฒนาารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณที่มีการผสมผสานอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น และปรับเปลี่ยนรูปแบบให้มีความร่วมสมัยทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจ สามารถเพิ่มโอกาส เพิ่มรายได้ สร้างกลุ่มผู้ซื้อรายใหม่ให้กับผู้ประกอบการและส่งเสริมให้ช่างฝีมือสร้างสรรค์เครื่องประดับเงินลวดลายใหม่ ๆ ให้เป็นที่ต้องการและพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ เครื่องประดับเงิน อำเภอศรีสัชนาลัย สุโขทัย

Abstract

The Kruawan pattern on Nang Phaya Temple's wall has an endemic identity. Application of the pattern to design and produce the jewelry is the conservation and dissemination of local silver jewelry wisdom and craftsmanship. This study uses the questionnaires to investigate tourist satisfaction of the development of antique silver jewelry styles in Si Satchanalai District, Sukhothai. A sample of 100 people was selected by Purposive Sampling from people interested in buying silver jewelry in Si Satchanalai District, Sukhothai and Mueang Phitsanulok District, Phitsanulok. From the study, 62% and 38% of participants are female and male respectively. Most of them worked other occupations, and they were aged between 21 and 30 years who will graduate or working. The participants wanted to dress appropriately according to the fashion and had an income ranging between 10,001-20,000 THB per month. The tourists were highly satisfied the beauty, function and unique style of the antique silver jewelry. Therefore, development of antique silver jewelry styles which combine the endemic identity of the area and contemporary features can attract tourists, which in turn can increase opportunities and incomes. Moreover, it also crates the new target groups for entrepreneurs. Moreover, it can support craftsmen so that they can create new antique silver jewelry styles to meet and satisfy tourist.

Keywords: Identity, Silver Jewelry, Si Satchanalai District, Sukhothai

¹ อ., สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก 65000

¹ Lecturer, Department of Industrial Design, Faculty of Industrial Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, 65000

* Corresponding author: Tel.:055-267124, E-mail address: usa.inprasit@hotmail.com

บทนำ

วัฒนธรรมพื้นบ้านสะท้อนความงามของวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นที่มีความเป็นอยู่เรียบง่ายแต่แฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาที่สะท้อนผ่านงานศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) ซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่กลุ่มชนต่าง ๆ ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ งานหัตถกรรม (Craft) งานหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk Craft) และงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk art and Craft) สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนแต่ละท้องถิ่น แต่ละกลุ่มชุมชนได้ส่วนหนึ่ง ศิลปะพื้นบ้านมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไปตามชนบประเพณี ความเชื่อ ความนิยมและวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นแต่ละกลุ่มชน งานหัตถกรรมเป็นสิ่งบ่งบอกถึงอารยธรรมความเชื่อของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย จากงานหัตถกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ดัดแปลงวัตถุดิบจากธรรมชาติเพียงเล็กน้อย แล้วพัฒนาให้มีรูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีขึ้นเรื่อย ๆ และมีความสวยงาม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า งานหัตถกรรมเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง [1] เช่นเดียวกับการออกแบบเป็นกิจกรรมหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ (Design is a goal-directed Problem-Solving Activity) เป็นการกระทำของมนุษย์ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างสรรค์เป็นสิ่งใหม่ ๆ มีทั้งที่ออกแบบที่สร้างขึ้นใหม่ให้แตกต่างจากเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งจากของเดิม โดยความสำคัญของการออกแบบเป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่จะทำให้กระบวนการในการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและตามความต้องการของตลาด สามารถผลิตได้ด้วยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนั้น จากความต้องการของมนุษย์มีมากกว่าปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐาน 4 ประการ จนเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายามออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองทางร่างกายและจิตใจไม่มีที่สิ้นสุด เกี่ยวพันกันยิ่งขึ้นระหว่างสิ่งของต่าง ๆ ด้วยกัน และระหว่างสิ่งของกับสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยมีผลมาจากวิธีการดำรงชีวิตและวิทยาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา [2] เมื่อดำเนินออกแบบเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ก็สู่ขั้นตอนประเมินผลงานการออกแบบ ซึ่งจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการพิจารณา เนื่องจากงานออกแบบแต่ละประเภท มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน เช่น งานออกแบบเครื่องประดับ ซึ่งหน้าที่หลักใช้เพื่อการตกแต่ง โดยเน้นรูปทรง สี สัน และรายละเอียดที่แสดงถึงความสวยงาม ความมีคุณค่าสูง ดังนั้นผู้ออกแบบจำเป็นต้องศึกษาและพิจารณาตีความเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่องานออกแบบทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ผลงานที่ผ่านการประเมินรูปแบบแล้วนั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนสมบูรณ์พอสำหรับการนำไปดำเนินการผลิตและจำหน่ายได้จริง [3] เกษร ธิตะจารี [4] ระบุประเด็นในการออกแบบเครื่องประดับ 3 ประการคือ 1) เพื่อความสวยงาม เป็นการทำให้ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายมีความโดดเด่นและส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้สวมใส่ 2) เพื่อแสดงถึงตำแหน่งหน้าที่เป็นการทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบทบาทหน้าที่ของบุคคลให้ผู้อื่นได้รับรู้ 3) เพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์เป็นการทำให้เกิดจุดเด่นในตัวบุคคลหรือผู้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทวีศักดิ์ มูลสวัสดิ์ [5] การออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัยให้ความสำคัญต่อความคิด (Conceptual Idea) และการแสดงออกทางความคิดของศิลปินและนักออกแบบผ่านผลงานเครื่องประดับด้วยมุมมองและแนวคิดใหม่ (New Perspective and Conceptual Idea) ให้ความสำคัญกับกลุ่มประชากรและสังคมใหม่ เครื่องประดับร่วมสมัยเป็นเครื่องประดับที่มีความน่าสนใจแตกต่างจากเครื่องประดับในประเภทอื่น

อำเภอศรีษะนาถ จังหวัดสุโขทัย ถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านเครื่องทองอันมีเอกลักษณ์โดดเด่นทั้งจากเทคนิคการถักลาย การลงยาสี และการออกแบบลวดลาย ได้ถูกนำมาสานต่องานหัตถศิลป์สู่เครื่องเงินลายสุโขทัย ซึ่งปัจจุบันเป็นหนึ่งในสินค้าเครื่องประดับที่มีชื่อเสียงอยู่กับจังหวัดสุโขทัย จุดเริ่มต้นของเครื่องเงินสุโขทัยเกิดขึ้นเมื่อประมาณเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา ภายหลังจากที่ช่างทองในสมัยนั้นเปิดสอนวิธีการทำทองให้แก่ชาวบ้าน ช่วงยุคสมัยนั้นนอกจากจะมีช่างทองชาวสุโขทัยเกิดขึ้นแล้ว ยังมีช่างทำเครื่องเงินเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันด้วย เนื่องจากในการเรียนทำทองมักจะสอนถักลายโดยใช้เงินเป็นวัตถุดิบเริ่มต้นในการฝึกฝน เพราะเนื้อเงินมีราคาถูกกว่าทองมาก ในยุคแรกเป็นร้านค้าเครื่องเงินแบบเรียบง่าย ขายชิ้นงานที่ผลิตได้บริเวณหน้าร้าน ควบคู่ไปกับการเดินขายตามบ้านพักอาศัยของคนในละแวกนั้นและอำเภอข้างเคียง เครื่องเงินสุโขทัย ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยมีพ่อช่างสุโขทัยในพื้นที่อำเภอศรีษะนาถ ซึ่งมีวิชาความรู้เฉพาะเช่นเดียวกับช่างทำเครื่องทอง เอกลักษณ์ของเครื่องเงินสุโขทัยยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกับทองสุโขทัย คือ คงลวดลายทางศิลปะของสุโขทัยเอาไว้ ทั้งลายใบเสมาหรือวิหาร ลายเครื่องสังคโลก ลวดลายธรรมชาติ และลายไทยต่าง ๆ โดยเริ่มแรกช่างเงินได้ผลิตสินค้าเพียงเครื่องใช้ และสร้อยถักแบบดั้งเดิม ต่อมาเมื่อมีผู้บริโภคต้องการสินค้ามากขึ้น จึงมีการดัดแปลงทางภูมิปัญญาเกิดขึ้นงานที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งสร้อยที่มีลวดลายต่าง ๆ ต่างหู กำไล สร้อยคอ แหวน ฯลฯ นอกจากนี้ เครื่องเงินสุโขทัยยังนำเอาเทคนิคการลงยาสี และตกแต่งด้วยพลอยสีเหมือนดังเช่น เครื่องทอง เพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้กับลวดลายมากยิ่งขึ้น และเนื่องจากเครื่องเงินเป็นโลหะที่มีเนื้อแข็ง แต่เปราะง่าย ดังนั้น ช่างเงินจึงจำเป็นต้องอาศัยความชำนาญมากเป็นพิเศษ [6]

เครื่องประดับกับผู้หญิงเป็นของคู่กัน ส่วนใหญ่นิยมใช้เครื่องประดับไม่ว่าจะเป็นแหวน ต่างหู สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และอื่น ๆ อีกมากมายที่ใช้ในการประดับร่างกายเพื่อความสวยงาม นอกจาก เครื่องประดับจะใช้ประดับเพื่อความสวยงามแล้วยังบอกรสนิยมของผู้ใช้และเสริมสร้างบุคลิกให้เด่นเป็นสง่าได้อีกด้วย เครื่องประดับส่วนใหญ่จะออกแบบเหมือนกันเป็นส่วนมาก ทั้งนี้ ผู้ออกแบบเองถือความนิยม ความต้องการของตลาดเป็นหลัก ดังนั้น งานเครื่องประดับที่เห็นจึงมักจะเป็นการออกแบบที่ซ้ำกันทั้งรูปทรงและวัสดุ การทำเครื่องประดับนับเป็นงานศิลปะ หรือไม่ขึ้นอยู่กับนักออกแบบนั่นเอง หากนักออกแบบมุ่งเอาใจความต้องการของคนส่วนใหญ่เพื่อต้องการขาย และออกแบบสนองความต้องการของคนเหล่านั้น การออกแบบจะอยู่ในวงจำกัด ไม่สามารถคิดสร้างสรรค์ผลงานใหม่ได้เพราะความกลัวว่างานจะไม่เป็นที่นิยมของตลาด ผลงานนั้นมีเพียงชิ้นเดียว ไม่สามารถทำซ้ำได้อีก งานเครื่องประดับนั้น จะเป็นงานศิลปะ ดังนั้นนักออกแบบเครื่องประดับจึงต้องมีความคิดสร้างสรรค์ในด้านรูปทรงและวัสดุที่จะใช้ การออกแบบเครื่องประดับในปัจจุบัน จะเน้นเรื่องความเรียบง่ายของรูปทรง ลักษณะงานออกแบบที่เรียบง่าย คือ งานออกแบบไม่มีความซับซ้อน ไม่ต้องใช้ลวดลายมาก เหตุผลที่งานออกแบบเครื่องประดับในปัจจุบันเน้นเรื่องความเรียบง่าย ขึ้นอยู่กับสาเหตุไม่ว่าสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป รสนิยมในการออกแบบเกี่ยวกับเครื่องประดับ จากความยุ่งยากมาสู่ความเรียบง่าย สู่เสรีภาพทางความคิดสร้างสรรค์มีมากขึ้นและเพื่อให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว [7]

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องจาก วิจัยเรื่อง : การพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์เครื่องเงินโดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย [8] ที่ศึกษาอัตลักษณ์เครื่องเงินโบราณสุโขทัย จากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ช่างฝีมือ ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายเครื่องประดับเงินพบว่า งานเครื่องเงินเป็นสกุลช่างท้องถิ่นที่ประณีต ขึ้นรูปด้วยมือทุกชิ้น สืบทอดกันรุ่นต่อรุ่น มีลวดลาย กรรมวิธีเฉพาะถิ่นเป็นลักษณะการร้อยเส้นถักมือขึ้น โครงสร้างก่อนแล้วค่อยนำเงินที่ปั่นเกลียวมาดัดและดัดให้เกิดเป็นลวดลาย และการทำจุดไขปลาเพื่อตกแต่งชิ้นงานให้สวยงาม อัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกอย่าง คือ การลงยาสี (แบบร้อน) เป็นการเผาไฟให้เกิดความร้อนเพื่อให้ยาสีติดกับเครื่องเงิน แล้วเกิดความใส ตามเทคนิคและความชำนาญของช่าง ยาสีที่นิยมนำมาตกแต่งให้สวยงาม คือ สีแดง สีนํ้าเงิน และสีเขียว เมื่อทราบข้อจำกัดดังกล่าว จึงได้พัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ จากกรอบแนวความคิดเชิงสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ในด้านความสวยงาม ด้านรูปแบบดำรงลักษณะเฉพาะ ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านวัสดุและกรรมวิธีการผลิต รวมถึงองค์ประกอบด้านศิลปะ ตามข้อมูลที่ศึกษา ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจการออกแบบจากลวดลายเครื่องวัดตามผนังโบสถ์ วิหาร รัตนวงพญา ลวดทอนรายละเอียดให้มีรูปแบบที่สวยงามร่วมสมัยคงอัตลักษณ์เฉพาะสวมใส่ได้จริงในชีวิตประจำวัน ลดระยะเวลา ต้นทุนวัสดุ ขั้นตอนการผลิต และสร้างจากเครื่องมือพื้นฐานตามความชำนาญของช่างฝีมือเดิม เพื่อกำไรที่สูงขึ้นตรงความต้องการของตลาด อีกทั้งเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ โดยพัฒนารูปแบบ จำนวน 3 แนวทาง ได้แก่ รูปแบบ A (Relaxing : ผ่อนคลายอารมณ์) รูปทรงโค้งเว้าดูเรียบง่ายแสดงถึงความกระตือรือร้น รักอิสระ มีความมั่นใจ ตามเส้นท่อนของสาววัยทำงาน สวมใส่ง่ายในทุกชุดทุกโอกาส รูปแบบ B (Glamorous : ดึงดูดให้ขวนมอม) ลวดทอนลวดลายเครื่องวัดพันเกี่ยวของเส้นโค้ง เพิ่มเส้นท่อนความโดดเด่น หูหระสา่งามให้ผู้สวมใส่รูปแบบ C ความมีชีวิตชีวา (Vibrant : ความมีชีวิตชีวา) จัดเรียงลวดล้นตามขนาดสั้นยาว ให้ความรู้สึกสนุกสนาน แสดงถึงผู้หญิงสมัยใหม่แต่แฝงความอ่อนหวานเย้ายวน เมื่อพัฒนารูปแบบแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ กระบวนการเลือกรูปแบบการออกแบบที่มีความเหมาะสมโดยผ่านการคัดเลือกจากช่างฝีมือ ผู้จำหน่ายและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องประดับ

ภาพที่ 1 แสดงการพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์เครื่องเงินโดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 3 แนวทาง [8]

จากนั้นสู่ขั้นตอนกระบวนการผลิตชิ้นงานต้นแบบเพื่อนำมาสำรวจความพึงพอใจการพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ให้ได้รูปแบบตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน เพื่อยอดขายให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์ อีกทั้งเป็นการสร้างองค์ความรู้และอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมถึงเป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ภูมิปัญญาทักษะช่างฝีมือให้คงอยู่ในท้องถิ่นสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความพึงพอใจการพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ระเบียบวิธีการศึกษา

ในการศึกษาผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่สนใจมาเลือกซื้อเครื่องประดับเงินโบราณ ในเขตพื้นที่อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยและอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก (ที่เป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายเครื่องเงิน)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 100 คน เป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจมาเลือกซื้อเครื่องประดับเงินร้านล่าตัดเงินโบราณ ในเขตพื้นที่อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และร้านช่างทองเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งทั้งสองร้านเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายเครื่องเงินที่เก่าแก่และมีชื่อเสียง ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงเฉพาะคนที่ซื้อเครื่องเงิน ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ของเดือนกรกฎาคม 2559 ระยะเวลา 1 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผลิตภัณ์เครื่องประดับที่ผ่านการออกแบบจากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบอัตลักษณ์เครื่องเงินโดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย [8]

ชิ้นงานต้นแบบเครื่องประดับเงินโบราณ ได้แรงบันดาลใจจากลวดลายเครือวัลย์ของผนังโบสถ์ วิหาร วัดนางพญา แล้วลดทอนรายละเอียด เพื่อความสวยงามร่วมสมัย สามารถใช้ได้งานหลากหลาย จัดเรียงลดหลั่นตามขนาดความสั้น-ยาว เพิ่มความโดดเด่นให้ผู้สวมใส่ รู้สึกสนุกสนาน มีชีวิตชีวา เพิ่มเสน่ห์ความเป็นผู้หญิงทันสมัย ซึ่งเหมาะสมในเครื่องแต่งกายชุดราตรี ชุดทำงานหรือแม้กระทั่งชุดลำลองในวันธรรมดา และผลิตภัณฑ์ยังคงใช้วัสดุ กระบวนการผลิตในรูปแบบเดิมตามความชำนาญของช่างฝีมือ (ดังภาพ 2-5)

ภาพที่ 2 แสดงการสวมใส่เครื่องประดับเงินโบราณครบชุด ประกอบด้วย สร้อยคอ ต่างหู และสร้อยข้อมือ

ภาพที่ 3 แสดงการสวมใส่เครื่องประดับเงินโบราณประเภทสร้อยคอ

ลักษณะเครื่องประดับเงินโบราณประเภทสร้อยคอ สามารถปรับเปลี่ยนใช้งานในการสวมใส่ ลดทอน ลดหลั่น ปรับระดับหรือแยกชั้นตามความเหมาะสมกับโอกาสและเครื่องแต่งกายที่สวมใส่

ภาพที่ 4 แสดงการสวมใส่เครื่องประดับเงินโบราณประเภทต่างหู

ลักษณะเครื่องประดับเงินโบราณประเภทต่างหู ผลิตภัณฑ์เป็นต่างหูแบบก้านเสียบ รูปแบบความเหมาะสมในการสวมใส่ การออกแบบสอดคล้องกับสร้อยคอ มีการลดหลั่นตามขนาดความ สั้น-ยาว

ภาพที่ 5 แสดงการสวมใส่เครื่องประดับเงินประเภทสร้อยข้อมือ

ลักษณะเครื่องประดับเงินโบราณประเภทสร้อยข้อมือ สามารถปรับเปลี่ยนใช้งานในการสวมใส่ ลดทอนระดับ หรือสวมใส่แยกชิ้นให้ความเหมาะสมกับโอกาสและเครื่องแต่งกายที่สวมใส่ ลักษณะการออกแบบสอดคล้องกับสร้อยคอ และต่างหู

2. แบบสอบถามความพึงพอใจการพัฒนาารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยใช้กรอบแนวความคิดของ วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร และนวนลัย บัญวงศ์ [2-3] ทั้งหมด 3 ด้าน คือ

1. ด้านความสวยงาม
2. ด้านประโยชน์ใช้สอย
3. ด้านรูปแบบดำรงลักษณะเฉพาะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นนำแบบสอบถามนั้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจการพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาจากการตอบแบบสอบถาม ประกอบภาพถ่าย นำมาวิเคราะห์ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปแบบตารางและคำบรรยายประกอบ โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักของคะแนน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ มีระดับคะแนนดังนี้

4.50-5.00	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมาก
2.50-3.49	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
1.00-1.49	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

ตารางที่ 1 แสดงค่าความถี่ จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=100)

ข้อ	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.	เพศ		
	ชาย	38	38.00
	หญิง	62	62.00
	รวม	100	100.00
2.	อายุ		
	ต่ำกว่า 20 ปี	2	2.00
	21-30 ปี	44	44.00
	31-40 ปี	24	24.00
	41-50 ปี	18	18.00
	51 ปีขึ้นไป	12	12.00
	รวม	100	100.00
3.	อาชีพ		
	พนักงานบริษัทเอกชน	18	18.00
	ข้าราชการ	23	23.00
	รัฐวิสาหกิจ	5	5.00
	ประกอบธุรกิจส่วนตัว	24	24.00
	อื่น ๆ	30	30.00
	รวม	100	100.00
4.	รายได้ต่อเดือน		
	ต่ำกว่า 10,000 บาท	21	21.00
	10,001-20,000 บาท	36	36.00
	20,001-30,000 บาท	25	25.00
	30,001-40,000 บาท	14	14.00
	40,001-50,000 บาท	2	2.00
	มากกว่า 50,000 บาท	2	2.00
	รวม	100	100.00

จากตารางที่ 1 แสดงระดับความคิดเห็นข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 100 คน พบว่า

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62 เพศชายรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 38

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 21-30 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมา อายุ 31-40 ปี ร้อยละ 24 และอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 18

อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพอื่น ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมา อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัวคิดเป็นร้อยละ 24 และอาชีพข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 23

รายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รายได้ต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 36 รองลงมา รายได้ต่อเดือน 20,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25 และรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 21

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดพิษณุโลก (n=100)

ข้อ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านความสวยงาม			
1.1	ลวดลายมีความสวยงามกลมกลืนกัน	4.03	0.64	มาก
1.2	รูปแบบได้ขนาดสัดส่วน สวยงาม เหมาะสม	4.14	0.65	มาก
1.3	สีสันทึบมีความสวยงามเหมาะสม	4.23	0.73	มาก
1.4	ภาพโดยรวมของ ลวดลาย รูปทรง สีสันทึบ มีความสวยงาม กลมกลืนกัน	4.11	0.76	มาก
1.5	รูปแบบมีความสวยงามเหมาะสม กับประเภทของงานเครื่องเงินมี คุณค่า มีราคา	4.04	0.68	มาก
1.6	มีความสวยงาม สร้างความประทับใจ แก่ผู้บริโภคให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้	4.15	0.70	มาก
	รวมเฉลี่ย	4.11	0.69	มาก
2.	ด้านประโยชน์ใช้สอย			
2.1	รูปแบบมีความสะดวกสบายในการใช้งาน	4.14	0.73	มาก
2.2	รูปแบบมีความเหมาะสม ถูกต้อง ตามสรีระของผู้ใช้	4.27	0.67	มาก
	รวมเฉลี่ย	4.20	0.70	มาก
3.	ด้านรูปแบบดำรงลักษณะเฉพาะ			
3.1	ผลงานการออกแบบสามารถดำรงลักษณะเฉพาะสื่อถึงอัตลักษณ์เครื่องเงินโบราณ	3.90	0.61	มาก
	อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย			
	- ร้อยเส้น ถักมือ ปั่นเกลียว			
	- การลงยาสี แดง น้ำเงิน เขียว			
	รวมเฉลี่ย	3.90	0.61	มาก
	รวมเฉลี่ยทั้งหมด	4.07	0.66	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 100 คน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ประเมินการพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์เครื่องเงินโบราณ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$, S.D.=0.66)

ด้านความสวยงาม มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X}=4.11$, S.D.=0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สีสันทึบมีความสวยงาม เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.23$, S.D.=0.73) รองลงมา มีความสวยงามสร้างความประทับใจแก่ผู้บริโภคให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.15$, S.D.=0.70) รองลงมา รูปแบบได้ขนาดสัดส่วนสวยงามเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.14$, S.D.=0.65)

ด้านประโยชน์ใช้สอย มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X}=4.20$, S.D.=0.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ถูกต้องตามสรีระของผู้ใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.67) รองลงมา รูปแบบมีความสะดวกสบายในการใช้งาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.14$, S.D.=0.73)

ด้านรูปแบบดำรงลักษณะเฉพาะ ผลงานการออกแบบสามารถดำรงลักษณะเฉพาะและสื่อถึงการพัฒนา รูปแบบอัตลักษณ์เครื่องเงิน โดยการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{x}=3.90$, $S.D.=0.61$)

สรุปและการอภิปรายผล

การศึกษาความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง (สุ่มแบบเจาะจง) ในเขตพื้นที่ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยและอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 100 คน โดยต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ 1 ชุด ประกอบไปด้วย สร้อยคอ ต่างหู และสร้อยข้อมือ โดยผู้วิจัยได้อภิปรายผล ดังนี้

ความคิดเห็นข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 62 ซึ่งสอดคล้องกับ โครงการวิจัยความเชื่อและพฤติกรรมในการเลือกซื้อเครื่องประดับอัญมณีที่ ตรงกับราศีเกิดของประชาชนใน จังหวัดกรุงเทพมหานครโดยส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรีที่เลือกซื้อเครื่องประดับมากกว่าสุภาพบุรุษ [9] ร้อยละ 82.5 และ สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการส่งออกกระทรวงพาณิชย์ กรุ่ยทางส่งออกเครื่องประดับเงินตามกระแสแฟชั่น [10] ที่กล่าวว่า เครื่องประดับเงินของไทยมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและปัจจุบันสินค้า เครื่องประดับเงินได้กลายเป็นสินค้า แฟชั่น ความถี่ในการซื้อของผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มสตรีวัยทำงานจะซื้อสินค้าดังกล่าวตามแฟชั่นโดย มีค่านึงถึงการถดถอยทาง เศรษฐกิจแต่อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี และประกอบอาชีพอื่น ๆ มากที่สุดร้อยละ 30 คือ กลุ่ม ตัวอย่างที่จบการศึกษามาไม่นาน อยู่ในช่วงหางาน หรือเริ่มงานจนส่ววัยทำงานอย่างเต็มตัว และเป็นกลุ่มที่ติดตามกระแส ต้องการแต่งตัวให้เข้ากับยุคสมัยตามแฟชั่น สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครื่องประดับสมัยใหม่โดยใช้วัสดุ แผ่นดินกระดาษเซรามิกส์ [11, 9] พบว่า ช่วงอายุ 20-29 ปี ร้อยละ 65 และ 25-30 ปี ร้อยละ 53 เป็นช่วงที่มีความถี่ในการเลือกซื้อเครื่องประดับมากที่สุด เลือกซื้อเครื่องประดับ 2-3 ชิ้น ต่อครั้ง และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 10,001-20,000 บาท และสอดคล้องกับศูนย์ข้อมูลอัญมณีและเครื่องประดับ เทรนด์เครื่องประดับอัญมณีปี 2017 [12] การออกแบบ เครื่องประดับตาม Gem Visions Trend Directions 2017 ที่กล่าวว่า ช่วงอายุโดยเฉพาะกลุ่มเจนวาย (Generation Y) ที่ เกิดในพ.ศ.2524-2543 [13] เป็นกลุ่มคนบริโภคยุคใหม่ที่เป็นวัยรุ่นและเป็นวัยทำงานที่กำลังซื้อสูงขึ้นและเป็นกลุ่มผู้บริโภค รายใหญ่ ที่มีศักยภาพในการตลาดไม่กี่ปข้างหน้า มีพฤติกรรมการซื้อไม่เหมือนกับกลุ่มคนรุ่นเดิมหรือรุ่นพ่อแม่ ต่างมองหา สินค้าที่แปลกแตกต่าง มีสไตล์สะท้อนรสนิยมของตนเองหรือสามารถแสดงความเป็นตัวตนไว้เช่นเดียวกัน

จากการสำรวจด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ด้านความสวยงาม กลุ่มนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สีสันในการ ออกแบบเครื่องประดับมีความสวยงามเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนกฤต ใจสุตา การออกแบบและพัฒนา เครื่องประดับเงินร่วมสมัยจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าเมี่ยนเพื่อเพิ่มมูลค่า : กรณีศึกษาบ้านปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน [14] กล่าวว่า การใช้สีสันเพิ่มเติมลงไปในงานการออกแบบเครื่องประดับ ด้วยเทคนิคการลงยาสี ด้วยการใช้น้ำมันต่าง ๆ แต่งแต้มลงในตัวลายหรือลงไปในชิ้นงานบางส่วนทำให้เกิดความน่าสนใจและสร้างจุดเด่นกับชิ้นงานได้ ด้านผลิตภัณฑ์ เครื่องเงินมีความสวยงาม สร้างความประทับใจแก่ผู้บริโภคให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้ สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนา เครื่องประดับสมัยใหม่โดยใช้วัสดุแผ่นดินกระดาษเซรามิกส์ [11] กล่าวว่า การออกแบบเครื่องประดับควรออกแบบให้มีความเรียบง่าย มีความเป็นไปได้อย่างมากในขั้นตอนการผลิต สามารถนำไปผลิตเป็นเครื่องประดับได้จริงและสามารถสร้างความ ประทับใจ เพื่อจัดจำหน่ายได้อีกด้วย

ด้านประโยชน์ใช้สอย กลุ่มนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ถูกต้อง ตามสรีระของผู้ใช้ มีความเหมาะสมมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ การพัฒนารูปแบบ เครื่องประดับเงินจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าลีซอ (ลีซุ) หมู่บ้านดงพญาเย็น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ [15] ที่กล่าวว่า การออกแบบเครื่องประดับนั้นออกแบบต้องแต่งแต้มจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ผนวกกับองค์ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัสดุและขั้นตอนในการผลิต เพราะเครื่องประดับที่ดีต้องเป็นเครื่องประดับที่สวยงามและสวมใส่ได้จริง และยัง สอดคล้องกับ เทรนด์เครื่องประดับอัญมณีปี 2017 การออกแบบเครื่องประดับภายใต้ธีมแนวคิด Easy-Trans-Form หรือ การแปลงโฉมอย่างง่าย และ ธีม Self Art หรือ ศิลปะที่สื่อความเป็นตัวตน กล่าวว่า เทรนด์เครื่องประดับเน้นองค์ประกอบ เรียบง่าย มีสไตล์เฉพาะตัวสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของตนและแฝงไปด้วยเอกลักษณ์ที่ไม่ธรรมดา ดึงดูดความน่าสนใจ ทันสมัย ไม่นิยม

สวมใส่เครื่องประดับที่ดูเป็นทางการเกินไป แต่คำนึงถึงประโยชน์และประสิทธิภาพในการใช้งานเป็นสำคัญ ด้วยการออกแบบที่สามารถปรับใช้งานได้หลายรูปแบบหรือปรับเปลี่ยนโยกย้ายแต่ละชิ้นออกมาเป็นเครื่องประดับรูปแบบอื่น ทำให้สามารถปรับรูปแบบการสวมใส่ให้เหมาะสมกับการใช้งานหรือเหมาะสมกับรูปแบบการแต่งตัวที่ต้องการแต่งงานกลางวัน ไปถึงงานกลางคืน [12] ในด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินมีความสะดวกสบายในการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับบรรณานุกรม วรรณตุง และนิรัช สุดสังข์ แนวคิด การพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าลีซอ (ลีซู) หมู่บ้านดงพญาเย็น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ [15] กล่าวว่า เครื่องประดับที่มีความสวยงามแต่มีข้อจำกัดของขนาดชิ้นงานที่มีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมากเกินไปอาจทำให้เครื่องประดับไม่เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตของสุภาพสตรีที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมือง และยังสอดคล้องกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม [16] กล่าวว่า คนรุ่นใหม่ใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบกับการทำงาน การให้ของขวัญชุดเครื่องเงินหรูหรา ในวันแต่งงานนั้นมันน้อยลงมาก สินค้าเครื่องเงินรูปแบบเก่าหรือรูปแบบเดิม เปลี่ยนไปเป็นสินค้าที่มีรูปแบบที่ทันสมัย ดีไซน์หรูหรา แปลกใหม่ ใช้งานได้ง่ายและยังได้รับความนิยมพร้อมด้วยรูปแบบคลาสสิก มีโอกาสทำกำไรที่สูง ยอดขายดี รูปผลิตภัณฑ์ที่เป็นสากลของเครื่องประดับเงินได้รับความนิยมมายาวนานเช่นนี้ เพราะมีระดับราคาที่เหมาะสมได้ การรับรู้คุณค่าและสามารถปรับเปลี่ยนตามทิศทางแฟชั่นและการออกแบบให้ใช้งานได้หลากหลายรูปแบบ

ด้านรูปแบบของเครื่องประดับโบราณดำรงลักษณะเฉพาะ ผลงานการออกแบบเครื่องประดับเงินสามารถดำรงลักษณะเฉพาะและสื่อถึงการพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์เครื่องเงิน แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยได้ ที่มาจากสิ่งแวดลอมรอบตัวและแนวคิดจากลายเครื่องวัดของโบสถ์ วิหาร วัดนางพญา ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย รวมถึงกระบวนการผลิตชิ้นงานต้นแบบ งานถักร้อยเส้น การถักด้วยมือ การปั่นเกลียว การตีลาย การลงยาสี และการชุบไขปลานขึ้นงาน ตามความถนัดเดิมของช่างฝีมือในชุมชน ผลความพึงพอใจอยู่ใน ระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการออกแบบลวดลาย : การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างเครื่องเงิน อำเภอเขวาสินรินทร์จังหวัดสุรินทร์ [17] กล่าวว่า การออกแบบเครื่องประดับเงินของช่างในอดีตจนถึงปัจจุบันได้แนวคิดการออกแบบลวดลายมาจากสิ่งรอบตัวจากความรู้ทักษะและประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างต่อเนื่อง เกิดความคิดสร้างสรรค์ ประยุกต์ดัดแปลงและพัฒนาลวดลายให้เกิดความสวยงามเหมาะสมกับสภาพรูปของเครื่องประดับเงินในสิ่งที่พบเห็นมา ซึ่งสอดคล้องกับบรรณานุกรม วรรณตุง และนิรัช สุดสังข์ การพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าลีซอ (ลีซู) หมู่บ้านดงพญาเย็น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ [15] กล่าวว่า แนวคิดการออกแบบเครื่องประดับมาจากประสบการณ์ของช่างในการใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติหรือเลียนแบบจากสิ่งรอบตัวมาดัดแปลงปรับปรุงตามความคิดเห็นว่าสวยงามของช่างแต่ละคนแสดงออกได้อย่างแยบยลจนสื่อสารเรื่องถึงอัตลักษณ์ควบคู่กับงานออกแบบเครื่องประดับได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับอรอุมา วิชยกุล การพัฒนาเครื่องประดับยุคสมัยใหม่และยุคหลังสมัยใหม่ [18] กล่าวว่า รูปแบบของเครื่องประดับยุคสมัยใหม่ตอนต้นพูดถึงการลดรูปและตัดทอนรายละเอียด งานเครื่องประดับของชนชั้นสูงแบบประเพณีนิยมถูกจับมาแยกชิ้นและถูกรวบรวมโดยผู้มีฐานะทางสังคม สารสำคัญของเครื่องประดับในยุคสมัยใหม่มีการสร้างสรรค์ผ่านแนวคิด เพื่อสื่อความหมายหรือสื่อให้เห็นสัญลักษณ์บางอย่างที่กระตุ้นให้เกิดจินตนาการ หรือการระลึกถึงช่วงเวลาของความเป็นชีวิตประจำวันและความเป็นปัจเจก และยังสอดคล้องกับธนภฤต ใจสุตา การพัฒนาเครื่องประดับสมัยใหม่โดยใช้วัสดุแผ่นดินกระดาศเขรามิกส์ [11] กล่าวว่า การทำงานเครื่องประดับสมัยใหม่ยังคงใช้วิธีการทำแบบเดิม คือ การผลิตโดยการขึ้นรูปด้วยมือ ซึ่งกระบวนการทั้งหลายนี้ต้องอาศัยช่างฝีมือในท้องถิ่นที่มีความชำนาญแทบทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันมีการสอดแทรกกระบวนการผลิตแบบอื่นเข้ามาผสมผสานอยู่บ้าง เช่นการใช้เครื่องจักรกลเข้ามาขึ้นรูปตัวเรือนเครื่องประดับ การตกแต่งผิว การขัดชิ้นงานเป็นต้น แต่ทั้งนี้ก็ยังคงเป็นการผลิตด้วยมือเป็นหลักอยู่ สอดคล้องกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม [16] กล่าวว่า เครื่องเงินไทยเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีค่าในตัวเอง ทำด้วยโลหะเงินและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นโดยช่างฝีมือที่มีความรู้ ความชำนาญและความประณีตพิเศษ ทั้งในด้านรูปทรงและลวดลายที่ประณีต ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติไทยอย่างชัดเจน สินค้าเครื่องเงินไทยจึงเป็นที่นิยม โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวซึ่งมีส่วนช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงเครื่องเงินไทยให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางออกไป ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงในด้านการออกแบบให้ทันสมัยและตรงตามรสนิยมของผู้สวมใส่มากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงินโบราณ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยพบว่า อัตลักษณ์เครื่องประดับเงินโบราณ คือ การขึ้นรูปด้วยมือทุกชิ้นตามความชำนาญของช่างฝีมือแต่ละคน ถือได้ว่าเป็นงานหัตถกรรมที่มีความประณีตอ่อนช้อยและยังคงศิลปะลวดลายโบราณของเครื่องเงิน ที่มีที่มาจากลวดลายบนเครื่องสังคโลก ลายไทยประยุกต์ ลายตามธรรมชาติ ตามแนวความคิดของคนท้องถิ่น ส่วนลวดลายที่ช่างฝีมือมักนำมาประยุกต์ใช้บนชิ้นงาน คือ ลายเครื่องวัด ผืนโบสถ์ วิหาร วัดนางพญา จากการผลิตชิ้นงานด้วยความประณีตอ่อนช้อย ชิ้นงานขนาดใหญ่ทำให้ชิ้นน้ำหนักเนื้อเงินจำนวนค่อนข้างมาก ส่งผลให้ราคาเครื่องประดับสูงขึ้นตามไปด้วย แต่ปัจจุบันความต้องการของ

กลุ่มผู้บริโภคคนรุ่นใหม่ (21-30 ปี) จากการเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ให้ความสนใจรูปแบบและลวดลายที่มีความสวยงามร่วมสมัย ผลงานการพัฒนารูปแบบครั้งนี้สามารถพัฒนาต่อยอดจากงานออกแบบดั้งเดิม เพื่อให้ผู้ประกอบการและช่างฝีมือได้สร้างสรรค์ผลงานให้ตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มคนเหล่านี้ที่มีกำลังซื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากลวดลายบนเครื่องประดับเงินแล้ว อาจนำลวดลายดังกล่าวขยายผลสู่ผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นใกล้เคียงได้

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (งบประมาณแผ่นดินปี 2558) โดยผ่านการพิจารณาจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ผู้วิจัยขอขอบพระคุณร้านค้าตัดเงินโบราณและร้านช่างทองเชียงใหม่ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบเครื่องประดับเงิน และขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่ให้การสนับสนุนจนการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2544). **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: บริษัท ต้นอ้อ1999 จำกัด.
- [2] วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2548). **หลักการและแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ: แอปป้าพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- [3] นวลน้อย บุญชัย. (2539). **หลักการออกแบบ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] เกษร ธิตะจारी. (2543). **การออกแบบเครื่องประดับ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [5] ทวีศักดิ์ มูลสวัสดิ์. (2556). “นักร้องแบบเครื่องประดับร่วมสมัยของไทย”, **นิตยสาร I-Design**. 133 (พฤศจิกายน-ธันวาคม). 20-25.
- [6] ศูนย์ข้อมูลอัญมณีและเครื่องประดับ. (2560). **เครื่องเงินสุโขทัย**. สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ(องค์การมหาชน).สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2560, จาก https://infocenter.git.or.th/Content_View.aspx?id=2369&Lang=TH&mail=1.
- [7] วรณรัตน์ อินทร์อำ. (2536). **ศิลปะเครื่องประดับ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [8] อุษา อินทร์ประสิทธิ์. (2560). “การพัฒนาแบบอัตลักษณ์เครื่องเงินโดยการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย”, ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติ "นเรศวรวิจัย" ครั้งที่ 13 ภายใต้หัวข้อ วิจัยและนวัตกรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม**. 1495-1515, วันที่ 21 กรกฎาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก.
- [9] นพดล สมฤกษ์ผล. (2552). **ความเชื่อและพฤติกรรมในการเลือกซื้อเครื่องประดับอัญมณีที่ตรงกับราศีเกิดของประชาชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร**. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [10] กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2546). “กลยุทธ์ส่งออกเครื่องประดับเงินตามกระแสแฟชั่น”, **วารสารผู้ส่งออก**. 16(384), 12.
- [11] ปรีศนา บุญศักดิ์. (2555). **การพัฒนาเครื่องประดับสมัยใหม่โดยใช้วัสดุแผ่นดินกระดาศเขรามิกส์**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- [12] ศูนย์ข้อมูลอัญมณีและเครื่องประดับ. (2559). **เทรนด์เครื่องประดับอัญมณี ปี 2017**. สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน). สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2560, จาก https://infocenter.git.or.th/Content_View.aspx?id=2157&mail=1.
- [13] ลีรัตน์ อนรรตน์พานิช. (2559). **เจนเอ็กซ์ เจนวาย เจนแซด คืออะไร**. ภาควิชาเภสัชกรรม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/330>.
- [14] ธนกฤต ใจสุตา. (2556). **การออกแบบและการพัฒนาเครื่องประดับเงินร่วมสมัยจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าเมี่ยนเพื่อเพิ่มมูลค่า: กรณีศึกษาบ้านปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน**. ปริญญานิพนธ์ ศป.น. (นวัตกรรมการออกแบบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- [15] วรางคนางค์ วรรณตุง และนิรัช สุตสังข์. (2554). “การพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าลีซอ (ลีซู) หมู่บ้านดงพญาเย็น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”, *วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 1(2), 68-80.
- [16] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2549). “ผลิตภัณฑ์เครื่องเงินและเครื่องประดับเงิน”, *ข่าวเศรษฐกิจ*. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.ryt9.com/s/ryt9/51156>.
- [17] ดุรงค์ฤทธิ์ เอกวงษา. (2555). “การออกแบบลวดลาย:การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างเครื่องเงิน อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์”, *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*. 3(2), 59-71.
- [18] อรอุมา วิชัยกุล. (2560). “การพัฒนาการเครื่องประดับยุคสมัยใหม่และยุคหลังสมัยใหม่”, *Veridian E-Journal, Silpkorn University*. 16(2), 2506-2520.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารปาริชาติ ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (ฉบับพิเศษ) สืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 28 ประจำปี 2561 (เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม 2561) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิดังรายนามต่อไปนี้

1. ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
2. ศ.ดร.เสริม จันทน์ฉาย	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. ศ.พรรัตน์ ดำรุง	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ	คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. รศ.ดร.ครรชิต จุดประเสริฐ	สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล
6. รศ.ดร.จิรวัดน์ พิธีสันต์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. รศ.ดร.ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์	คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. รศ.ดร.ชวเลข วณิชเวทิน	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
9. รศ.ดร.ชัชวาล จันทรวิจิตร	คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยนเรศวร
10. รศ.ดร.ชิดชนก เชิงเขาว์	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
11. รศ.ดร.นวลจิตต์ เขาว์กิตติพงศ์	สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
12. รศ.ดร.นวลฉวี ประเสริฐสุข	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
13. รศ.ดร.นิรัช สุดสังข์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
14. รศ.ดร.นิตศา ศิลปเสรษฐ	คณะการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
15. รศ.ดร.ประไพศรี ศิริจักรวาล	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล
16. รศ.ดร.ปัญญา เทพสิงห์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
17. รศ.ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร	คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
18. รศ.ดร.พงษ์เสถียร เหลืองอลงกต	วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
19. รศ.ดร.รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ	สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
20. รศ.ดร.วัฒนวงศ์ รัตนาราช	สำนักวิชาวิศวกรรมขนส่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
21. รศ.ดร.วิกร ตัญญาทโม	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
22. รศ.ดร.ศศิวิมล สุขบพ	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
23. รศ.ดร.สมสิทธิ์ จิตรสถาพร	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
24. รศ.ดร.สาวิตร พงศ์วัชร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
25. รศ.ดร.สุวรี ฤกษ์จารี	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
26. รศ.ดร.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต	วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
27. รศ.ชื่นจิตต์ แจ่มเจนกิจ	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
28. รศ.ทินกร กาษรสุวรรณ	คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

29. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยนเรศวร
30. ผศ.ดร.กนกกานต์ แก้วนุช	คณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
31. ผศ.ดร.เกตุฉวา บุญปรากฏ	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
32. ผศ.ดร.ชูสิทธิ์ คงเรือง	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
33. ผศ.ดร.ธนสิทธิ์ จันทะรี	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
34. ผศ.ดร.ธีรศักดิ์ จินดาบถ	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
35. ผศ.ดร.นิตยา วรรณกิตร์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
36. ผศ.ดร.ประภาพร ยางประยงค์	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
37. ผศ.ดร.ประสิทธิ์ รัตนพันธ์	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
38. ผศ.ดร.ปราณี เอี่ยมละออภักดี	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
39. ผศ.ดร.ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
40. ผศ.ดร.เพ็ญสิริ ชาดินิยม	คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
41. ผศ.ดร.ภัทร อัยรักษ์	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
42. ผศ.ดร.ยุพาภรณ์ อุไรรัตน์	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
43. ผศ.ดร.สลักจิต ตีร์ธโนภาส	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
44. ผศ.ดร.อภิชาติ พลประเสริฐ	คณะครุศาสตร์สาขาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
45. ผศ.ดร.เอื้อมพร หลินเจริญ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
46. ผศ.ยอมชาย พรหมอินทร์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
47. ผศ.สุภาวดี โพธิยะราช	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของวารสารปาริชาติ

ลักษณะของวารสาร

วารสารปาริชาติ เป็นวารสารเผยแพร่ ผลงานวิจัย/ ผลงานวิชาการ และผลงานวิชาการรับใช้สังคมทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ ของบุคลากร นักวิจัยในมหาวิทยาลัย ทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารวิจัยนี้ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงานหรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. ผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยทักษิณเท่านั้นยกเว้นบทความพิเศษที่กองบรรณาธิการพิจารณาให้ได้รับการยกเว้น
3. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. เนื้อหา บทความ หรือข้อคิดเห็นที่พิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
5. ต้นฉบับจะต้องได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles)
2. บทความวิชาการ (Articles)
3. บทความรับใช้สังคม (Socially-Engaged Articles)
4. บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
5. บทความปริทัศน์ (Review Article)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่าย ขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหา รวมภาพ ตาราง ไม่ควรเกิน 15 หน้า
2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ
 - ระยะขอบบน (Top margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบซ้าย (Left margin) ขนาด 1.50” หรือ 3.00 เซนติเมตร
 - ระยะขอบขวา (Right margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
3. การส่งต้นฉบับ มี 3 ช่อง ดังนี้
ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO) สามารถเข้าไปได้ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/>
4. การสมัครสมาชิก มี 2 กรณี ดังนี้
กรณีที่ 1 บุคคลทั่วไป ที่ไม่ประสงค์ส่งบทความ สามารถสมัครสมาชิกได้เลย
กรณีที่ 2 บุคคลที่ต้องการส่งบทความ เพื่อขอรับการพิจารณาบทความ เมื่อบทความได้รับการพิจารณาแล้วจะต้องสมัครสมาชิกพร้อมชำระเงิน จำนวน 200 บาท ผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี วารสารปาริชาติ เลขที่บัญชี 408-197718-5 สาขามหาวิทยาลัยทักษิณ (พัทลุง) พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาติทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 074-609600 ต่อ 7242 หรือ 081-5407304 โทรสาร 074-609654-5 อีเมล parichartjournal@gmail.com

5. การยกเลิกบทความ หรือ การถอนบทความ มีรายละเอียดดังนี้

การยกเลิกบทความ คือ การเพิกถอนบทความก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เผยแพร่

การถอนบทความ คือ การถอนบทความที่ดำเนินการตีพิมพ์และเผยแพร่เรียบร้อยแล้ว

ในกรณี การยกเลิกบทความหรือการถอนบทความ สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ใน <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/> และ**หากมีการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ เจ้าของบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ**

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 20 ตัวหนา
2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดอยู่กึ่งกลางของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขกำกับไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อตำแหน่งหรือตำแหน่งวิชาการและหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดระดับภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือจากงานย่อยถึงระดับสูงให้ตรงกับตัวเลขกำกับที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน
3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และอยู่ในบทความหน้าที่ 1 เท่านั้น และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ
4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ Keywords ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ
5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์
หัวข้อใหญ่ ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
หัวข้อย่อย ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
เนื้อความ ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกของทุกย่อหน้าเยื้อง 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป และประกอบด้วยหัวข้อดังนี้
 - 1) **บทนำ (Introduction)** บอกความสำคัญหรือที่มาของปัญหาของสิ่งที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสร้างสรรค์ ผลงาน และอาจรวมการสำรวจเอกสาร (Review of Related Literature)
 - 2) **วัตถุประสงค์ (Objective)** บอกถึงเป้าหมายของสิ่งที่ศึกษา
* บทนำและวัตถุประสงค์ อาจเขียนรวมกันได้
 - 3) **ระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology)** บอกรายละเอียดในวิธีการศึกษา การดำเนินการให้ได้มาถึงสิ่งที่ค้นคว้า สร้างสรรค์ เป็นต้น
 - 4) **ผลการศึกษา (Results)** บอกถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือผลการสร้างสรรค์ และอาจให้แนวทางถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต
 - 5) **สรุปและการอภิปรายผล (Discussion)** ให้แสดงถึงการสรุปผลที่ได้ถึงการศึกษาและการให้เหตุผลว่าผลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือสร้างสรรค์ ได้มาอย่างไร และเหตุใดจึงได้ผลดังกล่าว
* 4) และ 5) อาจเขียนรวมกันได้
6. **การอ้างอิง (References) แบบตัวเลข**
การอ้างอิงแบบตัวเลข ใช้วิธีการดังนี้
 1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในเครื่องหมาย [] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1]
 2. ให้ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1 เป็นต้นไป ต่อเนื่องกัน และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างอิงมาก่อนแล้ว
 3. แหล่งที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะไปปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (References) ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในเครื่องหมาย []

4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลายรายการในคราวเดียวกัน

- 4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียง ลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 5]
- 4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกัน ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับ โดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
- 4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับ โดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

การอ้างอิง ในเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบตัวเลขอยู่ในวงเล็บ “[]” หลังข้อความที่อ้างถึง โดยตัวเลขดังกล่าวเรียงตามลำดับการอ้างอิง

ตัวอย่าง

1. โดยได้รับการสนับสนุนทุกทางจากภาคราชการ [1]...
2. Strong security measures for sustainable peace on the Korean peninsula [2]

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// **ชื่อหนังสือ**.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

- [1] สุพัตรา สุภาพ. (2545). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- [2] Norman, D, A. (2002). **The Design of Everyday Things**. New York : Basic books.
- * กรณีผู้แต่งคนไทย เขียนหนังสือภาษาอังกฤษ ให้ลงชื่อผู้แต่งเหมือนคนไทยที่แต่งหนังสือภาษาไทย
- * กรณีหนังสือที่พิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ด้วย โดยเขียนรูปแบบบรรณานุกรม ดังนี้
- ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// **ชื่อหนังสือ**.// (ครั้งที่พิมพ์).// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

- [3] สุพัตรา สุภาพ. (2545). **สังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทความ” ,// **ชื่อวารสาร**.// ปีที่/(ฉบับที่)/, เลขหน้า.

ตัวอย่าง

- [4] ปรีชา นุ่นสุข. (2547). “มหัศจรรย์นี้ เทพีแห่งมณฑลละเซิงเขาหลวง”, **เมืองโบราณ**. 30(1), 97-104.
- [5] Garder, J. w. (1987). “The tasks of leadership”, **New Management**. 4(4), 9-14.

3) บทความในรายงานการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อเรื่อง” ,// **ชื่อการประชุม**, เลขหน้า.// วันที่/เดือน/ปี/สถานที่ประชุม.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

- [6] พรพันธุ์ เขมคุณาคัย. (2554). “การจัดการความรู้จากห้องเรียนสู่ชุมชน : การบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดของเยาวชน”, ใน **การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 10 ประจำปี 2554**, 140. วันที่ 25-28 พฤษภาคม 2554 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

4) บทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทหรือบทความในหนังสือ” ,// ในชื่อผู้แต่งหรือผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ(ถ้ามี).// **ชื่อหนังสือ**.// เลขหน้า.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

- [7] อรนาถ จันทโรภากร. (2550). “คอนเสิร์ตเดี่ยวจะแซ่”, ใน เรวดี อักษรแก้ว (บรรณาธิการ). **Music talk**. 4-7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จิงเจริญการพิมพ์.

5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์, /วันที่/เดือน). // “ชื่อบทความ”, /ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า
ตัวอย่าง

[8] ดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ์. (2552, 6 มกราคม). “เที่ยวตามรอยพระพุทธองค์สิริมงคล รับปีใหม่”, **มติชน**. 23.

6) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ระดับของวิทยานิพนธ์/ชื่อปริญญา.// เมืองที่พิมพ์.// ชื่อสถานการศึกษา.
ตัวอย่าง

[9] เพ็ญพิชชา แสงดอกไม้. (2548). **การพัฒนารูปแบบพอร์ทโฟลิโอ (Portfolio) สำหรับการวัดประเมินเพื่อยอมรับความรู้และประสบการณ์**. คุชกูนิพนธ์ การศึกษาคูชกูบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

[10] Paungfoo, C. (2003). **Use of Molecular Biology Techniques in Studying the Nitrifying Bacteria Community from Shrimp Farming System**. Doctoral dissertation. Prince of Songkla University.

7) เอกสารที่สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบการเขียนรายการบรรณานุกรม จึงใช้รูปแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ได้ เพียงแต่เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้น

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.// สืบค้นเมื่อ...../ จาก <http://www.....>

ตัวอย่าง

[10] มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2546). **กรอบคิดหลักของแผนแม่บทมหาวิทยาลัยทักษิณ**. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2548, จาก http://tsu.ac.th/news/does/TSU_Plan.pdf.

[11] Einstein, A. (2000). **Relativity : The Special and General Theory** (Trans by Lawson, R.W.).
New York : Bartleby. Retrieved August 21, 2002, from <http://www.Bartleby.com>.

8. รูปแบบการเขียนบุคลากร

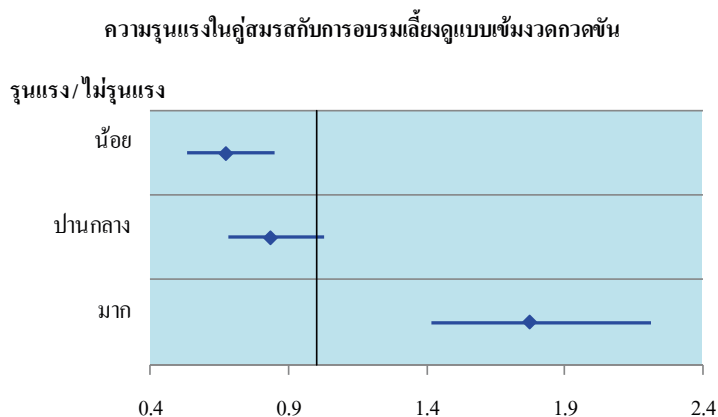
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์).// ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์).// สถานที่สัมภาษณ์./เมื่อวันเดือนปีที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

[12] โกวิทย์ มณีโชติ (ผู้ให้สัมภาษณ์), วิทยา บุชบงค์ (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมตะลุมพุก
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2548.

6. **การใช้คำย่อ สัญลักษณ์** คำย่อที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติความเข้าใจให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทความย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

7. รูปภาพ จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 1 อัตราส่วนออดส์ของพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรสกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

8. ตาราง จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวปกติ ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรงกับพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรส

ภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรง	ความรุนแรงในคู่สมรส			Chi-square	p-value
	ไม่รุนแรง (947)	รุนแรง (589)	รวม (1,536)		
การเคยถูกล่วงโทษอย่างรุนแรงในวัยเด็ก				11.974	0.003
ไม่เคย	68.2	31.8	28.1		
นาน ๆ ครั้ง	60.5	39.5	38.4		
ประจำ	57.5	42.5	33.5		
การเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีในวัยเด็ก				9.280	0.009
ไม่เคย	68.8	31.2	39.8		
นาน ๆ ครั้ง	61.0	39.0	39.8		
ประจำ	58.6	41.4	20.4		
การเคยมีพฤติกรรมรุนแรงในวัยเด็ก				34.923	0.000
ไม่เคย	69.3	30.7	38.4		
นาน ๆ ครั้ง	60.1	39.9	44.9		
ประจำ	48.2	51.8	16.7		

ใบสมัครสมาชิก
วารสารปริชาต
PARICHART JOURNAL

วันรับสมัคร.....

หมายเลขสมาชิก.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....ที่อยู่ทางไปรษณีย์ที่ต้องการให้จัดส่ง
วารสาร.....อำเภอ.....จังหวัด.....
รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....โทรสาร.....E-mail.....
มีความประสงค์เป็นสมาชิกวารสารปริชาต จำนวน.....ปี (ปีละ 200 บาท) พร้อมนี้ได้ส่งค่าสมาชิก
จำนวน.....บาท (.....)

โดย

ผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี วารสารปริชาต เลขที่บัญชี 408-197718-5 สาขามหาวิทยาลัยทักษิณ (พัทลุง)
พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปริชาต ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal>

(ลงชื่อ).....

(.....)

...../...../.....

สำนักงานวารสารปริชาต

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242 โทรสาร 0-7460-9655

E-mail Address: parichartjournal@gmail.com หรือ research.tsu@gmail.com

PARICHART JOURNAL
THAKSIN UNIVERSITY

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ
222 หมู่ 2 ต.บ้านพร้าว อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242 โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9655
E-mail Address : parichartjournal@gmail.com, research.tsu@gmail.com

